Relectiones Hyemales,

DE

RATIONE & METHODO

Legendi utraſq; *HISTORIAS*,

CIVILES & ECCLESIASTICAS.

Quibus Hiſtorici probatiſſimi, non ſolùm ordine quo ſunt legendi carenatim recenſentur, ſed doctorum etiam virorum de ſingulis judicia ſubnectuntur.

NEC-NON

Unde ſingulorum in Hiſtoria vel brevitas dilatari vel defectus ſuppleri, vel perplexitas expediri, vel mutilationes denique; temporum injuria factæ reſarciri poſſint, indicatur.

à pag. 151.

à *DEG. WHEARE* Prælect. *CAMDEN.* primo.

EDITIO QUARTA.

Quibus jam appenditur *MANTISSA* de Hiſtoricis Gentium Particularium quà Antiquioribus quà Recentioribus; cum aliis addiramentis (ut verſa pagina indicat) per N. H è CCC.

apud Diog. Laert.

OXONIÆ,
Excudebat W. *Hall* Impenſis *JOS. GODWIN.* M. DC. LXII.

Relectiones Hyemales,

DE

RATIONE & METHODO

Legendi utrasq; *HISTORIAS*,

CIVILES & ECCLESIASTICAS.

Quibus Historici probatissimi, non solùm ordine quo sunt legendi carenatim recensentur, sed doctorum etiam virorum de singulis judicia subnectuntur.

NEC-NON

Unde singulorum in Historia vel brevitas dilatari vel defectus suppleri, vel perplexitas expediri, vel mutilationes denique; temporum injuria factæ resarciri possint, indicatur.

à pag. 151.

à *DEG. WHEARE* Prælect. *CAMDEN.* primo.

EDITIO QUARTA.

Quibus jam appenditur *MANTISSA* de Historicis Gentium Particularium quà Antiquioribus quà Recentioribus; cum aliis additamentis (ut versa pagina indicat) per N. H è CCC.

apud Diog. Laert.

OXONIÆ,
Excudebat W. *Hall* Impensis *JOS. GODWIN.* M. DC. LXII.

907
D56d
1662

907
W56d
1662

MONITIUNCULA
AD LECTOREM.

QVO minùs alienæ mercis institores factis referre, tibive, Lector, fucum facere videar; unum illud modò volebã nescius ne esses: Quod cùm has D. Veri Relectiones *denuò excusurus Bibliopola me rogaret ut de Gentium Particulariũ Historicis sive vetusti sivè recentis sæculi aliquid Appendicis vice annecterem, atque alia etiam sicubi commodum videretur adjicerem; huic ipsius voto obsecutus commentatiunculam quandam exilem, quam post Sect. 31 mantissæ instar insertam reperies, concinnavi; si cui forte delectus ille quem exhibui minus arriserit, saltem conatum ne improbet; in promptu erit ut sibi alium, si libuerit, faciat: quisquis insubidè quid, aut perperam dictum se deprehendisse autumaverit, ignoscat festinanti; præstò etiam habeat Cratetis illud,* ἐν ῥοιᾷ καὶ καλῇ σαπρόν τινα κόκκον εἶναι. *Alia insuper nonnulla addidi; et qua ætate, quo anno quisq; Historicus claruerit ad libri oram perpetuò designavi. Vale, Lector, nisi placuerit nos prius audire accinentes,*

à pag. 151.

Apud Diog. Laert.

972782

CARMEN, In quo operis iſtius quædam *HYPOTYPOSIS.*

TEmpora nec retro penitus jacuere tenebris
Obducta, ingratis nec merſit ſæcula Lethe
Hiſtoria; Cuncta undis: obſtat poſcentibus omnia fatis
Scilicet humanæ victrix induſtria dextræ,
Inſtantem terris tendens avertere noctem,
Et ſcævas ævj vires ſuperare voracis.
Et calamo nimium fugitiva reprendere ſæcla.
Uſq; ſuæ ſupereſt hâc vindice Troja ruinæ:
Civilis, Queiſq; datum eſt totum Imperiis moderarier orbem
Unius quater ad faſces trepidare coactum,
Illa quidem cinis & vani ſunt nominis umbra;
At quibus erepta haud iiſdem ſunt condita fatis
A noſtro intuitu; quod non valuere potentes
Aut aquilæ aut acies, quod non ſigna atq; bipennes,
Fatali excidio ſubduxit Penna triumphans,
Atq; dedit propriis non delituiſſe favillis.
Has quemcunq; juvat non ignorare priorum
Relliquias ævorum exemptas faucibus Orci,
Ire per Annales orbis, pervolvere Faſtos,
Complectique animo quicquid memorabile quondam
Obtigit à cunis ſenis ad deliria Mundi;
Hoc filo nunquam greſſum rexiſſe pigeblt,
Per ductûs nocte obſeſſos, varioſq; Meandros
Pergere iter cupidum, quibus eſt perplexa veruſtas.

Hæc

Hoc Duce, quo primùm firmet veſtigia calle,
Tramite quo citubans ſiſtat ſe induſtria cernit:
Moxq; minùs dubio pede longè anteire ſuperbas
Tendit Olympiadũ palmas, primæva pererrans
Sæcula naſcentis terræ, & Saturnia regna
Auro nota ſuo, cum nondum adoleverat audax
In ſcelus Japeti ſoboles. Ubi tempora demum
Proniùs in ſævum vergunt vileſcere ferrum *Monarchiæ*
Inde gradum faciens, doctas agnoſcere Gentes *Aſſyriacæ,*
Aſſyrios dominos, & latè cuncta tuetur
Chaldæis primum regnata ſecuribus olim:
Quicquid ab interitu prohibebat Cteſias (heu! qui
Relliquiæ ſunt parſq, ſui) Beroſus, & ille
Subdola quem Monachi ſimulat Rhapſodia fruſtrà,
Seu fæva iſtorum quiſquis diſpendia penſat,
Et tenebris erepta hæc reddit ſæcula nobis.
Protenus ad regnum quo dives Medus & acer
Perſa jugũ & leges populis dedit, Aſſure molli *Perſicæ,*
Faſcibus exuto, deſcendens, nectare dulci
Perluitur quod divino referentis ab ore
Herodoti manat; quæ mella Apis Attica narrans
Fundit hians haurit; graviter Spartæq; minacis
Prælia dicentem & celebris quæ geſſerit Atthis
Terra, Olori gnatum ſtupet. Hinc delapſus in ævum
Quo Juvenis mundum Pellæus ſubdidit unus
Et Macetûm juſſis totum parere coegit, *Græcæ,*
Qui Xenophõ meruit quondã indigitarier alter
Illo explere ſitim nequit; à ſermone nitenti
Curtî ſi laſſa at mens non ſatiata recedit;

Quiq; alius quæ ſub Graii moderamine ſceptri
Romæ aquilis mox ceſſuri memoraverit acta,
Volvitur. Hinc fertur demùm huc ubi Martia proles
Romanæ. Protulit Imperium & victricia ſigna Quirini,
Et ſeptem *C*olles terris ſua jura dederunt:
Te, Polybi, monitiſq; gravem calamoq; decorũ,
Quemq; Halycarnaſſus genuit, miratur ab ipſis
Prodentem teneris magni præludia regni,
Primaque victoris populi tentamina; teq;
Livi ingens, totus qui lacteus, alta legentem
Principia, immitem Annibalẽ per viſcera terræ
Ducentem Auſoniæ, Phario ſub Principe Pænũ
Mactantem, vix deponit; Te, Criſpe, quod omnes
Hiſtorici abſolvis numeros; tua prælia, Cæſar,
Quæ non ſunt aliis, & geſta & condita dextris
Scire avet, atq; acrẽ Tacitum dictiſq; ſcatentem,
Cui nervi & candor Tranquillum; denique quiſquis
Lapſantis res Imperii, deflexaq; Romæ
Fata refert, donec tandem per inertia corda
Eccleſiaſti- Et dominos nimis imbelles, ad Barbara faſces
ca, ante, Arma ſuos ſubdens, propriaq; ex mole ruinam
Experta, Imperii tenuit ſub imagine truncum.
Sed neq; quæ ſignata tuis aut prodita Faſtis
Relligio & veneranda Fides, ſpectantia ſæclum
& Sanctius, haud perſpecta ſibi velit eſſe ſciendi
Sacra fames; habuit quas primum Eccleſia cunas,
Dein quibus auſpiciis & faris creverit, ante
Poſtq; datas Leges *S*inæi à vertice montis:

Quas

Quas passa est vices quodq; egit adultior ævum *Post Christum,*
Prole DEO fœcundatam post Virginis alvum,
Unius Gentis non clausa diutius arctis
Finibus, in totum cum se porrexerat orbem. *Sub Persec.*
Quam mundi rabiem, quas est perpessa procellas
Per Dominos tristes, æternam tollere Gentem
Fundirus annixos incassum, & inanibus iris
Efferveſcentes toties: Quo Vindice tuta
Et secura fuit, cujus lætata foventes *Sub Constant. Theod &c.*
Principis est sensisse manus, & mitia sceptra.
Quæ contra internos Sacra prælia gesserit hostes,
Infestas errorum acies, Hydrasq; minaces.
Sic modo si terras obeas & sæcula, non qui
Triptolemi curru, non qui pernicibus alis
Gorgonei subvectus equi, Matrisve favore
Idææ, ambierit mundum; non flectere Solis
Qui nôrit (rectè haud, Phaëton, tibi credita) fræna,
Non fera quem vexit Gangetica, plura videre
Possit, quàm quæ mente tibi concessa tueri.

NIC. HORSMANUS.

CLARISSIMIS
CELEBERRIMÆ OXONIENSIS
Academiæ Luminibus,
Dº DOCTORI BAYLIE
PROCANCELLARIO,
Cæteriſque
COLLEGIORUM &
AULARUM Præfectis, Viris
mihi plurimum venerandis.

L. M. D. C. Q.

ITA ſine fuco, palàm profiteor (viri mihi plurimum venerandi) vobis, *Relectiones iſtas*, lubens merito, dico conſecroq;. Neque ut id faciam, unâ ſimplici adducor ratione. Seu vos contemplor, ſeu tenuem hanc opellam, ſeu meipſum denique. Vos enim, uti eruditione ac virtute multipliciter; ita dignitate atque auctoritate eminenter polletis. A dignitatis veſtræ ſplendore, huic opuſculo ſtricturam luminis aliquam mutuandam

tuandam putavi: ab auctoritate, veſtra, patrocinium ac tutelam implorandam. Deinde; vobis potiſſimum, ac veſtræ inſpectioni concredita eſt Eccleſiæ Reique publicæ, ſpes floreſcens proxima, *Juventus Academica*. Ejus autem cum-primis utilitati, bonoque communi, à me hic velificatum ſedulo, præ me fero. Quam dextrè veſtrum erit arbitrari. Poſtremo; quemadmodum vos, pervigili curâ ſollerter proſpicitis, ut eadem *Juventus* optimis in artibus moribuſque, magis indies creſcat & vegeſcat: ita & nos, quotquot hoc in circo bonarum literarum profeſſorio defudamus, in id ipſum quoque toto pectore incumbimus. Quid hac ex parte mea conata ſit induſtria, ecce vobis ſpecimen. Exile (fateor) ac levidenſe: ſed majoris (auguror) momenti cenſebitur, quod veſtra in frontiſpicio præclara geſtet nomina. Neque enim dubitare poſſum, quin & acrius animos Juventutis feriat, promptiuſque fidem inveniat, quicquid hic elucubraverim; ubi veſtrâ auctoritate munitum veſtroque calculo comprobatum in apricum pervenerit.

Jam vero, oculos in meipſum convertenti, ſi quid hinc vobis acceſſerit honorificentiæ

rificentiæ,id,(ut cum *Symmacho* loquar)à me ſolutum videtur eſſe magis quam præſtitũ. Quis enim veſtrum eſt omnium,cui ego me nominibus obſtrictum graviſſimis, non libens agnoſcam? vel beneficentiæ, vel benevolentiæ, vel humanitatis? nonnullis etiam hiſce univerſis. Nec eos tantum puto, quorum amicitiâ ac familiaritate, ſub ipſo ætatis flore ceptâ, ad hanc uſque canitiem, uſus fructuſque ſum conjunctiſſima; ſed alios etiam plures: etiam eos, quos merita ſua, & excellens virtus ac doctrina, ad ſublimiores in Eccleſia dignitates provexerunt. Quorum oppido propenſam in me voluntatem & adfectum, certis, expreſſiſque indiciis, haud ſemel cognovi, aut rarò expertus ſum. Quid comitatem humanitatemque erga me veſtram omnium loquar, obviam, expoſitam, planè ſingularem? quam tum præſertim intellexi, poſtquam in veſtrum ordinem adſcriptus, homo inferioris ſubſellii, nullius æſtimii, nec doctrinæ inſignibus, nec famâ aut meritis cum veſtrum minimis comparandus,ſenſi tamen,(quod tacito quidem ſinu mecum gaviſus ſum) ſenſi inquam, me non faſtiditum: nec meam pullam præ veſtrâ purpurâ

purpurâ despicatui habitam. Scilicet (cum *Romano Sapiente* illo) vos, colorem vesti. um non adspicitis, oculis de homine non creditis. Sed nec ex subsellii humilitate quenquã depreciatis, aut ex fastigio solo (quod vulgus indoctum solet) æstimandum putatis. Melius certiusque lumen sequimini. Defœcatos mores atque interna illa animi bona, magis spectatis. Macti estote (viri clarissimi) hac judiciorum & adfectuum synceritate, & (quæ indè fluunt) morum concordi suavitate, animorum benignitate, affabilitate sermonum; quibus, & auctoritatis amplitudinem, & graduum sublimitatem, dignitatumque vestrarum fastigium, ita eleganter & prudenter condîtis, ut hinc potiùs quam ab ipsâ sacrâ quâ fulgenter splendetis purpurà, verè venerabiles audiatis. Hisce permotus rationibus (viri undequaque doctissimi) lucubrationum mearum hoc tenue libamentum, vobis inscripsi: simul ut obnoxiæ meæ voluntatis pignus aliquod extaret; atque ita demum quam merito debiti, tam libentèr vobis præstiti cultus & obsequii monumentum, Salvè agite, (viri mihi plurimum venerandi) meque (quod facitis

facitis) favore veſtro (ſi merear) porrò proſequimini.

Ab Aula Gloceſtrenſi

Kal. Iul. 1637.

DD. V.

Cultor obſervantiſſimus

DEGOREVS WHEAR.

RELECTIONVM *CONSPECTVS.*

ANTELOGII.

Occasio harum Relectionum. Item exempla. Scopus Publica utilitas. Haud temerè tamen publicanda. Scripturientium hujus ævi præfidentiæ perstringitur. Modestia suadetur, exemplo Plinii Secundi. Mos antiquus recitandi apprimè utilis. Et quomodo. Hoc ævo optabilis. Sapientibus gratissimus. Non ostentationis, sed modestiæ potius argumentum. Viva vox. Quo præstet auditio lectioni. Historiæ definitio, finis, divisio, species.

PARTIS PRIMÆ
Sectiones & Lemmata.

SECT. 1.

Ad fructuosam Historiarum Lectionem tria requiruntur. Indè tres hujus dissertationis partes proponuntur.

SECT. 2.

Historicorum series qualis instituenda. Quomodo ordinanda,

Temporum intervalla tria observanda. Epocha quid. Quotuplex. Cataclysmi. Quibus temporibus inciderint. Intervallum ἄδηλον, μυθικὸν. Olympiades. Intervallum Historicum.

SECT. 3.

Summorum Imperiorum series & successio Fatalis perhibetur. Quadruplex eminenter probatur. Medorum & Persarum unicum Imperium asseritur. Singula Prophetarum oraculis præmonstrata. Summorum appellatio, frustra à Bodino cavillata. Romanum omnium maximum Imperium.

SECT. 4.

Assyrio-Chaldaici Imperii institutio ac duratio: Item Medo-Persici, indè Græcanici. Roman Imperii initium ante Iul. Cæsarem. Inde ad Carolum M. quot anni interceſſerint. Deniq. ad Carolum V.

SECT. 5.

Quatuor isthæc imperia quare dicebantur Summa.

SECT. 6.

Historiarum lectio undè auspicanda. Epitomæ justæ non penitùs damnandæ. Synopsis Historiarum. Chronologi. Alia etiam compendia nominatim commendantur. Qui deniq. Auctores præcipuè circa universalem Historiam sint consulendi. Raulæus inter præcipuos. Sed Historia Biblica omnium prima & primo ediscenda.

SECT. 7.

Assyrio-Chaldaica unde petenda Historia. De Beroso, Cteſia, Megaſthene, eorumque ſuppoſititiis Scriptis. Ad Iosephum potius in eorum defectu recurrendum. In Diodoro Siculo magna

na jactura aliundè sarcienda. Præsertim ex Josepho & Historia prophetica. Diogenes Laertius laudatur.

SECT. 8.

Herodotus unde suam inchoaverit Historiam, ubique desierit. Eius laus; quo tempore floruerit. Secundæ Monarchiæ initium. Argumenta singulorum librorum Herodoti recensentur. Musarum nomina cur eis imposita. Contra Lud. Vivem excusatur. Ex quibus Auctoribus locupletior vel etiam illustrior fieri possit eius Historia.

SECT. 9.

De Thucydide. Ejus elogia. Undè & quousque deducat Historiam suam, quam octo libris complexus est. Eorum argumenta breviter & singulatim explicantur: quinam Auctores de iisdem temporibus ac bellis cum Thucydide scripserint indicatur.

SECT. 10.

De Xenophonte. Laudes ejus & elogia. Quando & quo ordine legendus. Quadraginta acto annorum Historiam dedit. Quam ex Plutarcho, Justino, Diodoro Siculo amplificare licet.

SECT. 11.

Diodori Siculi pulcherrimum elogium. Historiam scripturus varias regiones peragravit. Xenophonteam continuat Historiam lib. 15. circa finem. Inde Philippi Maced. res gestas narrat. l. 16. Mox ad Alexandrum M. pergit, & Tertiæ Monarchiæ institutionem describit.

SECT 12.

Alexandri M. res gestas varii scriptores exequuti sunt. Arrianus & Q. Curtius. Eorum

elogia. Quo tempore floruerint. Successore, Alexandri prosequitur Diodorus. Cui utile, suppetias alii Auctores ferre possunt.

SECT. 13.

Polybius ubi legendus. Quorum temporum historiam scripserit. Quomodo animum ad scribendum appulerit. Quantus vir fuerit. Quibus elogiis celebratus. Eius Historiæ pars maxima periit, aut in fragmenta dissipatur. Librorum superstitum contenta.

SECT. 14.

De quarta Monarchia Romanorum. Ad ejus Historiam transitio. Utriusque laudes. Historicorum Romanorum fata deplorantur.

SECT. 15.

Romanæ Historiæ cursus unde auspicandus. L. Annæus Florus commendatur. Doctorum de eo iudicia. Non est idem cum Livii Epitomaste. Eius hallucinationes excusantur. Eius scribendi Methodus. Unde errores verosimiliter irrepserint. Sigonii & Onuphrii Fasti Consulares, item Pighii Annales laudantur.

SECT. 16.

In lectione Romanæ Historiæ quo ordine pergendum. Dionysius Halycarnass. laudatur. Historia eius, quot annorum seriem contineat. Cur ei principem locum tribuamus ratio redditur, & ex I. Bodino confirmatur.

SECT. 17.

T. Livius abundè, nec immerito, laudatur. Quo tempore vixerit. Quot libros scripserit. Eorum divisio unde. Quo ordine legendi. Quomodo eorum Historia vel amplificanda, vel in defectu supplenda. Plutarchi laudes & Elogia.

Sect.

SECT. 18.

T. Livii Decas Secunda, h·e. à libro 10. ad 21. tota interiit. Quomodo, & undè ea Historia ſuppleri poſſit. Appianus Alexandrinus. De eo quid cenſeant viri doctiſſimi.

SECT. 19.

Ad reliquos viginti quinque libros T. Livii ubi pergendum. Eorum Hiſtoriam quinam alii Auctores confirmare aut illuſtrare poſſint. Decades novem poſteriores cum dimidia prorſus deſiderantur. Unde reſarcienda earum jactura. Saluſtii Hiſtoria laudatur. Item Cæſaris Commentarii, ab eruditis priſci ævi, juxta & modernis.

SECT. 20.

De Dione Caſſio & ejus Hiſtoria. Quot libros ſcripſerit. Eorum quot perierint & quantâ jactura. Inter optimos Scriptores quam merito cenſendus Velleius Paterculus. Ejus virtutes indicantur. Sed & nævi non diſſimulantur. Ad Cæſariorum temporum Scriptores tranſitur.

SECT. 21.

Hiſtoria Cæſarum à Suetonio & Tacito primo petenda. De utroque præclara doctiſſimorum virorum teſtimonia. Circa Tacitum variant celeberrimorum Criticorum judicia, ne dicam pugnant. Et Suetonio & Tacito lux à Dione Caſſio.

SECT. 22.

Quomodo ad alios Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores tranſeundum. vz. Spartianum, Capitolinum, Vulcatium, & reliquos non leuiter æſtimandos Auctores. Juſti Lipſii de iis judicium item

Casauboni. Herodianus suo loco cum superioribus legendus. Quousque in Historia processerint isti: quos inter, Aurelius Victor, & Pomponius Lætus meritò admittendi.

SECT 23.

Post Constantium Chlorum, uti & paulo antè, Historia nonnihil perturbata videtur: præsertim apud Latinos Scriptores. Eusebius, Zosimus, Zonaras, explicatiorem reddere possunt De Zosimo & Zonara eorumque scriptis; item de Iornande. Ammianus Marcellinus hîc locum habet: Lipsii & Balduini Illi de eo censuræ.

SECT. 24.

Historia Miscella Diaconi, item Jornandes de Rebus Geticis, necnon Procopius & Agathias suum hic locum habere possunt. Vel si placeat Zonaræ Tomus Tertius Quem sequatur Nicetas Choniates. Tum Nicephorus Gregoras. Aut si prolixum nimis id videatur; post Zosimum, Blondus Forlivienſis legi potest. Vel aliter post Vopiscum Sigonii Historia Occidentalis admitti potest, Indè ad 7. vel 8. lib. primæ Decadis Blondi pergat Lector.

SECT. 25.

Breviorem adhuc Historiæ cursum ab initio Cæsarum ad hoc usque seculum Lectori suppeditabunt, Iohannes Cuspinianus, Paulus Iovius & Augustus Thuanus.

SECT. 26.

Particularium Historiarum Scriptores quidam lectu dignissimi recensentur. Guicciardinus. Paulus Æmilius. Philippus Cominæus. Quorum egregia memorantur elogia. Meteranus,

C hrome-

Chromerus, Bembus.

SECT. 27.

Ad Hiſtoriam Britanicam tranſitio, Quomòdò ad eam legendam Lector ſe accingat. Quo ordine in ea pergendum. Camdeni Britannia, & Seldeni Analecta primò legenda. Georgii Lylii Chronicon. Hiſtoriæ Britannicæ compendium.

SECT. 28.

Gulielmus Malmesburienſis. Savilii de eo judicium, Item Camdeni. Undè Hiſtoriam inceperit, & quouſque progreſſus ſit. Galfredus Monumethenſis quare prætermittendus. Super ejus Hiſtoria cenſuræ Neubrigenſis, Iohannis Withamſted, Balæi & Iohannis Twini. A quibus omnibus diſſentit Virunnius. Malmesberienſem ſequatur Huntingdonienſis, eum Hovendenus.

SECT. 29.

Aſſerii Menevenſis Hiſtoria laudatur. Cum ſuperioribus quo tempore legenda item Eadmeri Hiſtoriæ novorum. Matthæus Pariſienſis. De eo Baronii iudicium. Thomæ Walſinghami Chronica. Geſta Regis Stephani ab Anonymo, & vita Edwardi II. à Thoma Dela Moore ſcripta, ſuo tempore interponenda.

SECT. 30.

Walſinghami Hypodigma Neuſtriæ, & rerum Normannicarum Scriptores haud inſuper habendi. Eos inter, Oldoricus Vitalis præcipuæ notæ. Ab Henrico V. ad Richardum III. Hiſtoria à Polydoro Virgilio petenda. De quo, nobiliſſimi Savilii noſtri iudicium animadvertendum: Richardum III. deſcripſit Thomas Morus, Eques Auratus & Angliæ Cancellarius.

Henricum

Henricum VII. *Vice-Comes Santalbanus. Henrici* VIII. *Edwardi* VI. *Et Mariæ Reginæ Annales, Fr. Godwinus Landavensis Episcopus literis consignavit. Sicuti Gulielmus Camdenus Elizabethæ.*

SECT. 31.

Etsi nostratis Historiæ corpus integrum pro rei dignitate concinnatum Latinè nondum habeamus, Anglicè tamen qui id multa cum laude præstiterunt habemus, Iohannis Speedæi, Theatrum Britannici Imperii oppido illustre, à nostris adolescentibus imprimis contemplandū. Præsertim ab iis qui regiones exoticas visere cogitant.

Mantissa *de Historicis Gentium Particularium.*

ART. 1.

Institutum & ratio istius Appendicis. Quo ordine in Historiis Particularibus progrediendum. Præcipui cujusque Gentis scriptores seligendi. Historici sequioris sæculi cum Antiquioribus collati.

ART. 2.

Historici Germanorum, ac populorum omnium qui ab Alpibus usque ad mare Balticum, & à Rheno usque ad Vistulam sedes habent: quibus conjuncta est historia Gothorum, Vandalorum, Hunnorum, Herulorum, Helvetiorum, Longobardorum, Polonorum, Muschovitarum, Danorum, Suecorum.

ART. 3.

Historici Austrorum.

ART. 4.

Historici Hunnorum, Hungarorum.

ART.

ART. 5.

Hiſtorici Gothorum, Danorum, Sclavorum, Suecorum.

ART. 6.

Hiſtorici Longobardorum.

ART. 7.

Hiſtorici Polonorum, Boruſſorum.

ART. 8.

Hiſtorici Bohemorum, Suitiorum ſeu Helvetiorum, Saxonum.

ART. 9.

Hiſtorici Celtarum, ſeu Gallorum & Francorum, quo nomine eos omnes complectimur populos qui Rheno, Pyrenæis, Alpibus & utroq; mari cinguntur.

ART 10.

Hiſtorici Belgarum, Batavorum, Flandrorum &c.

ART. 11.

Hiſtorici Hiſpanorum.

ART. 12.

Hiſtorici Turcarum & Arabum, qui olim Africæ, Syriæ, Perſiæ, Hiſpaniæ Imperia tenuerunt vulgò Saraceni appellati.

ART. 13.

Hiſtorici Tartarorum, Muſcovitarum, & Sarmatarum.

ART. 14.

Hiſtorici Æthiopiæ, Indiæ, Africæ panè totius & Novi Orbis ſeu Americæ.

ART. 15.

Hiſtorici inſigniorum quarundam Urbium.

SECT. 30.

Ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam tranſitio. Eam

tractare cui imprimis convenit. Duo (in genere) temporum intervalla respicienda. Historiam primi intervalli Sacra Biblia continent. Cum iis Iosephi Antiquitates Judaicæ legantur. De Iosepho doctissimorum virorum iudicia. Hegisippus ille pseudepigraphus, Auctor haud penitùs reiiciendus. Quo sensu utilis & laude dignus. Sulpitii Severi Historia Sacra, meritissimò hic Lectori commendatur.

SECT. 33.

Secundi intervalli (h.e. Ecclesiæ Christianæ) Historia, primo ab Evangelistis & aliis Novi Instrumenti libris, ubi eius incunabula narrantur haurienda est. Qui porrò aliquam partem eius infantiæ αὐτόπται descripserint, vix ulli extant : circùm feruntur nonnulli qui iisdem temporibus vixisse perhibentur & primorum Martyrum certamina descripsisse, sed á doctis supposititii, quòd fabulis scateant, æstimati. Ei vitio Recentiorum aliquot obnoxios fatetur Baronius. Idem Vives conqueritur & Melchior Canus. Item veteres nonnulli. Ideoque Ecclesiæ Historia cum cura legẽda. Nimia tamen incredulitas vitanda, in lectione Historiarum quales esse debeamus. Antiquissimi & priores recentioribus præponendi.

SECT. 34.

Tertio demum seculo, florente Ecclesia floreſcere cœpit Historia. Eusebius Pamphili inter Ecclesiæ Historicos princeps. In libris de vita Constantini Xenophontis æmulus. Multa ab eo scripta periere. Eius auctoritas vindicatur. Quousque Historia Eusebii procedat. De Ruffino Scaligeri

Scaligeri judicium. Tripartita Hiſtoria. Panegyrici Euſebiani lectio commendatur.

SECT. 35.

Socrates quo tempore vixerit, unde & quouſque Hiſtoriam perduxerit: item Theodoretus *quid quoque libro complexus ſit.* Photii *de eo cenſura.* Sozomenus Salaminius, *novem libris hiſtoriam contiguat ad Ann. Chr.* 423. *D.* Gregorii *locus adverſus* Sozomenum *expenditur. Eique reſpondetur.* Sozomeni *Candor, de eo Evagrii teſtimonium. Tripartitam Hiſtoriam ſequitur Evagrius eamque continuat, ad ann.* 597. *Theophilactus Simocattus inde ad An.* 601.

SECT. 36.

Seculo ſeptimo, & duobus vel tribus id ſequentibus, qui Hiſtoriam Eccleſiæ pro dignitate tractaverint rariſſimi. Sanctorum Legendæ. Miraculorum & mirabiliorum Oceanus. Portenti-loquiorum & ignorantiæ tempora.

SECT. 37.

Nicephorus Conſtantinopolitanus, Simocattum ſequi poteſt. Nicephorus Calliſtus erroribus *plenus. Georgius* Cedrenus. *De eo Scaligeri & Voſſii cenſuræ.*

SECT. 38.

Zonaræ Tertius Tomus lectori commendatur, Hiſtoriam ad Ann. 1118. *Annæ Comnenæ Alexiada. Egregiæ illius Heroinæ laudes.*

SECT. 39.

Nicetas Acominatus Zonaram immedite ſequitur. Nicetam Gregoras. In hoc cenſu quare ponantur. Lipſii de eorum Vtroque iudicium, Gregoræ fides in dubium vocatur. Iohannes Canta-

Cantacuzenus hoc loco â doctiſſimo Voſſio lectoribus commendatur. Superioribus ſubſequatur Laonicus Calcochondylas.

SECT. 40.

Blondus Forolivienſis Orientalium Scriptorum defectum in Hiſtoria Eccleſiæ ſupplere poteſt, unà cum aliis. Sigebertus Gemblacenſis. De eo ſententia Card. Bellarmini. Sigebertum continuat Robertus Abbas, ad an 1210. Chronicon Hirſhavenſe, ad Ann. 1370 Et Paraleipomena ei Chronico adjuncta ad ſeculum proximè elapſum. Gobelini Perſonæ Coſmodromium. Ubi & quando legendum. Ejus laus. Loco Coſmodromii legi poteſt Alberti Crantzii Metropolis, in quam multa è Gobelino congeſta. Hiſtoria à Caroli M. temporibus ad Ann. 1504. perducta. Poteſt etiam Nauclerus horum vicem ſupplere. Et ut repetitiones vitet Lector, incipiat à mediis generationibus Tomi Secundi. Ioh. Sleidanus Commentarios Eccleſiaſticos ſcripſit ab An. 1517 ad Ann. 1556. quos continuavit Caſpar Lundorpius ad Ann. 1609.

SECT. 41.

Venerabilis Beda & Uſuardus minimè prætereundi, neque Pontificum Rom. vitarum Scriptores Anaſtaſius Biblioth. Bartholomæus Platina; eorum inſignia elogia. Platinam recenſuit Onuphrius, & continuavit ad An. 1566. Sigonius quoque ſuis Hiſtoriis res Eccleſiæ intertexuit, & in hoc cenſu numerari meretur. Sigonii & Onuphrii elogia.

SECT. 42.

Centuriatores Magdeburgici opus in hoc genere per quam utile ediderunt. Rev. Epiſcopi Ciceſtrenſis

ceſtrenſis de eo judicium. Quid in eo laudabile contineatur. Fundamentum ejus probè locatum. Materies ad ſtructuram unde collecta. Defectuum excuſatio.

SECT. 43.

Centuriatores erroribus obnoxios docet eruditiſſimus & Reverend. Ciceſtrenſis. Caſaubonus agnoſcit. Opus ipſum tamen valde utile eſſe oſtendit idem Reverend. Antiſtes.

SECT. 44.

Baronii Annales Centuriis pares. Opus planè ſtupendum. Caſauboni de eo judicium, item Reverend. Præſulis Ciceſtr. Annales iſti cautè legendi quare, Spondanus Jeſuita eorum Epitomator.

SECT. 45.

Priores centurias Magdeburgicas octo compendi fecit Lucas Oſiander, nec inutiliter. Ab octava ad decimam ſextam tranſilit. Ejus res merito fuſius tractat. Ad hanc centuriam pertinet Hiſtoria Concilii Tridentini. Iſtius operis atque etiam Auctoris encomia. Jac. Auguſt. Thuanus accuratæ ſuæ Hiſtoriæ res etiam Eccleſiaſticas interſeruit, ab Ann. 1546. ad An. 1608. inde continuatur Hiſtoria ad An. 1618.

PART.

PARTIS SECVNDÆ
Sectiones & Lemmata.

SECT. 1.

Iuvenis uti moralis Philoſophiæ auditor ita & Hiſtoriarum Lector minus idoneus putandus. Quæ requirantur adutrumque. Finis & ſcopus lectionis. Doctiſſimi *Voſſii* & *Keckermanni* circa hanc quæſtionem ſententiæ diſcrepantes.

SECT. 2.

Keckermanni ſententia defenditur Linguæ abſque præceptis haud *optimè* diſcuntur. Linguarum atque actionum longè diverſa ratio. Philoſophia practica tam legenti Hiſtorias quam ſcribenti requiritur. *Vbertus Folietta*, *Sebaſtianus Foxius*, *Viperanus* ab hac parte ſtare videntur. Etiam doctiſſimus *Voſſius* argumenta ſubminiſtrat non infirma,

SECT. 3.

Tertium doctiſſ. *Voſſii* argumentum contra *Keckermannum* haud ſatis firmum videtur. Nuda rei geſtæ cognitio Lectori cordato non ſufficit. Id ex *Ludov. Vive. Dion. Halicarnaſſeo*, & ipſo *Voſſio* probatur. Puerorum & virorum in Artibus verſatorum, lectio Hiſtoriarum vâldè diverſa.

SECT. 4.

Argumentum à Quintiliano mutuatum expenditur eique respondetur.

SECT

SECT. 5.

Simonis Grynæi ſententia hac ex parte probatur. Quis ſit idoneus Lector fuſius oſtenditur. Philoſophiæ practicæ guſtum ſaltem habeat, requiritur. Item Chronologiæ, & Geographiæ, Hiſtoriæ oculorum. Artium denique aliarum cognitio aliqualis neceſſaria.

PARTIS

PARTIS TERTIÆ
Sectiones & Lemmata,

SECT. 1.

Caput ultimum tractandum proponitur. Consilium Lud. Vivis, Circa ea quæ sunt in Historiarum lectione notanda. Augusti Cæsaris mos in legendis Historiis. Quæ reperiantur apud Historicos observanda, & ad quid conducant.

SECT. 2.

Duo excerpendorum genera. Philologica, Philosophica: sub utrisque species quænam contineantur: quomodo singulæ sint disponendæ, & quis inde fructus ostenditur. Locorum Communium formulas multi scripserunt.

SECT. 3.

Modus excerpendi, & in usum transferendi varius indicatur, ex *Annæo Seneca*.

SECT. 4.

Modus excerpendi exemplis illustratur. Primo Philologicis ex Vell. Paterculo. Magnorum virorum ortus & obitus notandi. Majoris Catonis triplex Elogium. Ejus obitus. Circa ætatem ejus dissentio. Odium ejus adversus Carthaginem. Urbis Corynthi conditus, Duratio. Ævum fatale urbibus evertendis. Cognominũ ratio antiqua. Civium Rom. discrimen. Observationes Criticæ sub philologicis. Scipio non fautor tantum sed & auctor (contra Lipſ.) omnis doctrinæ non

ineptè

ineptè dici potuit. Ejus præconia. Otium duplex. Dispungere quid, & unde dictum; expuncta etiam quæ dicantur, Exemplum ex Tacito. Primores Civitatis. Optimates, nobilium optimi, principes qui dicti. Consules, exconsules, Exprætores &c. Senatorũ distinctio. Patricii, Conscripti, Pedarii unde dicti.

SECT. 5.

In Philosophicis quæ ratio tenenda. Exemplo Herodoti, Polybii & aliorum Historicorum. Duplex usus exemplorum I. *Lipsius*, *Io. à Chokier*, & *R. Dallingtonus* nostras, Historiarum & exemplorum usum luculenter indicarunt. Specimen unum atque alterum à nobis subjicitur. Ex *L. Floro*, *Iustino*. *Herodoto*. *Romuli* & *Remi* Historiam veram supponit Augustinus. Quis inde usus. *Camilli* & *Fabricii* fides, atque inde axiomata. Xerxis ingens apparatus bellicus, ejusque expeditionis successus quid nos doceant. Confirmatur Darii ultimi exemplo. *Caligulæ*, *Neronis*, ac *Valentiniani* exemplis ostenditur malignitas philautiæ, invidiæ ac livoris. Polybius frequens in Historiarum usibus.

SECT. 6.

Christiani Ethnicorum exemplis utiliter instrui possunt: & non in virtute morali tantum, sed in actibus etiam pietatis ac vitæ Christianæ promoveri. Id docetur ex D. Augustino. D. Hieronymo & aliis. Talia imitationum præcepta ab Ethnicis quoque nonnullis adimpleta. Quos denique eleganter expressit D. Ambrosius.

SECT.

SECT. 7.

Fructus uberiores atque etiam præstantiores ab Ecclesiæ Historia. Ethnicorum bona opera, splendida peccata. Ethnica Historia secundam tantùm Decalogi tabulam illustrat: Ecclesiastica totam Legem. In illâ virtutum simulachra: in hâc veræ virtutes leguntur. In illâ jucunda quidem cognitu & utilia; in hâc etiam necessaria memorantur: inde hortatione ad sedulam Ecclesiasticæ Historiæ lectionem, dissertatio concluditur.

Ad Eruditum Editorem Meth. Hist. *& Orat. D. Hilarii Veri, Tutoris sui semper Venerandi.*

VEri *Patris ego mallem sanè* Editor *essem:*
Filius officium debet obire pium.
Sed tamen incæpti laudator nobilis esse
Contentus, lætor munere, Amice, tuo.
Vestra velit Verum *nostrum versare Juventus*
Et verè fiet doctior ac melior.

C. Barksdale. Glouc.

ANTELOGIUM

AD

AUDITORES HIST.

Occaſio harum Relectionum. item exempla. Scopus publica utilitas. haud temere tamen publicandæ. Scripturientium hujus ævi præſidentia perſtringitur. Modeſtia ſuadetur, exemplo Plinii Secundi. Mos antiquus recitandi apprime utilis. & quomodo. hoc ævo optabilis. ſapientibus gratiſſimus. Non oſtentationis, ſed modeſtiæ potius argumentum. Viva vox. Quo præſtet auditio lectioni. Hiſtoriæ definitio, finis, diviſio, ſpecies.

ANNORUM luſtra jam facta ſunt duo, (ſpectatiſſ. Academici) & ſi rectè calculum pono, menſes aliquot amplius; ex quo, de ratione & Methodo legendi Hiſtorias

ſtorias, diſſertatio hoc ipſo è ſuggeſto, non infrequente circumſtante Corona, à me habita fuit. Indè paulo poſt, meditationes illas primas, quales-quales ut evulgarem, & publica luce donarem, ex iis qui tunc-auditores fuiſſent nonnulli, importunâ quâdam flagitatione mihi extorſerunt. eaſdem vero nuper, alii quidam amicorum, & ipſi non ineruditi, ut ſub incudem denuò revocarem, vehementer hortati ſunt. Quod à me ut impetrarent adhuc inſtant, urgent, inculcant: priora exempla ab aliquot retro annis omnino defeciſſe; haud parum à plurimis iterùm deſiderari: novam editionem rem gratiſſimam, juxta & utiliſſimam ſtudioſæ juventuti fore, idque neutiqnam ambigendum. Poſtremo, ſunt inter eos qui hac tempeſtate aurium operam mihi prebere ſæpius dignantur, nonnulli, quos aliquoties impenſius optantes audivi, ut relectiones ſuper eodem ſubjecto publicas inſtituerem, eaſque poſtea (ſi ita viſum foret) cum literata plebe communicarem & in lucem proferrem. Adnui tandem, votis utrorumq; pro viribus facere ſatis: quamvis propriæ voluntati, nedum judicio, idemvix aut ne vix quidem facere poſſim.

Priores

priores igitur meditationes illas, novis cogitationibus auctas, nec non alicubi emendatas, proximis lectionibus, vobis (Auditores) propitiante Deo, repræsentare animus est; ita inquam, novis cogitationibus auctas, & cum curâ emendatas; ne fortasse vestrum quispiam, vulgatum illud Satyrici mihi obvertat;

Occidit miseros crambe repetita magistros. Juvan. Sat. 7.

Et tamen, dum vos cogito; quid si per omnia eadem ipsas, plane nudeque proponerem? quotusquisque vestrûm qui nunc diernm hæc subsellia occupare soletis, non dicam ab ore meo eas auribus exceperit, sed vel scriptis mandatas, uspiam oculis usurpaverit? Nemo hercule; nemo: vel duo, vel nemo; & qui de iis fando inaudiverint, haud multo plures (inter vos) esse auguror. Porro, ante editas concedamus; dummodo aliquando, alicubi, aliquanti æstimatas noverimus, cum aliquo fructu etiam à nonnullis lectas, atque ita leviusculâ quâdam commendatione non indignas habitas: cur apud novitios meos quos non ita pridem sortius sum auditores, pleroſque Historiarum sacris nondum initiatos, eadem

relegere, & retractare, mihi vitio verteretur? nova plane hiſce videbuntur, quæ aliis fortaſſe novata. Neque rem inauditam, aut factum inſolens ita faciendo me auſurum arbitremini, *habeo bonorum exemplum quo exemplo mihi licere id facere, quod illi fecerunt puto.* Obtinuit enim illa olim in tradendis diſciplinis laudabilis conſuetudo, etiam hodieque obtinet, ut præter quotidianam lectionem, aliquid accuratius elaboratum, Magiſtri relegerent, quo velut adipe ſelecto, diſcipulorum animi vegetati, avidiùs ad ſuam quiſque profeſſionem allicerentur. Ita Patrum noſtrorum memoria, *Franciſcus à Victoria*, ſuas habuit Relectiones Theologicas: *Melchior Canus* ejus diſcipulus etiam ſuas: ambo inter Pontificios magni nominis *Theologi*. Recentiori memoria, *Henningus Arniſæus* clariſſimus Philoſophus & Medicus ſuas Relectiones politicas edidit. Sed & alii plures diverſarum profeſſionum, homines docti, ſuas lucubrationes ſimili modo repetitas, in medium protulerunt. Verum hiſce tantis quorſum opus defenſoribus? quando certam res ipſa ſibi fidē & autoritatē faciat, promptamque defenſionem ſuppeditet? quic-

Ter. Heaut

Liſeng. ap. M. Can.

quicquid enim ſemel placuerit, ſi merito id neque temere contigiſſe opinemur, ejuſdem haud ingratam repetitionem fore merito ſperemus. Δὶς τὸ καλὸν vetus eſt verbum. De præclara Poeſi etiam *Venuſinus* ille vates,

Iudicis argutum quæ non formidat acumen,
Hæc placuit ſemel, *hæc* decies *repetita placebit.* *Horat. de Arte Poet.*

Sed quod de præclarâ poëſi Venuſinus ſibi ſpondet, oppido nimis hîc præclarum foret, longeque glorioſius, quam ut ipſe in votis haberem. Neq; ſane adeo ſum mihi *Suffenus*, aut inepte φίλαυτος, ut meas haſce lucubrationes rudes, & impolitas, tali fato dignas putem. Juvandi quidem certe utilitatem mihi ſcopum deſtinavi; eamque, placendi curæ, non hic modo, ſed in univerſa etiam ſuſcepti muneris executione ſemper prætuli. Quanquam apud rectas mentes, hæc duo ſe jungi non oporteat: par enim eſt & æquum, eadem ſemper placere, quæ ſemper prodeſſe poſſunt. Qua propter hæc mecum dum reputo, ne tenuem hanc noſtram opellam, gratam minus, parumve acceptam mei

nunc-auditores habituri ſint, cauſam ſubverendi nullam video. Quin & amicorum quoque (illorum, quos ſupra dixi, velle priores meditationes meas reproduci, & à paucis hactenus viſas, omnibus exhiberi) hortatubus ac deſideriis obſequendi, non deeſt voluntas; eoque promptior, quo fidentius de juventute Academica, & Hiſtoriarum amatoribus, me ſic non leviter promeriturum affirment. Quorum judiciis, quaſi præ amore non ſynceris, licet haud plane diffidam; cogito tamen ſerio & frequenter, (cum *Plinio Secundo* emendatiſſimo ſcriptore) *quam ſit magnum dare aliquid in manus hominum; nec perſuadere mihi poſſum, non & cum multis & ſæpe tractandum, quod placere & ſemper & omnibus cupias.* Hac propter (Academici) me non ita pridem ſtatuiſſe, dixi, meditationes illas diligenter & accurate recognoſcere, recognitas parte non contemnenda augere, auctas meis demum Auditoribus recitare adeoque exponere; neq; ſic tamen prius orbi literato ſiſtere, quàm ab aliis pluribus, edecumati judicii viris, harumque literarum peritis, non improbabiles habitas cognoverim. paucis incompertum opinor, nec me quidem latet

Lib. 7. *Epiſt.* 17.

tet, quot & quanta hujus atque omnis ævi ingenia obripere ſoleat, ſui ſuſpectus & nimia confidentia. Hanc igitur (Adoleſcentes) ſuadeo, tanquam peſtem fugiamus omnes, & à nobis procul amandemus. Parce de nobismet ipſis ſentiamus. Noſtro pede ac modulo, noſmet ac noſtra metiamur: nec quidquam de nobis magnificentius credamus, quam cujus revera conſcii ſumus. Modeſtia, modeſtia eſt, quæ omnem decet ætatem; omnemque ducit recto calle ad ſolidam gloriam. Sine ea præcipites ferimur; & pro gloria ludibrium hominibus debemus; pro fama dedecus, ignominiam, contemptumque reportamus. Sed ut pergamus; legiſtis unquam vel audiviſtis illud *Mimographi*? *Animus vereri qui ſcit, ſcit tuto ingredi*, vel ut alii legunt, *ſcit tuto aggredi*? dubium mihi non eſt quin audiveritis: effatum ἀξύπιςον credite ſed & monitum quantivis pretii, in re militari præſertim: ac revera non magis verũ, in illis militiæ ſagatæ (quam vocant) periculis, quam in iſtis noſtræ togatæ & Scholaſticæ palæſtris. Id quidem probe novit (quem modo nominavi) elegantiſſimus *Plinius Secundus*: ideoque ſuo parum fiſus ingenio aliorum

sæpè judicium consiliumque, imo semper requisivit, quoties quid meditatus fuisset quod in publicum prodire vellet, audite ipsum : *Recitaturus* (inquit) *oratiunculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut vererer paucos, ut verum audirem.* Atque alibi *nullum emendandi genus omitto; ac primum quæ scripsi mecum ipse pertracto, deinde duobus aut tribus lego, mox aliis trado adnotanda, notasque eorum si dubito, cum uno rursus aut altero pensito; novissimè pluribus recito.* Amo hercule, immo veneror (politissime *Secunde*) hanc tuam cautam modestiam, prudentem hanc ingenii diffidentiam; quam examussim imitari vehementer ipse cupio; & aliis imitandum fidenter propino. Nec tantùm singularem ejus modestiam (Auditores) & unicam fere μετεωροφοβίαν vobis hîc commendo; sed ipsum etiam recitandi morem imprimis laudo. O pulchrum valdè morem! ac nostro hoc scripturientium ævo magnopere expetendum! scribimus indocti, doctique passim, & effrænata quædam libido chartas commaculandi ubique dominatur. hinc tot effœta, arida, jejuna; tot cruda semper & inchoata in vulgus trudi solent. O igitur si

Lib. 5. *ep.* 13.

Lib. 7. *ep.* 17.

mos

mos ille antiquus recitandi, saltem privatim & inter amicos posset revocari! quam utilis foret *vel sistendis præcocibus quibusdam & diffluentibus ingeniis, vel alias dirigendis!* quam gratum etiam & optabile videretur cordatis hominibus, eruditorum & benevolentium judiciis, sensibusq; scripta ac publicanda, prius censenda submittere! *vix quenquam enim invenias, quē sua non fallunt scripta, & auctorem ipsū* (divi Ambrosii verba) *frequenter prætereant; & sicuti deformes libri suos, ut plurimum, delectant parentes: ita etiam indecores sermones, suos plerumque palpant scriptores.* Cordatis itaque hominibus pergratus indubie foret mos iste, quem secutus est *Plinius*, quemque ego nunc jam, imitator non otiosus affectari decrevi. Atqui fortasse (dicet quispiam) ostentatio hæc plerisq; videbitur, & κενοδοξία: inanis gloriolæ ambitiosa quædā cupiditas. immo inquam ego, nihil minus. quin potius modestia, prudentia, verecūda sui æstimatio, αὐθαδίας καὶ ἀλαζονείας fuga & detestatio; ideo enim sua recitat ipse scripta, vel aliis perlegēda submittit, *ut aliorū judicia noscat, consilia exquirat, verum audiat*, ut si quid eum fugerit admoneatur

Lipsius, ep. 48. cent. 2. ad Bel. ubi multa de Recitat.

Amb. Ep. l. 6. ep. 40. ad Sabinum.

tur; si quid obscurius dictum fuerit illustretur, si quid non recte corrigatur: juxta illud *Theophrasti* αἱ ἀναγνώσεις, πύσεων, ἐπανορθώσεως, recitationes pariunt emendationes. Vultis iterum *Plinio* aures prebere, & suas recitandi causas juxta & utilitates audire? Sic igitur ad *Aristonem* scribit. *Has* (inquit) *recitandi causas sequor; primum quod ipse qui recitat, aliquanto acrius scriptis suis auditorũ reverentia intendit: deinde quod de quibus dubitat, quasi ex consilii sententia statuit: multa etiam à multis admonetur: & si non admoneatur, quid quisque sentiat, perspicit ex vultu, oculis, nutu, manuum motu, murmure, silentio, quæ satis apertis notis judicium ab humanitate discernunt, atque adeo si cui fortè eorum qui interfuerunt cura fuerit, eadem illa legere, intelligat, me quædam aut commutasse, aut præterisse, fortasse etiam ex suo judicio, quamvis ipse nihil dixerit mihi.* *Lib. 5. ep. 3.* Videtis jam (auditores) quales fuerint Plinianæ recitandi causæ: quotupliceesque inde exurgant utilitates satis manifestum est. Quod si nostri temporis scriptores eisdem rationibus moti, eundem recitandi morem de industria æmulari satagerent ecquis eos reprehensione dignos

dignos pronunciaret? ecquis ambitioſæ vanitatis reos ageret? quid ſi *M. Catonis* vitiligatores paſſim occurrant? qui nihil quicquam tam recte ab aliis dictum factumve agnoſcant, quod villicare non audeant? quid ſi hariolatores etiã non vereantur eſſe? ac de aliena mente, tam promptè quam prave conjicere? eorum malignas præcipiteſque conjecturas, prudentes omnes, & cordati viri præterfluere ſinunt; rectæque conſcientiæ præmio libenter acquieſcunt. quin & ultro fatemur olim id moris fuiſſe, ambitioſorum quorundam, ac φιλοδόξων hominum, vulgi famam actionum ſuarum finem ſtatuere, auram popularem captare; grande & inſanum plebeculæ *Sophos* aucupari: euge! belle! facete! atque ejuſmodi nugatorias audientium acclamationes recitando conſectari. O inepti, vani, furiles homunciones! o miſera gloriolæ mancipia! liberaliora noſtris ſperamus ingenia; pectora magis generoſa. Norint id minimè ſapientis eſſe, opinioni ac famæ tantum velificare: ὁ σοφὸς οὐδὲν ἐπιτηδεύει ἢ πρᾶξαι τῆ εὐδοκιμῆν dixit Græcorum non ignobilis auctor. aliũ igitur volumus ut noſtri ſibi recitandi aut ſcripta cum aliis cõmunicandi finem

finem proponant; aliud ſequantur conſilium; nimirum, ut quæcunque in publicum rei literariæ bonum elucubrare atque vulgare conceſſum fuerit diligentiùs emendata, limatiùs expolita, omni denique modo probabilia in manus hominum perveniant. nempe hæc caſtigatiſſimi *Novocomenſis* unica cura fuit, non *ut dum recitaret, ſed dum legeretur, laudari poſſet.* Et tamen (neque diſſimulamus) haud diſplicet nobis, illa *Satyrici* reſponſio.

Plin. l. 7. ep. 17.

Non ego dum recito, ſi forte quid aptius exit
Laudari metuam; nec enim mihi cornea fibra eſt.
Sed recti finemque extremumque eſſe recuſo
Eugè tuum & bellè!

Perſ. ſat. 1

Jam vero (Academici) meipſum quod attinet, ſi provinciam quam nactus ſum, cõmodiſſime adminiſtrare velim, ſi in eâ plurimũ prodeſſe cupiam (cujus rei deſiderio flagrare me profiteor) quis veſtrum (niſi plane tyro ſit, & horum ſtudiorum omnino rudis) non novit recitandi ac relegendi neceſſitatem quandam ſæpe mihi impoſitam, pro ratione auditorum meorum

orum qui quotidie mutant, & ſucceſſione ac viciſſitudine quotidie renovantur ? præſertim quum acceſſerint novitii, & qui ſuper hoc argumento, quod præ manibus jam tenemus, inſtrui atque informari multum opus, ne dicam neceſſe habeant. At regerit fortaſſis eorum non nemo, dicendo; fruſtra nos recitationibus moraris; quandoquidem hæc ipſa publici juris facere in animum nuper induxeris: quod ſi feceris, penſiculatiùs & tranquillo in otio, ea legere cuivis licebit. At inquam, jam antea dixi, ideo me recitare, ut pleniora & correctiora prodeant. addo aliam rationem, nec inferioris momenti. Præcepta cujuſlibet diſciplinæ, ſicuti omnes concedunt, ab ipſo dictantis ſive docentis ore, fœlicius imbibuntur, quam è libris hauriuntur: & cur non idem ſentiamus de lectionis Hiſtoricæ regulis ? Certè ea fuit Plinii, toties à nobis citati, hac ex parte ſententia, ſiquidem ad *Nepotem* ſuum ſcribens. *Dices, inquit, habeo hic quos legam non minus diſertos; etiam: at legendi ſemper erit occaſio, audiendi non ſemper multo magis, ut vulgo dicitur, viva vox afficit. Nam licet acriora ſint quæ legas, altius tamen in animo ſedent; quæ pronunciatio,* Lib. 2. ep. 3.

nunciatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis affigit. a nobis etiam stat *D. Hieronymus*, in epistola ad *Paulinum*. *Habet*, inquit, *nescio quid latentis energiæ viva vox; & in aures discipuli, de auctoris ore transfusa, fortius sonant.* Ideoque *Fab. Quintilianus*, maximus Artis Rhetoricæ magister, in Oratoris sui gratiam ita præcipit. *Præceptor* (inquit) *aliquid immo multa quotidie dicat, quæ secum audita referant discipuli, licet enim satis exemplorum ad imitandum ex lectione suppeditet, tamen viva illa (ut dicitur) vox, alit plenius, præcipueque præceptoris, quem discipuli, si modo recte sint instituti, & amant & verentur.* Neque aliam fuisse mentem *Marci Tullii* liquido constat; quippe in perfecto Oratore; *carent* (inquit) *libri spiritu illo, propter quem majora eadem illa cum aguntur, quam cum leguntur, videri solent*, hinc illud: in *Demosthene magna pars Demosthenis abest quod legitur potius quam auditur.* Atque huc optime quadrant *Horatiana* illa quibus facete & admodum urbane deridet Epicureum illum, à quo *Catius* in arte culinaria institutus fuerat.

Lib. 1. c. 2.

Val. Max. l. 8. c. 10.

Lib. 2. Sat. 4.

Docte Cati, per amicitiam Divosque rogatus Ducere

Ducere me auditum, perges quocunque momento.
Nam quamvis referas memori mihi pectora cuncta.
Non tamen interpres tantundem juveris: adde
Vultum habitumque hominis: quem tu vidiſſe beatus
Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
Non mediocris ineſt, fontes ut adire remotos
Atque haurire queam, vitæ præcepta beatæ.

Hæc quum ita ſe habeant (Auditores) quid deinceps obſtat, quo minus ad opus deſtinatum noſmet alacriter accingamus? quod ſecuri veſtræ benevolentiæ jam nunc facimus, & proximâ lectione opus ipſum aggrediemur. Interim, ne dum nos de ratione & Methodo legendi Hiſtorias diſſertamus, contra *Methodum* peccemus ſi novitiis Auditoribus noſtris (quorum gratia imprimis ſuſceptus eſt hic labor) minus conſtet qnaſnam Hiſtorias Intelligamus: operæ pretium fore putamus, primo definitionem, inde, diviſionem, Hiſtoriarum præmittere, eaſque breviter

viter explicare, quo majori cum perſpicuitate munus noſtrum penſumque modo ſuſceptum ad extremum uſque exequamur. Definitio igitur, à nobis olim poſita eſt hujuſmodi, quam hic retinere placet. *Hiſtoria eſt notitia, & explicatio rerum ſingularium, eo fine ſuſcepta, ut earum memoria conſervetur, atque inde univerſalia evidentius confirmentur, quibus ad bene beateque vivendum inſtruamur.* Dico, *notitia juxta & explicatio*; quia de Hiſtoria quatenus legenda nos acturi ſumus; cujus genus *notitiam atque explicationem* ſtatuimus: pro objecto ſive materia, *res ſingulares* pono: hoc eſt, res geſtas publicas vel privatas, memoria hominum dignas. Finem multiplicem aſſigno: ut memoria rerum ſingularium conſervetur; nec non ut ex ſingularibus, præcepta univerſalia eliciantur, & confirmentur: denique ut hiſce inſtructiores fiamus ad bene beateque vivendum. Hinc enim eſt quod M. *Tullius* Hiſtoriam *vitæ Magiſtram* dixerit. Atque huc ſpectant lactea *Titi Livii* verba in præfatione ad Hiſtoriam ſuam. *Hoc illud eſt præcipue in cognitione rerum ſalubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illuſtri*

illustri posita monumento intueri: inde tibi, inque Reipub. quod imitere capias: inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites.

Secundum hanc nostram definitionem, subjiciamus quoque divisiones, minime subtiles, aut argutas (neque enim hujus loci esse putamus) sed populariores, & magis communes. Ab antiquis scio, uti etiam à recentioribus nonnullis, Historia distribuitur in *Divinam*, quæ de Deo, rebusque divinis tractat; *Naturalem*, quæ de rebus naturæ earumque causis agit; & *Humanã*, quæ hominis actiones, vitam in societate agentis explicat. Hanc postremam solummodo respicit nostra definitio; & hanc distinguimus, in *Politicam*, & *Ecclesiasticã*. Atque harum utramque, in *Universalem*, ac *particularem* Historiam. *Politica* Historia, quam etiam civilem dicimus, est quæ imperiorum, Rerum Publicarum, civitatum initia, constitutiones, incrementa, conversiones, res denique gestas exponit: *Ecclesiastica*, quæ præcipuè res Ecclesiæ tractat, etsi *Monarchiarum* & regnorum negotia interponat. *Universalis*, sive Politica sit, sive Ecclesiastica, est quæ universorum, vel etiam multorum, maximeque illustri-

um populorum, Rerumque publicarum, aut ecclesiarum res gestas per omnia sæcula complectitur. *Particularis*, quæ unius populi, civitatis, vel Reipub. aut unius particularis ecclesiæ actiones, sive res gestas comprehendit. De hisce omnibus distincte, & suo ordine legendis, nostra *Methodus* instituenda est. Alia porro Historiarum divisio est, quæ nostræ considerationi sese offert, & à junioribus præsertim notatu digna hæc est: à circumstantiis & Methodo narrandi, sive explicandi ducitur. Siquidem Historiæ, aliæ dicuntur *Chronicæ*, ex scilicet quæ tempus in quo res quælibet gesta sit denotant. Aliæ *Vitæ* appellantur, quæ personas singularium quorundam virorum, eorumq; res gestas, juxta & mores descriptos complectuntur. Aliæ denique *Relationes* indigitantur; quibus id operæ imprimis datur, ut actiones hominum memoratu dignæ, & quævis Rerumpub. negotia utcunque fideliter & perspicue narrentur. Quod primum membrum attinet, omnes Historiæ, tempus in quo res gestæ fuerint, adnotare aut solent, aut debent; cæca enim est quælibet narratio, similisque fabulæ, sine temporis notatione: & tamen

omnes

omnes eadem temporum intervalla haud quaquam observant; nec eundem in rebus narrandis ordinem tenent. Hinc Chronici generis, varias species esse dicimus. *Annales*, *Fastos*, *Ephemerides* sive *Diaria*, *Menologias*, *Bimestria*, *Trimestria*, *Semestria*, *Decades*, *Centurias*, *Commentarios*. De quibus omnibus, inter *Præmetia* Historica fusiùs disputavimus. *Chronici* generis Scriptores, sunt *Herodotus*, *Diodorus Siculus*, *Dionysius Halicar.* *Justinus*, *T. Livius*, *Sabellicus*, & hujusmodi. Βιογράφοι seu *Vitarum* Scriptores, personas (uti dictum est) repræsentandas sibi proponunt, ad easque (quod notandum esset) maxima ex parte concurrunt mixti generis actiones; publicæ, privatæ, civiles, domesticæ &c. in hoc censu reponuntur *Suetonius*, *Plutarchus*, *Cor. Tacitus*, *Dion Cassius*, *Æmilius Probus*, atq; *alii*. Διηγηματογράφοι sive *Relationum* Scriptores; sunt Historici, qui rerum memorabilium narrationes integras, rerum gestarum & negotiorum omnis generis relationes plenas perpetuasque instituunt; quales sunt *Xenophontis* Κύρου ἀνάβασις. Sive *expeditio Cyri*. *Salustii Catilinaria*. *Halicarnassei Legatio-*

nes, & hujusmodi. De quibus omnibus legendis, sequenti dissertatione (propitiante Deo) audietis.

Dixi *Octob.* 17. 1635.

DE

DE RATIONE ET METHODO *Legendi Hiſtorias.*

PARS PRIMA.

SECT. I.

Ad fructuoſam Hiſtoriarum Lectionem tria requiruntur. Inde tres hujus diſſertationis partes proponuntur.

UT fructuoſa magis fiat Hiſtoriarum Lectio, largumque ſecum ferat operæ ſuæ precium, tria mihi videntur ſtudioſo cuique inſigniter neceſſaria. Primo, ut rectus idemque conſtans ſervetur ordo; ne confusè, vagè, deſultoriè legat. Secundo, perſpicax adſit & intelligens judicium; ut quæcunque legerit, dextrè capiat, & quæ ſint elegenda probè diſcernat. Tertiò ſedula & accurata adhibeatur induſtria; ut electa cujuſcunque generis velut annona, in horrea quædam

dispositè recordantur. Tria igitur quasi capita, præsentis nostræ dissertationis statuere animus est: Quorum *primum*; Auctores præcipuè legendos, continebit, eorumque ordinem quo sint legendi indicabit. *Secundum* quis sit idoneus historiarum lector habendus, docebit; *Tertium*; fructus colligendi perspicuam monstrabit viam: nec non, modum & rationem eos tanquam in cellâ quadam promptuaria dispensandi explicabit.

SECT. 2.

Historiarum series qualis instituenda. Quomodo ordinanda. Temporum intervalla tria observanda. Epocha quid. Quotuplex. Cataclysmi. Quibus temporibus inciderint. Intervallum ἄδηλον. μυθικὸν. Olympiades intervallum Historicum.

QVod *primum* attinet, Auctorum series & catena ejusmodi instituatur, quæ temporum intervalla *Summarumque Imperiorum* successiones ἀνειβάς, & ad amussim imitetur. Temporum autem intervalla, quatenus Historiam & rerum gestarum memoriam respiciunt,

ex

ex *Varrone* notat *Cenſorinus* tria. Primum, ab hominum principio ad *Cataclyſmum* priorem, quod propter ignorantiam (inquit) ἄδηλον vocatur. ſecundum a *Cataclyſmo* priore, ad *Olympiadem* primam, quod, quia in eo multa fabuloſe referuntur, μυθικὸν nominatur. Tertium à Primâ *Olympiade* ad nos (ubi intelligit *Cæſares* & tempus deinceps) quod dicitur ἱστορικὸν, quia res in eo geſtæ veris Hiſtoriis continentur. Hæc temporum intervalla (uti videtis) quibuſdam *Epochis* diſtinguuntur. *Epocha* vero, illuſtre quoddam temporis principium dicitur, à quo reliqua tempora numeramus. Et duplices quidem obſervamus *Epochas*: *Eccleſiaſticas* & *Politicas*. Illæ in *Sacris Scripturis* & *Hiſtoriis Eccleſiaſticis* uſurpantur, quales ſunt: Ab *Orbe condito*, ſive à Creatione: à *Cataclyſmo* ſive Diluvio: *à Turre Babilonica* vel à linguarum confuſione: à migratione ex *Ægypto*; & hujuſmodi. Hæ autem ſequentes in *Profanis Hiſtoriis* & Auctoribus *Ethnicis* legi ſolent. Ex: grat. Ab *Excidio Trojano*: ab *Olympiade* prima: ab *Expeditione Cyri*: à Tranſitu *Xerxis*: &c. Ita hoc in loco *Cenſorinus*: ab hominum principio ſive ab initio *Mundi*,

De die Natali. c. 21.

di ad *Cataclysmum*. Et notandum est quod dicit *Cataclysmum* priorem: *Cataclysmi* enim sive Diluvia tria magna in Historiis memorantur. Primum erat Diluvium universale, tempore *Noachi Patriarchæ*; de quo in *Sacro Codice* scribit *Moses*, quod in Annum Mundi 1656. incidit. Secundum erat *Ogygium* in *Achaia*, quod totam fere provinciam vastavit: & quia *Ogygii* (qui tunc *Elusinæ* conditor & Rex) temporibus effusum est, nomen loco & tempori dedit, juxta *Orosium*. Hoc in annum M. 2185. incidit; florente tunc *Jacobo Patriarcha*. Tertium erat *Deucaleoneum*, *à Deucaleone* sic dictum; cujus tempore *aquarum illuvies* (*Orosii* verba) *majorem partem populorum Thessaliæ absumpsit, paucis per refugia montium liberatis; maxime in monte Parnasso, in cujus circuitu Deucaleon tunc regno potiebatur: qui tunc ad se ratibus confugientes susceptos, per gemina Parnassi juga, fovit aluitque*: à quo propterea Genus humanum reparatum ferunt. Hoc diluvium incidit in annum Mundi, 2437. Tempore *Cecropis*, *Athenienſium* Regis; & quasi annos ter quinos ante *Israelitarum* Egressum ex *Egypto*.

Oros. l. 1. cap. 7.

Lib 1. c. 9.

* *Cronologiam sequimur Scaligerianam, quod semel in universum monitum velim Augustus.*

de C. D. l. 18. c. 10. v. Justin. l. 2. c. 6.

Jam

Jam vero primum illud intervallum: quod *Varroni* (doctissimo licet) ἄδηλον videbatur, Nobis *Christianis* εὔδηλον potiùs, & ex sacra pagina meridiano Sole clarius est: Annosque novimus continere mille sexcentos quinquaginta & sex. Quorum Historiam primis sex capitib. *Geneseos*, à *Mose* brevissimo compendio descriptam habemus. Neque alibi per omnia quæ extant literarum monumenta, aut quæ reperiri possunt, occurrit certi quicquam, de rebus, ante *Diluvium* gestis ullibi legendum.

Secundum intervallum à *Diluvio* primo, ad primam *Olympiadem* (hoc est, ad primum illud certamen quod quarto quoque anno, in honorem *Jovis Olympii* à *Græcis* celebrabatur; (& in annum quartum, aut quintum supra tricesimum, *Uzziæ* Regis *Iudæorum* incidit) annos complectitur, mille quingentos octodecim, nimirum ab Anno M. 1656 ad ann. M. 3174. *Mythicum* autem fabulosumque à *Varrone* dicitur hoc intervallum, idque non sine ratione, quandoquidem huc poeticarum fabularum argumenta pleraque referri solent. Et licet in poematis *Græcis*, nec non in *Historicorum* non-

* *Olympias* τετραετηρικὸς ἀγών. *Hercules instituit. Iphitus instaura vit An. M. 3174. & ab hoc anno numerantur Olymdiades sive quaternorum annorum circuitus.*

nonnollis, de rebus paulo antiquioribus. *De bello Trojano*, expeditione *Argonautica*, de *Perſeo*, *Oedipo*, *Hercule*, *Theſeo*, &c. Narrationes quædam extant, quas *Ovidius* in ſuo *Chronico* pleraſque complexus eſt: tamen vere, ut *Africanus* inquit, omnia plena ſunt confuſionis & diſſonantiæ & certâ annorum diſtinctione carent, nec de toto illo intermedio 400. annorum tempore, quod inter excidium *Trojæ* & *Olympiadem* primam interjectum eſt, quicquam ἀξιόλογον in *Græcorum* monumentis proditum eſt. Multo minus de rebus ante tempora *Trojana* geſtis. Hinc *Juſtinus Martyr* ἔδει οὖτο ἀγνοεῖν ὑμᾶς πρέπον, ὅτι οὐδὲν Ἕλλησι πρὸ τῆς ὀλυμπιάδων ἀκριβὲς ἱστόρηται. &c. *Neque hoc vos ignorare decet, nihil à Græcis ante Olympiadas accurate ſcriptum eſſe. Et Euſebius.* μέχρι μὲν τῆς ὀλυμπιάδων &c. *Uſq; ad Olympiadu nihil certo perſcriptum eſt à Græcis: ſed omnia ſunt confuſa, neque ante id tempus uſpiam conſentiunt.* Nihilominus, totius hujus fabuloſi intervalli certam nos Chriſtiani habemus hiſtoriam, & (quod Eccleſiam ſpectat) amplam ſatis & luculentam, à *Moſe* ac *Prophetis*, divinis illis *Sancti Spiritus* amanuenſibus,

v. Scal. Animad. in Euſeb. p. 66.

In Oratione ad Græcos.

De præpar. Evang. cap. 10.

bus, literis consecratam: cui etiam de *Gentium Nationumque* imperiis, & de rebus ab iis gestis, haud pauca immiscentur; quorum ad veritatem dubiosa illa & incerta narrationum, quæ de iisdem temporibus in profanis plerisque historicis habentur, examinanda censemus.

Denique *Tertium* intervallum, (quod solum volont historicum esse & *Varro* & *Censorinus*) ab *Olimpiade* prima ad *Censorini* ætatem, annos supra mille & quatuordecim comprehendit: ad quos refertur historiæ veteris profanæ totum illud, quicquid hodieque extat integrum, & certâ temporum notatione distinctum.

* *Scripsit Censorinus circa ann. Chri.* 240. *ab V. C.* 991. *uti ipse cap.* 21.

SECT. 3.

Summorum imperiorum series & successio, Fatalis perhibetur. Quadruplex eminenter probatur. Medorum & Persarum unicum imperium asseritur. Singula Prophetarum oraculis præmonstrata. Summorum appellatio, frustra Bodino cavillata, Romanum, omnium maximum Imperium.

QVa propter, cum intra duo posteriora temporum intervalla (*Mythicum*

cum videlicet, & *Historicum*,) quatuor summa, & (in quantum sciri possit) in genere humano præcipua, successivè incideriint *Imperia*; quibus terrarum orbis pars maxima paruisse dicitur, & sub quibus eorum pleraque quæ in tota historia continentur, gesta fuisse memorantur. placetne ut quænam summorum istorum *Imperiorum* fuerit series, qualisque successio proponamus? Id pro nobis faciet, nescio quis *Æmilius Sura*, apud *Velleium Paterculum*. *Assyrii* (inquit ille) *Principes omnium gentium, rerum potiti sunt, deinde Medi, postea Persæ, deinde Macedones, exinde duobus Regibus, Philippo & Antiocho, qui à Macedonibus oriundi erant, haud multo post Carthaginem subactam devictis, summa Imperii ad populum Rom. pervenit.* Hanc ipsam *Summorum imperiorum* successionem, fatali quadam necessitate, eo ordine dispositam, *Arrianus Nicomediensis* asserere videtur. ἐχρῆν ἤδη καὶ Περσας πρὸς Μακεδόνων ἀφαιρεθῆναι τὴν Ασίας τιμὴν ἀρχὴν καθαπερεῦν Μήδοι μὲν πρὸς Περσῶν &c. h. e. *oportebat Asiæ Imperium Persis à Macedonibus adimi, quemadmodum Persæ Medis, ac prius Medi Assyriis ademerant.*

Lib. 1. *cap.* 6.

Lib. 2. *de expedit. Alexand.*

Plane

Planè idem *Claudianus* poeta,

--- Sic Medus ademit
Assyrio, Medoque tulit moderamina Perses.
Subjecit Persen Macedo; cessurus & ipse
Romanis, hæc augurii firmata Sibyllæ.

De laudibus Stilic. l. 3.

Eandem omnino successionem *Imperiorum Dionys. Halicarnassæus* memorat in proœmio *Antiquitatum Romanarum*, ubi collationem singulorum instituit, & reliquis omnibus *Romanum* longe præfert. Verum hic obiter notemus quod licet *Æmilius Sura*, *Arrianus*, *Halicarnassæus*, aliique satis multi *Auctores* vetusti inter *Summa*, *Medorum* distinctè numerarint *Imperium*; nos tamen *Medos* & *Persas* unicum constituisse *Imperium*, è sacris litteris docemur; tunc præsertim, ubi summo dominatu *Assyrios* privâssent: ideoque quatuor tantum numero fuisse *Monarchias* illustres, & maximè notabiles, *Ecclesiæ* veteri cum primis infestas vulgo observatum est. Quas visione quatuor *Bestiarum*, *Danieli Prophetæ*; quatuor quadrigarum *Zechariæ*; Regi *Nabuchodonosori* ingentis *Colossi* imagine, quadruplici materia constante repræsen-

* Isai. 21. Dan. 6. 9. Ester. 1. 3. &c. 1. Dan. 7. 17. 2. zech. 6. 2 3. Dan. 2. 37, 38.

ſentatas, ſacra volumina teſtantur. Ita enim & *Patres* antiqui, & recentiores etiam plerique interpretes, iſtas prophetias intelligunt. Recentiores autem ut miſſos Patiamus ex antiquioribus tres tantum nobis ſufficient ad probandum, quod jam olim à multis ſæculis receptum fuerit, quatuor *Monarchias* prædictis tribus *Viſionibus* deſignari. *Iſidorus Peluſiota*, ante annos mille ducentos, quatuor *Beſtiarum Viſionem*, ad hanc mentem interpretatus eſt: τοῦ θεοπεσίου δανιήλ ἢ περιβόητος ὅρασις &c. *Divini viri Danielis, illa celebris atque hominum ſermone pervulgata viſio, Aſſyriorum & Medorum ac Macedonum regnum, ut uniuſmodi atque ex una quodq; natione conflatum, uni belluæ comparavit; aliud nimirum Urſæ, aliud Leænæ aliud pardo. Quarta autem viſio, hoc eſt horrenda bellua (utpote ingentem ſtuporem afferens) ferreis dentibus ſepta, æreiſque unguibus armata, devorans & comminuens, & conculcans, nec ad ullius animantis ſimilitudinem accedens, Romanorum Imperium perſpicue deſignabat; utpote ex omnibus nationibus & tribubus compactum, omnique robore ac gloria in ſeipſo præditum; neque enim uno nomine exprimendum*

lib. 1. ep. 218.

mendum vidit propheta principatum illum, qui potentiæ ſuæ jugum, in omnes extendit, atque Dominicæ incarnationis tempore in infinitum imperium proceſſit. Hactenus *Peluſiota* de quatuor *Beſtiis*. Jam *Zechariæ* quadrigas *Beatus Hieronymus*, *Peluſiota* paulo antiquior, huc etiam refert. *In quadriga prima* (inquit) *Equi rufi erant, cruenti & ſanguinarii, & Babilonica crudelitate terribiles. In quadriga ſecunda equi nigri regnum Medorum atque Perſarum &c. In quadriga tertia equi albi Macedones ſub quorum rege Antiocho. Maccabæorum victoriam legimus. In quadriga quarta equi varii fortes; ſcimus enim Romanorum Reges, alios in gentem Judæam fuiſſe clementes, ut Cajum Cæſarem, Auguſtum, & Claudium; alios perſecutores atque terribiles; ut Caligulam, Neronem, Veſpatianum. Hæc B. Hieronymus* de *Zechariæ* quadrigis. denique ſtupendus ille *Nabuchodonoſoris Coloſſus*, explicatione *Danielis* ipſius, quatuor regna ſignificat: Beatus autem *Sulpitius* diſertim applicat, & quatuor illas quas diximus *Monarchias* prænonciatas fuiſſe nominatim affirmat. *Secundum prophetæ interpretationem* (inquit) *imago viſa*

Hieron in Zechar. 6. 2.

Sacra Hiſt. lib. 2.

mundi

mundi figuram gerit. Caput aureum Chaldæorum Imperium est. Siquidem id primum & opulentissimum fuisse accepimus. Pectus & Brachia argentea, secundum regnum annunciant. Cyrus enim, victis Chaldæis atque Medis, Imperium ad Persas contulit: in ventre æreo tertium regnum portendi pronunciatur: idque impletum videmus: siquidem Alexander ereptum Persis Imperium, Macedoniæ vindicavit. Crura ferrea Imperium quartum, idque Romanum intelligitur; præ omnibus ante regnis validissimum: pedes vero partim ferrei partim fictiles, dividendum esse Romanum regnum, ita ut nunquam inter se coeant præfigurant. Quod æque impletum est. ita B. *Sulpitius.* Hæc aliquanto longius produximus, à quibus tamen supersedisse poteramus, nisi hanc opellam à nobis expressisset *Jobannis Bodini* viri impensè docti argutatio, qua decantatam illam regnorum antiquioris mundi divisionem in quatuor *Monarchias, mera autoritate, & insulsa Neotericorum quorundam opinione niti* astruit. Nobis vero ex supradictis, contra liquido paret, *Summa* quatuor *Imperia* antiquitùs observata, & designata fuisse. Quorum priora duo,

* *Methodi cap. 7.*

in

in *Asia* successivè floruerunt, ideoque *Asiatica* dicta: duo reliqua, suo ordine in *Europa* eademq; ratione *Europea* nuncupata. Has appellationes, nec non *Imperiorum* distinctiones probare, suaque auctoritate confirmare, nobis videtur ipse etiam *Velleius* loco supra citato. *Insequenti tempore* (inquit) *Imperium Asiaticum ab Assyriis, qui id obtinuerant annis mille septingentis, translatum est ad Medos, &c.* Lib. 1. c. 6.

Verum, inquam, haud tanti quidem est, ut de appellatione, sive etiam de distinctione *Imperiorum* prolixiùs litigemus. Breviter ergo, dicimus longe testatissimum illud esse, apud omnem etiam antiquitatem notissimum, adeò latè olim per totam *Asiam* dominatos fuisse *Assyrios & Chaldaeos*; postea *Medos* & *Persas* ut *Summa* tenuisse totius orbis (qua tunc habitabatur) *Imperia*, jure meritoq; dicantur: idem etiam de *Graecis* suo tempore, atque inde multo magis de *Romanis* affirmari potest: à quibus non *Asiae* modo, & *Europae* sed & *Africae* quoque partem, si non maximam, certe potiorem subjugatam, ex Historiis novimus. Vnde *Megalopolitanus* Ῥωμαῖοι γὰρ μὲν ὅστινα μέρη, σχεδὸν δὲ πᾶσαν πεποιημένοι τὴν οἰκουμένην

κοινωνοῖς &c. *Romani non partibus ſolummodo aliquot, ſed univerſo fere terrarum orbe, in jus ditionemq; ſuam coactio, Imperium ſuum in tantum evexerunt faſtigium, ut prædicare quidem illius felicitatem præſens ætas merito queat: ſuperare vero illud nulla unquam ſæcula ſint valitura.*

SECT. 4.

Aſſyrio-Chaldaici Imperii inſtitutio acduratio. Item Medo-Perſici, inde Græcanici. Romani Imperii initium ante Jul. Cæſarem. Inde ad Carolum M. quot anni interceſſerint. Denique ad Carolum V.

VT progrediamur igitur, primum illud Imperium *Aſſyrio-Chaldaicum* (ſic enim lubet appellare) a *Nemrodo* (qui etiam à nonnullis *Belus* dicebatur) inſtitutum eſt. A. M. 1717. aut circa. Duratione erat longiſſimæ, utique annos plus minus mille ſeptingentos complectens; nam per totum quaſi intervallum ſecundum *Cenſorinum*; & porro ad annum uſque ducenteſimum triceſimum

simum octavum tertii intervalli excurrit illud Imperium; haud quidem semper integrum, sed fractum nonnunquam, atque imminutum; sicuti à doctissimo *Josepho Scaligero* notatum est. Amplitudo enim ejus initio quidem immensa fuit, postea per subditarum nationum defectiones in multas quasi lacinias divulsum est, Regibus Assyriorum in luxum solutis, & quidvis potius quam arma, & salutem regni sui meditantibus. Verum à prima ejus origine ad Captam a *Cyro Babylonem*, quo tempore ad *Medos* & *Persas* transferebatur, intercesserunt anni paulo minus septingenti supra mille. Nam licet *Assyrios* Imperium tenuisse annos ter centenos tantum supra mille, autumet *Justinus*; *Georgius Monachus*, ter centenos sexaginta; *Diodorus Siculus* quadringentos. Omnes tamen intelligendos auguror, de spacio quo regnabant posteri *Nemrodis* & *Nini*, qui illius Imperii fundamenta jecerunt circa A. M. 1717. præsertim *Nini* à quo *Sardanapalus* (testante *Velleio*) tertio & tricesimo loco (ita ut semper successor regni paterni foret filius) ultimus regnabat. *Nini* vero familiam excepit *Phul Belochus* & ejus

Scalig. Can. Isag. l. 3. p. 315.

Vell. Pat. l. 1. cap. 6. A. M. 3076

posteritas: inde *Merodach Baladan* ejusque progenies, usque ad interitum *Baltazaris* qui regum *Babilonicorum* extremus, urbe à *Cyro* capta perlit. Ita quidem *Funccius*, *Reinerus Reineccius*, *Viginerius*, atque alii ex sacra Scriptura ferè, colligere videntur. Verum *Josephus Scaliger*, *Dionys. Petavius*, *Jac. Capellus*, atque alii ex *Berosо*, *Megasthene*, ac *Ptolomæo*, interitum *Baltazaris* prævertisse *Babylonis* expugnationem per *Cyrum*, annos circa septendecim contendunt. *Baltazar* enim conspiratione suorum, quos ob pravam indolem à se alienos fecerat, interfectus est. Olymp. 55. cui successit *Nabonidus* quidam, origine *Medus* (*à Daniele Darius Medus* appellatus) idque communi sententia conjuratorum. Hic autem decimo septimo imperii sui anno ab *Cyro Persarum* Rege bello superatus, ac *Babylone* exutus, vitâ & *Carmaniæ* præfectura donatur: atque sic Imperium ad *Persas* translatum; anno videlicet 2. *Olympiadis* 60. & anno M. 3412. haud igitur difficile videtur ex præmissis demonstrare *Monarchiam Assyrio Chaldaicam* a prima sua inchoatione, ad hunc quem posuimus Epilogis-

mum

mum durasse, paullo minus annis mille septingentis. Quod insuper ex iis confirmari potest, quæ retulisse perhibetur *Callisthenes*, *Aristotelis* discipulus. Is enim *Alexandrum M.* in expeditione *Asiatica* secutus, rogatu Magistri sui, capta *Babylone*, diligenter à *Babylonicæ* antiquitatis peritis, astrorum observationes, & Regum primæ illius & antiquissimæ *Monarchiæ* successiones, nec non annorum numerum inquisivit. Quascunque autem nancisci potuit *Babyloniorum*, antiquitates καὶ τηρήσεις ἀστρονομικὰς, in *Græciam* transmisit, quas mille nongentos & tres annos complexas fuisse testatur alicubi *Simplicius*.

Secunda *Monarchia Medo-Persica* indigitata, à capta *Babylone* per *Cyrum*, ad eandem ab *Alexandro Macedone* occupatam (*Dario Codommano*, Rege decimo & ultimo *Persarum* victo) non ultra decem annos supra ducentos continuasse dicitur. *Alexander* enim *Babylonem* intravit anno 3. Olympiadis 112. anno M. 3620.

Tertia vero *Monarchia*, *Græca* vocata, & ab *Alexandro* M. post *Darium* victum, inchoata, usque ad *Perseum Philippi* Secundi

cundi *Macedonici* filium à *Paullo Æmylio* debellatum, & *Macedoniam* in provinciam redactam perdurâsse æstimatur: quod spacium, annos paullo plus centum sexaginta comprehendit. *Perseus* enim à *L. Æmylio Paullo* victus, captus, ac triumphatus est, an. ab V. C. 586. an. M. 3782. atque circa id tempus, ad immensam illam magnitudinem suam, à *Polybio* in tantum prædicatum accreverat *Imperium Romanum*: quod postea latius adhuc sese extendit; verum ab hoc tempore quarta *Monarchia* facta est. Siquidem huc ejus initium disertis verbis refert *Æmylius* ille *Sura*, (quem ex *Paterculo* supra citavimus:) *duobus* inquiens *regibus Philippo* & *Antiocho devictis, summa Imperii ad populum R. pervenit.* Quod eisdem fere verbis affirmat etiam *Polybius. Regno Macedonico everso, Romani orbem terrarum suo Imperio* subjecerunt. πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὑπήκοον αὐτοῖς ἐποιήσαντο. Immo uti ex eodem *Polybio* colligere est, certatim sese addixerunt populi eorum obsequio, ab iisque pacis inter se, ac belli arbitria sumpserunt. Quod *Florus* itidem noster confirmat *Quippe jam gentium reges, duces, populi, nationes, præsidia*

Lib. 1.

Lib. 3. p. 159. & 160.

Lib. 2. c. 7.

sibi

sibi ab hac urbe petebant. Iterum *Polyb. Hoc tempore in confesso apud omnes erat, atque adeo confessionem hanc necessitas omnibus exprimebat, parendam porro esse Romanis & illorum jussa capessenda.* Denique huc ipse Propheta *Daniel Monarchiæ* quartæ initium refert, si recte opinetur doctissimus *Melanchton*, qui hunc in modum loquitur. *Cum Daniel quartam Monarchiam nominat & pingit, non tantum à Julio & Augusto eam orditur, sed complectitur tempus, quo urbs Roma, summum Imperium tenuit, etiam ante bella civilia.* Qua propter si hinc initium durationis hujus *Monarchiæ* putemus; ad *Iul. Cæsarem* anni numerantur, 118. inde ad *Constantinum* M. 356. post ad *Augustulum*, qui ab *Odoacro* rege *Herulorum* coactus est sese abdicare, reperiuntur anni supra 170. inde deniq; ad *Carolum* M. 325. sic ut ab eversione regni *Macedonici* ad *Carolum* M. interfint anni, 978. inde ad *Carolum* V. sequuntur anni, 720. ita à victo *Perseo* ad *Carolum* V. numerantur an. 1688.

Lib. 3. p. 160.

Chron. *l. 3. p. 146.*

SECT. 5.

Quatuor isthæc imperia quare dicebantur Summa.

NOn me latet, alias multas respub. & dynastias, alia regna atque imperia hinc illinc, per orbem terrarum, superiorum etiam trium *Summorum Imperiorum* tempore floruisse; imprimis autem dum Prima & Secunda vigebat *Monarchia*: e. g. *Ægyptiorum, Sicyoniorum, Spartanorum, Æthiopum*, aliorum; de quibus frequens mentio apud Antiquos habetur; horumque nonnullos late aliquando rerum potitos legimus;

Lucan. l. 10 *Venit ad occasum, mundique extrema Sesostris*

Lib. 1. *Et Pharios currus regum cervicibus egit.*

Ita cecinit *Lucanus*. Et *Justinus*, *Vexorem* tradit regē *Ægypti*, ad *Pontum* usq; produxisse imperiū. *Strabo* etiam *Tearchonē Æthiopem* usque in *Europam* cum exercitu processisse testis est. Denique, Rerum dominos aliquando *Æthiopes* fuisse, claros & potentes, usque ad *Trojana* tempora, *Memnone* regnante, scribit *Plinius*. Præ cæteris tamen omnibus, prædictas quatuor *Monarchias* longe eminuisse, notius est, quam ut probationi diutius immoremur. Namque id semper meminisse oportet, haud ita à nobis quatuor *Summa Imperia Monarchias* vocatas, quasi omnes omnino regiones & gentes comple-

&erentur, sed quòd magnam orbis terrarum partem tenuerint, tantamque habuerint potentiam, ut cæteros reges compescere, iisque leges imponere facili labore possent. Siquidem *idcirco voluit Deus Monarchias constitui*, (*Melanchonis* verba) *ut homines legibus, judiciis, & disciplina probabili regerentur.* Chron. l. 1, p. 10.

SECT. 6.

Historiarum lectio undè auspicanda. Epitomæ justæ non penitùs damnandæ. Synopseis Historiarum. Chronologi. Alia etiam compendia nominatim commendantur. Qui denique Auctores præcipuè circa universalem Historiam sint consulendi. Raulæus inter præcipuos. Sed Historia Biblica omnium prima & primo ediscenda.

QUapropter, si quis *Monarchiarum* sive *Imperiorum* istorum, adeoque totius mundi Historias, cum uberiori fructu percurrere cupiat; priusquam illud immensum pelagus ingrediatur, compendium aliquod (suadeo) degustet; & à succincta aliqua *Chronologia*, aut brevi aliqua Historiarum *Synopsi* incipiat. Inde enim

enim series temporum, *Imperiorum* successiones, generis humani præcipuas mutationes, insimul discere poterit. Inde exemplar ideamque τῆς ὁικουμενικῆς ἱστορίας, totius universalis Historiæ, uno quasi intuitu contemplandam facili negotio (si voluerit) comparabit. Id *Ludovici Vivis* consilium. *A principio* (inquit) *legendum aliquis, qui ab ultimis temporibus ad nostram memoriam, aut ei proximam historiam tenore uno contexat, ut summa quædam proponantur omnia.* Namque revera, licèt negari non possit, quod vulgo dici solet, compendia nonnunquam dispendia fuisse; Auctoribusque præstantissimis cladem atque interitum attulisse: *Epitomas* tamen cum abbreviationibus justis, si viâ quadam planâ & ad incedendum expeditâ, rationem proficiendi demonstrent, hand prorsus contemnimus. Quinimo sicut infantes modicè manu aliena ducti, passibus incertis ambulare discunt: ita in re Historicâ, ab epitomis & abbreviationibus, juvenibus ordiendum esse omnino persuasum habeamus; donec probè jactis fundamentis, processu temporis fortes ipsi, cum fructu & utilitate ab iis frequentari, adeoque exhauriri possint.

Lib. 5. de Trad. Disc.ip.

Frankenb. l. 1. Inst. H.

Pro-

Proderit igitur haud parum vel *Synopsin Beureri* legisse, vel *Sleidani* compendium de quatuor *Summis Imperiis*, eleganti, concinno, rotundo orationis genere scriptum; (ita de eo *Reineccius*) & quod ex eorum numero statuere nos oportet, de quibus Poeta; Victurus genium debet habere liber. Vel denique *Melanchonis Chronicon*; *quod qui non degustaverit*, (si Stephano cuidam Prætorio auscultemus) is verè bardus est. Quippe inquit, *eruditissima & elegantissima Epitome est omnium ferè Historiarum totius mundi.* Alia etiam nec inferioris notæ scripta; Lectori nostro Historiæ studioso, commendari jure, meritoque possunt. Quale est *Reineri Reinecci Syntagma* de Familiis, quæ in *Monarchiis* Rerum potitæ sunt, opus quidem laboriosum, & exquisitum, cujus ceu χειραγωγία per amœnos Historiarum campos, facilius multò, jucundiùs, freliciusque iter suum instituere poterit. Sed & *Jacobi Capelli*, (viri multæ eruditionis, & harum literarum callentissimi,) *Historiam Sacram* & *Exoticam*, accuratâ quidem diligentiâ ad temporum rationem concinnatam, meritâ suâ laude neutiquam privandam

Epist. ad Henr. Meibomium.

Lib. de formandis stud. p. 37.

vandam censeo: dignam videlicet lectione perquam seriâ, & in ipsis studii Historici primordiis; quam utinam ad hæc nostra tempora produxisset, nam in Nativitate *Augusti* desinit. Verum eodem in genere singularem navavit operam nuperrimè, *Dionysius Petavius è Societate Jesu*, qui *Temporum Rationarium* dedit, in quo, ætatum omnium, Sacra profanaque Historia, Chronologicis, probationibus munita, summatim traditur, ab Orbe condito ad Annum Christi 1632. Inter Chronologos autem celebriores si cupiat assuescere paulisper, (quod ut faciat etiam plurimùm interierit) præter *Capellum* & *Petavium*, quos in eodem censu pono, *Funccium* adire poterit, *Buntingum*, *Bucholcerum*, *Helvicum*, aut denique *Sethum Calvisium*, qui nuperâ suæ *Chronologiæ* editione, operosam adeo diligentiam adhibuit, ut nihil quicquam omiserit, quò verum Historiarum tempus exquisitè doceatur. Quòd si post *Chronologos* diutiùs adhuc & plenius in *Universali Historiâ* libeat versari; *Justinus* legi potest: qui sub *Antonino* floruisse putatur; neque *eo quisquam alius inter Latinos tot Imperiorum tempora* po-

A.VC.6. 91.

Claruit circa an. Chr. 140. Voss. de H. art. l. 2. c. 1.

politiùs aut elegantiùs perſtrinxit. * Indè *Herodotus*, tùm *Diodorus Siculus*, poſtea *Polybius*: de quibus plura mox erunt dicenda. Hos autem ſequi poſſunt nonnulli ex recentioribus: quos inter, principem locum obtinere meretur *Gualterus Rauleus* noſtras, Eques auratus, vir clari nominis, & ob ſingularem fortitudinem ac prudentiam meliori fato dignus. Is univerſalē Hiſtoriam ab initio Mundi uſque ad *Macedonici* Imperii ſive tertiæ *Monarchiæ* occaſum ex probatiſſimis Auctoribus coagmentavit; noſtræ quidem gentis idiomate vernaculo, ſed accurato admodùm judicio, methodo perſpicuâ, Stylo elegante ac virili. Quin & omnis ævi res geſtas, ante aliquot annos digerere aggreſſus eſt, vir incomparabilis *Gerardus Johannes Voſſius*; illud opus videre, & unà vobiſcum frui (Auditores) utinam daretur! quid enim aliud quam eximium, & ſupra ingeniorum, non hujus tantum ſeculi, ſed ſuperiorum etiam multorum aleam poſitum, a tanto antiquitatis & Hiſtoriarum condo promo expectandum? utcunque tamen hoſce univerſos præcedat *Hiſtoria Biblica*, quæ omnium antiquiſſima eſt, atque ἀναντιῤῥήτως

* *Omnium Panè gentium res à Nino uſque ad Auguſtum complectitur.*

v. Epiſt. ded. lib. de Ar. Hiſt.

rus veriſſima. Atque huc tendit, gravis admodum & ſeria *Caroli Sigonii* moris vulgati in ſtudio antiquitatis inſtituendo reprehenſio, juxta & monitio. *Ut in pleriſque aliis rebus inſtituendis* (inquit) *ſic in jaciendis ad rerum veterum temporumque præteritorum cognitionem fundamentis, neſcio quo modo pravæ cujuſdam conſuetudinis æſtu abrepti vehementèr erramus, ab iis ferme luſtrandis monumentis exordientes, quæ falſorum Deorum traditiones & commentitias fictorum Heroum actiones à Græcis acutiſſimis hominibus ſed planè veritatis ignaris proditas complectuntur. Quibus neque ad aliquem prudentiæ uſum, neque ad ullum pietatis fructum excolimur. Cum ſi quid in nobis ſenſus, ne dicam ſanitatis ineſſet, ab iis potius quæ ſacris continentur Hebræorum literis, initium ducere deberemus. Nam ſi prima rerum principia quærimus, non alius repetere, quam ab ipſo mundi hominumque quod ibi tractatur opificio poſſumus; ſi veræ, nihil tam verum exiſtit, quam quod Dei ipſius viventis ore prolatum eſt; ſi gravia, quid magnificentius iis inveniri monumentis poteſt, in quibus ſancta Dei mandata, ſalutaria*

pre-

promissa, certa oracula, cæteraque his adnexæ salutis nostræ adminicula concludumtur? porrò autem unde aut virtutum exempla præstantiora ad persequendum, aut vitiorum detestationes acriores ad declinandum, aut actiones insigniores ad memorandum, quam ab ipsis Hebræorum commentariis peti possunt? in quibus solis apertè docetur, quantum humanum genus, aut religione colendâ summo præsentis Dei auxilio sublevetur, aut ea negligendâ acri ejusdem iracundia conteratur.

SECT. 7.

Assyrio-Chaldaica unde petenda Historia. De Beroso, Ctesia, Megasthene, eorumque supposititiis Scriptis. Ad Josephum potius in eorum defectu recurrendum. In Diodoro Siculo magna jactura aliundè sarcienda. Præsertim ex Josepho & Historia prophetica. Diogenes Laertius laudatur.

JAm verò si ad partes per *Imperia* summa descendere placeat, & Historias eorum separatim suo ordine persequi; Res *Assyrio-Chaldaicæ* qui narrant,

rant, * *Berosum* habemus; *Ctesiam*, *Megasthenem*: habemus dixi? immò (quod maxime dolent Historiarum cultores) non habemus. Fragmenta quædam * *Ctesiæ*, fortasse non notha, atque ista de rebus tantùm *Persicis*, nam *Assyriaca* protinus interierunt, habemus; paucas * *Megasthenis* lacinias, & adulteratas quasdam *Berosi* rapsodias, a *Viterbiensi Monacho*, institore subdolo suppositas; quibus parum fidei adhibendum censent, viri longè doctissimi. Etenim de *Ctesia Josephi Scaligeri* maximi philologi tale est judicium, nimirum, *ineptum esse Græculum, & modo Herodoto adversetur, nihil pensi habere: multa ab eo humaniùs, multa etiam consultò per ζηλοτυπίαν peccari, atque id non obscurè cognosci ex Photii parietinis.* Floruit temporibus *Cyri* junioris, & ab *Artaxerxe*, prælio captus, ei medicinam fecit. *Megasthenis* quoque fidem detrahit ipse *Strabo*, etiam germano illi, quem toties citat: quanto magis viri eruditi, fictitio isti *Annianæ*, *Metasthenis* ignoranter dicto? ille autem cum *Seleuco Nicanore* vixit, teste *Clemente Alexandrino*, iste figmentum planè *Annianum*. Ejusdem furfuris *Berosum* illum esse

* *Claruit ante Chr.* 250.

* *Clar. ante Chr.* 375.

* *Ante Chr.* 290.

Scalig. de em. Temp. in notis.

Strabo l. 14.

lib. 2.

Strom. l. 1.

esse qui circumfertur autumant plerique doctorum. Audite *Ludov. Vivem. libellus* (inquit ille) *circumfertur: Berosi Babylonii Antiquitates; sed commentum est, quod indoctis, & otiosis hominibus mire allubescit. Cujusmodi, sunt, Xenophontis Æquivoca, tum Archilochi, Catonis, Sempronii, & Fabii Pictoris fragmenta, quæ eodem sunt libro ab Annio Viterbiensi conferruminata, commentisq; reddita magis ridicula. Non quin insint quædam in illis vera, nam alioqui frontem non haberet narratio, sed ipsum historiæ corpus commentitium est, nec illius cujus titulum mentitur.* Hactenus doctissimus Vives. Atque idcirco tum ille tum alii, nos ad *Josephum; Justinum Trogi Epitomatorem; & Diodori Siculi Antiquitates* mandant. Et merito quidem ad *Diodori Siculi Antiquitates* (si extarent integræ) quas veterum nonnulli ἁπλῶς βιβλιοθήκλω vel etiam βιβλιοθήκας nominare non dubitarunt. Siquidem ipse sua Præfatione nos docet, qualem seculorum priscorum memoriam libris suis consignasset, Ejus n. Hæc sunt verba Ex *libris nostris* (inquit) *primi quidem sex, continent res ante Trojanum bellum gestas, eaque quæ fabulis de*

Lib. 5. de Trad. disc.

Clar. ante Chr. an. 60.

Lib. 1. p. 5. edit. Rhodom.

 secu-

ſeculo iſthoc prodita fuerunt horum q; priorum tres Barbarorum, proximè ſequentes Græcorum Antiquitates continent. In ſequentibus undecim, res ubique locorum geſtas, a bello Trojano uſque ad Alexandri interitum deſcripſimus. Ita *Siceliota.* Verum quinque illi qui ſequebantur poſt quintum (quem βίβλον ὑποθωπικήν ipſe indigitat, quia in eo de *Inſulis* tractat) immenſa rei Hiſtoricæ jacturâ periêre. Nam in illis erat memoria totius vetuſtatis regnorum Orientis: quæ multum *Hiſtoriæ Sacræ, (Veteris* nimirum *Inſtrumenti* libris) allucere poſſent: uti notat doctiſſimus ille *Joſ. Scaliger.* hanc tam deplorandam jacturam æquiore animo ferendam cenſeremus, ſi præter illos ſupra nominatos, ſupereſſent, *Theopompus, Euphorus, Calliſthenes, Timæus,* atque alii, ex quibus ſua aſſiduo labore congeſſerat *Diodorus.* De quibus videte eruditiſſimum *Voſſium.* lib. de H. Gr. Habet quidem fateor *Siceliota* ſuos reprehenſores, propter libros illos priores, quos diximus hîc in primis legendos; eoſque inter, *Ludov. Vivem* qui miratur *Plinium* dicere potuiſſe, *Diodorum, primum apud Græcos nugari deſiiſſe*, cum nihil (in-

Ad Euſeb. an. 1967.

Lib. 2. de cauſ. corr. art. & lib. 5. de trad. diſc.

(inquit) *ſit eo nugacius.* Sed eruditum illum *Cenſorem* dicimus non ſatis animadvertiſſe *Diodorum* non diffiteri, iſtorum temporum Hiſtoriam fabulis multis eſſe permiſtam, eaſque aliter atque aliter apud *Veteres* traditas: ſed contentum eſſe referre, quæ veritati maximè conſentanea putaret: ac ne ſic quidem haberi ea vult pro uſquequaque veris: ſed ſatius putat, quomodocunque res priſcas noſſe, quàm eas penitùs ignorarare: Sicuti vir acerrimi judicii ſummæq; eruditionis, *Gerardus Joh. Voſſius* obſervavit; quem videte. In defectu igitur Auctorum quos nominavimus, & ad farciendam utcunque jacturam factam inter *Siceliotæ* libros priores, advocanda ſunt ſubſidia, ab *Euſebii Chronico*, ubi priſca multa digito deſignata videbimus: à *Plutarchi Theſeo*, *Lycurgo*, & *Solone*: a deſcriptione *Veteris Græciæ* per *Pauſaniam*: ab *Oroſii* libro primo. Præſertim verò ab *Hiſtoriâ Prophetică*, in quâ ſolâ, pleraque eorum, quæ certæ ac indubitatæ fidei de *Aſſyriis* & *Caldæis*, (poſt interitum *Sardanapli*) haberi poſſunt, reperiuntur; etiam uſque ad initium *Monarchiæ Medo Perſicæ*, & paullò ulterius. *Lib. 2. de Hiſt. Gr. c. 2.*

neque alibi uſpiam fere apud *Antiquos* de Rep. *Judaica* (ſi *Ioſephum* excipiamus) quidquam legere conceditur. Is revera, ubi vetus *Teſtamentum* deſinit, reliqua gentis *Judaicæ*, uſque ad ann. decimum tertium principatus *Domitiani Cæſaris*; ætatis vero ſuæ quinquageſimũ ſextum, in *Archæologia* deducit. Sed de *Joſepho* ſuo loco. A *Diogenis Laertii* vitis quoque hauriri poſſunt multa ſcitu digniſſima. quæ primæ *Monarchiæ* Hiſtoriam locupletare poſſunt. Præſertim Hiſtoriam centuriæ poſtremæ; quâ floruerunt Septem *Græciæ* Sapientes, nec non *Pythagoras* ille περιβόητος, aliique *Philoſophi* multi, quorum vitas deſcripſit Laertius, aureo libello illo (ſicuti H. Stephanus,) opere utiliſſimo & auro contra non caro, ſicuti doctiſſimus *Voſſius* affirmare non dubitat. l. 2. de Hiſt. Gr. c. 13.

Clar. anno Chr. 140.

SECT. 8.

Herodotus undè ſuam inchoaverit Hiſtoriam, vbiq; deſierit. Ejus laus; quo tempore floruerit. Secundæ Monarchiæ initium. Argumenta ſingulorum librorum Herodoti recenſentur. Muſarum no-

nomina cur eis impoſita. Contra Lud. Vivem excuſatur. Ex quibus Auctoribus locupletior vel etiam illuſtrior fieri poſſit ejus Hiſtoria.

Claruit ante Chr. an. 440. Olymp. 84.

HIſtoriam propheticam immediate ſequitur *Herodotus*; *Ethnicæ* pater Hiſtoriæ: idque divina cum bonitate, tum providentia factum, ut fere in eo ipſo quaſi momento, quo deſinit *Prophetica Hiſtoria*, *Halicarnaſſenſis Herodotus* ordiatur ſuam. Nam cum *Prophetæ* ea quæ *Spiritui* Sto. digniora eſſent viſa, in ſacris ſuis ſcriptis ab ineunte Mundo, ad *Cyrum* uſque enarraſſent; *Herodotus à Gyge Lydorum* Rege (*Hezechiæ* & *Manaſſi Judæorum* Regibus συγχρόνω) auſpicatus, circa ann. M. 3238. quaſi annos centum & quinquaginta ante *Cyri* regnum in *Perſia*; mox ad *Cyrum* Magnum illum *Medo-perſici* Imperii fundatorem devenit. Atque ita *Medorum* & *Perſarum* Hiſtoriam, ſtylo ſine ſalebris, ſedati amnis inſtar fluente, (uti *Cic.* in *Oratore* loquitur) uſque ad turpem illam atque ignominioſam *Xerxis* è *Græcia* fugam deduxit. Ea autem contigit, ann. 2. Olymp. 75. an. M. 3471. quo tempore etiam *He-*

rodotus floruit, & usque ad initium belli *Peloponnesiaci* vixit. Id *Dionysius*, ejus popularis hisce verbis docet. ὁ δ' Ἁλικαρνασσεὺς Ἡρόδοτος γεννόμενος ὀλίγῳ πρότερον ἢ Περσικῶν, παρεκτείνας δὲ μέχρι τῶν Πελοποννησιακῶν. Nimirum ab anno primo Olymp. 74. ad primum belli Peloponnesiaci. h,e. Olymp. 87. annum secundum; (ita enim ejus ætatem putat magnus *Scaliger*) & intervallum, Olympiadum præcisè xiii. facit. h.e. annorum 52. *quot* inquit *vixit dulcissima τῆς Ἰάδος μοῦσα.* Atq; ita pergit *Scaliger* in ejus præconio: *Vetustissimus omnium Solutæ orationis Scriptorum, qui hodiè extant: scrinium originum Græcarum & barbararũ, Auctor à doctis nunquam deponendus, à semidoctis, & pædagogis, & simiolis nunquam tractandus.* Cæterùm utcunque diutiùs vixerit *Herodotus*, Historiam suam non ultrà *Xerxis* tempora propagavit. Continuam autem ducentorum triginta quat. ann. seriem, libris novem complexus est; quos *novem Musarum* nominibus distinxit. Vultis singulorum librorum argumenta? dabo quam brevissima. Libro primo, præter ea quæ de *Lydorum* regno Regibusque à *Gyge* ad *Cræsum*, de vete-

Animad. in Euseb. Chron. p. 97.

Clio.

re

re *Jonia*, de moribus *Perſarum*, *Babyloniorum* ac nonnullis aliis narrat; *Cyri* principis *Monarchæ Medo-Perſicæ* natalcis exponit: indè miraculoſam ejus conſervationem, porro educationem & res geſtas elegantèr deſcribit. Libro Secundo, *Ægyptum* univerſam graphicè depingit, *Ægyptiorum* mores prodit, regumque ſeriem commemorat. Tertio *Cambyſis* Hiſtoriam contexit; indè *Magi*, *Smerdim Cyri* ſimulantis, atque ita menſes ſeptem regnantis, dolum interitumque explicat. Tum *Darii Hiſtaſpidæ* electionem ſub jungit; mox provinciarum *Imperii Perſici* enumerationem inſtituit: *Babylonis* denique à *Dario* receptionem adnectit, operâ nimirum fideliſſimâ *Zopyri*, in cujus laudibus concludit. Quartus liber *Scythiæ* deſcriptionem ſatis accuratam exhibet, nec non infælicem *Darii* contra *Scythas* expeditionem. Ibidem etiam *Myniarum* legimus Hiſtoriam urbemque *Cyrenem* ab eiſdem in *Lybiâ* conditam, regionis inſuper illius gentes prolixè deſcriptas. Liber Quintus, *Perſarum* legationem ad *Amyntam Macedoniæ* regem continet, nec non *Siſamnis* injuſti judicis juſtam vin-

Euterpe.

Thalia.

Melpomene

Terpſicore.

dictam *Aristagoræ Milesii* seditionem & exitum : statum denique *civitatis Atticæ Lacedæmoniorum* & *Corinthiorum*, qualis tempore *Darii Hystaspidæ* fuerit, ostendit. Sextus *Histiæi* seditiosi supplicium tradit: Regum *Laconicorum* originem indicat: *Darii* apparatum & bellum adversus *Græcos* exponit, pugnamque ad *Marathonem* quâ *Miltiades Persas* fortiter profligavit. Septimus deliberationem luculentissimam de bello suscipiendo adversus *Græcos* à *Xerxe* habitam deinde, famosissimam ejus expeditionem in *Græciam* & prælium ad *Thermopylas* complectitur. Octavus prælium ad *Salaminam* Insulam describit. Nonus præter *Lycidæ* cujusdam pœnas, duas narrat pugnas, uno eodemque die pugnatas: ad *Plateas* primam, diluculo diei: alteram ad *Mycalen Asiæ* promontorium, eamque vesperi: quibus utrisque *Persæ* devicti, & è *Græcia* penitus ejecti fuere. Atque hisce novem libris, præter *Medorum* ac *Persarum* Historiam, *Lydorum*, *Ionum*, *Liciorum*, *Ægyptiorum*, *Myniarum*, *Græcorum*, *Macedonum*, aliarumque nationum res gestas, mores, religiones, intertextas reperietatis ; tanta

Erato.

Polymnia.

Urania.

Calliope.

ser-

ſermonis puritate, elegantia, ſuavitate, ut ipſæ Muſæ, à veteribus fingantur ore *Herodoti* locutæ eſſe: eamque ob cauſam libris hiſce *Muſarum* Nomina ab aliis (non ab ipſo Auctore) impoſita nonnulli opinantur. Doctiſſimus tamen *Voſſius* (quod hic notare placuit) aliter ſentit, *Eaque ratione* (inquit) *opus ſuum novem Muſarum nominibus inſcripſit, quâ tres Æſchinis orationes ob numerum, ſimulque gratiam ſermonis, Gratias dixere: & novem ejus Epiſtolas Muſas vocarunt à Muſarum numero, teſte Photio*, tmem. 61. ſatis autem liquere aſſerit, idem vir doctiſſimus, *non ita nuncupari Herodoti libros, ut mendacia titulo ipſo excuſentur, quod cenſuit Ludovicus Vives; nempe quaſi in ipſo operis ingreſſu commoneri nos opus fuerit, quædam in eo ad animos oblectandos, aliquanto licentius dici, quod Muſis permittitur.* Nam licet quaſdam narrationes recitet *Herodotus* fabulis non abſimiles, totum tamen Hiſtoriæ corpus, ſingulari fide, & diligenti veritatis ſtudio coagmentatum eſt. De aliis verò narrationibus plerunque præfatur ipſe, ſe eas non quod veras eſſe exiſtimet, ſed ut ab aliis acceperit, recitare. ἐγὼ δ' (inquit)

Lib. de Ser. Græc. l. c. 3.

quit) ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα : πείθεσθαι γε μὲν οὐ πάντα σοι ὀφείλω. i. *Ego quæ fando cognovi, exponere narratione mea debeo omnia, credere autem vera esse omnia non debeo : quod in tota Historia meminisse lectorem volo.* Jam temporum istorum Historiam de quibus scripsit *Herodotus*, non nihil amplificare possumus aut confirmare, lectione *Justini*, lib. 2. 3. & 7. lectione etiam vitarum, ducum istorum celebrium, *Aristidis*, *Themistoclis*, *Cimonis*, *Miltiadis*, & *Pausaniæ*, *à Plutarcho & C. Nepote* descriptarum. Adjicere porrò licet *Philosophorum συγχρόνων* vitas à *Laertio*, videlicet, *Anaximandri*, *Zenonis*, *Empedoclis*, *Heraclitι*, *Democriti*, & aliorum ejusdem ævi.

SECT. 9.

De Thucydide. Ejus elogia. Undè & quousque deducat Historiam suam, quam octo libris complexus est. Eorum argumenta breviter & singulatim explicantur : quinam Auctores de iisdem temporibus ac bellis cum Thucydide scripserint indicatur.

He-

HErodoto ſuccedit *Thucydides*, dicendi artificio, juxtà & fide clariſſ. Hiſtoricus. Cujus elogia a doctiſſimis viris poſita, hic etiam repetere non gravabor; indè enim fortaſſis Hiſtoriarum ſtudioſi ad ſeriam ejus lectionem acrius accendentur. M.T. *Circero* ſic: *Thucydides* (inquit) *omnes dicendi artificio, mea ſententia facile vicit, ut verborum propè numerum, ſententiarum numero conſequatur: ita porrò verbis aptus, & preſſus ut neſcias utrum res oratione, an verba ſententiis illuſtrentur.* *Fabius Quintilianus*, ſic: *Denſus & brevis & ſemper inſtans ſibi Thucydides: dulcis & candidus & fuſus Herodotus: ille concitatis hic remiſſis affectibus melior; ille concionibus, hic ſermonibus: ille vi, hic voluptate.* Recentiorum etiam audiamus judicium. Juſtus Lipſius ita de eo loquitur. *Thucydides* (inquit) *res, nec multas nec magnas nimis ſcripſit, ſed palmam fortaſſe præripit omnibus, qui multas & magnas. Elocutione totâ gravis, & brevis; denſus ſententiis, ſanus judiciis, occultè ubiq; inſtruens, actioneſq; vitamq; dirigens, orationibus & excurſibus penè divinis; quem quo ſæpius legas, plus auferas, & nunquam tamen*

Claruit anno. Chr. 460. Olymp. 87.

De Orat. l. 2.

De Inſtit. Orat. l. 10. c. 1.

In not. ad polit. l. 1. c. 9.

tamen dimittat te ſine ſiti. Iſaacus Caſaubonus. *Magnus & vir & Scriptor Thucydides; qui à gerendis rebus, ad eaſdem ſtylo perſequendas quum ſeſe contuliſſet, Hiſtoriæ ad uſum ſcriptæ mortalium, credo primus exemplum poſt futuris mirandum potius quam imitandum dedit.* Chriſtophorus Colerus. *Thucydides Hyſtoriam conſummavit, cum Herodotus prior exornaſſet. Volve, volve, & in ſinu geſta illum theſaurum. Bellum Peloponneſiacum deſcripſit, vidit, & partim etiam attigit. & tu illud apud eum non legere, ſed ſpectare videare. Præterea apud eundem tantum verborum graviſſimorum, quantum ſententiarum reperias. Res explicat prudenter, ſeverè, graviter. Undè planum fit quantum homini politico conferre poſſit qui de bello & pace deliberant, hunc arctiſſimo ſibi nexu devinciant conſiliarium, & omne punctum ferat Thucydides.* Is igitur (ut pergamus) à *Xerxis* è *Græcia* diſceſſu, (ubi deſinit *Herodotus*) uſque ad viceſimum primum *Belli Peloponneſiaci*, annorum ferè ſeptuaginta Hiſtoriam, octo libris definivit. Etſi enim bellum ſuo tempore geſtum, inter *Athenienſes* & *Peloponneſios*, (cujus & ipſe

Præfat. ad Polyb.

Epiſt. de ſtud. politico.

ſe pars magna fuit) ex profeſſo deſcribendum ſuſceperat; libro tamen primo, ſub ipſo ingreſſu, *Veteris Græciæ* ſtatum, ab *Argonautarum* uſque & belli *Trojani* temporibus repetit; magnitudinemque *Peloponnenſiaci* cum anteactis bellis conferens, ejuſque cauſas, prætextus, & occaſiones exponens, annorum quinquaginta, (qui inter *Xerxis* fugam & hujus belli initium interceſſere) Hiſtoriam à propoſito nonnihil digrediens præmittit. Horum verò quinquaginta annorum, ſi lector plenam & perfectam deſideret Hiſtoriam, priuſquam ulterius progrediatur in *Thucydide*; adjungat hoc in loco *Plutarchi*, vel etiam *Cornel. Nepotis Themiſtoclem*, *Ariſtidem*, *Pauſaniam* & *Cimonem*. *Diodori Siculi* lib. 11. & 12. *Juſtini* etiam l. 2. & 3. huc facere poſſunt. Tum demum pergat in *Thucydide*, qui libro ſecundo bellum ipſum narrare aggreditur, ejus initii tempus primo limine deſignans, ordinemque totius operis exponens, nec non quæ fuerint primæ belli faces, & à quibus pugna primum initia oſtendit. Indè ſequitur Regis *Laconici* ad ſuos hortatio: *Periclæ* auctoritatis juxta & Eloquentiæ prædi-

catio:

catio: horrendæ peſtis *Atticæ* deſcriptio. Poſt hæc *Phormionis, Athenienſium* ducis præſtantiam, victoriaſque navales celebrat. Tum *Potideæ* deditionem, *Plateenſium* obſidionem, *Thracum* denique adverſus *Perdiccam Macedonem* caſſam expeditionem commemorat. Atque ita trium primorum annorum Hiſtoriam nobis exhibet. Libro tertio trium immediatè ſequentium annorum res geſtæ continentur: *Mitylenæorum* ſcilicet, ac reliquorum *Lesbiorum* ad *Lacedæmonios* defectio: quibus in poteſtatem denuò ab *Athenienſibus* redactis, illuſtris admodùm de eorum ſupplicio habetur deliberatio. *Pachetis Attici* ducis crudelitas notatur. Urbs *Platea* capta & ſolo æquata. *Corcyræorum* ſeditio deſcripta. Belli *Siculi* ſemina. *Demoſthenis* adverſus *Ætolos* infauſta pugna: adverſus *Ambraciotas* magis proſpera. Libro quarto *Pylus* communita, obſeſſa; defenſa; & *Nobilitas Spartana*, ibidem victa & capta legitur. Res a *Braſidâ* inſigni *Lacedæmoniorum* duce fæliciter in *Thracia* geſtæ narrantur; atque hæc trium etiam annorum hiſtoriam conficiunt, Quintus indè liber, ſeptem ferè annorum res geſtas com-

pre-

prehendit: nimirum *Braſidæ* ducis *Spartani*, & *Cleonis Attici* prælium ad *Amphipolim Thraciæ* urbem, ubi interîêre ambo, pœnaſque inquietudinis ſuæ meritas pertulêre. Tum varia utrinque fœdera, infirma omnia, & inconſtantia. *Meliorum* ſtolidam & amentem pertinaciam, cujus denique triſtis narratur eventus. Libro Sexto Auctor, primo *Siciliæ Antiquæ* deſcriptionem, hiſtoriaſque veteres nonnullas repetit. Tum prætextus belli *Siculi*, & pulchras quaſdam circa illud, proponit deliberationes: diſſuadente *Niciâ*, *Alcibiade* verò impellente atque incitante. Ad hæc portenta nonnulla quæ expeditionem *Siculam* anteceſſere memorat. Denique *Alcibiadis* ad *Lacedæmonios* defectionem, & res nonnullas in *Sicilia* geſtas poſt *Atticæ* Claſſis appulſum recenſet, quæ anno decimo ſeptimo hujus belli acciderunt. Libro Septimo *Micaleſſus Beotiæ* civitas capitur a *Thracibus*, qui ibidem immaniter ſæviunt: indè bellum *Siculum* perſequitur Auctor, quod quidem Athenienſibus oppidò infæliciter ceſſit, eaſque ingenti admodum clade mulctavit; ducibus *Demoſthene* & *Niciâ* captis, atque invito

invito *Gylippo*, cui seſe dediderant, interfectis. Hæc autem annis decimo octavo & decimo nono belli *Peloponnesiaci* gesta sunt. Libro denique octavo, post cladem *Athenis* nunciatam, sequitur defectio fœderatorum *Athenienſiū* ad *Lacedæmonios* hostes: fœdus etiam inter *Persici* regis *Satrapas* & *Spartanos*. Posthæc *Democratia Athenienſium* mutatur in Statum *quadringinta virorum*; qui paullo post iterum dissolvitur: *Alcibiades* ad classem *Atticam* revocatur. Postremo classem *Laconicam* & ducem *Mindarum Thraſybulus* ac *Thraſylus Athenienſes* post dubium certamen ad *Abydum* vicerunt. Atque hæc victoria contigit, anno 20 Olymp. 92. anno hujus belli, 21°, tempore æstivo, quo desinit *Thucydidis* Hlstoria. ann. M. 3539. Cum *Thucydide* legendi sunt, *Plutarchi* & *Cornelii Nepotis*, *Pericles*, *Alcibiades*, *Chabrias*, *Thraſybulus*, *Nicias*. Item *Diodori Siculi* lib. 13us *Juſtini* 4. & 5. denique *Oroſii* lib. 1. c. 14. 15. ex quibus plenior aliquanto fiet Hiſtoria, & locupletior.

SECT. 10.

De Xenophonte. Laudes ejus & elogia quando

quando & quo ordine legẽdus. Quadraginta octo annorum Hiſtoriam dedit. Quam ex Plutarcho, Iuſtino, Diodoro Siculo amplificare licet.

THucydideæ Hiſtoriæ filum continuat *Xenophon*, *Attica Muſa*, & *Apes Attica*, ob melleam dicendi ſuavitatem nuncupatus. Cujus etiam voce *Muſas* quaſi locutas vulgò ferri ſolitum teſtatur *Cicero* in *Oratore*. Luculentum *Xenophontis* elogium extat apud *Dionem Chryſoſtomum*, in oratione de dicendi exercitio, ubi mirè ad ejus lectionem adhortatur: atque inter alia ait, vel ejus ſolius lectionem ſufficere poſſe homini politico. Neque inter ejus laudes minima hæc eſt quam refert *Diogenes Laertius*, in ejus vita circa finem. *Fertur* (inquit) *Xenophon Thucydidis libros eatenus latentes quum ſubducere poſſet, ipſe primus id ejus viri gloriam, in lucem dediſſe.* Quo ſuo facto quantam ſibi ab omnibus ſive eloquentiæ, ſive Hiſtoriæ *Græcæ* ſtudioſis mereatur gratiam, nemo non intelligit. Hiſce paria, ei recentiores etiam Critici, tribuunt elogia. *Xenophon* (inquit *Lipſius*) *in Hiſtoria ſuavis quidẽ & fidus:*

Claruit ante Chr. 410.

Laert. & Suid. in ejus vita.

certè circumspectus Scriptor: è quo tamen haurias magis prudentiam civilem, quam ut eam propinet. Et tamen Christop. Colerus. Prudentia certè in libris Xenophontis ante cæteras virtutes palmam obtinet: elucet eximiè ex Cyri institutione, & expeditione illa in Artaxerxem, in qua etiam patefecit, quantus ipse imperator esset. Regibus itaq; & principibus ἴσοπλον: Imperatoribus, ut Alexandro Homerus, ἰσόθεον sit Xenophon. Tergemina Xenophontis gloria (inquit Vossius) nam de facundia viri nihil dicam; fuit & Philosophus, & Historicus, & bello dux bonus &c. Reverà, Hic a Philosophia profectus, princeps Historias scribere aggressus est. Elegantes illos de pædiâ sive Institutione Cyri libros missos faciemus, quod superiora spectent tempora (de quibus Herodotus) neque ad Historiæ fidem, sed ad Imperii justi effigiem concinnati dicantur. Ἑλληνικῶν sive Rerum Græcarum sui temporis Historias composuit, septem libris: quorum Primus & Secundus, immediatè post Thucydidem legendi: residuum enim belli Peloponnesiaci complectuntur. Ac ubi desinit Thucydides indè (quasi narrationis telam pertexens)

In not. ad 1. polic cap. 9.

Epist. de stud. politico.

Cyri παιδείαν Imperator laudatissimus Scipio Afr. nunquam è manibus deponere solebat.

Floruit max. ann. 40 Olymp. 94. Laert. A.M. 3550

or

orditur *Xenophon*; quæque porrò inter *Athenienſes* ac *Lacedæmonios* geſta fuerint, poſt illam anno 2° Olymp. 92. juxta Abydum Thraſybuli de Mindaro victoriam navalem, (de qua ſupra dictum) uſque ad *Athenas* à *Lyſandro* captas, anno 4 Olym. 93. luculenter exponit. Quædam etiam *Medo-perſica* hiſce libris interſerit: nimirum quomodo *Medi* à *Dario* rege *Perſarum* defeciſſent, ſeque denuò ejus imperio ſubmiſerint: quomodo *Cyrus* minor *Darii* filius, ad patrem valetudine laborantem, in *Aſiam* ſuperiorem abierit, datis, in uſum belli, contra *Athenienſes* *Lyſandro* pecuniis. Quomodo denique vivendi finem fecerit *Darius Nothus*, regnique ſucceſſionem *Artaxerxes Mnemon*, ejus filius natu major, conſecutus ſit. Extremò demum libro Secundo, *Triginta Tyranni*, qui per biennium *Athenis* enormiter graſſati eſſent, à Thraſybulo ſublati ſunt. Pax etiam atque ἀμνηστία ſive in juriarum oblivio, inter *Athenienſes* jurejurando ſancita. Atque ita Bello *Peloponneſiaco* finis impoſitus: quod bellum *Thucydides* ἀξιολογώτατον vocat τῶν προγεγενημένων, & μακρότατον; Ac verè quidem: in annum enim viceſimum

mum ſeptimum, ſive etiam octavum, uti ex *Xenophonte* liquet, protractum eſt. Hæc, inquam, *Xenophon* duobus primis Ἑλληνικῶν libris; quibus abſolutis, Ἀναβάσεως ſeptem libros hoc eſt de *Cyri Junioris* expeditione, ſive de *Aſcenſu* ejus in *Aſiam* ſuperiorem, contra *Artaxerxem Mnemonem* fratrem ſuum natu majorem, ab eodem *Xenophonte* ſcriptos interponat Lector. Quibus memoriæ proditum habemus, quo pacto *Cyrus* copias *Græcas* collegerit: & cum ijs adverſus fratrem adſcenderit: tum quî pugna commiſſa fuerit, & ipſe perierit: indè quâ ratione duces Græcorum (poſt pugnam) contra fidem datam occiſi fuerint. Denique ut ipſe *Xenophon*, *Cyri* in hac expeditione ſequutus ſigna, poſt ejus mortem, dux à militibus *Græcis* electus, eos à penitiſſima quidem *Perſide*, quotidiè contra *Barbaros*, aut alias difficultates dimicans, in patriam reduxerit; ann. 1°. Olym. 95. His jam expeditis, redeat Lector ad Ἑλληνικῶν libros, quibus rerum cũ Perſicarum, tum Græcarum narrationes luculentæ continuantur, uſque ad pugnam *Mantinenſem*, quâ *Thebani Lacedæmonios* vicerunt, ſub ductu *Epaminondæ*: qui dum

dum non ducis tantum, verum etiam fortiſſimi militis officio fungitur, graviter vulneratus, paullo poſt occubuit; & cum eo vires quoque reip. *Thebanorum* ceciderunt. Anno. 2. Olym. 104. ſic ut quadraginta & octo annorum Hiſtoriam, facundam quidem, nec revera minus rerum fœcundam, nobis ſuppeditaverit *Grylli* filius. Hanc tamen ampliorem & locupletiorem efficere poterit Lector ſi (uti inter legendum *Thucydidem*, *Plutarchi Periclem*, *Niciam*, *Alcibiadem*) ita cum *Xenophonte* adiunxerit *Plutarchi & Nepotis Lyſandrum*, *Ageſilaum*, *Artaxerxem*, *Thraſibulum*, *Chabriam*, *Cononem*, *Datamen*. Namque hi omnes, intra illud temporis intervallum, de quo *Thucydides* & *Xenophon* ſcribunt, floruere: & eorundem temporum Hiſtoriæ, materiam minimè contemnendam ſuffecêre. *Juſtini* quoque 4. 5. & 6. huc advocari poſſunt: etiam 13. 14. 15. lib. *Diodori Siculi*. Quem auctorem proximo in loco diligenter legendum propono.

SECT. II.

Diodori Siculi pulcherrimum elogium.

Historiam scripturus varias regiones peragravit. Xenophonteam continuat Historiam lib. 15. circa finem. Inde Philippi Maced. res gestas narrat. l. 16. Mox ad Alexandrum M. pergit, & Tertiæ Monarchiæ institutionem describit.

Floruit Diod. Siculus temporibus I. Cæs. & Augusti. Olymp. 183.

NAm licèt aliquot annorum centurias antiquitate *Xenophonti* cedat, in hâc nostrâ tamen Auctorum serie, succedat velim immediatè *Diodorus Siculus*; non unus de multis, sed celeberrimus Scriptor, & cui antiquitatis cognitione, vix habet Græcia quem conferat. Quod quidem iudicium, Theologi cuiusdam nostratis valdè eruditi, abundè confirmari potest, elogio illo quo præsul admodùm Reverendus & harū immo omnis generis literarum pertissimus, super hoc Auctore usus est. *Laudatissimus cumprimis* (inquit) *Auctor, Diod. Siculus, qui summa fide, labore immenso, cura & solertia singulari, Historicas construxit Bibliothecas, (quemadmodum loquitur Iustinus Martyr) suas & aliorum, in hoc ipso genere πεζογραφίας, humanarum actionum buccinam, sed ut ipse illas nominavit,*

Ciceſt. Epiſc. in præf. ad Apparatū.

vit, commune quoddam χρηματιστήριον, & ἀκίνδυνον τοῦ συμφέροντος διδασκαλίαν. Rectè dixit, *immenso labore*, doctissimus Præsul; nempè triginta annos (uti de se fatetur Auctor) huic scribendæ Historiæ impendit, variis, interim regionibus discendi gratia peragratis, periculisque ut sit obitis & superatis. Recte & Ipse, κοινὸν χρηματιστήριον. Apud hunc enim varias antiquitates, *Ægyptiacas*, *Assyriacas*, *Libycas*, *Persicas*, *Græcas*, aliarumque nationum, res gestas ante bellum *Troianum*, sũmatim prioribus* quinque libris explicatas habemus; sicuti jã supra notavimus. Insequentes quinque libri, a quinto videlicet ad undecimum, periêre. Ab initio verò libri undecimi, ad decimum sextum, eorum temporum Historia, de quibus *Thucydides* & *Xenophon* (uti suprà iam dictum est) scripsêre, continetur. Extremo autem decimo quinto. Historiam *Xenophonteam* continuare, & quasi pertexere haud temerè dici potest. Ipse enim in fine ann. 2. Olymp. 104. ita expresse loquitur. *Hoc anno* (inquit) *Xenophon Atheniensis, Græcorum Historiam cum Epaminondæ interitu* concludit. Atque indè pergit *Siceleota*. ad annum 3, eiusdem

* *Priores editiones latinæ sex libros numerant, erroris ansam præbuit libri primi divisio in partes duas ab Auctore ipso instituta, unde interpres latinus, & Volaterranus atque alii decepti fuerunt, qui sex libros ex illis quinque conficiunt.*

Olympiadis, quo bellum *Artaxerxis* cum rebellibus *Persis*, & cum *Ægyptio*, perstringit: ibidem etiam reliqua *Agesilai* facinora exponit. Nec non utriusque mortem, *Agesilai* scilicet & *Artaxerxis*, (cui in regno *Persarum* successit *Ochus*) denarrat. A. M. 3588. Libro decimo sexto, *Philippi Macedonis* Amyntæ filii res gestas recenset ab ingressu in regnum, ad vitæ usque exitum. Eodemque libro, alia quæ per cognitas terræ partes accidêre commemorat. Istius libri decimi sexti Historiam illustrare atque amplificare possunt, *Corn. Nepotis Chabrias. Dion, Iphicrates, Timotheus, Phocion*, & *Timoleon*; horum ducum præstantissimorum gesta, hæc tempora admodum clara reddidêre: ab Olympiade C Va. ad Olympiadem Cxiam, a cuius ann. 2° incipit *Diodori* liber decimus septimus, *Alexandri* Magni egregia narrare facinora; & quomodo is *Monarchiam Tertiam* instituerit docere. Vz. Olym. 112.

SECT. 12.

Alexandri M. res gestas varii scriptores executi sunt. Arrianus & Q. Curtius.

us. Eorum elogia. Quo tempore ſtoruerint. Succeſſores Alexandri proſequitur Diodorus. Cui utiles ſuppetias alii Auctores ferre poſſunt.

MAgni autem illius *Monarchæ* res geſtas, alii tam *Græci* quam *Latini* uberiùs expoſuerunt. Nimirum *Plutarchus* in *Alexandri* vita, nec non duobus aliis libris de *Alexandri* fortunâ peculiariter ſcriptis. Et *Arrianus Nicomedienſis*, ſeptem libris, eleganti ac planè *Xenophonteo* dicendi genere compoſitis. Septem libris dico, quia octavum illum qui vulgo circumfertur, de *Alexandri* expeditione *Indicâ*, ſingularem eſſe librum conſtat ex *Photio*; tum ex fine libri ſeptimi: quemadmodum notavit doctiſſimus *Voſſius*. Hi duo Græce: Latinè verò *Juſtinus* lib. 10 & 11. Q. etiam *Curtius Rufus*, Scriptor valdè bonus & argutus, ſed δυσκολος vel hominum, vel temporum, vel utrorumque iniquitate factus. *Arrianus* & *Quintus Curtius*, *floridus uterque* (inquit *Colerus*) *ſed nitidior Curtius & quovis melle dulcior: lectorem citiùs defatigatum quam ſatiatum dimittat: ſententiæ paſſim directæ & obliquæ, qui-*

Plutarchi elogia vide infra. ¶ 16.

Lib. 2. de Hiſt. Græc. cap. 11.

Epiſt. de ſtudio politico.

quibus mirè illustretur vita humana. Idem de *Curtio I. Lipsii* iudiçium. *Historicus* (inquit), *me judice, probus, legitimusque, si quisquam fuit. Mira in sermone ejus felicitas, in narrationibus lepos. Astrictus idem & profluens, subtilis & clarus, sine curâ illâ accuratus. Verus in judiciis, argutus in sententiis, in orationibus suprà quam dixerim facundus. Acidalius.* Q. Curtius rerũ Alexandri M. Latinus super omnes Græcos diligens, verus, candidus & prorsus integerrimus scriptor si integrũ haberemus. Sub *Vespasiano* floruisse *Curtium* & Historiam suam edidisse prolixa disputatione probabiliter ostendit doctissimus *Vossius.* Neque suo privandus est elogio *Arrianus*; qui inter Historicos *Græcos* tantæ in scribendo integritatis esse perhibetur, ut φιλαληθὴς veritatis consectator, studiosusque cognominatus sit, atque ita etiammum honestetur in libris *Cælii Rhodogini.* Fuit autem Philosophus ex *Nicomedia* oriundus, atque *Adriano*, ac *Antonino*, imperantibus *Romæ*, clarus, novus *Xenophon* cognomento indigitatus; uti testatur *Catanæus* in Commentariis ad *Plinii* Epistolas. Hi, inquam, de Magno *Alexandro* fusius scripserunt.

Præf. ad l. 4.

Claruit circa an. Ch. 80. (quantum licet conjicere.)

Lib. de Hist Lat. 1. c. 28.

Claruit Arrianus post Chr. 145. (præf. ipsius & Suid.)

Lib. 1. c. ultimo.

Lib. 1. ep. 2.

Ejus

Ejus ſucceſſorum Hiſtoriam proſequitur idem *Diodorus Siculus* libris, 18, 19. & 20. ab Olympiadis CXIV anno ſecundo, ad finem Olimpiadis CXIX. A.M. 3650. Cuius interualli Hiſtoriam pleniorem adhuc reddere poterit Lector, ſi admittere placeat *Iuſtini* libros, 13. 14. & 15. *Plutarchi Demetrium*, atque *Eumenem*. Et quia *Siceliotæ* noſtri poſteriores viginti libri, quibus Hiſtoriam uniuerſalem uſque ad expeditionem *Julii Cæſaris* in *Britanniam*(h.e. uſque ad Olympiadem CLXXXam) continuaſſet, periêre, Velim ut hiſtoriæ ſtudioſus, *Iuſtinum* adhuc non dimittat, ſed reliquos eius percurrat libros, uſque ad viceſimum nonum; quibus ſubiungat *Plutarchi Pyrrhum*, *Aratum*, *Agidem*, *Cleomenem* & *Philopœmena*. Nec non Eclogas illas, ſive *Excerpta* ex *Diodori* lib. ſex, qui viceſimum ſequuntur, & in editione *Laurentii Rhodomanni* extant. In illis haud pauca de *Agathocle Siciliæ* Tyranno; de rebus in *Sicilia* geſtis; de *Pyrrho* ibidem belligerante. de primo bello *Punico*, notatu non indigna reperiet. Neque multum puto a rectâ methodo legendi Hiſtorias deviabit, ſi a *Juſtino* nequicquam nunc recedat, donec libros re-

reliquos usque ad penultimum absolverit.

SECT. 13.

Polybius ubi legendus. Quorum temporum historiam scripserit. Quomodo animum ad scribendum appulerit Quantus vir fuerit. Quibus elogiis celebratus. Ejus Historiæ pars maxima periit, aut in fragmenta dissipatur. Librorum superstitum contenta.

Floruit Polybius ante Chr. 220. Olymp. 140. Suid.

SIn autem; post *Diodorum Siculum*, *Polybius* legendus accedat: prudens Scriptor si quis alius. Eorum temporum res gestas literis consignandas sibi proponit, quibus & cæpisse & consummata fuisse traduntur Romani Imperii incrementa. Quod ut fælicius ac certius effectum daret, itinera quoque longinqua, & pericula haud mediocria suscepit; in peragrandis Africâ, Hispaniis, Galliis, ipsisque Alpibus; indè Historiam suam composuit universalem, annorum quinquaginta triũ. Qualis autem quantusque vir fuerit, ex eo promptum est conjicere, quod tot statuas ei exerint Græci: ad

Pa-

Palantium, Mantineam, Tegeam, Megalopolim & alias Arcadiæ urbes. Quarum inſcriptiones (inquit *Pauſanias*) teſtabantur; Alia, *vagatum eum fuiſſe, per terras & maria omnia; amicum & ſocium Romanorum fuiſſe, quos etiam iratos Græcis placavit.* Alia, *Græciam nihil ab initio offenſuram fuiſſe, ſi Polybii conſiliis paruiſſet: jam verò graviter affectæ unum illum præſidio fuiſſe.* Quid quod ipſe *Pauſanias* teſtetur, tantum eum fuiſſe politicum, ut quæcunque monitu ejus geſſerit Romanus Imp. omnia benè ei eveniſſe: in quibus verò minus ſe ejus viri dicto audientem præbuit, in iis offendiſſe. Tantũ etiam, ut civitates planè omnes quæ ſe *Achæis* contribuiſſent, eum Rerum ſuarũ publicarũ Auctorem, legumque latorem habuerint. hinc non dubitamus, quin meritiſſimò à doctis viris ampliſſima elogia Hiſtoriæ ejus ſint tributa Exempli gratia; *à Ioh. Bodino Polybius non modo æqualis ubiq; & ſui ſimilis; ſed etiam intelligens, gravis, in laudibus parcus, in reprehenſionibus acerbus, ac veluti prudens legiſlator & bonus Imperator. Multa de re militari urbanâq; diſciplinâ, multa de Hiſtorici officio diſputat.* Neque differt ab hiſce

Pauſan. in Arcad.

Lib. 8.

Methodi, cap. 4.

Ius

Inter not. ad 1. Lib. Polit. c. 9.

Iustus Lipsius. Diffusior in ejus laude. *Polybius, judicio & prudentia Thucydidi haud dispar, curâ & stylo solutior; qui excedit, abrumpit, diffundit, & sæpè non tam narrat, quàm ex professo docet. Sed recta & salutaria ubiq; eius monita, & quem ego, hoc magis Principibus commendatum velim, quòd anxia in eum inquisitione non opus; sed sensus suos aperit, & revelat ipse* &c: Verum *Polybii* excellentiam, & in quantum aliis præstet Historicis, luculenter demonstravit eruditissimus *Casaubonus*, in præfatione suâ ad *Polybium*. Scripsit libros quadraginta, quorum solos quinque priores, sua integritate conspicuos habemus: reliquorum fragmenta tantum & excerpta quædam, multo labore, & singulari industria dicti *Clarissimi Casauboni* in unum collecta, & quatenus licuit, suo nitori restituta. Primis duobus libris quos Apparatus, sive preparationis libellos nuncupat, Reip. *Romanæ* tempora strictim attingit; a captâ *Roma* per *Gallos*, duce *Brenno*, ad primum extra *Italiam* cum classe transitum: & paulo uberius, à primâ trajectione in *Siciliam*, quando bellum *Punicum* primo est conflatum, ad *Punici* Secundi annum primum

Olymp. 98. *V.C.* 365.
Olymp. 128 *V.C.* 489.
Olymp. 140 *V.C.* 534.
A.M. 3731.

mum. Quas ille res cum *Græcanicis*, aliorumque populorum, ratione temporum congruentibus, in illa duorum librorum præparatione comparat. In quibus (verba sunt ipsius doctissimi *Casauboni*) *multa studiosi invenient, nusquam alibi tam benè descripta: Quædam omninò apud alium nullum, neq; Græcum, neq; Latinum invenienda.* Tres qui deindè sequuntur, propter subjecti magnitudinem, varietatem ingentem, accuratam ejus tractationem, doctrinæ denique, quà civilis, quà bellicæ, uberrimam copiam, ut magni duces ac viri politici, eos diligentissimè frequentissimeque versent, meritò merentur. Reliqui libri (quorum frusta quædam & fragmenta supersunt) pari accuratione compositi, Historiam continuabant ad finem belli *Macedonici Secundi* cum *Perseo*, & ad ultimam regni *Macedonici* eversionem. Ita ut jam constet Historiarum studiosis, me in hac lectionis Historicæ dispositione atque ordine, viam eoùsque monstrâsse, quò digitum intenderat (ille quem suprà nominavi, nescio quis) *Æmylius Sura*. Nempe ad illud ævi, quo populi Romani magnitudo in tantum creverat, ut penes eos sum-

ſummum totius ferè orbis Imperium fuiſſe non immeritò dicere poſſimus. Id autem eo anno adimpletum autumamus, quo Macedonia in provinciam redacta eſt, uti ſuprà probavimus. Nimirum, An. ab VC. 587. A.M. 3784.

SECT. 14.

De quarta Monarchia Romanorum. Ad eius Hiſtoriam tranſitio. Vtriuſq; laudes. Hiſtoricorum Romanorum fata deplorantur

QVapropter quum inter eminentia illa quatuor, & *Summa* Mundi *Imperia*, de quibus loquuti ſumus, *Romanorum* iſtud maxime eminuiſſe conſtet: quumque eorum reſpub. (uti prudenter obſervat, ex *Polybio*, eruditiſſimus *Caſaubonus*) ſi qua unquam alia, omnes temporum diverſitates, ſecundum naturæ communis leges, ſit experta; noſtro Hiſtoriarum Lectori plurimùm expediet, retro hîc tempora aliquantū ſpectare, & ipſa *Romanorum* primordia (quæ durante adhuc prima *Monarchia* contigerunt) repetere, atque indè ad incrementa deſcendere;

dere; poſtea ipſorum ad interitum inclinationem contemplari: recto temporum atque Auctorum ordine diligenter obſervato, atque ita demum, ad exitum hujus intervalli perveniet, quod nobis tertio loco definivit ex Varrone *Cenſorinus*. Et reverà ut Lector noſter Hiſtoriarum ſtudioſus magis prompto, attentoque magis animo, huc ſeſe applicet, *Juſt. Lipſium*, virum inter philologos haud immeritò magnũ & de Hiſtoria *Romana* optimè meritum, ſeriò invitantem audiat. *In* Cent. 3. miſc. ep. 61.

„ *Romanâ* (inquit) *Hiſtoria, ubertim rerũ*
„ *& eventuum eorumq; inſignium; & quæ*
„ *plures Scriptores illuſtrarunt. O magnum,*
„ *O pulchrum imperiũ! & addo diuturnũ.*
„ *Ideoq; non mirum, ſi viris factiſq; bre-*
„ *via illa & fugacia Græcorum ſuperavit.*
„ Græci præceptis valent (*ait quiſpiam*)
„ Romani exemplis. *Et hercules ita eſt:*
„ *non fuit gens, puto non erit, quæ plura,*
„ *vel in militia vel in pace, laudis & vir-*
„ *tutis ſuppeditabit. Itaq; ad hanc (mi*
„ *adoleſcens) ad hanc ſegetem veni, mani-*
„ *pulos frugum collige, & in uſum tuum* Livius in
„ *reconde.* Et meritò quidem (*Inſte Lipſi*) proem. libri
Nam quod olim T. *Livius*, *Aut me amor negotii ſuſcepti fallit, aut nulla unquam*

Reſpub. nec maior, nec ſanctior, nec bonis exemplis ditior fuit. Et M. T. Cicero *quæ tanta gravitas, quæ tanta conſtantia, magnitudo animi, probitas, fides? quæ tam excellens in omni genere virtus in ullis fuit, ut ſit cum maioribus noſtris comparanda?* Firmat omnia *Val. Maximus. Noſtra urbs omni genere mirificorum exemplorum, totum Orbem terrarum replevit.* Atque hinc ſanè *Romanorum* Hiſtoricorum fata lugendi, juſta nimis emergit occaſio. Nam ut parentes levius ferunt, non natos ſibi liberos, quam poſteà denatos: ſic nobis fortaſſe, ſi de principum illorum Hiſtoricorum ſcriptis nunquam audiſſemus, dolor nullus adveniſſet. Nunc cum fragmenta intuemur, & titulos pulcherrimorum operum videre contingit, angimur deſiderio, & torquemur animitùs; quòd magna pars eorum penitùs interierit; quòd reliqua, aut vetuſtate corrupta, aut temporũ invidiâ fœdè mutilata, aut ſciolorum manibus interpolata, peſſimèque tractata fuerit: id quod neminem antiquitatis indagatorẽ fugere queat. *Trogus*, optimus Auctor, & quem diſertiſſimis viris in *Probo* annumerat *Vopiſcus*, deſideratur totus, niſi quod ejus operis

Cic. Tuſcul. qu. l. 1.

Lib. 2. c. 7. 6.

E-

Epitomã habemus satis elegantem; ex qua tamen de integro *Trogi* opere judicare, desipere esse affirmat doctissimus *Bongarsius*. *Salustii* optima periit Historia. De T. *Livio* minimum supereſt. Non multum de *Tacito*. Dimidiatus extat *Ammianus*. Eandem passi sunt temporum injuriam *Græci* rerum *Romanarum* Scriptores; (quemadmodum supra quoque notavimus) *Polybius*, *Diodorus*, *Dionysius*, *Dion Cassius:* qui si extarent integri, perfectam haberemus Rerum *Romanarum* memoriam, ab V. C. ad annum paullô minus millesimum. Sed contenti simus hoc *Catone*; divina factum providentia est, ut ex ijs quæ adhuc supersunt reliquiis, Historiæ Romanæ corpus concinnari possit venustum satis; cuius imaginem, ab Auctore nostro *L. Annæo Floro*, brevi quadam tabella graphicè depictam reperietis.

In Annot ad Justinũ.

SECT. 15.

Romanæ Historiæ cursus unde auspicandus. L. Annæus Florus commendatur. Doctorum de eo judicia. Non est idem cum Livii Epitomaste. Ejus hallucinationes

tiones excusantur. Ejus scribendi Methodus. Unde errores verosimiliter irrepserint. Sigonii & Onuphrii Fasti-Consulares, item Pighii Annales, laudantur.

Floruit L. Florus ann. Chr. 201. ab. V. C. 953.

HAnc igitur tabellam, *Historiæ Romanæ* studiosum, oculis atque animo intentis perlustrare, intueri, contemplari, primo loco hortantur viri doctissimi, & rei Historicæ peritissimi. Nec immeritò; cum sit rerum *Romanarum* Compendium (si quid in *Iusto Lipsio* sit judicii) compositè, disertè, eleganter Scriptum. Neque ibi fistit ejus censura: addit porrò: *subtilitas quidem & brevitas sæpè mira; & sententiarum quædam gemmulæ, cum iudicio insertæ, & veritate.* Nec divertit ab hâc censurâ, quem supra sæpius advocavi *Christoph. Colerus*, I. Ctus, vir insigniter doctus. Ejus verba sunt. *Nihilo me-hercule iniucundiùs tersissimum illum libellum legas, quam Apellis tabulas intueare; ita compositus, ita elegans est. Miror iudicium quod ubiq; cum subtilitate & brevitate sententiarum, in tanto rerum acervo & varietate inserit.* Horum utrique præivit, jam olim Auctorum cen-

Elect. l. 2. Cap. 5.

Epist. de stud. politico.

sor

ſor prædoctus *L. Vives*, in libro de tradendis diſciplinis, ubi palam affirmat, eo opuſculo nihil poſſe fingi, in ſuo genere vel acutius, vel lepidius. In eo tamen fruſtrà eſſe, tum ipſe *Vives*, tum alii viri docti putantur, qui *Florum* hunc noſtrum eundem eſſe cenſent, cum *T. Livii* Epitomaſte, qui ſingulorum ferè *Livii* librorum argumenta reliquit: multo magis illi, qui *Florum* noſtrum *Livianæ* Hiſtoriæ Epitomen, hoc ſuo compendio dare voluiſſe opinantur: ſiquidem nec *Livianam* obſervat Methodum. & a *T. Livio* ſæpè diſcedit. Atqui ut huic *Floro* detrahant nonnulli, latæ eum culpæ reum eſſe objiciunt, tempora confundendo; id quod prius geſtum eſt poſterius commemorando; *Imperatorũ*, nomina & munia frequenter aut perturbando, aut permiſcendo: ſic ut non poſſit non ſæpius hallucinari, qui hunc ducem ſequi velit. Haud ibo inficias, hujuſmodi errores, apud hunc Auctorem nonnunquam reperiri: nec dicam utrum per incogitantiam, an per negligentiam, an denique per inſcitiam admiſſi fuerint In quibuſdam tamen, excuſari eum poſſe, mea fert opinio. Nam quòd temporum confuſionem objiciunt, *Lib. 5. p. 356.*

ſciant; quod narrationes ſuas per capita & ſpecies inſtituat, potius quam per tempora: homogenea ab heterogeniis, & contrà, ſegregans: bella à conjurationibus: civiles diſcordias à militaribus expeditionibus diſtinctè exponens. Vtcunque quod de *Paulo Diacono* magnus quidam *Philologus*, id ego de *L. Annæo Floro* lubens uſurpaverim; Nemo Chronologorum tam fatuus fuerit, ut exactam Faſtorum ſeriem a *L Floro* petat, ceu calculatore jurato. Deindè quod nominum & muniorum perturbationem attinet; ejuſmodi ſphalmata, quis neſcit librariorum incuriâ nonnunquam, nonnunquam veterum notarum imperitiâ, irrepere ſolita? præſertim in nominibus Imperatorum, ac magiſtratuum Rom. Nec non in annorum numeris tranſcribendis. Nec me latet quid *Andreas Schottus* vir impensè doctus, alicubi conqueſtus eſt: *Nominum affinitas* (inquit) *vocumq; cognatio, dici non poteſt quantas in Hiſtoria Romanæ Reipub. familiiſq; ipſius dijudicandis, tenebras ſemper offuderit; & quantum hodieq; faceſſat hominibus Antiquitatis ſtudioſis, veterum Scriptorum interpretibus.* Itaque duces hac ex parte lon-

Obſerv. Hiſt. l. 3. c. 34.

longè certiores ſibi adſciſcere Lector noſter, ſi velit, poteſt, (& ut velit ſuadeo) *Caroli Sigonii* vel *Onuphrii Faſtos Conſulares & Triumphos*: nam in iis Hiſtoriam *Romanam*, brevitèr & ordine adumbratam reperiet. Vel etiam *Stephani Vinandi Pighii Annales Magiſtratuum*, & *Provinciarum S.P.Q.R.* Extra quos nullum aptiorem commentarium, non ad *Florum* noſtrum modò ſed ad ipſum *T. Livium* etiam, ad *Dionyſ. Halicarnaſſæum*, *Dionem*, omneſque adeo *Romanarum rerum* Scriptores, nec ſperari, nec optari quidem poſſe, affirmat eruditiſſimus ille Ieſuita *Schottus*, modò nominatus. Denique quum in pulcherrimo alicujus puellæ corpore, ob cæteras eximiæ formæ dotes, ſi quid fortè nævi occurrat inſpectanti, facilè condonetur; cur nõ pauculos quoſdam errores, in tam concinno alioquin utilique opere, non promptè Auctori ignoſcamus?

Claruit Sigonius ann. Chr. 1583.

Onuphrius an. 1580.

Pighius 1595.

SECT. 16.

In lectione Romanæ Hiſtoriæ quo ordine pergendum. Dionyſius Halycarnaſſ. laudatur. Hiſtoria ejus, quot annorum ſeriem

riem contineat. Cur ei principem locum tribuamus, ratio redditur, & ex I. Bodino confirmatur.

Post imaginem verò & umbram attentius inſpectam, corpus ipſum *Romanæ* Hiſtoriæ, per ſuas partes, luſtrare & explorare pergat: quod hoc Auctorum ordine, ſi me audiat, faciet. *Dionyſius Halicarnaſſæus*, omnium confeſſione, Scriptor graviſſimus, & in *Romanis* Antiquitatibus perveſtigandis, deſcribendiſque accuratiſſimus perhibetur. Eum igitur agmen ducere volo, Quippe ut liquidò liqueret undè genus ſuum hanſerint *Romani*, ea primum quæ de *Aboriginum* populo, & priſcis *Italiæ* gentibus, non ex fabulis tantùm & vulgi rumoribus inaudiverat, ſed ex libris etiam *Portii Catonis*, *Fabii Max. Valerii Antiatis*, aliorumque plurium didicerat, refert: mox pertexit Hiſtoriam viginti libris, uſque ad primum bellum *Punicum*; quod cœpit anno 3° vel 4° Olymp. 128. anno V.C. 488. Verum ex iſtis viginti libris, quos teſte *Photio* reliquit, undecim tantum ad nos pervenerunt, in quibus annorum tercentum & duodecim Hiſtoriam, multa fide

Floruit ante Chr. an. 26. ab V. C. 725.

dè & cura deſcriptam habemus. Nec temerè primus huic *Dionyſio* tribuitur locus in hac noſtra Auctorum catena; facem enim lucidiſſimam prælucebit philiſtorico noſtro, ſine quâ fieri non poteſt, quin frequenter hæreat, cæcutiatque & in nocte denſiſſimâ ambulet, dum *Latinas* tantum verſat Hiſtorias. Vultis rationem? multiplicem nobis ſuppeditabit *Johannes Bodinus*, Methodi Cap. 4. ubi de hoc Auctore ſententiam ſuam profert hiſce verbis. *Dionyſius Halicarnaſſæus, præter moderatum dicendi genus, & Atticam puritatem, Antiquitates Romanas ab ipſius Urbis origine, tantâ diligentiâ conſcripſit, ut Græcos omnes & Latinos ſuperâſſe videatur. Nam quæ Latini quaſi pervulgata neglexerunt, puta Sacrificia, ludos, triumphos, Magiſtratuum inſignia, tum univerſam Romanorum in gubernanda Rep. diſciplinam, cenſum, auſpicia, Comitia, totiuſq; populi difficilem in claſſes ac tribus partitionem; poſtremò Senatus auctoritatem, juſſa plebis, magiſtratuum imperia, populi poteſtatem, unus omnium accuratiſſimè tradidiſſe mihi videtur. Quæ ut planius intelligerentur, Græcorum leges ac ritus, cum Romanis inſtitutis compa-*

rat,

rat, ut cum jura Clientelarum, quæ Romulus instituit (quanquam ea quoque Gallorum communia fuisse tradit Cæsar) ab Athenienſibus & Theſſalis altius repetit. Ac Romanorum Dictatorem parem poteſtatem habuiſſe atque Harmoſten Lacedæmoniorum; Archum Theſſalorum; Æſymneten Mtyelenæorum. Leges autem Romuli, Numæ, Servii, unà cum antiquâ Romanorum origine, ſine hoc Auctore, penitùs interiiſſent: quæ Latini quaſi pervulgata negligenter omiſerunt. Atque id ferè omnibus Hiſtoricis contigiſſe videmus, ut quæ vulgo cognita ſunt, Reipub. inſtituta prætermittant; quaſi exteris æquè ac civibus nota, vel etiam immutabilia fore iudicarent. Hactenus *Bodinus.* Quantus autem vir fuerit *Dionyſius Halicar.* Si quis ſcire porro deſideret, quantæque ſint ejus Hiſtoriæ utilitates, legat operas varias *Henrici Stephani*, Hiſtoriæ Halicar. adiectas. Vixit ſub *Auguſto Cæſare*, ita ipſe in præfat. *Varroni* domeſticum fuiſſe & familiarem, & ex ejus fontibus optima quæque hauſiſſe vult *Iohannes Bodimus.* lib. 3. de Rep. c. 3.

SECT 17.

T.

T. Livius abundè, nec immeritò, laudatur. Quo tempore vixerit. Quot libros scripserit. Eorum divisio unde. Quo ordine legendi. Quomodo eorum Historia vel amplificanda vel in defectu supplenda. Plutarchi laudes & Elogia.

POst hunc *Dionysium*, sequatur Latinæ princeps Historiæ, *T. Livius:* Eloquentiæ ac fidei præclarus imprimis: (id ei eulogium tribuitur apud *Tacitum* à *Cremutio Cordo*) quod prolixiùs confirmat *Quintilianus*, ubi eum cum *Herodoto* componit. *Non indignetur* (inquit) *sibi Herodotus æquari T. Livium, cum in narrando miræ jucunditatis, clarissimique candoris, tum in concionibus suprà quam enarrari potest eloquentè, ita dicuntur omnia, cum in rebus, tum personis accommodata. Sed affectus quidem præcipuè eos qui sunt dulciores (ut parcissimè dicam) nemo Historicorum commendavit magis, ideoque immortalem illam Salustii velocitatem, diversis virtutibus consecutus est.* Neque hisce inferius (licet recentius) est *Casauboni* viri claritsimi atque eruditissimi de eo testimonium: *magnus (Deus bone) Auctor T. Livius; lactea quâdam*

Claruit ann. 12 à Chr.

Annal. 4.

Lib. 10. cap. 1.

In præfat. ad Polyb.

dam ubertate dictionis divinitùs facundus, amans virtutum, Oſor vitiorum, rectius iudicii, rerum togæ, rerum ſagi (etſi non eo uſu neq; experientia, egregiè tamen) peritus: denique, ſi quid iudico, hoc ſolum ingenium (*de Hiſtoricis* loquor) *Pop. Romanus par imperio ſuo habuit* Solidæ ſunt hæ laudes, & ſatis prolixæ quibus ornatur *T. Livius*; neque tamen mihi poſſum temperare, quin huc etiam adſcribam Iohannis *Alarienſis Epiſcopi* de eo cenſuram; quam adeo miratur *Lud. Vives*; Et reverà ſpero me quoque ſic facturum rem ſtudioſis utilem juxta & gratam: ſiquidem virtutes oſtendet quas in Hiſtoria ſequamur, & quæ fugiamus vitia: ſive hæc ille in *T. Livio* obſervârit, ſive in ratione Hiſtoriæ componendæ ſive in collatione amborum. *Non illum* (inquit) *varietas confuſum, non ſimplicitas Hiſtoriæ faſtidientem reddit. In tenui quod perſæpe accidit atque humili rerum materia, non eſt exanguis, aridus & jeiunus: in copia vero ac magnitudine, non turgeſcens ac vaſtus; plenus citra tumorem; æquabilis ac lenis citra molliciem, nec luxurioſe effluens, nec nimiâ ſterilitate tabeſcens. In asperis rebus non ſalebroſus,*

De ratio. dicen. l. 3. p. 194. 1. de Hiſtor.

enque

neque languens; in mollibus, non violentâ & coactâ oratione ſubſultans; non ita tamen copioſus ut nimius; neque ita ſuavis ut laſcivus; nec adeò levis ut remiſſus: non ſic triſtis ut horridus; neque ita ſimplex, ut nudus; aut adeo comptus, ut affectatâ compoſitione calamiſtris videatur inuſtus: par verbis materiæ, par ſententia rebus. In re geſtâ exprimendâ, gravis atque magnificus, & tamen ſuccinctus ac proprius. In narratione naturalis, & ſemper ſpectatus, ordinem minime confundens, & rerum eventa non præcurrens; minimè in gratiam adulator, aut reprehendendo parcus in Veniam, non amarulentus in noxam. Ipſi quoque Senatui, ordini illi orbis terræ moderatori venerando, Populoque Rom. terrarum principi, ſi vel temeritate præcipites, vel errore Lapſi, vel quacunque forent ratione ſupra modum juſtumque evecti, nequaquam parcens: Res etiam adverſariorum debitâ commendatione non defraudans, ut modò narrator tantum, modò cenſor eſſe videatur: atque ita ſeverus & tetricus, ut ne Cenſoribus quidem graviſſimis, quibus nihil Romæ ſanctius fuit, ubi facto uſus fuerit, unquam ignoverit. At verò in concionibus, ante omnia verborum parcus,

ſen-

sententiarum dives, multo est verbis, quam sensu restrictior atque concisior, in qua parte non cæteros Scriptores tantum, sed seipsum quoque longe antecellit. Hæc ille de Livio inquit *Lud. Vives*, atque eodem de Historico optimo. Sub *Augusto* suam edidit Historiam; quarto *Tiberii* anno mortem obiit. Libros scripsit centum & quadraginta, (quos in *Decades*, non ipse, sed fastidiosa legentium scindit ignavia; (*Petrarchæ* opinione) Verum ex his triginta quinque soli supersunt. Quorum tres quidem priores, multa habent cum *Dionysio* communia; tanta tamen sermonis suavitate atque elegantia descripta, ut repetitionis Lectorem pigere nequaquam possit. Reliquis Septem libris primæ decadis, Historiam continuat Auctor, ad Annum V.C. 461. Jam verò, priusquam ulterius progrediatur Lector noster, quamvis locupletissimam fortasis primorum temporum *Romanorum* ex *Dionysio Halicarnassæo*, & ex prædictis *T. Livii* libris Historiam nactus jam fuerit; hoc in loco tamen haud inutiliter legi possunt, *Plutarchi Romulus; Numa Pompilius; Valer. Poplicola; Coriolanus* & *Camillus*. Haud inutiliter

Variarum. Epist. 22.

dixi

dixi? ecquid ejus Auctoris ſine magno emolumento & operæ pretio legi poteſt? preſertìm ſi lector ſerius accedat, perſpicax & judicandi peritus? Theſauros ſapientiæ, doctrinæ, Hiſtoriæ, in *Plutarcho* reperire eſt. Immo ſunt qui ejus monumenta (*Parallela* dico majora, & *Moralia*.) omnium veterum Hiſtoriæ Scriptorum, omnium denique qui præclarè, rectè, ac ſapienter aliquid aut fecerunt aut dixerunt, (ſeu Græcos ſeu Latinos putemus) *Bibliothecas* eſſe affirmarunt. Vt non immeritò *Theodorus Gaza*, interrogatus aliquando, quemnam Auctorem ſibi reliquum fieri vellet, ſi cæteris omnibus carendum eſſet; Vnum *Plutarchum* reſponderit. Hac propter eum totiès Hiſtoriarum ſtudioſis, ſuprà & deinceps, commendamus; atque per partes legendum, ſed ſuo quaſque tempore præcipimus. Per partes (inquam) quia (uti *I. Lipſius* non propriè Hiſtoriam ſed particulas Hiſtoriæ ſcripſit, & *ablegit illuſtrium virorum vitas*. Et tamè inibi (ſi *Coleri* judicio ſtemus) omnibus numeris leges Hiſtoriæ abſolvit, magis quam *Suetonius* aut alius talis. Vtcunque, dignus herculè, ſi quis alius (opinione *Lipſii*) prin-

In not. ad polit. Lib. 1. c. 9.

Epiſt. de ſtud. polit.

principe Scriptor, qui judicium mirificè formet, & diffusâ ac planâ quadam scribendi viâ ad virtutem ubique & prudentiam ducit.

SECT. 18.

T. Livii Decas Secunda, h.e. à libro 10. *ad* 21. *tota interiit. Quomodo, & undè ea Historia suppleri possit. Appianus Alexandrinus. De eo quid censeant viri doctissimi.*

SEd ut pergamus quo eundum erat in T. *Livio*. à libro ejus decimo ad vicesimum primum, tota Decas secunda desideratur. Historia scilicet annorum septuaginta, ab anno videlicet V.C. 461. ad annum V.C. 531. intra quod temporis intervallum, (præter alia notatu apprimè digna) incidisse dicuntur, Bellum *Tarentinum* cum *Pyrrho Epyrotâ*; Bellum *Punicum* Primum; Bellum *Ligusticum*, *Illyricum*, & *Gallicum*. Huic igitur defectui supplendo, inserviunt *Epitomastis* illius (Auctoris nostri cognominis) argumenta Ad consummandam verò istorum temporum Historiam, adscisendus

dus eſt *Plutarchi Pyrrhus*, nec non *Juſtini* liber decimus ſeptimus, inde decimus octavus. Denique viceſimus ſecundus, & viceſimus tertius. Hiſce adjungenda quatuordecim capita libri quarti *Oroſii*. Et quatuor prima capita Libri tertii *Hiſtoriæ Miſcellæ Diaconi*. Præcipuè verò *Polybii* lib. 1uſ & 2 uſ. Vbi de bello *Punico* primo, licet plenam non habeamus Hiſtoriam, plura tamen quam apud omnes *Latinos* qui extant, inveniemus. Idem de bellis quæ *Romani* geſſerunt cum *Gallis* in *Italia* degentibus, cenſendum. Hùc etiam poſſunt advocari, *Fabius Maximus Plutarchi*, & M. *Marcellus*; qui fortiter inprimis & fœliciter contra *Ligures* & *Gallos Ciſalpinos* pugnavêre: ſicuti poſtea fecerunt bello *Punico Secundo* adverſus *Carthaginenſes*. Siquidem ille, primus *Annibalem* morâ fregit; hic eum poſſe vinci primus docuit, uti ſcribit Auctor de *Viris Illuſt.* poſtremò, *Iohannes Zonaras*, qui res *Romanas* ab urbe conditâ, ad *Conſtantinum magnum* breviter perſtrinxit, tomo Secundo *Annalium*, poteſt fortaſſis adminiculi hûc aliquid conferre, ad lacunam illam in Hiſtoria *Livianâ* explendam: nonnihil etiam *Appianus*

Floruit Oroſius poſt Chr. ann. 415. Diaconus 787.

Cap. 45.

Biblioth. cod. 57. Claruit App. anno Chr. 123.

pianus Alexandrinus in *Punicis* & *Illyricis*, Scriptor ex censurâ *Photii*, quoad ejus fieri potuit, veritatis amans. Militaris disciplinæ (si quis alius) enarrator: sed unus est ex omnibus Historicis, qui Romanorum provincias, opes, exercitus, totiusque Imperii descriptionem ad intuendum velut in subjecta tabula proponit. Vti observavit *Iohannes Bodinus*. In eorum tamen antiquitate sæpissimè offendit, inquit idem *Bodinus*. Et *Iosephus Scaliger* in *Animadversionibus Eusebianis* eum in Historia *vel admodum infantem fuisse* autumat vel *multa ejus Syriacis esse adsuta*. Quin & doctissimus *Vossius*, eum *Polybio* multum debere, ac *Plutarchum* ad verbum exscribere solitum, affirmat. Reverà *Franc. Balduinus* aliquot *Plutarchi* in *Crasso* paginas, de bello *Parthico*, in libris quoque *Appiani* repetitas legi fatetur. Verum id esse factum suspicatur, non ab ipso *Appiano*, qui *Plutarcho* fuit æqualis; sed a librariis, ut supplerent aliquam in *Appiani* comentariis lacunam.

Methodi 2. Cap. 4.

Balduinus. l. 1. de Inst. Hist. p. 87.

SECT. 19.

Ad

Ad reliquos viginti quinque libros T. Livii ubi pergendum. Eorum Hiſtoriam quinam alii Auctores confirmare aut illuſtrare poſſint. Decades novem poſteriores cum dimidia prorſus deſiderantur. Unde reſarcienda earum jactura. Saluſtii Hiſtoria laudatur. Item Cæſaris Commentarii: ab eruditis priſci ævi, juxta & modernis.

HIſce utcunque ſubſidiis auctus, Lector noſter, Hiſtoriæ ſtudioſus, ad librum XXI. *T. Livii* procedat, (h.e. ad *Decadem Tertiam.*) Indè continentèr pergat omnes reliquos, quotquot ſuperſunt, diligenter ordine percurrere (duas videlicet *Decades* & dimidiatam) in quibus, Hiſtoriâ minimè interciſam, annorũ quinquaginta & ſex, videre poteſt, uſque ad annum VC. 587; ſed & una cum iſtis *T. Livii* viginti quinque libris,) totidem enim, poſt primam *Decadem* commune naufragium evaſerunt) præter illos *Plutarchi* ſuprà nominatos, *Fabium* & *Marcellum*, conjungat *Hannibalem*, *Scipionem Africanum*, *T. Quinctium Flamininum*, *Paullum Æmylium*, *Catonem Majorem*, ſive *Cenſorium* vocatum. Horum enim

quilibet intra ſpatium prædictum floruit, eorumque ſingulares Hiſtorias, & unà rerum *Romanarum* ſucceſſus, *Plutarchus* literis aliquanto fuſiùs, nec minus luculenter conſignavit. A libro 45° *T. Livii*, novem *Decades* cum dimidia. (quatuordecim enim ſcripſerat) h.c. nonaginta & quinque libri, communi (inquam) illo & deplorando naufragio perière: Hiſtoria nimirum annorum, 157. uſque ad mortem *Druſi Neronis*, *Auguſti Cæſaris* privigni, qui bellum *Germanicum* ultrà *Rhenum* adminiſtrans, fato eſt functus. A. V. C. 744. Horum librorum periochæ, ab *Epitomatore* ſupra nominato collectæ extant: quibus amplificandis, poſt *Majorem Catonem Plutarchi*, ſequantur legendi duo *Gracchi*, *Marius*, *Scylla*, *Cato Minor* ſive *Vticenſis*, *Sertorius*, *Lucullus*, *Pompeius M. M. Craſſus. Cicero. Antonius* & *M. Brutus*, ſuo quiſque tempore. Hos inter *Saluſtii* Bellum *Jugurthinum* ponat Lector, *Catilinarium* ad jungat, & *Cæſaris* Comentarios. Quos Auctores etiã inter principes Hiſtoricos numeravit Antiquitas. *Saluſtium Quintilianus Thucydidi* opponere non veretur. *Tacitus* cum Rerum *Romanarũ* Auctorem florentiſſimum

Claruit Saluſt. ante Ch. 44. ab U. C. 707.

Lib. 10. c. 1. Hiſtor. 3.

tissimum nuncupat. *A Martiale Epigramatista, Crispus Romanæ primus in Historia.* dicitur. Indè *Colerus ad Stanislaum Zelenium. Cogita* (inquit) *in Sallustio omnia fuisse, quæ in perfectum Historicum cadunt, vel antiquorum testimonio.* Et postea: *Bellum Catilinarium memoriter tenes: sed frustra nisi consideras profundam illius viri Reipub. scientiam, quam ille vel brevicvlo illo libello prodidit. Non minori arte Bellum Jugurthinum confecit. Duæ* illæ Epistolæ de Repub. Ordinanda ad Cæsarem, nonne Cælo delapsæ videntur?* Iustus Lipsius. *Sallustium, si mei arbitrii sit, in hoc lustro, principem Senatus Historici legere non dubitem.* Iam verò *Cæsaris* Commentarios quis non laude dignissimos, & diligenter à juventute legendos unquam censuit? *Cicero* valde probandos affirmavit. *Aulus Hirtius* etiam admirandos. *Adeo probantur* (inquit) *omnium judicio, ut præreptæ, non præbita facultas scriptoribus videatur.* Cujus tamen rei (pergit) *maior nostra, quam reliquorum est admiratio. Cæteri enim, quam bene atque emendatè, nos etiam quam facilè, atque celeriter, eos perscripserit, scimus.* Quid Critici ho-

Lib. 14. Epist de stud politico.

* *Quæ tamen an. Sallustii sint non convenit inter eruditos. Epist. ad maximi l. Imp. Claruit Cæsar ante Ch. 42. Cic in Bruto. In præf. l. 8. de Bello Gall.*

hodierni? haud minoris æstimant Clarissimus Vossius. *Scriptor est purus & elegans, inque verborum structurâ accuratus, ac omnino placidi instar fluminis procurrens: interea* Πολιτικὸς, *ac gravis in sententiis: quo Xenophontem exsuperat: cæteroquin ei non dissimilis multum.* Et postea; *sane ex eo haurire est maximarum & utilissimarum rerum copiam: quam qui verborum elegantiâ contenti negligunt, minus etiam pueris sapiunt, qui nunquam se ita arboris frondibus oblectabunt, ut egregios ejus fructus contemnant.* Librum de Bello *Africano* sive sit *Cæsaris* sive *Oppii* sive *Hirtii*, reliquis omnibus præfert *Colerus*. Ita non *sanguine & colore tantùm, sed robore ac nervis ea commentatio* (inquit) *præstat: habent certè principes, & militares viri, quod legant & imitentur, aut mirentur potiùs. Quis enim Cæsarem imitetur?* A *Colero*, & *Vossio*. *J. Lipsius* de *Cæsare* nonnihil diversum sentit. Sic n. scribit. *Ex iis qui superant Historicis C. Cæsar laudatur imprimis. Si ut difertus narrator, libens assentio: est n. eius viri pura oratio, sine fuco & calamistris ornata, vel Romanis vel Atticis Musis dignissima. Sin ut perfectus Historicus, du-*

Lib. 1. de Histor. Lat. Cap. 13.

Epist. de stud. polit.

Epist. ad Maximi l. Imp.

dubitare me dicam cum & nonnulli fidem ejus in Historia Civili requirant, & tertium illud ἠθικὸν καὶ Πολιτικὸν totum ei desit. Itaque ipse Cæsar cæteroqui minimè sui contemptor commentarios inscripsit, non Historias: & hoc ipso laudem veram meruit, quod falsam contempsit.

SECT. 20.

De Dione Cassio & ejus Historia. Quot libros scripserit. Eorum quot perierint & quantâ jactura. Inter optimos Scriptores quam merito censendus Velleius Paterculus. Ejus virtutes indicantur. Sed & nævi non dissimulantur. Ad Cæsariorum temporum Scriptores transitur.

POssunt etiam post *Lucullum Plutarchi, Dionis Cassii* sive *Cocceii* (inter nobileis Historicos merito numerati) *Reliquiæ* hûc accersiri. A. *Quinti Metelli* rebus in *Creta* gestis, Anno V. C. 686. incipiunt. Dein *Pompeii* egregia facinora exponunt, à bello pyratico auspicando; atque ita *Romanam* continuant Historiam ad mortem *Claudii Cæsaris*, An. V. C. 806. *Floruit Dio à Chr. an. 231.*

Phot. Bibliotheca. cod. 71.

806. Scripſit quidem *Dion* Hiſtoriarum libros octoginta, inchoando ab *Æneæ* in *Italiam* adventu, & *Alba* urbe, ac *Româ* conditâ. Vndè continentèr pergebat; & in ejus, qui *Heliogabalus* eſt cognominatus, cæde finivit. Sed primi triginta quatuor libri periere: ſequentes viginti quinque extant; qui indè ſequebantur, paritèr intercidêrunt. Quanta autem fuerit iſtorum quinquaginta quinque librorum iactura, ex iis quæ de eo refert *Johannes Bodinus*, æquo cuivis rerum æſtimatori facile eſt coniicere. *Cum enim* (inquit) *Dio totum vitæ ſuæ tempus, in repub. gerenda conſumpſerit, ac per omnes honorum gradus, bis ad conſulatum evectus, deindè proconſul factus, provincias ſummæ cum ſua laude gubernârit, magnam deniq; bonarum artium ſcientiam, cum uſu conjunxerit, quis dubitet eum inter optimos Scriptores cenſere? Profectò Comitiorum, ac magiſtratuum Romanorum totiuſque publici juris diſciplinam, accuratè collegi. Principum verò conſecrationes, & ἀποθεώσεις unus tradidit, & ea quæ Tacitus Imperii Arcana vocat, penè ſolus evulgavit. Fuit enim publici conſilii diligens indagator.* Aut ſi cõpendioſa magis viâ uti

Methodi Cap. 4.

vi-

velit noſter, Lector, reliquamque Hiſtoriam qua *T. Livius* deficit, uno quaſi filo pertextam legere; *Velleius Paterculus*, non ineptè poteſt admitti: *explicator veteris Hiſtoriæ luculentus, & preſſus & effcax imprimis*, Ita de eo *Aldus Manutius. Probus & fidus, donec ad Cæſarum res venias, ubi haud uſquequaque verus: adulatione enim multa celat, aut velat; immo & palâm aliter narrat: diſertus tamen ubique & eloquentia quadem facili, ac profluente.* Ita Iuſt. Lipſius. Eius dicendi genere nihil purius, ac ſuavius fluere poteſt: Antiquitates Romanorum ab ultimo principio, tantâ brevitate ac perſpicuitate (ſiquidem integer extaret) comprehendit, ut nemini ſecundus eſſe videatur. *Laudes etiam illuſtrium virorum, egregia quadam oratione, & magno viro digna commendare ſolet:* ita *Iohannes Bodinus.* Duobus libris eius, compendium hiſtoriæ *Romanæ* conſtare vulgo receptum eſt. Primoris libri fruſta tantum (uti loquitur *Rhenanus*) ſuperſunt; à nono tamen capite, editionis *Gruterianæ*, ſi Lector incipiat, Hiſtoriam à *Perſeo Macedonum* rege devicto, ad *Tiberiani* Imperii annum decimum ſextum, continua

Claruit ſub Tib. (teſte ipſo) ann. Chr. 27. In Scholiis ad Vell.

In animav. ad Vell. Pater.

Cap. 4. Meth.

tinuatam reperiet. Cum *Velleio Plutarchi* vitas, illas quas ſupra indicavi, ſuo ordine, & cum libuerit, ad ampliandam Hiſtoriam conjungat, & ſic denique ad *Cæſariorum* temporum *Scriptores* accedat.

SECT. 21.

Hiſtoria Cæſarum à Suetonio & Tacito primo petenda. De utroque præclara doctiſſimorum virorum teſtimonia. Circa Tacitum variant celeberrimorum Criticorum judicia, ne dicam pugnant. Et Suetonio & Tacito lux à Dione Caſſio.

EOs inter, à *Suetonio Tranquillo* incipiat, emendatiſſimo & candidiſſimo Scriptore: id ei Elogium à *Vopiſco*. Floruit ſub *Trajano*, & *Adriano* Imperatoribus. Huic etiam ab epiſtolis fuit *Plinio Secundo* valdè charus: nec immeritò; *probiſſimum, honeſtiſſimum, eruditiſſimumque virum* eum appellat in Epiſtola quadam ad *Trajanum*. Vndè recentiorum *Criticorum* de eo teſtimonia veriſſima eſſe conjicio. Quale eſt illud *Lud. Vivis*. *Græcorum* (inquit) & *Latinorum Scriptorum diligentiſſimus atque incorruptiſſimus*

in Firmo. c. 1. Ann. Chr. 127.

Spartia. in Adriano. c. 11.

lib. 10 ep. 95.

Lib. 5. de Trad. diſc.

tiſſimus: Res duodecim Cæſarum videtur mihi integerrimè exponere, qui in optimis principibus, nec vitia nec ſuſpiciones vitiorum tacet: in peſſimis verò etiam colores virtutum non diſſimulat. Vivem ſequitur *Colerus* ferè, quoad rem, ſed & de ſtylo addit. *Oratio ejus brevis & nervoſa eſt. Nemo ritus publicos diligentiùs miſcuit. Emendatiſſimus & candidiſſimus eſt, nemini obnoxius. Quis enim ingenia & mores principum liberiùs unquam? Aulici & Politici non exiguum fructum ex hoc, & ſimul exemplum capiant fugiendæ adulationis ab ipſo Suetonio.* Cum *Suetonio Tranquillo, Tacitum* admittere poteſt Lector noſter; magni & acerrimi ingenii Hiſtoricum; qui de temporibus iiſdem cum *Suetonio* ſcribit. Novæ cujuſdam gravis, conciſæ, & ſententioſæ eloquentiæ genere, eximiè præditum, aiunt Critici. De uſu tamen ac utilitate ejus Auctoris variant, imò fortean pugnant doctiſſimorum virorum judicia. *Iuſtus Lipſius* Criticorum Coryphæus. *Vtilem magnumque ſcriptorem (Deus bone!) & quem in manibus eorum eſſe expediat, in quorum manu gubernaculum & reipub. clavus.* Iterum, *Acer Scriptor (dii boni!)* &

Epiſt. de ſtud. politico

Claruit Tac. anno Chr. 108.

epiſt ad Ord. Batav.

Ad maximi l. 2. Imp.

& prudens; & quem si unquam in manibus hominum versari utile fuit, his certè temporibus, & hac scenâ rerum expediat. Non ille Annibalis funestas Romanis victorias, non speciosam Lucretiæ necem, non vatum prodigia, aut Etrusca portenta recenset, & quæ alia sunt oblectandi magis quam instruendi Lectoris: hic mihi quisque principum Aulas, principum interiorem vitam, consilia, iussa, facta consideret, & obvia in plerisque nostrorum temporum similitudine, ab iisdem causis pares exitus animo præcipiat. Invenies sub tyrannide adulationes, delationes, non ignota huic seculo mala, nihil sincerum, nihil simplex, & nec apud amicos tutam fidem; frequentatas accusationes maiestatis, unicum crimen eorum qui crimine vacabant; cumulatas illustrium virorum neces, & pacem quovis bello sæviorem. Tristia ex iis pleraque fateor, & legentibus mœsta: sed singulis nostrûm à Thraseâ iam morientè dictum putemus, specta juvenis, & omen quidem dii prohibeant, cæterum in ea tempora natus es, ut firmare animum expediat constantibus exemplis. *Accedit genus ipsum sermonis minime sordidum aut vulgare, distinctum crebris, & nescio*

unde

unde ex abdito erutis ſententiis, quas vel veritate vel brevitate vicem oraculi poſſis accipere. Denique: *mirabilis omnino Scriptor, & qui ſerio hoc ipſum agit quod non agit Nec enim Hiſtoria ſolum eſt, ſed hortus & ſeminarium præceptorum.* Lipſii judicium planè ſequitur *Colerus.* Ita enim ſcribit; *Nos cenſuram Lipſii una cum Tacito æſtimamus. Tu Aulam & Palatia cogitas? Et cogitas ſerio? Amabo te diſce prius, ex Tacito Aulicorum fortunam; & ingenium principum parumper inſpice. Sit tibi ad latus Cornelius, verus ille comes Palatinus. Nec eſt quod te moveant Centauri nonnulli aut rupicones, qui hæc talia antiqua nimis, & noſtris moribus aliena cavillantur. Non inquam ita eſt. Eadem fabula nunc luditur, quæ olim: eædem virtutes & vitia repreſentantur. Tantùm perſonæ mutatæ ſunt: ſed quæ doctum & prudentem ſpectatorem deſiderent. A Lipſii & Coleri* ſententia, hac ex parte, longè abit Iſaacus Caſaubonus, virtute atque eruditione juxta admirandus. Is enim, ubi alios Hiſtoricos cum *Polybio* ſuo comparat, de *Tacito* affirmat, ſi à fortuna non eſſet deſtitutus, quæ ei dignam ſua facultate materiam negavit, quemvis è

Not. ad lib. 1. polit.

Epiſtola de ſtud politico.

Prin-

Principibus, ſive *Romanorum* ſive etiam *Græcorum* Hiſtoricorum, videtur potuiſſe provocare: *ſed ejuſmodi tempora conſtat* (inquit) *ab eo præſertim in Annalibus eſſe deſcripta, quibus nulla unquam fuerunt turpiſſimis vitiis fœdiora; neque aut virtutum ſteriliora, aut virtutibus inimiciora.* Mox utriuſque, *Polybii* ac *Taciti* materias particulatius at ſummatim recenſens, tandem ſic concludit. *Tacitum igitur, facilè nos quidem excuſamus: illos excuſari non poſſe iudicamus, qui unicum hunc Hiſtoricum, omnibus aliis anteponunt. Vnum* Tacitum *Politicis hominibus aſſidue terendum pronunciant: Vnum eſſe unde principes, & principum Conſiliarii documenta regendæ Reipub. petere debeant. Cujus abſurditatem ſententiæ ſi vellemus exagitare, facile probaremus, qui ita ſentiunt, eos tyrannidis principes hodiernos accuſare, vel palàm tyrannidis inſtituta videri velle eos docere. Quid enim, præſertim iuveni, lectione illorum Annalium eſſe queat perniciоſius? Vt bona exempla ſi ſæpè ob oculos verſentur, proficiunt, etiam non ſentientibus nobis, ſic mala nocent; paulatìm namq; deſcendunt in animos, & vim præceptorum obtinent,*

fre-

frequenter legere aut frequenter audire. Iam verò ut pergamus. Vtrumque, *Suetonium* & *Tacitum*, rectiùs intelliget Lector noster, & majori claritate percurret, post *Dionem* supra nominatum; ita *Colerus* expressè suadet. *Tacitũ tu & Suetonium vis rectiùs intelligere. Dionem obducito. Illud scire te velim, unam illam Mæcenatis orationem ad Augustum insignem ac politicam, reliquorum omnium instar esse. Est & Agrippæ illa satis splendida. In cæteris rebus ac narrationibus* ἑλληνισμοῦ *suspicionem non effugit.*

Epist. de stud polis. p. 109.

SECT. 22.

Quomodò ad alios Historiæ Augustæ Scriptores transeundum. vz. Spartianum, Capitolinum, Vulcatium, & reliquos non levitèr æstimandos Auctores. Iusti Lipsii de iis judicium, item Casauboni. Herodianus suo loco cum superioribus legendus. Quousque in Historia processerint isti: quos inter, Aurelius Victor, & Pomponius Lætus meritò admittendi.

HIs expeditis, si *Nervæ Cocceii* & *Trajani*, duorum insignium bonitate

tate principum, vitas, ex *Aurelio Victore*, *Xiphilino*, aut alio quopiam ἐκ τῶν βιογράφων adnectat, immediatè & recto ordine sequetur *Spartiani Adrianus*, *Capitolini Antoninus* cæterique Imperatores, quorum vitæ ac res gestæ, à sex illis *Historiæ Augustæ* Scriptoribus, non tam disertè quam verè in literas referuntur; quos accuratè emendatos atque illustratos, *Isaacus Casaubonus*, novissimi huius seculi immortale decus, & *Claud. Salmasius*, rerum literarumque veterum usque ad miraculum doctus, haud ita pridem nobis dederunt. Hosce Auctores, licèt exili quidem ac levidensi testimonio prosequatur *Casper Barthius* alicubi, & ipso ævo *Theodosiano* vel etiam *Justinianæo* latinitatem in plerisque deformiorem pronunciet: nolim quisquam, utilitatis parum ex eorum lectione comparari posse putet. *Iusto Lipsio* potius auscultet, atque etiam *Casaubono*. Quorum ille breviter sic. *Alius Scriptor in aliam rem utilis. Spartiano, Lampridio, Capitolino, Vulcatio, & illis quasi partium secundarum Historicis, eloquentiæ non multum, rerum & morum veterum immensam copiam est haurire.* Iste verò fusius & pleniore elo-

Florvere Spartianus, Lampridius & Capitolinus, sub Constantio Chloro & Gal. ann. Chr. 295. Vulcatius sub Diocles. 289.

Adverss. l. 16. c. 16. c.

Epistol. quæst. l. 5. ep. 2.

elogio. *Horum Auctorum lectio, cum omnibus & Historiæ & morum antiquorum studiosis, necessaria, nedum utilis; tum vel maximè iis, qui cognitione juris civilis Romanorum delectantur. Quam multa enim toto sparsim opere invenias, quæ ad jurisprudentiæ studia propriè pertineant? quam multis locis aut novum jus aliquod introductum, aut vetus antiquatum observatur? ut taceam, quod absq; his Scriptoribus fuisset, plurimos prudentes, quorum extant in pandectis & nomina & fragmenta, ignoraremus: taceam item dictionis genus, in multis commune cum antiquis jurisconsultis. Quid? Tot principum pulcherrimas epistolas, tot gravissima Senatus consulta, tot alia publica monumenta, è Scriniis Augustorum, Actis Senatus & Populi, aut nescio undè ex abdito eruta, quanti censemus facienda? aut quem mihi dabis ex omni veterum Auctorum numero, cui propter similem vel fidem, vel diligentiam tantum debeamus. Nec prætermiserim eruditas illas, neque longè petitas, sed è re natas digressiones, quibus hi libri, tanquam segmentis purpuræ veri luminis, variis locis sunt ornati.* Ita *Casaubonus*. Hi verò Auctores annorum plus minus cen-

In Prologum. ad Histor. Aug.

tum sexaginta septem (nisi me fallant Chronologi) Historiam Lectori nostro suppeditabunt. Certè septuaginta, atque eo amplius fuisse docebunt, qui horum temporum decursu, seu jure sive injuriâ, vel *Imperatorum*, vel saltem *Cæsarum* sint adepti nomina: quorum etiam nonnullorum vitas & res gestas, politissimus ac judicii non vulgaris Auctor *Herodianus*, disertè & elegantèr octo libris descripsit. Eum igitur si cum superioribus *Biographis*, suo tempore conjungat Lector noster; *Commodi* Imperatoris, aliorumque septem, qui eum sunt secuti, usque ad *Gordianos*, Historiam pleniorem, longèque illustriorem habiturus est. Siquidem in eo Scriptore, negotiorum personarumque varietatem multam, multum rerum novitatem deprehendet; crebra in utramque partem fortunæ, seu vacillantis, exempla habebit: consilia admirabilia & consiliorum inopinatos eventus observabit. Graves pro tempore sententias, & plenam ubique dignitatis plenam suavitatis orationem comperiet. Denique *copiosam quandam ad instruendos mores supellectilem* (ita *Politianus*) inibi inveniet; & tanquam speculum humana-

Claruit Herodian. post Chr. an. 224.

Polit in præf. ad Pont. Max. Innocent. 8.

manitatis agnoſcet, in quod inſpicere omnis vita poterit, undè ea capere atque haurire documenta queat, per quæ vel publicis vel privatis rationibus conſulatur. Legat igitur cenſeo, ſive Græcè ſive Latinè hunc Auctorem; nam haud ſcio uter majorem laudem mereatur *Herodianus* ne, quem in lingua ſua, ubere venâ fluere non negaverim: an *Politianus*, qui *Herodiani* ſcripta, tantâ fœlicitate interpretatus eſt, ut non tranſtuliſſe, ſed ipſe compoſuiſſe videri poſſit. Vtcunque, ſex illi priores *Biographi*, quorum ultimus eſt *Vopiſcus*, ſed eruditus admodùm & præ cæteris accuratus, Lectorem ultrà annum V.C. milleſimum triceſimum ſextum deducet; ad mortem ſcilicet *Carini Cæſaris*, qui cum *Numeriano* poſt *Carum* imperâſſe, aut imperium affectâſſe perhibetur. Fatendum eſt in hac ſerie quam nobis exhibent Auctores iſti ſex *βιογράφοι* ſuperiùs nominati, hiatum quendam eſſe inter *Gordianum* Tertium & *Valerianum* Imperatorem. *Gordiano* enim, non ſucceſſit immediatè *Valerianus*; ſed duo *Philippi*; iis *Decij*; deindè *Vibius Gallus*, cum filio *Voluſiano*; tum *Æmylianus Libycus*, quem immediatè *Valerianus*

In Not. ad Trebell. poll.

rianus excepit. Alios plures recenſet clariſſimus Caſaubonus, uſque ad quindecem, Auguſtos vel Cæſares, intra novem vel ad ſummum decem annorum ſpatium, de quibus apud hos Scriptores nulla jam extat mentio. Huic itaque defectui ſupplementum quæratur ab *Aurelio Victore*, Auctore neque indiſerto nec inarguto; quem, *virum ſobrietatis gratiâ multilaudum*, dicit *Ammianus Marcellinus*: & *Caſaubonus*, opuſculum ejus de vitis *Auguſtorum*, *elegantiſſimum* appellat. Vel à *Pomponio Læto*, *Antiquitatis & bonarum literarum* (ut in eâ ætate) *conſultiſſimo*; ac *inter præclara ſui ſeculi ingenia conſpicuo*; qui *Romanæ* Hiſtoriæ compendium, ab interitu *Gordiani* Iunioris paullò ultra *Heraclii* mortem non ineptè concinnavit.

Floruit poſt Chr. ann. 395. (teſte ipſo.) Lib. 21. c. 18.

In Not. ad Hiſt. Auguſtam.

Polit. Miſcellan. c. 73

Paul. Jovius. Elog. 40.

SECT. 23.

Poſt Conſtantium Chlorum, uti & paullo antè, Hiſtoria nonnihil perturbata videtur: præſertim apud Latinos Scriptores. Euſebius, Zoſimus, Zonaras, explicationem reddere poſſunt. De Zoſimo & Zonara eorumque ſcriptis item de Ior-

Iornande. Ammianus Marcellinus hîc locum habet. Lipſii & Balduini Ictî de eo cenſuræ.

SEd quoniam temporum iſtorum uſq; ad Conſtanſtini M. liberos, Hiſtoria ſatis eſt perplexa, & tenebris involuta, preſertìm ſi Latinos tantum Scriptores conſulamus; non erit operæ diſpendium, à Græcis, *Euſebio*, *Zoſimo*, *Zonara*, aliove aliquo auctore ſuppetias petere, tam ad Imperatorum ſupradictorum, quam ad ſequentium *Diocleſiani*, *Conſtantii Chlori*, *Galerii* & *Conſtantini M.* Hiſtorias illuſtrandas. Namque hac ætate floruit *Euſebius*, nempe ſub ipſo *Conſtantino* ac filiis ejus; & ob πολυμαθίαν καὶ πολυϊσρείαν valdè celebris fuit. De quo plura erunt dicenda, quum ad Scriptores Eccleſiaſticos ventum erit. *Zoſimus* Imperii declinationem deſcripſit, ab *Octaviano Cæſare* exorſus, ad urbem à *Gothis Alarico* duce, captam, libris ſex. Quorum primo *Cæſares* priores, uſq; ad *Diocleſianum* brevitèr percurrit; reliquos paulò fuſiùs & explicatiùs depingit, libris quinque poſterioribus. Vixit tempore *Theodoſii* Junioris. Dictio ejus brevis, per- *à Chr. an.* 325.

ſpicua, pura & ſuavis. Ita de eo *Photius*. Homo fuit quidem Paganus, atque indè principes *Chriſtianos* frequentèr ſugillat; propter quod tamen, ei fidem, non temerè idcirco abrogandam cenſet *Leunclavius*: immò addit inſuper; *Si quis eum ſepoſito animi adfectu legerit, experietur hanc ipſius Hiſtoriam (fere totam ex illarum rerum narratione contextam, quæ ab aliis memoriæ proditæ non ſunt) ad cognoſcendum jucundam, ad uſum in vitâ civili ſanè idoneam & fructuoſam eſſe Henricus* etiam *Stephanus*, eum *veritatis & eruendæ è tenebris, & in lucem proferendæ valdè ſtudioſum fuiſſe* perſuaſum habet *Johannes* quidem *Zonaras*, Hiſtoriam κατὰ ολιγον ſcripſit, ab initio mundi ad ſui ævi Imperatoris *Alexii Comneni* obitum. Eã in tres tomos diſpertivit. Tomo primo res *Orientales* inprimis ab orbe condito, ad excidium uſq; *Hieroſolymitanum* ſummatim recenſentur. Tomo Secundo Hiſtoria *Romana*, ab V. C. uſque ad *Conſtantinum M.* breviter perſtringitur. Tertius denique Tomus, *Chriſtianorum* Imperatorum res geſtas complectitur à *Conſtantino M.* ad *Alexii Comneni mortem.* Ex his igitur vel omnibus,

Cir. Ann. Chr. 410.

In præfat. ad Sambucum.

Epiſt. ad Phil. Sydneium.

Claruit An. Ch. 1118.

vel

vel aliquibus, Imperatorum supra memoratorum Historia, explanatior juxta & uberior fieri potest. Præsertim, si dum ea quæ sub *Gallieno* proximisque Romanorum Principibus à *Gothis* gesta ordine apud *Zosimum* legantur, *Jornandes* advocetur, qui bona fide singula fuisse narrata testis idoneus ostendet. *Perpulchre enim conveniunt* (*Leunclavii* verba sunt) *quæ ab utrisq; de Gothis commemorantur; nec aliud ferè discrimen est, quam quod à Jornande pleraq; paullo plenius enarrentur, non omissis rerum circumstantiis; quas non perindè Zosimo ac Jornandi cognitas fuisse minime mirum videri debet. Gothus enim erat vel Alanica natione Gothis affini oriundus Jornandes. Et rectiùs haud dubiè res ille patrias tenebat, & Gothicos Scriptores Græcis atq; Romanis, ut ipsemet fatetur, adjunxerat.* Hinc rectà *Amm. Marcellinum* adeat Lector; fidei ac judicii apud rigidissimos censores satis clarum: sua confessione Styli militaris, ac scabrosi. *Rem militarem ut miles, diligentissime persequitur. Et descriptiunculis non rarò divertit, nec raro sententias miscet.* Ita de eo *I. Lipsius.* Et *Balduinus*: *Homo quidem militaris, sed tam literatus miles*

Floruit circa an. 540. Præfat. ad Zosimum.

Claruit an. Chr. 375.

tamque veterum literarum ſtudioſus, ut nihil non perveſtiget. Vno verbo dicam, diligentiſſimus Scriptor eſt. Eſt quidem ſcabra eius (hominis nempè Conſtantinopolit ani) oratio Latina: ſed rebus eſt doctis referta, & variam, multiplicem, reconditamque lectionem includit; & verò Hiſtoriam quam alius non expoſuerit, copioſè explicat. Hæc & plura de eo *Balduinus*. Scripſit libros XXXI: à principatu *Cæſaris Nervæ* exorſus, aduſque *Valentis* (in cujus Aulâ floruit) interitum: ſed ex his XIII communi naufragio peſſum iverunt. In ijs qui ſuperſunt, incipiens à *Gallo Cæſare* circa Ann. Chr. 353. res *Conſtantii Cæſaris, Juliani, Joviani, Valentiniani* & *Valentis*. quarum ipſe magnam partem inſpector erat ennarratè deſcribit. Hic igitur ad Ann. V. C. 1128. Ann. ſcilicet à Chriſto Nato 378. Lectorem perducet.

SECT. 24.

Hiſtoria Miſcella Diaconi, item Iornandes de Rebus Geticis; nec non Procopius & Agathias ſuum hic locum habere poſſunt. Vel ſi placeat Zonaræ Tomus Tertius. Quem ſequatur Nicetas Choniates.

niates. Tum Nicephorus Gregoras. Aut si prolixum nimis id videatur; post Zosimum, Blondus *Forlivienſis legi poteſt. Vel aliter post Vopiſcum Sigonii Hiſtoria Occidentalis admitti poteſt. Inde ad 7. vel 8 lib. primæ Decadis* Blondi *pergat Lector.*

POſt *Ammianum*, ſi *Pauli Diaconi* Hiſtoriam *Miſcellam* accerſat Lector; eique comitem adjungat, (quem ſupra in ſubſidium *Zoſimo* aſſignavimus) *Jornandem*, de Regnorum ac Temporum ſucceſſione, nec non de Rebus *Geticis*; non inclinationem modo, quam à *Zoſimo* didicit, ſed etiam interitum ipſum *Romani* Imperii animadvertet. Et ne rerum fortè à ſuperioribus memoratarum moleſta nimis & tædio plena ſit repetitio: incipiat à 120 libro Hiſtoriæ *Miſcellæ* qui à *Valentiniano* auſpicatur, & reliquos indè percurrat; quibus Hiſtoria uſque *Michaelis Curopolatæ* tonſuram continuatur. h.e. ad an. Chr. 812. *Jornandem* etiam, ubi tempora & res geſtæ requirere videbuntur, adhibeat. Is enim de *Getarum* origine, nec non de rebus ab ijs circa illa tempora geſtis (uti ſuprà innuimus) Hi- Clar. cir. an Chr. 820.

Historiam non contemnendam scripsit *Procopius* etiam, qui de Bellis, *Persico*, *Gothico*, & *Vandalico*, *Iustiniano* auspiciis, ductu *Belisarii* gestis, septem libros composuit, hoc in loco opportunè & non sine fructu legi potest. Siquidem in ejus libris (si *Volaterrano* credamus) *tanta est rerum cognitio, ut quemvis curiosum alere; tot etiam* (ut solet in huiusmodi bellis) *ducum vertigines, Stratagemata, consilia ordinandi, captandi, resellendi, tergiversandi, mitigandi, ut quemvis ignavum prudentem planè hominem, ac publicis & privatis actionibus idoneum reddere valeant. Magnum Scriptorem* eum vocat eruditissimus *Casaubonus*. Et *Iohannes Bodinus, inter selectos eum recensere* nullus dubitat. *Procopium* sequatur *Agathias* floridus & non *contemnenda prudentiæ* Scriptor. Quod si *Zonaræ* (cujus itidem supra mentionem fecimus) Tomum tertium perlegere & sequi placeat; *Nicetas Choniates* proximum locum vendicat, tum *Nicephorus Gregoras*, qui quidem Auctores, narrationis quasi filum alter ab altero excipientes, Historiam, præsertim *Orientis* Imperii usque ad *Andronici Palæologi* posterioris mortem, hoc est, ad

Clar. circa an. Ch. 532

Notis ad Spartianũ. Meth. c. 4. Gruterus discurs. Clar. Agat. cir. an. 567.

1400.

1280.

Ann.

Ann. Chr. 1341. pertexunt. Nec fraudabimus hoſce Auctores ſuis elogiis; quibus etiam à viris apprimè doctis honeſtantur. *Illi* (inquit *Chriſtophorus Colerus*) *qui ab oriente procedunt, floridum quoddam dicendi genus conſectantur, & nimio ſæpè mundo ſtudentes ab immundo propius abſunt. Gregoras ad prudentiam civilem unicus eſt fateor, & ſententiarum uber quoddam. Zonaras Reipub. ſatis gnarus facere: & proficiant ex eo legum ſtudioſi. Choniates ab ineptiis ſæpè non abſtinet: pie tamen multa, & aliquando de cauſis publicorum malorum non imprudenter diſſerit.* Verum de his etiam infrà, loco fortaſſe magis idoneo.

Si autem totidem Auctorum lectione φιλόπονος noſter defatigari videatur, & iter ſuum nonnihil cupiat in compendium contrahere. Poſt *Dionem*, aut *Suetonium*, *Zoſimum* ſibi aſſumat: is (uti jam monuimus) Imperii declinationem ex profeſſo contemplandam proponit: ita ipſe de ſe teſtatur. Hiſtoriamque ab *Octaviano Cæſare*, ad urbem à *Gothis* captam, perpetua ſerie continuat. Hinc ad id tempus quo *Carolus Magnus* diadema Imperiale obtinuerat, (quod hîc notatu indignum non eſt) *A.V.C.* 1162. *A. Chr.* 410

est) per quadringentos ferē annos, Vrbs *Roma*, & tota *Italia*, quæ multis seculis, formidini & terrori, exteris gentibus fuerat, calamitatum aut præsentium sensu, aut impendentium metu perculsa, nunquam quievit. Ab eo igitur tempore, quo Vrbem victor ingressus est *Alaricus*, & desiit *Zosimi* Historia, pergit *Blondus Forliviensis*, *Gothorum*, *Vandalorum*, *Longobardorum*, aliarumque nationum facta narrare, Historiamque mille triginta annorum pertexit. Nempè ad Annum Salutis Christianæ, 1440. aut si Lectori visum fuerit, ubi *Vopiscum* expediverit, haudquicquam à rectâ studii Historici Methodo deviabit, si *Caroli Sigonii* Historiam de *Occidentali Imperio* admittat. Eam (uti profitetur ipse) primo singulari diligentia & accuratione collegit; deindè quam verissimè, in maxima rerum obscuritate, temporum vetustate, scriptorum dissentione potuit, literis consignatam posteritati commendavit. Incipit ab Anno Chr. 284. quo anno *Carinus* à *Diocletiano* ad *Murtium* victus occubuit: Desinit in morte *Iustiniani*, qui obijt Imperii sui anno. 39. Chr. 565. *Posthæc* (inquit) *ipso prorsus extincto Imperio, Res Ro-*

Claruit. i an. 1450.

Epist. prælim.

Romana in multa regna est distributa, Francorum & Burgundionum in Gallia, Gothorum in Hispania, Anglonum & Scotorum in Britannnia, Longobardorum & Normannorum in Italia: Itemque Sarracenorum in Africa. Atque à *Sigonio* ad *Blondum* (si libuerit) procedat Lector. & à 7° vel 8°, primæ Decadis libro, incipiat, & sic ad finem usque pergat.

SECT. 25.

Breviorem adhuc Historiæ cursum ab initio Cæsarum ad hoc usque seculum Lectori suppeditabunt, Iohannes Cuspinianus, Paulus Iovius & Augustus Thuanus.

QVod si breviorem adhuc Lector desideret Historiæ cursum, nec multorum Auctorum lectione delassari sustinebit; Historiam *Cæsaream* scripsit *Johannes Cuspinianus*, sollers antiquitatis indagator, à *Julio Cæsare*, usq; ad *Maximilianum* I, mortem, luculentum sanè opus, & omnium Lectione dignissimum: utpote quo, dum vitas omnium ordine Im-

Claruit an. Chr. 1540. sub Car. V.

Imperatorum describat, non tantum, insignia eorum exempla dicta & facta, quicquid in illis honestum esset vel secus proponit: Sed universam etiam temporum seriem (suprà mille quingentos & viginti annos) integram connexamque, non intercisam aut mutulatam, posteritati reliquit. Ab eo ferè tempore orditur *Paulus Jovius* & Historiam non *Cæsaream* sed universalem, splendide satis, ac ornatè, per quinquaginta annorum spatium continuat. Sed parum fidus in aliquibus putatur, & ad gratiam nō pauca scripsisse perhibetur; in tantum, ut *Gorræus Parisiensis*, & quas finxisset *Amadisi* fabulas, non minus veras ac probabiles, quam *Jovii* scripta fore, consisum affirmaverit. *Laudandus* tamen (si *justum Lipsium* audiamus) *legendusq; ob multiplicem & variam rerum seriem, quas redegit compositè & dilucidè in unum Historiæ corpus.* Eum excipit *Præses* ille celeberrimus, *Jacobus Augustus Thuanus*, qui inter Historicos postremæ hujus ætatis facilè principatum obtinuit; Historiamque rerum per totum orbem gestarum, ab anno Chr. incarnati 1545. ad annum usque 1608. stylo perquam luculento propagavit.

Clar. 1540

Bodinus Methp pen. H. 51. *Melch. Canus p.* 538. *Paulus Iovius in quā libet partem nimius odio & amore, gratia & simultate. Etquoniam pecuniam amabat, in Historia quoq; scribendā pecuniæ servus fuit.*

SECT.

SECT. 25.

Particularium Historiarum Scriptores quidam lectu dignissimi recensentur. Guicciardinus. Paulus Æmilius. Philippus Comminæus. Quorum egregia memorantur elogia. Meteranus, Chromerus. Bembus.

NOn sum nescius, multos esse alios Auctores, qui nationum quarundam particularium, & personarum singularium etiam gesta, stylo sunt persecuti; non antiquos modo sed & recentiores quoq; suo tempore lectu dignissimos; hos inter *Franciscus Guicciardinus* occurrit qui de rebus suo tempore in Italia gestis tractat. *Prudens perituſque Scriptor, & qui tales Lectores suos facit*, (inquit *Lipsius*) *liber est & verax; ab affectibus immunis, si tamen ab odio, quod retegere non semel videtur, in Ducem Vrbinatem.* Largus est etiam *Johannes Bodinus* in *Guicciardini* laudibus, nec sine suo justo merito. Siquidem *in scribenda Historia, judicio gravissimorum virorum; suos æquales (æquo haud scio an veteres quoq; Historicos) superavit. Nam ubi quid in deliberatio-*

Floruit an. Chr. 1530

In Notis ad Pol. l. 2. c. 9.

Cap. 4. Methodi.

nem

nem cadit quod inexplicabile videatur, illic admirabilem in differendo subtilitatem ostentat, & graves ubique sententias veluti sat accommodate perspergit, & paulò post *mirum in eo studium veritatis inquirendæ; nihil enim temere, sed omnia necessariis argumentis confirmat. Fertur enim Epistolas, decreta, fœdera, conciones, ex ipsis fontibus hausisse & expressisse. Denique fuit & rerum & locorum, & personarum tam diligens investigator, ut omnes Italiæ urbes, municipia, castra, fluvios, quodque maximum duco, publica monumenta penitùs inspexisse videatur.* Eadem proavorum nostrorum ætate floruit *Paulus Æmylius Veronensis,* qui orsus à primis *Galliæ* regibus, mille amplius annorum *Gallicam Historiam,* laconica tamen brevitate perscripsit. Huic inclyto quidem operi annos impendisse triginta dicitur; eoque magnum sibi nomen paravit. Omninò Scriptor est *elegans & disertus,* opinione doctissimi *Gerardi Johannis Vossii.* Elogio etiam valde præclaro eum donat *I. Lipsius,* hisce verbis. *Ille* (inquit) *ut rem dicam, pene unus inter novos, veram & veterem Historiæ viam vidit; eam firmo pede calcavit. Genus scribendi ejus doctum,*

1530.

Lib. 3. de H. Lat. c. 12.

In Not. ad 1. lib. Polit. c. 9.

cium nervosum, pressum; ad subtilitatem & argutias inclinans, & relinquens desigenſq; aliquid in animo ſerii Lectoris. Sententias & dicta ſæpè miſcet, paria antiquis. Rerum ipſarum ſedulus ſcrutator, ſeverus judex; nec legi noſtro ævo qui magis liber ab affectu. Paulò ante hunc *Paulum Æmylium*, *Philippus Comminæus* de rebus à *Ludovico* XI *Gallorum* Rege geſtis, ita laudabilitèr ſcripſit, ut *I. Lipſius* nihil vereatur eum componere cum quovis Antiquorum. *Incredibile eſt* (inquit) *quam ille omnia videat, penetret, arcana conſiliorum eruat, & ſubindè inſtruat nos ſalutaribus rariſque præceptis. Et id diffuſè Polybiano quodam exemplo.* De *Cominæo* & ejus Hiſtoria, teſtimonium haud illaudibile poſteritati reliquit celeberrimus ille *Præſes Pariſienſis*, *Iac. Auguſtus Thuanus. In Hiſtoria* (inquit) *Ludovici undecimi, à Philippo Cominæo prudentiſſimo equite ſcripta, ut multa prudentiæ præcepta, tradi non inficias ierim, ita plura minus ingenui, atque adeò parum regi animi exempla reperiri minime negari poteſt.* Hiſtoriam Belgicam ſcripſit *Emmanuel Meteranus*; *Polonorum* Hiſtoriam *Cromerus*: *Venetorum Petrus Bembus*: alii

Clar. anni 1490.

Ibidem

Lib. Hiſt. 21 p. 578.

Quid Lipſius de Bembi Hiſt. cenſeat, vide ep. 57. cent. 2 Miſc.

alias particulares Historias lectu dignissimas scriptis consignârunt: sed mihi animus non est singulas recensere, aut quis unus omnes potest? nedum legere. Id vero operâ dedi, ut auditoribus meis, præsertim junioribus, Historicorum classem quandam, recto ordine dispositâ proponerem, undè temporum vicissitudines ac varietates, rerumque per terrarum orbem gestarum series, usque ad hoc nostrum seculum distinctè haberi possint.

SECT. 27.

Ad Historiam Britannicam transitio. Quomodò ad eam legendam Lector se accingat. Quo ordine in ea pergendum. Camdeni Britannia, & Seldeni Analecta primò legenda. Georgii Lillii Chronicon. Historiæ Britannicæ compendium.

NE tamen exoticas dum scrutamur *Historias*, nostratium rudes prorsus, aut negligentes existimemur: lubet superiori Catalogo, mantissæ loco, attexere Rerum *Britannicarum* Scriptores nonnullos; atque unà ordinem, quo eos arbi-

tra-

tramur legendos, quasi digito commonstrare. Indè enim gratiam, paulò fortassis ampliorem, ab nostra juventute Academica lucraturum me, haud temerè confido. Nimirum si viam ad Historiæ *Britannicæ* cognitionem, (sicuti jam factum in Vniversali videtis) aliquanto vel certiorem, vel expeditiorem indicavero. Quotus enim quisque est, cui, in urbe propriâ si reperiatur hospes, si in sua patria peregrinus audiat, non videatur res digna in qua erubescat? Ego herculè, quod olim *M. Cicero* apud suos *Romanos* de poëtis Latinis, apud nostrâtes Anglos, de Historicis *Britannis* fidentiùs pronuncia-verim: *mihi quidem nulli satis eruditi videntur, quibus nostra sunt ignota.* Quin immò ulteriùs, res aliarum gentium præclarè gestas, curiosiùs inquirere, nostræ nationis insuper habere, aut inertissimæ est segnitiei aut fastidii nimis delicati. Nam licet apprimè verum sit, quod nobilissimus *Henricus Savilius* (inter splendidissima hujus Academiæ ornamenta æternum memorandus) ait; cui etiam suffragatur, non harum modò sed & omnium veterum literarum callentissimus *Iohannes Seldenus* Ictus. *Neminem plane hacte-*

Epist. prælim. ad Malmesber. Anno 1601.

Epist. ad Aug. Vincent.

hactenus extitisse, qui nostræ Historiæ corpus totum, eâ fide eâque dignitate scriptis complexus sit, quam suscepti operis magnitudo postularet. Particulas tamen aliquas superioribus seculis non malè contextas fatetur ille; alias nostrâ ætate insigniter benè scriptas, agnoscit hic & prædicat: pulchra nihilominus facinora haud pauca, resque contemplatione nostrâ ac diligenti observatione dignissimas in plerisque eorum qui leguntur, reperiri posse audiater asseveramus. Hoc igitur ordine legendos, *Historiæ Britannicæ* studioso, Scriptores ejus præcipuos commendo. Primo clarissimi *Gulielmi Camdeni Britanniam* legat; undè (præter accuratissimam totius Insulæ descriptionem) primos incolas, *Britanniæ* nomen, *Britannorum* mores, *Romanorum* denique in *Britannia* Historiam, aliaque quam plurima, cognitu dignissima, *non ê fabellis, quas vani esset scribere, & imperiti credere;* (uti ipse loquitur) sed ex incorruptis priscæ Antiquitatis monumentis summatim & carptim collecta ediscat. Hunc inquam librum, seu Thesaurum potiùs ditissimum pervolvat suadeo, idque primo loco. Nec pigebit operæ suæ, si hic

etiam

etiam accersat, eruditissimi *Seldeni Analectõn Anglo-Britannicõn* libros duos, quorum uterque octo constat Capitibus, quibus ea maximè quæ ad civilem illius, quæ jam dicitur *Anglia, Magnæ Britanniæ* partis, antiquitùs administrationem pertineant; quæque res domi publicas, sacras, profanas, statusq; cataστrophas usque ad *Normanni* adventum attingant, ex antiqnis simul ac neotericis luculenter explicantur. Deindè (juxta Methodum à nobis in principio cursus Historici propositam) *Chronicon* (sive brevis enumeratio Regum & principum, in quos, variante fortuna, Britanniæ Imperium diversis temporibus translatum est, à Georgio Lillio Scriptum, legi potest. Vel etiam Commentarioli quidam de Rebus gestis Britanniæ; quos recudi fecit Iohannes Theodorus Claïn. Anno M. DC. III. sub titulo Historiæ Britannicæ. Compendium sanè haud ineleganter formatum atque institutum.

Clar. ann. 1560.

SECT. 28.

Gulielmus Malmesberiensis. Savilii de eo judicium; Item Camdeni. Undè Hi-

ſtoriam inceperit, & quouſque progreſſus ſit. Galfredus Monumethenſis quare prætermittendus. Super ejus Hiſtoria cenſuræ Neubrigenſis, Iohannis Withamſted, Balæi & Johannnis Twini. A quibus omnibus diſſentit Virunnius. Malmeſberienſem ſequatur Huntingdonienſis, eum Hovedenus.

QUod ſi inter Scriptores Hiſtoriæ noſtræ antiquiores, primùm, ordine verſari potiùs libeat; poſt Camdeni Britanniam. ac Seldeni Analecta, Gulielmum Malmeſburienſẽ ante alios admittendum duco, idq; meritiſſimo ſuo: cum inter Hiſtoricos noſtros, & narrationis fide, & judicii maturitate principem locum teneat. Tantundẽ de eo teſtatur, vir nobilitate atq; eruditione juxta celeberrimus *Hẽricus Savilius. Guil.* (inquit) *Malmesberienſis, homo ut erant illa tempora, literatè doctus, qui Septingentorum plus minus Annorum, res, tanta fide & diligentia pertexuit, ut è noſtris propè ſolus Hiſtorici munus explêſſe videatur.* Et Clariſſimus *Camdenus*; *ejus eruditæ induſtriæ tum Eccleſiaſticam tum politicam Angliæ Hiſtoriam plurimum debere affirmat.* Is igitur ab Anno Chr. 449.

Floruit an. 1144. (falſus n. eſt Poſſevin. qui Berengarii æqualem fecit.

Epiſt. præl. ad Rerum Angl. Scriptores.

Quo

Quo venerant *Angli* & *Saxones* in *Britanniam*, de geſtis *Regum Anglorum* ſcripſit libros 5. ad Ann. Chr. 1116. qui fuit annus decimus ſextus *Henrici I. ac Novellarum* porro *Hiſtoriarum* libros duos, ab anno viceſimo prædicti Regis, ad octavum uſque Regis *Stephani*. Ann. Chr. 1143. Sunt qui *Galfredum Monumetenſem* primo loco legendum præſcribunt; quod ſcilicet altiùs longè Hiſtoriam incipiat, & *Brutum* quendam *Æneæ* pronepotem, atque alios ſexaginta octo ab eo Reges, hîc Imperium, per mille amplius annos ante *Cæſarem* tenuiſſe affirmat. Nos autem, quia res nimiâ vetuſtate obſcuras, & fabuloſis prorſus narrationibus involutas ſcribere videtur, eum de induſtria prætermittendum cenſemus. Neque ex privata opinione ita dicimus faſtimuſve; plurimi è Senatu literatorum in eandem ſententiam pronunciârunt. Audite *Neubrigenſem*, qui paulo poſt *Galfredum* vixit. *Quidam*, inquit, *noſtris temporibus, pro expiandis Britonum maculis Scriptor emerſit, ridicula de iiſdem figmenta contexens, eoſq; longè ſupra virtutem Macedonum & Romanorum, impudenti vanitate attollens. Gaufridus hic di-*

Claruit an. 1160 (ſub Henr. II.)

In Præmio ad Hiſtor.

ctus est, agnomen habens Arturi, pro eo quod fabulas de Arturo, ex priscis Britonum figmentis sumptas, & ex proprio auctas, per superductum Latini sermonis colorem, honesto Historiæ nomine palliavit. Qui etiam majori ausu cujusdam Merlini divinationes fallacissimas, quibus utique de proprio, plurimum adjecit, dum eas in Latinum transfunderet, tanquam authenticas, & immobili veritati subnixas prophetias vulgavit &c. cum *Neubrigensi* ex parte concinit *Iohannes Withamstid*, qui *Henrici Sexti* temporibus floruit *Iuxta Historias* (inquit) *alias quibus quorundam judicio major adhibenda est fides, totus processus de* Bruto *isto, Poeticus est potiùs quam Historicus, opinativusque magis propter varias causas, quam realis.* *In Granario.*

Balæus etiam, *Galfredi* Historiæ multa inesse profitetur quæ fidem excedant. Et *Iohannes Twinus* antiquitatum *Britannicarum* diligentissimus indagator, *Homerum Britannicum* & *mendaciorum patrem eum* appellat. Sed meliùs de *Galfredo* sensit *Ponticus Virunnius*, (vir *eruditissimus* testimonio doctissimi *Vossii*) qui antè annos vixit 130. ac *Galfridi* libros præteritis fabulis, in epitomen redegit, *Comment. l. 1 p 13.*

Galfridum tuetur etiam Joh. Lelandus contra Neubrig & Polid.

eum-

eumque Elogio istiusmodi ornavit. *Galfridus Historicus egregius, & Cardinalis, magnæ vir auctoritatis apud Robertum, Claudiocestriæ ducem, Henrici Regis filium, ac patriæ suæ curiosissimus fautor, ex summa Philosophia, atque archivis regalibus, Historiam antiquissimam continua serie, ab ipsis Trojanis collectam transtulit: verissimas esse Britannorum Historias arguit, regum occidentalium consuetudo, quæ erat secum semper habere eos qui veritate præcipua eorum gesta notarent.* Vtcunque nos eum (uti jam dictum est) ob causas recensitas prætermittimus, & Lectorem nostrum ad *Malmesburiensem* potiùs vocamus. Post *Malmosburiensem*, *Henricus Huntingdoniensis Archidiaconus*, libris octo nostræ gentis originem demonstrans, ac prædicti Regis *Stephani* juxta & decessorum ejus Historiam pertexens, progreditur ad annum usque 1153. multa alia scripsit quæ Historiam nostram locupletare possunt; sed quæ in Bibliothecis mss. latent, nec dum publici juris facta à vulgo leguntur. Historicus egregius à *Polydoro Virgilio* audit. A *Iohanne Lelando* Auctor probatus appellatur. Deindè *Gulielmus Neubrigensis*, à mor-

Clar. ann. 1160.

Voss. l. 2. de Hist. Lat. c. 51.

Clar. ann. 1220. morte *Henrici I.* exordium sumens, Historiam ulteriùs paullò, ad annum Chr. scilicet 1197. continuat. Veridicus Auctor, si *Polydorus* sit opinione verus. A *Lelando* tamen reprehenditur, quod in culpando *Galfredo Monumetensi* modum non tenuerit. Denique *Rogerus Hovenden* Annalibus suis, quos in duas divisit partes, Historiam eandem nostram, ad annum 1202. (qui fuit annus quartus *Regis Johannis*) deducit.

Clar. sub Henr. II. Ric. & Johanne Regibus.

SECT. 29.

Asserii Menevensis Historia laudatur. Cum superioribus quo tempore legenda. Item Eadmeri Historiæ novorum. Matthæus Parisiensis. De eo Baronii judicium. Thomæ Walsinghami Chronica. Gesta Regis Stephani ab Anonymo, & vita Edwardi II. à Thoma Dela Moore scripta, suo tempore interponenda.

ATendum est quidem, posteriores istos quos nominavi paucorum admodum annorum accessione *Malmesburiensis* Historiã propagare; illustrare tamen possunt, & materia nonnunquam fortasse haud con-

contemnenda auctiorem reddere. Id etiam abundè factum reperiet Lector, si circa Annum Chr. 849. & deinceps *Alfredi* vitam & res gestas, ab *Asserio Menevensi* conscriptas, interponat. Quæ quidem Historia (inquit clarissimus *Camdenus*) *non mediocrem menti tuæ voluptatem infundet, neq; minorem adferet cum voluptate utilitatem, si in præclarissimarũ rerum contemplatione defixus, te ad earum imitationẽ et quasi imaginẽ totũ effinxeris.* Clarvit circa an. 910. In præf. ad Asserium.

Pòrrò si post annum Chr. 1060. *Eadmeri* Historias Novorum advocare placeat, in lucem nuper productas, notisque ac spicilegio perquam docto illustratas à suprà nominato *Johanne Seldeno*, eruditionis admirandæ *Jurisconsulto*. His etiam adnectat veram illam & fidelem *Mathæi Parisiensis* Historiam, quæ anno Chr. 1067. (quo inaugurabatur *Guiliel. I. Conquestor dictus*) auspicata; in mortem *Henrici* III. continuatur. h. e. in annum 1273. De hoc Auctore quid arbitratus sit *Baronius* videre est ad annum 296. *quam fuerit animo infensissimo* (inquit) *in Apostolicam sedem, quivis facile potest intelligere: nisi probra illa fuerint additamenta ejus qui edidit. Quæ si quis demat, aureum* Floruit an. 1120. Clar. 1253. (Tej. Baleo.) ad quem ann. Historiam à se perductam postea continuavit alius ad 1273.

sanè

ſanè dixeris Commentarium: utpote quod ex publicis monumentis totidem verbis redditis, egregiè contextum & coagmentatum inveniatur. Pariſienſis Hiſtoriam, *Thomæ Walſinghami Chronica* ſequi volo; Is *Sti Albani* quondam Monachus fuit, & Chronica ſua orditur ab *Edwardo* I. quæ in *Henrico V. deſinunt.* Verum ſicut, dum *Mathæum Pariſium* percurrimus, circa annum 1135. geſta Regis *Stephani* ab anonymo quodam ejus contemporario ſcripta, commodùm ſeſe obferunt interſerenda, ad Hiſtoriam vel amplificandam vel illuſtrandam: ita poſt primum librum *Walſinghami*, circa annum 1306; vita & mors *Edwardi*, II. à *Thomâ* de la *Moore*, equite aurato, & ejuſdem Regis famulo conſcripta, non ſine materiæ incremento, interponi poſſe videtur. Is quidem, ut equeſtri dignitate conſpicuus erat, ita à voluntate bene-merendi de poſteris, non minus dignus fuit; fidemque eo magis meretur, quòd Regi intimus fuerit, ac ſub ejus auſpiciis ductuque ſtipendia fecerit.

Clar. ann. 1490.

An. 1423.

Voſſ. de H. Lat. l. 2. c. 64.

SECT. 30.

Wal-

Walſinghami Hypodigma Neuſtriæ, & Rerum Normannicarum Scriptores haud inſuper habendi. Eos inter, Oldoricus Vitalis præcipuæ notæ. Ab Henrico V. ad Richardum III. Hiſtoria à Polydoro Virgilio petenda. De quo, nobiliſmi Savillii noſtri judicium animadvertendum. Richardum III. deſcripſit Thomas Morus, Eques Auratus & Angliæ Cancellarius. Henricum VII. Vice-Comes Santalbanus. Henrici VIII. Ewardi VI. Et Mariæ Reginæ Annales, Fr. Godwinus Landavenſis Epiſcopus literis conſignavit. Sicuti Gulielmus Camdenus Elizabethæ.

EXpeditis *Walſinghami Chronicis*, pergat lector ad ejus *Hypodigma Neuſtriæ*; Hiſtoriam ſuperiorem, & illuſtratiorem faciet & auctiorem, à tempore *Rollonis* primi Ducis, uſque ad annum *Henrici* V. qui *Normanniam* per annos circiter ducentos & viginti abalienatam, ſub jugum Regum *Anglorum* redire compulit. Anno Chr. 1416. Neque temerè id à me datum conſilii exiſtimabit: Nam (uti rectè ab eruditiſſimo *Seldeno* obſervatum

tum est) *Normannorum* rebus vetustis, adeò nostræ plerunque intermistæ sunt, ut sine ignavia aut inscitia, præteriri illæ non possint, si quis de nostris diligentiùs consulat. Rerum autem *Normannicarum* Scriptores varios uno volumine edidit, *Andræas Duchenius* Anno 1619. quos inter, *Ordericus* quidam *Vitalis* nostrâs, utpote in agro *Salopiensi*, apud *Attengham* natus eminet. Tredecim libros *Historiæ Ecclesiasticæ* scripsit, quorum pars Secunda & Tertia, bellicos *Normannorum* eventus, in *Francia*, *Anglia*, *Apulia*: plurimasque res alias memoratu dignas, usque ad annum Chr. 1141. *Stephano* regnante continent.

Sed ut redeamus ad Historiam *Anglorum*. Post *Walsinghami* Chronica, (quæ uti diximus in *Henrico* V. desinunt) frustrà erit Lector noster, si aliquem è nostratibus requisiverit, qui temporum ab *Henrico*, V. ad *Richardum* III. Historiam Latinè Scripserit; nisi fortè manuscripti aliqui, in vetustatis antiquæ Sacrariis delitescant, qui publicam nondum viderunt lucem: ast ego meis Auditoribus patabilem commendo Historiam, talium scilicet Auctorum qui vulgo prostant, & fa-

facili negotio comparantur; hîc igitur magnus erit hiatus, & lacuna annorum ferè septuaginta, nisi à *Polydoro Virgilio* supplementa accersere placeat. Quod quidem in tanta Auctorum nostrorum penuria, non dedignabitur Historiæ studiosus. Quamvis enim (uti nobilissimus *Henr. Savillius* de eo Scribit) *homo fuerit Italus, & in rebus nostris hospes, & quod caput est, neque in repub. versatus, nec magni alioqui judicii vel ingenii*: quamvis *in rebus nostris tradendis, sæpè erraverit, & multa memoratu dignissima silentio pertransierit, immò falsa pro veris sæpenumero amplexus, mendosam nobis reliquerit Historiam:* id tamen ego fuisse crediderim, ubi *Henrici Octavi* tempora describit maximè: nam præter quod Linguæ nostratis prorsus ignarus, plurima eorum temporum nescire habuit necesse: plurima etiam ut *Mariæ Reginæ* gratiam promtiùs demereri posset, scripsisse, non sine causa perhibetur. Priorum verò temporum, eadem non est suspicio. *Henricos* igitur duos, V. scilicet & VI. duos etiam *Edwardos* IV. & V. à *Polidoro* petat Lector noster. Qui proximè sequitur, *Richardum Tertium*, historicè descriptum re-

Clar. circa An. 1540.

Plurimos Polydori istius errores detegit Jo. Leland in declarat. antiq. dictionum quæ occurrerent in Genethl. Prin. Edw.

Cir. ann. 1533. reliquit, celeberimus ille *Thomas Morus* Eques Auratus, & *Angliæ Cancellarius.* Sed opus omnino imperfectum censet doctissimus *Vossius*: quippè, *ut fuse*, inquit, *persequitur, quibus sceleribus ille ad regnum pervenerit; ita quomodo id gesserit non exponit: ac nec ea parte quam habemus, ultimam manum accepit. Præterea elegantia Latini Sermonis, ab aliis ejusce viri operibus longè vincitur. Richardum* III. excepit *Henricus Septimus*, cujus vitam & res gestas, haud ita pridem nobis repræsentavit Nobilissimus *Vice-Comes Sancti Albani*; adeò fœliciter adeoque plenè, ut Historicorum præstantissimos, si non superaverit, certè prorsus æquaverit Illud opus vernaculâ quidem lingua prodiit primo, sed latinitate donatum postea, testatur epistola præliminaris, ad ejus libellum, cui *Gustuum* Titulus. Post indè *Godwini* præsulis admodum Reverendi, *Annales* adeat Lector, quibus rerum *Anglicarum*, series *Henrico* VIII. *Edwardo* VIo *Maria Regina* regnantibus, non magis succincta quam laudabili brevitate describuntur. Denique clarissimus *Gulielmus Camdenus*, munificentissimus hujus *Spartæ* nostræ

De Hist. Lat. l. 3. c. 13.

ſtræ conditor olim & patronus, *Annales* ſcripſit accuratiſſimos, Rerum *Anglicarum* & *Hibernicarum*, regnante *Elizabethâ* glorioſiſſimâ & omnium quæ unquam ſceptrum geſtârunt feliciſſimâ feminâ. His elogiis eam olim decoratam ab illuſtriſſ. Heroinâ Annâ Ateſtinâ, Guiſiorum ac Nemoroſiorum parente, meminit Thuanus. Hos ultimo loco diligenter legat noſtratis Hiſtoriæ ſtudioſus; indè mihi dicat bona fide, utrum eos cum antiquorum *Annalibus* quibuſlibet, jure meritoq; componere non valeamus. *Hiſt. l. 129. p. 1051.*

SECT. 31.

Etſi noſtratis Hiſtoriæ corpus integrum pro rei dignitate concinnatum Latinè nondum habeamus, Anglicè tamen qui id multa cum laude præſtiterunt habemus. Iohannis Speedæi, Theatrum Britannici Imperii oppidò illuſtre, à noſtris adoleſcentibus inprimis contemplandum. Præſertim ab iis qui regiones exoticas viſere cogitant.

IAm verò, ſi quis ex noſtratibus, & noſtræ Hiſtoriæ ſtudioſus, adeo delicatus

ſit, ut penſum nimii laboris ac tædii arbitretur, totidem pervoluendos ſuſcipere Auctores; malitque unum aliquem (quem reliquorum inſtar habeat) optare, eique ſoli inſiſtere, atque adhærere. Meminerit ſuprà notatum, neminem talem Latinè extare, qui noſtræ *Britanniæ* Hiſtoriam à primo incolatu, ad poſtrema hæc tempora ſatis dignè produxerit: linguâ tamen vernacula, nonnullos extare qui multa cum laude hac ex parte deſudârunt. Quos inter, clariſſimum virum *Johannem Speedæum*, principe loco, Hiſtoriæ Britannicæ ſtudioſo commendare nullus dubitem. Is peragrata *Magna Britannia*, Scriptoribus patriis aliiſque curioſè pervolutatis, Archivis, Tabulariis, Monumentis publicis, veteribuſque ſchædis excuſſis, *Theatrum* ſtruxit *Imperii Britannici*, ſplendidum meherculè & meritò ſuſpiciendum: quod quidem operoſo admodum & valde impendioſo bis ſeptem annorum labore, libris (quaſi *Scenis*) decē abſolvit: hoc ordine. In *Prima Scena*, totius Regni facies cum ſuis diſtinctis regionibus, urbibuſque præcipuis, graphice depingitur. *Scena Secunda Walliæ* provincias accurate etiam deſcriptas oculis repræſentat. *Tertia*, totius

tius Regni *Scotiæ* insignem exhibet delineationem. *Quarta*, Regnum *Hiberniæ* ejusque partes singulas, suis tabulis ostentat. Neque nudas tantum imagines, aut chartas solummodò *Chorographicas*, exactissimè licet & exquisitissime sculptas in hisce primis quatuor Scenis (tanquam κατὰ πρόσωπα) spectandas proposuit; sed etiam memorabilia quæque potissima, in qualibet regione, notatu visuvè dignissima, succinctis narrationibus adjunctis propalavit. Indé si ad *Quintam Scenam* Lector oculos convertat Situm, circuitumque *Britanniarum*, Nomina prisca, primos incolas, mores, politias, Reges & Rectores primos agnoscet: ibi etiam priscorum *Britannorum* effigies, indumentorum vestiumque figuras pulchre descriptas inveniet. Ad *Scenam Sextam* pergat; ibi *Monarcharum* præsidumque successionem, resque gestas ediscat: eorum scilicet, qui dum Romani hic rerum potiti sunt, floruerunt. *Septima Scena* Reges *Saxonicos*, & *Monarchas Anglicos* monstrat; ubi eorum quoque temporum memoriam Auctor diligenter exponit. *Scena Octava Danorum* originem, expeditiones atque incursiones in *Angliam*.

nec non facinora lectu digniora commemorat. *Nona*, *Normannorum* appulsum, victoriam, *Gonqueſtoris* ſucceſſorumque cunctorum ejuſdem, Hiſtorias ordine pertexit. Denique *Scena ultima* lætiſſimum regis *Iacobi* introitum, feliciſſimam duorum regnorum unionem, pacem cum univerſis regibus principibusque circũvicinis ſtabilitam complectitur: indè pro coronide, venerabilis Auctor, parricidium illud infandum, atrox, inauditum, horrendo ſulphurei pulveris impetu perpetrandum, ſed diuinitùs & miraculoſè patefactum oppreſſumque, ſtylo quidem (uti reliqua omnia) vivido minimeque affectato luculenter exequitur. Quamobrem adoleſcentibus noſtris magnopere hortator ſum, iiſque inprimis, qui nobilitate ſtirpis præſtant, & ſtudio peregrinandi ducuntur, ut hoc pulcherrimum ſuæ *Britanniæ Theatrum*, parteſque ejus ſingulas, oculis prius diligenter obeant, quam regiones exoticas peragrare, gentesve alienigenas inviſere aggrediantur: licet enim haud inficias iverim oppidò laudabile ſtudium eſſe, varia gentium inſtituta cognoſcendi, multorum populorum ritus moreſque explorandi, formas de-

denique diversarum urbium videndi undè Πολύτροπον multifariæ prudentiæ compos audivit *Vlysses*; præposterum tamen, ne dicam absurdum, arbitror esse desiderium, aliena & longinqua lustrare velle, citeriora & domestica prorsus negligere: exteras urbes, & procul hinc remotas quærere; nostras & proximas vix semel vidisse, aut nosse. Præsertim cum *Britannia* nostra, una sit totiùs orbis insula celeberrima, multasque habeat civitates præclaras, multa templa religione augusta, antiquitate veneranda, ornatu & splendore conspicua; Montes fama nobiles; fontes usu & efficacia mirabiles; fluvios navigabiles, portus tutos; atque alia plurima spectatu, cognituque dignissima. Primas itaque *Theatri* prædicti quatuor *Scenas* (iterùm vos hortor Adolescentes) diligentiùs intuemini, partemque *Geographicam* attentiùs perlustrate; fallor, si qua usquam sub cœlis regio pluribus spectandorum monumentorum insignibus se jactet. Indè per sex reliquas ite *Scenas*, partemque Historicam seriò percurrite; spondeo, res in omnes partes valdè memorabiles reperietis: neque sanè (opinor) terrarum ulla est, quæ tot illustrium

Turpe & cive subdito indignũ, externa inquirere, & res peregrinas admirari, bona verò patria ac propria non cõsiderare; nec positam ante oculos principum suorum virtutem suspicere & magnificare. Georg. Fabrit.

ſtrium alumnorum factis ingentibus, tam meritò gloriari poſſit. Denique illud certò ſciatis licet, quantò quis veſtrum hæc noſtra magis habeat in numerato, & cum aliis ubicunque appulerit, promptiùs communicare dignatus fuerit, (quod plerunque plurimum deſideratur) tanto gratior exteris hoſpes accedet, tantoque liberior ei dabitur poteſtas, viciſſim percontandi (ſicuti à peregrinantibus fieri cõvenit) de moribus gentis, de legibus, de facie cujuſque urbis, de principibus; bellis, caſibus, aut ſi quid aliàs eventuum, illuc inſigne fuerit annotandum. Atque ita demum, optatis peregrinationis ſuæ fructibus longè refertior domũ redibit. Hactenus autem de Hiſtoricis civilibus ſive politicis dictum; quo loco & quo ordine ſint legendi.

ART.

MANTISSA,

DE HISTORICIS GENTIUM *PARTICULARIUM*

quà Vetuſtioribus, quà Recentioribus.

ARTIC. I.

Inſtitutum & ratio iſtius Appendicis. Quo ordine in Hiſtoriis Particularibus progrediendum. Præcipui cujuſque Gentis ſcriptores ſeligendi. Hiſtorici ſequioris ſæculi cum Antiquioribus collati.

HActenus quidem de Hiſtoricis *Civilibus* Author noſter, ad *Eccleſiaſticam* Hiſtoriam Lectorem ſuum mox deinceps deducturus; quem tamen nos paucis hic morabimur

bimur: neque ullus ambigo pronam fore & facilem tam importunæ interpellationis veniam apud eos quicunque κύκλον ἰσοειδῆ emetiri atque absolvere satagunt; si fortean ipsorum studio istos quales quales conatus quocunque tandem modo obstetricari sentiant. Fatiscente quondam sub mole sua *Romano Imperio*, tandemque divulso planè ac distracto, propriis unaquæque Gens viribus nixa res sibi suas domi ac foris gessit; atque inde *Peculiares* gentium Historiæ dimanârunt: quas (*Britannicis* duntaxat exceptis) intactas atque insalutatas præterire Authori visum est; in hanc igitur messem falcem nostram immittemus, de *Historia* (ut *Romanè* loquar) *Barbarica*, hoc est gentium earum quæ aut partem hodieque obtinent veteris Romani Imperii, aut eorum jugo nunquam colla subdiderunt, nonnihil *Appendicis* huc adjecturi; in quâ Scriptores seu antiquioris seu sequioris ævi, qui celebriorum populorum res & gesta monumentis suis illustrârunt saltem exhibere, & πυκνῶς utcunq; designare voluimus: curiosiùs quidem omnes anquirere & percensere non hujus est instituti (& herclè quis unus valet?) solliciti

Κύκλον *app. histor. suas Dionys. Mil. teste. Suid. & Pind. Sch.*

Supra Sect. 26.

ſollicitè etiam digerere & ἀκριβῶς de iis agere, & res erat anxia, neque noſtræ tenuitatis.

Illud in limine monendum eſſe φιλοτίμως duximus, hanc rationem atque ordinem in eis evolvendis commodiſſimè inſtitui, ut ab Antiquitatibus ſuæ gentis auſpicetur, (ut v.g. *Britannus* à *Britannicis*;) Inde autem ad gentes alias ſe conferat; & quidem eas primùm quibus cum gente ſua fœdus, commercium, aut bellum ſit. Quin utile etiam fuerit in quavis gente primorem aliquem ſeligere qui potiſſimas in ejus gentis hiſtoria obtinere videtur: ut in Germanicis *Lambertum Schafnaburgenſem*, in Auſtriacis *Lazium*, in Hungaricis *Bonfinium*, in Gothicis *Jornandem*, in Danicis *Saxonem Grammaticum*, in Slavicis *Helmoldum*, in Longobardicis *Paulum Diaconum*, in Polonicis *Chromerum*, in Pruſſicis *Stellam*, in Bohemicis *Æneam Sylvium*, in Helveticis *Simlerum*, in Burgundicis *Heuterum*, in Saxonicis *Crantzium*, in Boicis *Aventinum*, in Flandricis *Mejerum*, in Batavicis *Grotium*, in Francicis *P. Æmylium*, in Hiſpanicis *Marianam*, atque ita in aliis. Sciat interim Lector Hiſtoriæ

ſtoriæ Barbaricæ ſtudioſus, Scriptores iſtos in quibus verſabitur pleroſque omnes longè infra illos Majorum gentium autores ſubſidere, qui Græcum & Romanum nomen ſtylo ſuo ornârunt, atque ab eorum virtute & dignitate multum abeſſe, tum quoad alia, tum præcipuè ſi dictionis rationem ſpectemus: ſiquidem plurimi in illis caſcæ ætatis tenebris ejuſmodi utuntur ſermone qui terſis & delicatis auribus horrore ſuo & ſcabritie nequit non eſſe faſtidio: Si qui autem politiores Gratiis & Muſis litare voluiſſe videantur, ii ferè medii illius ævi ſcriptorum ſimiles eſſe maluerunt; nec Cæſarem, Saluſtium, Livium, cæteroſque Hiſtorici Senatus Principes in quibus ſuccus ille & ſanguis nativi Latii inerat; ſed Eutropium, Oroſium, P. Diaconum & alios qui ab illa ἀκμῇ indeflexæ maturitatis non minus ſtylo quàm ſæculo abfuerunt imitandos ſibi duxerunt: verùm rari ſunt qui faſtigium illud perfectæ ætatis ante oculos habuerunt, rariores qui fæliciter huc collimârunt. Atqui nec hoc nomine inſectandi ſunt aut repudiandi, ſed venia potiùs digni, qui temporum magis vitio quàm ſua culpa peccârunt: in numis

mis veteribus pondus & materiam potiùs quàm ſculpturæ elegantiam ſpectamus; itidem in authoribus quorum virtus quadam ſæculi iniquitate preſſa humi jacvit, rerum momenta magis attendenda quàm orationis vel nitor vel lenocinium: Quod Cicero de Philoſopho dixit, *ſecum ſi adferat eloquentiam non aſpernari, ſi non adferat haud admodum flagitare*, idem nobis de Hiſtorico uſurpandum. Qui verò poſt ea tempora ſcripſerunt, quibus (ut rerum omnium circuitus eſt) litterarum atque eloquentiæ honos revireſcere cæpit, ii Hiſtoriam magis illuſtrârunt, & pro dignitate ſua tractârunt: adeò ut habeant quæ deinceps ſecuta ſint ſæcula, quos *Veteribus* opponendos eſſe ſi dixerim ſummorum virorum ſuffragio non deſtituerer: Etenim *Guicciardinos*, *Cominæos*, *Æmylios*, antiquorum *Liviis*, *Saluſtiis*, *Tacitis* non cedere, ſed de palma cum iis contendere, non infimæ eruditionis viri jamdudum cenſuere. 1. *de Fin.*

ART. II.

Hiſtorici Germanorum ac populorum omnium, qui ab Alpibus uſq; ad mare Balti-

Balticum, & à Rheno usq; ad Vistulam sedes habent: quibus conjuncta est Historia Gothorum, Vandalorum, Hunnorum, Herulorum, Helvetiorum, Longobardorum, Polonorum, Muschovitorum, Danorum, Suecorum.

Clar. anno Chr. 108.

DE situ moribus, ac populis omnibus Germaniæ Veteris *Libellum* habemus *Corn. Taciti*; cui res *Germanicas* probè notas fuisse inde etiam existimare par est, quod in Germania militaverit, & *Belgicæ Galliæ* sub Hadriano Imperatore Procurator fuerit; Idemque passim in *Annalibus* rerum Germanicarum, & præcipue expeditionis *Cæsaris Germanici* & *Arminii* Cheruscorum Ducis ab eo devicti meminit. Sed prælium *Arminii* quo *Quintilium Varum* ad internecionem usque cecidit, nemo eorum qui superant fusiùs & pleniùs descripsit quàm Dion. libro 56. *Ammianus* etiam *Marcellinus* (qui & ipse in *Germania* sub *Constantio* & *Juliano* Imperatoribus militavit) plurima de Francis, Alemannis aliisque gentibus Germanicis & vera & cognitu utilissima commemoravit. De Germanorum prima origine, moribus

Contigit. an. Ch. 10.

Clar. an. Chr. 288.

moribus, institutis, legibus & memorabilibus pace ac bello gestis libros 31. scripsit *Huldricus Mutius Hugwaldus*; in quibus eorum Antiquitates & res gestas à primordiis usque ad annum Æræ Chr. 1539. ex probatioribus Germanicis scriptoribus deduxit. *Clar.* 1551.

Abbas Urspergensis (Conradus à Liechtenaw) *Chronicon* condidit à Belo primo Assyriorum rege usque ad annum 9. Friderici secundi (hoc est annum Chr. 1229.) qui in cæteris quidem brevissimus, in rebus verò Germanicis, precipuè sui ævi & sæculorum quæ proximè antecedunt, fusior est, *atq; ea habet* (inquit *Doct. Vossius*) *quæ magno cum fructu legantur. Urspergensem* continuavit *Gasparus Hedio* Παραλειπομένοις illi adjectis rerum memorabilium ab anno Chr. 1230. ad 1537. qui præterea etiam Chronicon Germanicum scripsit. *Clar.* 1230. *De Histor. Latin. l. 2.*

Lambertus Schafnaburgensis, Historiæ Germanicæ (quam perducit usque ad ann. Chr. 1077.) *Volumen unum* (verbis *Tritheimii* utor) *insigne & jucundæ lectionis scripsit:* de quo hujusmodi est *I. Lipsii* judicium, eum in Germanicis (ut & *Rod. Toletanum* in Hispancis) *bonum esse, quantum potuit in tali ævo.* Sed illustre inprimis *Clar.* 1077. *Chron. l. 1. Not. ad Polit. l. 1. c. 9.*

imprimis est elogium Eruditiss. *Jos. Scaligeri* in libris de Emend. temporum. *Equidem miror in sæculo tam barbaro tantam hominis & in loquendo puritatem, & in temporum putatione solertiam fuisse, ut in Chronologis nostri temporis pudorem aliquem exprimere possit, si aliquem sensum harum rerum haberent.* Nec reticebo quid Phil. Melanchthon de eo judicaverit; *nondum vidi*, inquit, *à Germaniæ scriptoribus eo argumento quicquam diligentiùs esse expositum, tametsi quædam ad miscuerit de privatis rebus indigna posterum memoria*: quo nomine, ut & quod in rebus ad controversiam inter Henr. 4. & Gregor. 7. spectantibus fides ejus nonnihil claudicaverit, aliorum etiam censuram non effugit. Schafnaburgensem *Monachus* quidam *Erphordensis* usque ad annum 1472. Perduxit; qui & præterea de Landgraviis Thvringiæ Historiam confecit. *Marianus* etiam (natione) *Scotus* Monachus *Fuldensis*, *vir ætate sua admodum disertus* (ut de eo *Sigebertus*) Chronicon perduxit usque ad sua tempora h.e. annum 1073. libris tribus; quod *Dodechinus* usque ad annum 1200 continuavit. Itidemque *Otto Frisingensis*

Præfat. ad Gaspar. Chur.

Clar. 1080. *Sigeb. cataal. cap.* 173.

Clar. ann. 1150.

ſingenſis (à Friſinga in Noricis, non *Friſienſis* ne Æneæ Sylvio credas) proſapiâ Imperatoriâ oriundus, rerum ab orbe condito ad ſua uſque tempora (h.e. Friderici I. an.Chr. 1146.) Chronicon libris VII. complexus eſt (octavus enim non hiſtoriam ſed diſputationem de Antichriſto, reſurrectione mortuorum, interitu mundi & extremo judicio continet) quod à vetuſto quodam authore continuatum eſt uſque ad annum 1210. Idemque Otto res geſtas Friderici I. (cognomento Ænobarbi, ſeu Barbaroſſæ) patruelis ſui, ipſius juſſu atque ſubſidio, libris duobus conſcripſit (quos adjectis aliis duobus *Radevicus* ad annum 1160. deduxit.) in quibus, judicio Æneæ Syl. qui poſtea Pius Pontifex dictus, veritatis uſque adeò legem ſervavit, ut *quamvis Frederici hujus patruus eſſet, nil tamen cognatio obſtiterit veritati. Luitprandus Ticinenſis* ab Arnolpho Imperatore Germaniæ, & anno 891 quo *Saraceni* Fraxinetum in Italia occupârunt, exorſus, res præcipuas per totam Europam ſua ætate geſtas, quibus pleriſque ipſe etiam interfuit, uſque ad annum 963. ſex libris conſignavit: Fuit ille Berenga- 940.

rio

rio secundo, Italiæ Regi à secretis, à quo pulsus ad Ottonem 1. fugiens; Francofurti ad manum Historiam hanc conscri-
1536. pſit, teste ipso lib. 5. cap. 14. *Beatus Rhenanus* luculentos rerum Germanicarum
1533. commentarios lib. 3. concinnavit. *Joan.* etiam *Aventinus* Germaniæ Illustratæ libros 10. exaravit; idemque insuper Annales Bojorum à Diluvio usq; ad annum Chr. 1460. libris septem complexus est: (de eo quam malè senserit Baronius liquet ex T. 9. ad annum 772.) *Geor. Fabricius* Chemnicensis rerum Germaniæ Magnæ & Saxoniæ universæ Memorabilium volum. 2. Denique, scriptores aliquot insignes rerum Germanicarum antea incognitos uno volumine edidit, primùm *Marq. Freherus.*

ART. III.

Historici Austrorum.

DE antiqua & vera origine domus Austriacæ libros septem condidit
Cl. 1500. *Franc. Guillimannus:* Historiam verò Austriacam libris 4. comprehendit Wolfg. Lazius Viennensis: & Annales Austriæ

Auſtriæ *Gerh. de Reo* & *Conr. Decius* conſcripſere. Extat etiam Chronicon ducum Bavariæ & Sueviæ incerti authoris. His ad jungendi *Ric. Bartolini Perusini* Auſtriados libri 12. qui de Bello Norico ſive Ducum Bavariæ, & Principum Palatinorum agunt: quod opus Scholiis illuſtravit *Jac. Spigelius* Seleſtadienſis. 1510.

ART. IV.

Hiſtorici Hunnorum, Hungarorum.

RErum *Hungaricarum Chronicon* ab ipſius gentis incunabulis & rege *Attila* uſque ad *Matthiam* regem Diademate indutum, quod incidit in annum 1464. perduxit *Ioh. de Thwrocz* ſive *Turocius* (à *Turocenſi* provincia) de quo Trithemius, *Ioh. Thuroth Pannonius, vir in ſæcularibus literis ſtudioſus & exercitatus ac divinarum ſcripturarum non ignarus, ingenio præſtans & clarus eloquio.* Regum autem Hungariæ hiſtoriam, quæ Decades 4. cum dimidia complectitur, & uſque ad Matthiæ Hunniadis mortem & Uladiſlai initia (ad annum 1495.) pertingit *Cl.* 1494.

pertingit, elegantiſſimè concinnavit *Anton. Bonfinius* Matthiæ ipſius regis impulſu. Indices etiam (ut appellat) rerum Hungaricarum condidit *Pet. Ranzanus*, de quo ita Joh. Sambucus, (qui primus eum è ſitu & tenebris in lucem produxit.) *Variæ apud antiquos rationes colligendarum hiſtoriarum fuiſſe videntur; hic vero autor per Indices quoſdam Regum à Beatrice ſibi Viennæ datos, ex iiſdem unde Bonfinius ſua deſcripſerat, ita deduxit ac illuſtravit, ut, qui de rebus Hungaricis aliquid prodiderunt, nulla ex parte ſit illis poſtponendus: etenim hac brevitate cuncta eleganter eſt complexus, ac nihil quod in hiſtoria requiritur uſpiam omiſit: Atque hoc nomine hic ſcriptor vel præcipuè cognoſcendus quod aliqua in Bonfinio vel interrupta vel mendoſa librariorum incuria cum ſint, hinc omnium admoneri, & non parum ad ſinceram & integram veritatis cognitionem juvari queamus.* Hæc ille. *Phil. Callimachus Experiens* de rebus ab Uladiſlao, Poloniæ atque Hungariæ rege opus compoſuit, quod non dubitat *Jovius* dicere adeò eleganter atque exactè compoſitum eſſe, *ut omnes qui à Cornelio Tacito per tot ſecula id ſcribendi genus*

1496. *Præf. ad Ranz.*

1490. *In Elog.*

genus attigerint, ſuo judicio ſuperarit. De Bello Pannonico ſcripſere *Melchior Soiterus*, & *Petrus Bizarrus.* 1530.

ART. V.

Hiſtorici Gothorum, Danorum, Sclavorum, Suecorum.

DE bellis Geticis, Græcè ſcripſere *Procopius* lib. 3. *Agathias* etiam *Smyrnæus* l. 5. Latinè *Jornandes* Epiſcopus Gothorum lib. 2. qui *Aur. Caſſiodori* (erat is *Theodorico* Gothorum regi ab Epiſtolis) hiſtoriam de reb. Gothicis 12. libris comprehenſam, in epitomen redegit. De origine Gothorum & regno Suevorum & Vandalorum, hiſtoriam condidit *Iſidorus Hiſpalenſis:* De omnibus etiam Gothorum Suecorumque regibus *Johannes Magnus*; (qui & de Epiſcopis Sueciæ libellum confecit) *Leon. Aretinus* cujus ea laus propria eſt, quòd *primus Græcarum literarum decus* (ut de eo in *Elogiis* refert p. Jovius) *à multis ſæculis barbarorum immani tyrannide proculcatum erexit atque reſtituit*; is Hiſtoriam Gothorum contexuit, ſed hi quæ *Cl.* 530. 550. 540. *Cl.* 1420.

nil afferat quod non è *Procopio* deſumpſerit: ut verius ejus Paraphraſtes videatur. De Gothis ſimul & Longobardis ſcripſit *Hieron. Rubeus.* Danicæ gentis Hi-
1220. ſtoriam *Saxo Grammaticus* libris 16. ex altiſſima vetuſtate ad ſua uſque tempora & regem Canutum ſextum ac Waldemarum fratrem S. Canuti nepotes, ferè uſque ad annum 1200. deduxit. *In* eo non omnia ἀβασανίστως ſunt admittenda, cum in pleriſque ſubleſtâ ſit fide: neq; tamen tantus eſt fabulator, ac nonnullis videtur, qui eum nullo habent loco: inter quos eſt *Gor. Becanus*; de quo minùs eſt mirandum, cum argumentum tractet non παράδοξον modò ſed etiam ἄδοξον. Quod ad dictionem attinet, *tanta* (inquit Cl. *Voſſius* l. 2.) *eſt ejus elegantia, ut ætatis illius captum planè excedat; imò cum antiquiorum & noſtri ſæculi plurimis certet.* *Idacii* Chronicon Danicum
410. à Theodoſio magno uſque ad annum Chr. 400. pertingit. Regum Daniæ res monumentis ſuis conſignârunt *Joan. Bocerus*, & *Erpoldus Lindenbruch.* Prodiit etiam typis Plantin. 1596. Hiſtoria compendioſa de regibus Dan. uſque ad Chriſtianum IV. deducta. Rerum Danicarum

De Hiſtor. Lat.

terra

terra marique geſtarum Friderico 2° rerum potiente commentarios, bella Dithmarſicum & Suecicum maximè memoratu digna, complectentes, elaboravit *Gaſpar Ens.* Res geſtas à Chriſtiano primo, Johanne ejus filio, & nepote Chriſtiano 2, ab anno ſcilicet Chriſti 1448 ad annum 1523, tribus libris complexus eſt Cl. *Joh. Meurſius.* Alb. Crantzius Hiſtoriam ſcripſit Vandalicam lib. 14. & Chronicon aliarum rerum Septentrionalium, ut puta Daniæ, Norvegiæ, Sueciæ quæ Gothia & Scandia dicta eſt: orditur à Caroli M. temporibus, & uſque ad annum 1504 progreditur. *Nicol. Mareſcalcus* de Herulis & Vandalis. *Helmoldus* Presbyter Sclavorum Hiſtoriam ab anno 800 ferè, & Saxonum vicinarumque gentium per Carolum M. converſione auſpicatur, deducitque uſque ad annum 1168, quo & floruit: (uti ex *præfatione* ipſius liquet, temporibus ſcilicet *Barbaroſſæ*) Inde verò incipit *Arnoldus Abbas* Lubeccenſis, qui præfationem ſic orditur; *Quia bonæ memoriæ Helmoldus ſacerdos Hiſtorias de ſubactione ſeu vocatione Sclavorum, & geſta Pontificum, quorum inſtantiâ Eccleſiæ harum regionum*

Cl. 1516.

1168.

1210.

invaluerunt, debito fine, ut voluit, non consummavit: Deo cooperante huic operi vel labori insistere decrevimus. Supplementum suum usque ad tempora Ottonis 4. perducit (sub quo & ipse vixit.) De eo Doct. Vossius; *in rebus Slavonicis fide dignus est; non iis item quæ de Galliæ, Siciliæ, Græcorumque rebus adnectit, in quibus satius sit alios audire qui ex professo de iis tractarunt.*

De Hist. Lat. lib. 2.

ART. VI.

Historici Longobardorum.

DE rebus Longobardicis libros 6. conscripsit *Paulus Warnefridus Diaconus* Aquileiensis (fallitur enim oppidò Raph. Volaterranus, qui hunc alium fuisse à Diac. *Aquilegiensi* existimat) Desiderii Regis Longob. Cancellarius; de quo Sigebertus cap. 61. *Historiam quoq; Vinnulorum, qui postea nominati sunt Longobardi, luculẽto & plano sermone scripsit.* De Gothis & Longobardis *Hieron. Rubeus.* Res suis temporibus gestas in Insubribus & Euganeis (h. e. in Lombardia & vicina Marchia Tarvisina) tribus lib.

Clar. 780.

1274.

libb. complexus est *Monachus Paduanus* (incerti nominis) Orsus ab A. C. 1207. quo Azo Marchio Estensis à Monticucullis, Veronâ ejectus fuit; ad annum pervenit 1270. quo Christiani Principes in Africam transeuntes Carthaginem cæpere, & Tunetanam urbem obsederunt. De rebus etiam Longobardiæ *Flav. Blondus* Italiæ illustratæ lib. 7. (qui pluribus Pontificibus Romanis à secretis fuerat, ad cujus honorem & illud non parum spectat, quod scripta illius in Epitomen contrahere non dedignatus sit, *Pius* Pontifex Max.) & passim Scriptores Italici.

ART. VII.

Historici Polonorum, Borussorum.

DE Origine & rebus gestis Polonorum Historiam contexuit libris 30. *Mart. Chromerus*; & primis quidem decem (ait ipse in proœmio Operis) originem & prima incunabula gentis sub barbaris & Idololatris Ducibus; deinde florum juventæ sub Christianis Regibus; morbum deniq; & κακοξίαν quasi ægro- 1552.

tantis Reip. ſub pluribus ac diſſidentibus inter ſe principibus poſt ſublatum regnum perſecutus eſt. Idem & de ſitu, populis, moribus, magiſtratibus, & republica regni Polonici ſcripſit lib 2. *Alexander Gaguinus* etiam de rebus Polonicis à *Lecho* primo gentis duce uſque ad *Henricum Valeſium*. *Joh. Decius lib.* 1. de Vetuſtatibus Polonorum; idemque de *Iagellonum* familia; & de Sigiſmundi Regis temporibus. *Mat. Michovius* Chronicon Poloniæ à primo gentis ortu uſque ad annum 1504. libris 4. contexuit (eſt; is paulò horridior, *Chromerus* vero politior.) *Joan. Dugloſſus*, qui & *Longinus* Leopolienſis Epiſcopus maximis Legationibus ſub Caſimiro 3. Polon. Rege functus, liberorum quoque ipſius præceptor, Chronicon Pol. uſque ad annum 1480. perduxit, quo & ipſe deceſſit. *Philippus* etiam Callimachus Polonicam Hiſtoriam contra Turcas condidit. De Boruſſiæ Antiquitatibus *Eraſmus Stella* Libanothanus libros duos conſcripſit, quos Frederico Saxoniæ Duci dicavit; quorum prior de veteribus Incolis eorum propagatione, nominibus & moribus agit; poſterior de priſcis Regibus eorumque

1540.

1479.

1508.

rumque ſucceſſione in Boruſſia. Sequi autem ſe ait Annales Boruſſiæ item *Jornandem* de Gothis, *Helmoldum*, de Sclavis, nec non *Albertum Magnum* qui Boruſſiam peragravit, atque alios.

ART. VIII.

Hiſtorici Bohemorum, *Suitiorum ſeu* Helvetiorum, Saxonum.

Coſmus Pragenſis Eccleſiæ Decanus in *Chronico* Bohemico (quod tres lib. complectitur) gentis originem, & res priſcorum Ducum uſque ad *Wartiſlaum* primum Regem creatum ſub Henr. 4. Imp., & annum Chr. 1086. exequitur. *Dubravius* etiam ab origine Gentis uſque ad Ferdinandum Imperatorem Hiſtoriam libris 33. perducit. *Æneæ* vero *Sylvii Hiſtoria Boemica* pertinuit uſque ad Fridericum 3. ad annum ſcil. 1458. (quo eodem ipſe Romanus Pontifex factus eſt *Pii* 2. nomine.) de tota quidem Ducum & Regum ſerie, uſque ad Georgium Poigebrachium agit; in rebus autem *Huſſitarum* iiſque quæ ſub Sigiſmundo Imp. contigerunt multò eſt diffuſior. 1416. 1458.

De

De vita ſua Commentarium conſcripſit *Carolus* Bohemiæ Rex, qui idem poſtea Imperator IV. Georgius Bartholdus de hiſtoria Bohemica.

De Antiquitatibus & rebus *Helvetiorum Franc. Guillimanus* lib.5. contexuit: eorundemque res geſtas ad ſua uſque tempora narravit Henr. *Suizerus* in *Chronologia Helvetica*. De fœdere ac Rep. Helvetiorum *Joſias* Simlerus; qui & de eorum rebus à Rudolphi imperio uſq; ad Carolum quintum ſcripſit.

De Weſtphalorum ſeu antiquorum *Saxonum* ſitu, moribus, virtutibus & laudibus *Wernerus Rolevinckius* lib. 3. De rebus geſtis Saxonum *Witikindus Saxo* 950. lib.3. *Albertus Crantzius* (cujus hiſtoriam continuavit Anonymus quiſpiam.) 1520. *David Chytræus* in Chronico Saxoniæ & vicini orbis Arctoi ab anno Chr.1500 uſque ad 1599. *Georgius Fabricius* Saxoniæ Illuſtratæ libb.2. qui perducuntur uſque ad annum 1606. *Joh. Garzo* de rebus Saxoniæ, Thuringiæ, Miſniæ. *Rein. Reineccius* de familia & rebus geſtis Palatinorum Saxoniæ. *Cyriacus Spangenbergius* Chronicon Saxon. Denique

Se-

Sebaſt. Boiſſelinerus de obſidione Magdeburgica.

ART. IX.

Hiſtorici Celtarum ſive Gallorum, & Francorum, quo nomine eos omnes complectimur populos, qui Rheno, Pyrenæis, Alpibus & utroque mari cinguntur.

REgni Gallici quod nunc Franci tenent Scriptores primarii (ut de vetuſtis nihil dicam, viz. *Jul. Cæſare* de Bello Gallico l. 7. & *Hirtio* qui eum excipit, & *Appiano* cujus *Celticus* huc ſpectat) ſunt iſti; nimirum, *Gregorius Turonenſis* Epiſcopus, qui libro 1. hiſtoriam ab initio mundi ad Theodoſium primum Imperatorem perducit; reliquis *novem* lib. res geſtas Regum Francorum ad ſua uſque tempora, & annum Chr. 594. exponit: liber autem undecimus qui à *Fredegario*, ut putant, adjectus eſt, in Caroli Magni obitu (qui contigit anno 814.) deſinit. *Paulus Æmilius Veronenſis* Livianæ facundiæ æmulus; (de quo ſupra Sect. 25.) qui, teſte Reinero Reineccio,

Cl. ante Chr. 43.

Poſt. Chr. 620.

Floruit. an. 1530.

Orat. de Hiſtor. neccio, hiſtoriæ ſuæ 30 annos impendit; de qua (præter J. Lipſii elogium, qui inter alia cenſet eum, ſi vel leviter, eaque *Not. ad 1. Pol.* pauca refingantur, virum fore ſupra omnem ævi noſtri notitiam, & planè ad priſcam laudem) iſta eſt *Lud. Vivis* ſententia, *meliori fide eam eſſe conſcriptam quàm* *De trad. Diſcipl. l. 5* *Gaguini Hiſt. qui affectus ſuos miſcuit:* Hic à *Waramundo* & primis Francorum Regibus poſt excuſſam Romanorum dominationem ad Philippum & Carolum fratres Ludovici filios (hoc eſt ab 1540. anno 420 ad 1488.) pertingit. Poſt *Æmylium P. Iovius* regum Francicorum Caroli 8. Ludovici 12. & Franciſci, bella & res geſtas ornatè & eleganter deſcripſit. Etiam *Arnoldus Ferronius Burdigaſenſis*, Æmylii Hiſtoriam à Carolo 8. ad Henricum 11. produxit. Ludovici 11. res geſtas, atque etiam filii ejus Caroli 8. perſpicua & eleganti oratione con- 1488. texuit *Phil. Cominæus* (de quo ſupra *In Annal. Flandr.* ſect. 25.) quem etſi *Jac. Mejerus* non uno loco dicat, in pluribus falli, tamen *Hiſtoricus eſt*, inquit doctiſſimus *Gerh. Voſſius, verax & prudens*: luculentum *Præfat. ad Comin.* etiam de eo *Joan. Sleidani* elogium; *ſi quis autem eſt omnium vel noſtræ, vel etiam*

am paulo ſuperioris ætatis qui prudentia & veritate proxime ad antiquos accedat, is meo quidem judicio eſt hic Autor, quoniam graviſſimas deliberationes habitas in ipſis regum penetralibus, antequam in actum venirent, ponit ob oculos & diligenter explicat, quod vix pauci fecerunt, & pauciores multo præſtare poſſunt, & ut poſſent vix tamē audent ne quid offendant. Bella illa ingentia & atrocia quæ inter Anglos & Gallos ab anno 1335 ad 1400 duraverunt, ornatè & copiosè perſecutus eſt *Joan. Froſſardus*; qui eo etiam magis 1420.
fidem meretur, quod Regum principumque familias diu ſectatus ſit; inprimis Philippæ Comitis Hannonienſis filiæ, Edvardi III. Anglorum Regis uxoris; neque alia in libros retulerit quàm quæ vel ipſe coram vidiſſet, vel ab iis accepit qui aut eas viderunt, aut rebus etiam ipſi præfuerunt: Ex eo quæ cognitu digniora ſunt exerpſit & Latio donavit *Joan. Sleidanus. Froſſardum* excepit *Enguer.* 1500.
Monſtreletus, & hiſtoriam *Gallicam* uſq; ad Ludovicum XII. perducit. De rebus geſtis *Franciſci Valeſii* I. Franciæ Regis ſcripſit *Martinus Longæus* Commentarios lib. 10. deque eodem Rege *Steph. Do-* 1209.
letus

1530. letus: & *Galeacius Capella* de bellis in Italia gestis circa *Mediolani* ditionem ab anno 1520. usque ad ann. 1530. inter *Carolum* V. Imperatorem & eundem
1555. *Franciscum*: quem sequitur *Guil. Paradinus* qui proximorum annorum historiam ad 1555. pertexit. Historiam *Gallicam* sub Regibus *Henrico* II. *Francisco* II. & *Carolo* IX. *Anonymus* quispiam (fortè *Franc. Hottomannus*) conscripsit: *expeditionem* etiam *Henrici* II. adversus *Carolum* V. Imp. Principum Germanorum gratiâ anno 1552. susceptam, *Rabutinus*:
1556. De Carol. IX. ejusque matre *Eusebius Philadelphus* (h. e. Theod. Beza qui sub hujus nominis involucro delitescere voluit:) Libros 7. historiarum *Henrici* IV. *Franciæ* & *Navarræ* Regis. *Pet. Matthæus* J.C. historicus Regius.

Præter eos autem quos jam indicavimus sunt & alii rerum *Francicarum* scriptores, his adjiciendi, quales *Car. Molinæus*, qui de ortu & progressu, Regni & Monarchiæ Francorum & Coronæ Fran-
1490. ciæ; & *Hubertus Leonardus*, qui etiam de Francorum origine scripsit. *Hunibaldus*
500. *Francus*, qui res Francorum à bello *Trojano* ad Clodovei usque tempora deducit,

co

eo loco habendus quo *Berosus* Annii, & ejusdem farinæ nugatores; nihil enim eo ineptius aut nugacius, judice Clar. *Vossio*. At longè potiori loco censendus *Aimoinus Monachus*, *egregius historiarum scriptor* (ut eum appellat *Autor de Regim. principatus*; quod opus vulgò sed falsò *Aquinati* addicitur) qui gesta Francorum ab anno Christi 420. usque ad ann. 826. libris V. complexus est; ad cujus fidem hæc ipsius verba multùm spectant; *erat sanè alius in eodem Monasterio* religiosus Monachus *equè Sacerdos & conversus* (Barbaræ ætatis scabritiem patienter ferant aures terssiores) *Audaldus nomine, speciali ei familiaritate connexus ætate ac vitæ moribus pænè consimilis*; *cujus AB ORE quæ dicuntur & multo etiam ampliora, nos in fide accepisse confidimus*. Nec temerè prætereundus *Joan. Trithemius Germanus* qui de origine, gestis & regibus Francorum ab anno Chr. 433. usque ad annum 1500 à Christo, & *Maximiliani* secundum, tres Tomos condidit: aut *Nicolaus Gilius* qui *Annales Francorum* composuit. Et *Hermannus Comes* qui de eorum rebus usque ad annum 1525 egit: denique Rob. *Gaguinus*

Vossius de Histor. Lat. l. 2. c. 22.

830.

Lib. 3. c. 21.

1500.

1500.

1530.

1498. *guinus* qui res *Gallicas* à vetuſtiſſima earum origine ad ſua uſque tempora, & ad expeditionem Caroli VIII. in Italiam anno 1493. initam, deduxit; *admiſtis tamen, ut fama eſt, affectibus*, inquit de eo eruditiſſ. *Vives*: Nec tamen audiendus *Mejerus* qui eum *ſcriptorem frivolum* appellat, quod potius iniquo ejus de tota Francorum gente eorumque hiſtoricis judicio tribuendum, de his enim ait, *res ſuas Galli non majori ſolent ſcribere fide quam gerere*: Atque ut de rebus patriis, ſuæ inprimis ætatis, ex nimio affectu hallucinatus eſt; ita in rebus etiam externis non nimium ei tribuendum; utpote de quo *Jovius* pronunciet eum *in rebus Italicis uſque adeo inſolenter & pingui ſtylo cæcutire ſolere, ut, qui nulla orationis ornamenta in eo conſpiciunt, paſſim ejus imprudentiam ſtomachentur.*

Lib. 17. rer. Fland.

In Elogiis.

Sunt præterea qui *Orientalium* expeditionum & Regni Francorum Hieroſolymitani hiſtorias ſcripſere varii Autores, quos pleroſque omnes à tineis & ſitu Bibliothecarum vindicatos, collectos ac magno ſtudio emendatos in publicum dedit Doct. *Jac. Bongarſius* typis Weychelianis: quales *Robertus Monachus* qui

Hiſtoriam

Hiſtoriam Hieroſolymitanam conſcripſit *Anonymus Italus* qui geſta *Francorum* & aliorum ad *Hieroſolymam*, quibus ipſe plerumque interfuit ut eo magis fidem mereatur; & *Baldricus Aurelianenſis*, qui ejuſdem cum *Anonymo* illo quinquennii hiſtoriam narrat, ab anno viz. 1095 ad 1100; ut & *Raymundus de Agiles Canonicus Podienſis:* hos excipit *Albertus* ædituus Eccleſiæ *Aquenſis*, qui ab Expeditionis *Godefridi Bullionii & aliorum principum* initio, uſque ad annum 2. Regis Balduini II. progreditur; atq; ita res 24 annorum libris 12. *accurate perſecutus eſt* (inquit Doct. *Voſſius*,) Eum ſequuntur *Fulcherius Carnotenſis*, qui ab initio Belli Sacri ad annum 1124 pertingit; & *Gauterus Cancellarius*, qui res ad *Antiochiam* geſtas, * *quibus ipſe interfuit*, deſcripſit: hos autem, *totius hiſtoriæ hujus princeps, doctrinâ non vulgari & ſuprâ ſæculum illud amenâ* (quo eum elogio ornat eruditus *Bongarſius*) *Guilelmus Tyrius Archiep.* qui res in *Terrâ Sancta* totâq; *Syria* geſtas per annos 84. (orſus ab anno 1095, & uſque ad annum 1180 perveniens) libris XXIII. complexus eſt; quem excipit Suffragane-

1099.

1100.

1100.

1120.

Voſſ. de Hiſtor. Lat. lib. 3.

1120.

* *In præfat.*

1184.

us ipsius, *Acconensis* Episcopus. Atque hæc de *Francis* dicta sufficiant.

ART. X.

Historici Belgarum, Batavorum, Flandrorum &c.

DE Flandris nil pænè memoria dignum satis ex fide traditum, ante annum 445. unde auspicatus *Mejerus* res Flandricas *Annalium* libris 17. complexus est; in quibus etiam *Comitum Flandrensium* gestas à *Lyderico Harlebecano*, qui floruit circa annum Chr. 800, usque ad *Caroli Burgundionis* exitum, qui obiit an. 1476. copiosè persecutus est. *Had. Barlandus Chronicon* de rebus gestis à Brabantiæ ducibus, à *Pipino* primo Duce (*Carolomanni*, filii *Brabonis* tertii Brabantiæ Principis antequàm hæc provincia Ducatûs nomen acciperet, nepos) usque ad *Carolum* Philippi filium Imperatorem Germaniæ, pertexuit. *Jacobus* 1520. *Marchantius* libros 4 de rebus *Flandriæ* memorabilibus conscripsit: *Æmundus* de Ducibus Burgundiæ à bello Trojano, usque ad Carolum 5. Imper. *Beissellus* de

de Flandrenſium geſtis. Et nuperrimè *Genealogias Flandricas & Hiſtoriam Comitum Flandrenſium* non ſine ingenti ſtudio condidit *OLivarius Vredius* J. C. *Brugenſis.* 1658.

Hadriani Junii Batavia, gentis & Inſulæ Antiquitates, originem & mores aliaque ad eam Hiſtoriam ſpectantia exponit. *Noviomagi Hiſtoria Batavica* res à Batone primo Rege ad Carolum 5. Imper. Auguſtum uſque & Carolum Geldrium, Batavorum principes exequitur. Nec reticendus *Gerhardus Geldenhaurius* qui hiſtoriam Bataviæ condidit, cum *Appendice* in qua de vetuſtiſſima nobilitate, regibus ac geſtis Germanorum. *Hiſtoriam Gelricam* (ingens quidem opus) *Joh. Iſaacus Pontanus*, Daniæ Regis & *Ordinum* Gelriæ Hiſtoricus, ipſorum Ordd. juſſu, à primordiis ad annum uſque 1581. perduxit. Hiſt. Friſicam *Ubo Emmius* & *Winſemius*, Daventrienſem *Jac. Revius conſcripſit.* 1530. 1640.

Ludov. Guicciardinus res omnes quæ in Europa, maximè verò in *Belgio* evenére inſignes ab anno Chr. 1529. ad annum 1560. hoc eſt, à pace *Cameracenſi* inter Carolum 5. Imp. & Franciſcum I.

Franciæ regem, *Laconicõs* (ut ait ipſe) *perſtrinxit. Rerum Belgicarum* elegantiſſimos ſcriptores nobis dedit hoc ſæculum, *Joh. Meurſium*, qui res à Gul. Auriaco ejuſque tempore toto Belgio geſtas ad exceſſum Lud. Requeſenſii (hoc eſt ab anno 1550 ad 1576.) libb. 10. complexus eſt: atque alio opere Ferdinandi Albani ſexennium & belli Belgici principium libb. 4. quibus quintum attexit, in quo Induciarum hiſtoria: *Fam. Stradram*, qui res ab exceſſu Caroli quinti Imp. hoc eſt, ab anno 1558. ad 1590. duabus Decadibus commemoravit: & *Hugonem Grotium*, qui Analium Belgicorum libros quinq; Hiſtoriarum etiam libb. 18. conſcripſit; quibus res in Belgio ab anno Chr. 1566. ad ann. 1609. (à digreſſu ſcil. Philippi II. Regis in Hiſpaniam, ad *Inducias*) geſta continentur. De *Baudio* atq; aliis jam taceo.

ART. XI.
Hiſtorici Hiſpanorum.

RErum Hiſpanicarum ſcriptores ſecundum quatuor hujus regni ætates fortè non incommodè diſtinguamus.

Atque

Atque ita infantia Hiſpaniæ à Pomponio Mela, qui ipſe Hiſpanus erat, obiter attingitur; Quæ autem ad adoleſcentiam ejus (ut ita appellem) ſpectant, quæ ſub Romanorum & Gothorum imperio fuit, ea ex Tacito, Dione, Vopiſco, Suetonio, Appiani Ibericis, Procopio, Euſebio denique & aliis petenda ſunt. Juveneſcere illo demùm tempore cæpit Hiſpania, quo jugum Mauritanum excutere eſt aggreſſa; quo in bello Septingenti & amplius anni effluxerunt; hæc itaque virilitas. Deniq; matura ætas cæpit Ferdinando Catholico imperante, qui Mauros ex Hiſpania univerſa prorſus expulit: de hâc & præcedenti ætate (præcipuè) ſcripſerunt iſti quos deinceps recenſebimus. *Iſidorus Pacenſis*, qui autor Chronici Hiſpaniæ perhibetur; de quo rigidè Vaſæus cap. 4. Chronici ſui. *Iſidorus Pacenſis Epiſcopus etiam ſcripſit Chronicon Hiſpaniæ; cujus ſi eſt Chronicon illud quod ejus titulo prænotatum vide, portentum potiùs dixerim quam Chronicon, adeò prodigioſè ſcribit & Gothicè potiùs quàm Latinè. Rodericus Ximenes* Archiepiſcopus Toletanus, 1244.
plurimum adeptus eſt gloriæ libris IX. quos de rebus Hiſpaniæ conſcripſit, qua-

rum narrationem uſque ad tempora Ferdinandi III. producit: id *brevi ſed ſuavi eloquio eum facere* ſententia eſt Rod. Sanctii Pal. Et doct. Lipſius, ait *eſſe bonum quantum potuit in tali ævo.* Præclarum quoque de eo eſt judicium Joh. Marianæ non uno in loco: nec præteribo quid Joh. Gerundenſis cenſuerit; in rebus Hiſpanicis *laudabiles eſſe Trogum Pompeium, Oroſium, & Iſidorum Hiſpalenſem; tolerabilem Roder. Toletanum, cæteros ſomnia contexere. Idem iſte Johannes Margarinus* Gerundenſis Epiſc. Παραλειπόμενα Hiſpaniæ (ita appellat, quia ea refert quæ à proximorum ſaltem ſæculorum hiſtoricis præteribantur) lib. decem complexus eſt ab adventu Herculis in Hiſpaniam uſque ad Theodoſium ſeniorem ejuſque filios Arcadium & Honorium, quorum tempore Gothi in Hiſpaniam fuere ingreſſi. *Johannes Mariana* à primodiis rerum Hiſpanicarum ad eam uſque ætatem qua Maurorum imperium in Hiſpania everſum eſt pertingit libris 20. atque inde uſque ad mortem Ferdinandi Regis hoc eſt ad annum 1516. aliis decem libris. *Franciſcus Tarapha* ad Carolum V. Imp. hiſtoriam

Not. ad Polit. l. 1.

Initio Παραλ.

1486.

1530.

ſtoriam perducit. Rodericus Santius Palentinus, qui Henrici IV. Caſtellæ & Legionis Regi à ſecris fuit & à conſiliis, ingenti volumine res Hiſpaniæ perpetuâ narratione ad ſuum uſque ſæculum conſignavit: de quo, atque inſimul antiquioribus duobus, Luca Tudenſi & Rod. Ximenio, tale judicium eſt Alph. Garſiæ, Rhetoris Complutenſis; *cùm non ad voluptatem aurium ſed ad memoriam & judicium poſteritatis ſcripſiſſent, tum à deliciis longiſſimè, tum ab ineptiis & mendacio procul abfuiſſe. Marinei Siculi* opus libris 22. comprehenſum (quod inſcripſit de rebus Hiſpaniæ memorabilibus) in Carolo Ferdinandi nepote deſinit. Res à Ferdinando Aragoniæ Rege geſtas lib. 3. complexus eſt *Laur. Valla*: ſed ut haud iniquè cenſuit Jovius, *opus hoc eo ſtyli charactere perſcripſit, ut ejus minimè videri poſſit, qui cæteris elegantiarum præcepta tradiderit:* plura de eo apud eundem videas. De expugnatione Regni Granatæ, atque Hiſtoriam Bæticam ſcripſit *Carolus Verardus* qui ſub Innocentio VIII. claruit: de conjunctione Portugalliæ cum Regno Caſtellæ Hieron. Coneſtagius libb. 10. ubi Regi i

1467. *Lib. de doct. vir. & Acad. Hiſp.*

1456.

1484.

Lusitaniæ statum descripsit ab illo usque tempore quo Sebastianus I. cum ingenti classe in Africam ad bellum Mauris inferendum trajecit, ad illud quo auspiciis Philippi II. cum reliquis Hispaniæ provinciis conjuncta est. De rebus *Lusitanorum* in India gestis *Damianus à Goes*. Res à Ferdinando & Elizabetha conjuge gestas duplici Decade complexus est 1510. 1509. *Ælius Antonius Nebrissensis* idemque præterea de bello Navarriensi libris duobus conscripsit: historiam ejus *tanto viro dignam* censet *Vasæus* in Chronico suo Hispanienſi cap. 4. & tanquam *variæ eruditionis vir* ab *Erasmo* laudatur in *Ciceroniano*; idque meritissimo suo: præclarum quoque de eo extat judicium *Alphonsi Garsiæ*, libro quem de eruditis Hispaniæ viris atq; Academiis contexuit. His addendus *Hier. Osorius* politissimus, scriptor *P. Medimma* de rebus memorabilibus Hispaniæ. 1496. *Johan: Brucellus* de bello Hispano lib. V. *Florianus Ocampus*, qui Caroli V. mandato Chronicon generale Hispaniæ concinnavit. Alios prætereo.

ART.

ART. XII.

Hiſtorici Turcarum, & Arabum, qui olim Africæ, Syriæ, Perſiæ, Hiſpaniæ Imperia tenuerunt, vulgò Saraceni appellati.

SAraecnorum res ex *Hermanno Dalmata*, *Leone Afro*, *Roberto Monacho*, *Gulielmo Tyrenſi*, Benedicto de Accoltis, (cujus egregium extat elogium apud Lil. *Gyraldum* Dial. 2. de Poetis ſui temporis.) aliiſque quos ſupra recenſuimus, cum de ſcriptoribus rerum Gallicarum in Oriente geſtarum egimus, petendæ ſunt: Saracenicam etiam hiſtoriam libris tribus complexus eſt *Celius Aug. Curio*; idemque Marochenſe Regnum à Saracenis in Mauritania conditum peculiari opere deſcripſit. In Origine Turcarum (inde enim in Hiſtoria Turcica evolvenda commode initium ſumetur) eruendâ, ſunt qui non inutilem navarunt operam; nimirum *Baptiſta Egnatius*, *Theodorus Gaza*, & *Andreas* 1488.
Cambinus: *Marinus Barletius* in Chronicis ſuis Turcorum ortum, Principes, Imperatores, bella, victorias, rei militaris

taris ordinem,&c. expoſuit; idemque 13. libris eleganter deſcripſit vitam ac geſta Georgii Caſtrioti, qui ab Amurathe ob præſtantia facinora vocatus eſt *Scanderbegus*; cujus ad fidem pertinent illa in præf. *A majoribus diligenter relata, & à quibuſdam etiam qui interfuerunt viſa, memoriæ mandavi.* 1490.

Laonicus Chalcocondylas *Athenienſis*, qui poſt ſæculum 14. cùm effera Turcarum rabies *Conſtantinopolin* à Repub. Chriſtiana abripuiſſet, unus pænè Græcorum Hiſtoricus celebratur, Hiſtoriam Turcicam libris X. Græcè condidit. Orditur ab *Ottomanno* Orthogulis filio qui regnare cæpit circa an. Ch. 1300. definit in anno 1363. quo Mahometes II. bellum à *Venetis* & *Matthiâ* Hungariæ Rege illatum fortiter repulit. Hiſtoriam Muſulmannam etiam *Johannes Leunclavius* ex ipſorum monumentis collegit & concinnavit; ſummâ cum diligentia,quam libris 18. complexus eſt. Huc etiam accerſiri debet, *Paulus Jovius*, qui res Turcicas accuratè & ornatè perſequitur; præcipuè verò à lib. 12. ad 17. atque iterum à libro 32. ad 37. (de quo autor. pag. 126.) *Henr. Pantaleon* rerum memorabilium terra mariq;

Claruit. 1490.

1560.

1540.

marique à 600 fere annis pro Republ. Christiana in Asia, Africa & Europa, contrà Barbaros, Saracenos, Arabes & Turcas fortiter gestarum ad annum 1581. historiam condidit. Adde *Rein. Reineccii* Historiam Orientalem. De rebus Turcarum in Hungaria gestis *Mart. Stella.* De bello Pannonico contrà Maximilianum à Solymanno moto *Pet. Bizarrus*: & de bello auspiciis Car. V. & Ferdinandi fratris gesto *Melchior Soiterus.* De Solymanni XII. & Selymi XIII. Turcarum Imp. rebus gestis contra Christianos *Nic. Honnigerus*: De obsidione *Melitæ* & variis in Africam expeditionibus *Ubertus Folietta*; idemque de Bello Cyprio inter Venetos & Turcas gesto; de quo etiam scripsere *Ubio Efinius* & *Cælius Sec. Curio* (qui & bellum Melitense narravit.) De expugnatione Constantinopolis, quæ incidit in annum 1453 extat liber *Leonardi Chiensis Episcopi Mitylanæi*, & *Godefridi Langi*: De clade Varnensi (quæ ante illam expugnationem 9 annis contigit) erudite conscripsit libris 2. *Philippus Callimachus Experiens.* Bellum Tunetanum à Car. V. gestum descripsit *Joh. Eutropius*; Africæq; 1490.

ab

ab eodem expugnationem Christoph. Claudius Stella. De bellis inter Ismaelem Sophi Persarum & Selymum gestis Henr.
1514. Penia. Non contemnenda etiam subsidia ad rerum Turcicarum cognitionem peti possunt ex opere Collectaneo *Nic. Reusneri* quod libros 14. Epistolarum. Turcicarum variorum autorum complectitur: & ex elegantissimis *Augerii Busbequii* Epistolis de Legatione sua Turcica.

ART. XIII.

Historici Tartarorum, Muscovitarum & Sarmatarum.

Haitonus (Armeniæ Regis nepos) multis annis in patria miles, deinde Monachus Cyprius (ut ipse refert cap. 46.) tandem in Galliam venit, ubi circa
1307. annum Chr. 1307. jussu *Clementis* V. Tartarorum in Asia imperium & cætera Orientis regna descripsit. Tartarorum Imperator primus fuit *Changius Cham* circa annum 1200. ab hoc quintus erat *Chobilas* (ut ab *Haitono* vocatur) vel *Cublai* Magnus Cham; ejus aulam & imperium

perium latiſſimè in India & toto Oriente patens, prolixè deſcripſit M. *Paulus Venetus* l. 2. & 3. de Regionibus Orientalibus & imperio Tartarorum: de quibus ea quæ narravit ſatis fidem noſtram merentur. Hic *Cublai* pater erat Timuri Lechi (quē vulgus *Tamerlanem* vocat) qui Bajezetem Turcarum Imp. caveæ ferreæ incluſit. 1280. In libris quos *Matthias à Michou* de Sarmatia Aſiana atque Europæa conſcripſit, hiſtoria Tartarorum & Muſcovitarum breviſſimè quidem continetur. 1546. Hiſtoriam Tartaricam contexuit *Martinus Proniovius*. De Moſchorum bellis adverſus finitimos geſtis *Joh. Leunclavius*. De vita Johannis Baſilidis magni Ducis Muſcoviæ *Paulus Oderbornius* ornatè ſcripſit. 1583. De bello Muſcovitico quod Stephanus Poloniæ Rex geſſit *Reinoldus Hidenſtein* Comment. libros 6. De bello Livonico à Muſcovitis geſto *Bredenbachius*; quod univerſæ Torpatenſis provinciæ excidium & vaſtationem complectitur. 1540. *Pau. Jovius* Novocomenſis de Legatione Muſcovitarum. His accenſeo rerum Muſcovitarum commentarios *Sigiſmundi Liberi*.

ART.

ART. XIV.

Historia Æthiopiæ, Indiæ, Africæ pæne totius, & Novi Orbis seu Americæ.

RES Æthiopicæ petendæ sunt ex *Johanne Bohemo*, *Damiano à Goes*, *Francisco Alvaresio*; & *Lud. Romano Patritio*, qui Navigationum Æthiopiæ, Ægypti, utriusque Arabiæ intra & extra Gangem libros 7. condidit. *Joan. Monachus* narrationem de gentibus interioris Æthiopiæ conscripsit, *Joan. Maerus Santineus* Historiam Indicam libris 3. complexus est. De rebus Abassynorum
1520. *Nicol. Godignus*. *Lud. Vartomannus* cum Æthiopiam, Ægyptum, Arabiam, Persidem, Syriam, Indiam intra & extra Gangem obiisset omnem Peregrinationem suam sex libris consignavit. *Leo Afer*,
1510. Maurus genere, natione Hispanus, religione Mahumedicus, deinde Christianus; postquam totam pænè Africam & Asiam minorem, bonam Europæ partem peragrasset, à Piratis captus est, & Leoni X. dono datus; apud quem ea quæ incredibili studio ac diligentia de Africæ popu-

lorum

lorum moribus, legibus, institutis, totiusque regionis descriptione Arabica lingua composuerat in Italicam transtulit; quod opus postea Latio donavit *Joannes Florianus*: Is itaque in rebus Africanis ferè instar omnium esse potest; cui tamen adjungere licet Jovium & Alvarezium.

De Gentium Americanarum Origine sunt qui eruditè differuere; quales *Grotius, Laet, Hornius &c.* Ad rerum verò Novi Orbis sive Americæ plenam notitiam adipiscendam evolvendæ sunt Navigationes Christ. Columbi, Aloysii Cadamusti, Americi Vespucii, Cortesii, Nonii, Benzo, Lyrii, Gomaræ &c. quas varii authores descripserunt. 1504.
Gonsalus Fernandus Oviedus rerum Indicarum Novi Orbis scriptor adeo eruditus, ut hunc solum antiquis, inter historicos nostræ ætatis annumerari dignum censeat *Cardanus* de Subtil. lib. de Metall. Et universim res utriusque Indiæ, Orientalis & Occidentalis Chinæ, Japoniæ, Magellanicæ &c. ex Navigationibus & Peregrinationibus Lusitanorum, Belgarum, Anglorum, Hispanorum cognosci possunt. Quibus Jesuitæ addendi, ut Petr. *Maffæ-*

us,

us, Joh. Acoſta, Mart. Martinius & alii quos tamen caute legere oportet, cum plerumque nimii ſint in miraculis ſuis & martyribus extollendis.

ART. XV.

Hiſtorici inſigniorum quarundam Urbium.

PRæter ſcriptores qui res populorum ac gentium communes, ſunt etiam qui res quæ Civitatum quarundam illuſtrium propriæ ſunt monumentis ſuis conſignârunt. Nos hiſtoricos Urbium aliquot tantum celebriorum deinceps indigitabimus; ſingulis enim immorari pænè eſſet infinitum.

VENETIÆ.

Hiſtoriam *Veneticam* libris duodecim
1490. complexus eſt *Petrus Bembus, Decemvirorum Venetorum* poſtulato, (ut ipſe in initio teſtatur) ſumma quidem fide & elegantia: In cujus ſermonem ac ſtylum etſi *J. Lipſius* ὁ πάνυ inter Criticos, alicubi brevem quaſi invectivam quandam vibret

vibret (Epiſ. Miſcell. Cent. 2. ep. 57.) alibi tamen quaſi acriùs quam par erat locutus obtulit
Σπόγγον ἀκιστορίην πλαζομένης γραφίδος.
Imò eruditiſſ. *Heinſius* ait *Bembum ſolum propè eâ tempeſtate Latinè ſcripſiſſe; & quod proprium tum Italorum erat, puram ac ingenuam nec calamiſtris ullis aut pigmentis infuſcatam atq; inuſtam excluſiſſe orationem.* (Orat. 19.) Venetorum etiam geſta libris XXXIII. à M. *Antonio Sabellico* comprehenduntur: & brevi Chronico ab *And. Dandulo* Duce Veneto (cujus non ſine laudis præfatione meminerunt *Petrarcha*, *Blondus*, & alii paſſim plurimi) concionè deſcribuntur. *Petrus Juſtinianus* ab urbe condita ad annum Chr. 1575. res Veneticas deduxit. His accenſere licet *Joh. Bapt. Egnatii*, & *Pet. Marcelli* Venetias; *Janottum* inſuper, *Card. Contarenum*, *Blondum* & *Moccenicum*.

GENUA.

Hiſtoriam Genueuſem deſcripſere, *Jac. de Voragine* uſque ad annum Chr. 1296. *Georgius Stella* ab anno 1296.

ad 1422. inde usque ad annum 1435. *Joan. Stella. Cephalus* ab an. 1488. ad 1514. Parthenopæus à 1527 ad 1541. Quibus adjicere oportet Pet. *Bizarri* historiam *Genuensem*, *Ubertum Foliettam*, *Pau. Interianum*, *Jac. Bracellium &c.*

PATAVIUM.

In vitis Princ. Carr. 1334.

Rerum *Patavinarum* historiam exorsus est *Gul. Cortusius* sed perfecit *Albigretus* ipsius cognatus, de quo ita P. *Vergerius*, *Cortusius, cum scriberet venustatem orationis quam præstare non potuit facile neglexit. Joan. Bonus* Patavinus gesta suæ Urbis ab ejus natalibus usque ad Imperatorem *Albertum* descripsit. Quibus adnumerandi Bernard. *Scardeonius*, *Joan.* B. *Ramnusius &c.*

FLORENTIA.

Epist. 41.

De rebus Florentinis historiam condidit *Leon. Aretinus* libris XII. de quo *Æneas Sylvius* haud veritus est pronunciare, *neminem illo post Lactantium Ciceroni proximiorem fuisse*: In eodemque argumento versatus est *Poggius Florentinus.*

nus. Sed uterque offensæ ut videtur metu, (contra illam legitimæ historiæ Legem, quæ jubet, ut *nec falsi quidpiam quis audeat dicere nec veri non audeat*) in iis quæ ad intestinas discordias spectant, nimium silet: quam potissimam sibi causam fuisse refert *Nic. Machiavelus* cur historiam suam non à *Medicum* Principatu sed ab Urbis incunabulis ordiretur: Hic itaque inde orsus, res Florentinorum ad annum 1493. deducit. Liceat hic ἐν παρόδῳ breviter dispicere quid *Machiavello* tribuendum sit. Quæ de Principe & de rebus ad Politicam spectantibus scripsit, adeo veneno ubique turgent, ut tam manifestam pestem nemo tutò attigerit cui *Antimachiavelli* alíusve cujuspiam satis valens antidotum ad manus non sit. Quod interim ad historiam ejus Florentinam attinet, sanè nec acumen huic scriptori deest, nec recondita prudentia: multa etiam apud eum occurrunt oppidò utilia atque insignia; cujus modi sunt quæ succinctè & eleganter, de ruina Imperii Romani, de migrationibus populorum Septentrionalium, de Incremento Pontificum retulit. Nihilo tamen minus non tutò in eo versatur qui

ſecure; atque is duntaxat cum profectu eum volvet, qui aurum à ſtercore (ut ille olim de *Ennio* dixit) ſecernere non ignorat. Lubet illud *Poſſevini* attexere, *non defuit Machiavello acumen, ſed defuit pietas & uſus rerum, quibus tanquam duabus alis qui caret, ſi volatum attentet, præceps ruat neceſſe eſt.* Sed è diverticulo in viam. *Aretino, Poggio* & *Machiavello* adjungere licet *Jac. Nardum, Leon. Florentinum, Ugolinum, Verinum,* qui hiſtoriam Florent. ſcriptis ſuis illuſtrârunt.

Poſſev. Bibl. lib. 16. cap. 5.

NEAPOLIS.

Hiſtoriam Neapolitanam ab Auguſto uſque ad Carolum V. Imper. condidit *Pandulphus Collenutius.* Cui adjicias *Joviani Pontani* Neapolin &c. Sed feſtinandum De rebus in Italia geſtis ab anno 1494. ad 1596. *Franc. Guicciardinus* : Mich. Coccinius Tubingenſis de bellis Italicis.

De Siciliæ rebus, *Fazellus, Ritius,* Vercerius. De Ferrarienſibus *Joh. B. Pigna.* De Brixienſibus, *Elias Capreolus.* De Bononienſibus, *Sigonius.* De Ravennatibus

tibus *Hier. Rubeus.* De Mediolanenſibus *Corius* & *Arlunus.* De Mantuanis, Platina. De Eſtenſibus *Ioh. Bonacoſta.* De Bergomenſibus *M. Antonius Michael.* De Inſubrium geſtis *Gaud. Merula.* Atq; itidem in aliis.

*H*abes Lector, quæ de [illegible] ſtoricis gentium Particularium horulis [illegible] vis levidenſi opere commentatus ſum: [illegible]olui hanc Appendicem in molem ampliorem excreſcere, ne (ut ait quiſpiam)

——— *Mantiſſa opſonia vincat.*

SECT. 32.

Ad Historiam Ecclesiasticam transitio. Eã tractare cui inprimis convenit. Duo (in genere) temporum intervalla respicienda. Historiam primi intervalli Sacra Biblia continent. Cum iis Iosephi Antiquitates Iudaicæ legantur. De Josepho doctissimorum virorum judicia. Hegesippus ille pseudepigraphus, Auctor quod penitùs rejiciendus. Quo sensu utilis & laude dignus. Sulpitii Severi Historia Sacra, meritissimò hic Lectori commendatur.

HVc usque cum perveniſſem, capite primo ſuſcepti negotii, me planè ac plenè defunctum arbitrabar. Verum enim verò aurem non ita pridem mihi vellicarunt, docti quidam viri juvenes, ex Auditoribus quondam meis, monueruntque; optari plurimùm, ut de Scriptoribus *Historiæ Ecclesiasticæ* pari modò nonnihil commentarer. Hanc operam licet, à *Theologorum* noſtrorum *Coryphæo*, *Professore Regio* longè digniſſimo, potiùs expetendam putaverim; utpote qui ſicut omnium aliarum diſciplinarum, ita quo-

Doct. Ioh. Prideaux Exon. Coll. Rect.

quoque omnis generis Hiſtoriarum, quaſi fons ſit uberrimus; cujus hauſtu, ſitim ipſe meã frequentèr & cum ſumma voluptate ſedaverim: mihi tamen nõnullis ex eruditioribus amicis ad id cohortantibus haud prorſus defugiendã cenſui. Quin & tantem Scriptorum *Rerum Eccleſiaſticarum* etiam Catenam, huc attexere conſtitui. Quiſquis igitur *Eccleſiæ Hiſtoriam* rectè intelligere, & ordine cognitam habere cupiat, duo in univerſum (ut paucis rem conficiam) temporum intervalla diſtinctèreſpectanda animo proponat. Vnum ab *Ortu Mundi* ad Chriſti Redemptoris incarnationem; quo intervallo veteris *Teſtamenti* Eccleſia, *Iudaica* dicta, nunc floriſſe, nunc ſervitutem ſub tyrannis durum ſerviiſſe legitur. Alterum ab *Incarnatione Domini*, ad hoc ſeculum quod excurrit, quo militat *Novi Teſtamenti* Eccleſia, *Chriſtiana* dicta. Primum intervllum continet annos quater millenos quinquaginta minus, ſi *Scaligero* (quem in ſuprioribus etiam ſecuti ſumus) credamus. Secundum, mille ſexcentos & quos in luxu adhuc ultrà putamus. Quapropter *Eccleſiæ Hiſtoriam* per primum illud temporis intervallum, à Sacris utriuſque

Instrumenti voluminibus, primo petendam dicimus; quæ diligenter ac præ cæteris omnibus pervolvenda, studioseque perscrutanda noverit Lector. Sed & ijs, haud operæ suæ pretium grande defuturum sciat, si adhibeat libros *Antiquitatum Iudaicarum*, à *Josepho* scriptos, nec non eos, de bello *Iudaico*. Siquidem in his, *Ecclesiæ Veteris Testamenti* Historia ab initio *Mundi* usque ad postremum *Hierosolymæ* excidium paullo supra annum Mundi quater millesimum tricsimum, eruditissimus *Matathiæ* filius contexuit: adeo fidelitèr, ut *Divus Hieronymus* censor minimè obtusus, eum inter *Scriptores Ecclesiasticos* retulerit. Et magnus *Scaliger*, ei non solum in rebus *Iudaicis*, sed etiam externis tutius credendum censuerit, quam omnibus *Græcis* & *Latinis*. Sunt quædam in *Iosepho* peccata (inquit *Balduinus Jctus*) quis negat? *sed quammulta sunt recta, præclara, necessaria, ad ipsam quoque Sacram Historiam illustrandam*? præterea; peccata quæ objciuntur, aliquanto mitiùs à *Melchiore Cano errores* dicuntur ignorantis, non *mendacia* fallentis. *Iosepho* subnectere, sive potiùs cum ejus libris de bello *Iudaico* con-

Claruit circa 80. an. à Chr. Sub Domitiano.

Lib. de Emen. Temp. in prol.

De Institut. Historiæ lib. 1.

Lib. 11. p. 546.

jun-

jungere, nonnemo ſuadet *Hegeſippum*: (*Melchioris Cani* judicio) bonũ inprimis Auctorem, virumque probatæ fidei, ac gravem omninò Hiſtoricum. A Magno *Scaligero* quidem, ſicuti etiam ab eruditiſſimo *Caſaubono*, doctiſſimoque *Voſſio*, Scriptor ὑποβολιμαῖος ψευδεπίγραφος & *ſuppoſitius*, denique, Auctor, *infimæ vetuſtatis* perhibetur: vel ſaltem alius ab illo nobili *Hegeſippo*, Apoſtolorum temporibus proximo, *Juſtino Martyri* & *Athenagoræ* æquali, cujus frequentem habemus mentionem apud *Euſebium* & *D. Hieronymum*. Non deſunt tamen qui eum haud aſpernandum Auctorem putant, neque prorſus inutilem. Hiſtoriam quidem bellorum *Iudaicorum*, à Tempore *Maccabæorum*, uſque ad *Chriſti Natalem*, & *Herodis* mortem libro 1°. atque indè uſque ad *Veſpaſiani* expeditionem in *Iudæam*, & annum *Chriſti* 69, libro 2°. & deinceps libris 3°, 4°, 5°, uſque ad *Judæam* & urbem *Hieroſolymam* per *Veſpaſianum* & *Titum* funditùs everſam, Anno *Chriſti* 72°, poſteritatis memoriæ conſecravit. Atqui iſta omnia (inquit *Ioh. Bodinus*) meliùs ac verius ipſe *Ioſephus*, *qui non modò adfuit ſed etiam præfuit; & captivus*

Lib. 11. loc. Comm. cap. ult.

Scal. Animad. in Euſeb. Caſaub exerc. 1. cont. Bar. Voſſ. de H. Græ. l. 2. c. 14.

Caſp. Bart. l. 25 Adv. c. 10. & l. 34. c. 11.

Methodi; cap. 4.

à

à Vespasiano ac Tito, jus Civitatis, & Nomen Flaviæ gentis, ac statuam adeptus est. Denique, *principes illæ virtutes* Historici, nempè *summa eruditio, eximia integritas,* & *maximus rerum agendarum usus* in *Iosepho* claræ fuerunt. Quin & contra fictitium istum *Hegesippum* objicitur porrò, quod de rebus Ecclesiæ non agat, sed de *Iudæorum* gestis tantum, indè à *Maccabæis* usque ad urbis excidium. At *Bodino* responderi potest; primo; quod ea quæ à *Iosepho* copiosè libris 7. de Bello *Iudaico*, & sparsim in antiquitatibus referuntur, brevitèr & argutè complexus est *Hegesippus* iste in hoc opere. Deindè, nonnulla de *Servatore* nostro *Iesu Christo* à *Iosepho* prætermissa, vel obiter (quod esset fortassis à fide nostrâ alienus) indicata, Auctor iste non minus religiosè quam verè explicat. Denique, belli causas paucis recensèt; fontes maximarum calamitatum eruditè commonstrat; cur populus ille à Deo singularitèr electus, multumque dilectus, tam gravitèr attritus fuerit; cur *Hierosolyma* eversa, non solum (ut *Plinius* ait) *Urbium totius Orientis*, verum si insignia Dei spectemus beneficia, totius *Orbis* longe clarissimà. Cur Tem-

Gualter. in præf. ad Heg.

Lib. 5. c. 14 Hist. Nat.

Templum deletum; ſacra ablata; Gentis politeia, quæ per tot ānos ſteterat penitùs ſublata. Harum enim rerum non otioſa conſideratio, præſtantiſſimum qui ex cognitione Hiſtoriæ peti ſolet fructum, pio prudentique Lectori affatim ſuppeditabit. Vel ſi noſtro *Hiſtoriarum Eccleſiaſticarum* ſtudioſo ſuppoſititium hunc Auctorem prætermittere placeat, nec poſt Sacros Codices & *Ioſephi Antiquitates* extantlatas, gravetur retro oculos conjicere, & univerſam *Hiſtoriæ Sacræ* & *Eccleſiaſticæ* imaginem, uno quaſi intuitu ab Orbe condito ad Chriſtum natum, & indè porrò ad annum quaſi quadringenteſimum ſecundi intervalli contemplari, *B. Sulpitii Severi Hiſtoriam Sacram* accerſat; quam à *Mundi* initio exorſus, *Synodo Burdigalenſi* concludit. Vir erat doctrina & ſapientia plurimum pollens; Scriptor valdè politus. Dictione utitur adeò terſâ & eleganti, ut Eccleſiaſticorum *puriſſimus Scriptor*, à *Ioſepho Scaligero* vocetur. Cujus præſtantiſſimi viri judicium, prolixiori nec minùs eleganti teſtimonio *Victoris Giſelini*, ſummæ eruditionis medici, ac *Philologi* confirmare lubet, Ille ſic, *Res à Mundi exordio ſacris li-*

Claruit anno Chr. 427.

literis editas brevitèr conſtrinxit B. *Sulpitius, & cum diſtinctione temporum ad ſuam uſque memoriam carptim perduxit. Quo opuſculo non ſanè magno, aliud an ullo unquam ſeculo Reipub. Chriſtianæ utilius, ac præſtabilius editum ſit, iis, quorum illud eſt judicium, judicandum relinquo. De elegantia vero præſtare auſim, & affimare me poſſe confido, nulli idem omnium Scriptorum Eccleſiaſticorum quicquam concedere: alia verò omnia, quæ in eodem genere verſantur, tanto intervallo omnimodis ſuperare; ut ne ſint quidem ad hoc comparanda. Magnum eſt quod dico & fortaſſe plurimis incredibile. Sed ejuſmodi tamen quod non tam dicenti mihi, quam teſtificanti pro me veritati creditum iri confidam, ſi quibus operæ pretium erit, Oroſium, Florum, Eutropium alioſque Epitomatum actores cum hoc noſtro omnibus partibus contendere. Eam verò palmam ſola, ut mihi videtur, C. Saluſtii rerum Rom. auctoris florentiſſimi imitatione conſecutus eſt. In quo cum multa virtutis locum obtinere videret, quæ tamen ſub imitationem vix caderent, abruptum dico ſermonis genus, quod audientem Lectorem tranſvolat, nec, dum repetatur, ex-*

pe-

pectat; ſive ut loquitur Seneca, amputatas ſententias, & verba ante expectatum cadentia; eas virtutes utpote Saluſtio ſuas, integras reliquit. A verbis item antiquis, ex Catonis (ut volebat Auguſtus) originibus excerptis conſulto ſe abſtinuit. At concinnam illam brevitatem, lectiſſimis, ac ſignificantibus verbis temperatam, ſuo inſtituto cum primis accommodam, tantâ arte expreſſit, ut propemodum quis dicat non imitatū eum, ſed æmulatum. Neque n. ſatis habuit eodem, quo ille, modo orationem ducere, ſecare, circumſcribere, colligare, ac denique à re una ad aliam tranſire; niſi & principiis iiſdem libros ſuos ordiretur; ita tamen, ut quæ ille, teſte Fabio, nihil voluit ad Hiſtoriam pertinere, hic paullò propius ad rem accommodârit. Quæ omnia ſaltem hiſtoria præclarè elucere, vel primo oculorum injectu facilè quivis animadvertit; confecta eſt enim, ut dixi, in primo ætatis flore, quum flagrans eloquentiæ ſtudium, ſevera Turronenſis contubernii diſciplina nondum reſtinxiſſet. Hactenus *Giſelinus.* Hanc *Severi* hiſtoriam Sacram accuratè recenſitam atque emendatam & ad *Carolum*, ejus nominis *Quintum Cæſarem*, ex *Sleidani* de *Quatuor Summis Imperiis* libro,

1629 libro, non inelegantèr continuatam, paucis ante annis emiſerunt *Elziverii, Typographi Lugduno Batavi.* Habet quidem ſuos errores de quibus videndus *Bellarminus*, de *Scriptoribus Eccleſ.* Ao 420. Atque hactenus de iis qui primi Intervalli *Hiſtoriam Eccleſiaſticam* ſcripſerunt, & quos imprimis legendos cenſemus.

SECT. 33.

Secundi intervalli (h.e. Eccleſiæ Chriſtianæ) Hiſtoria, primo ab Evangeliſtis & aliis Novi Inſtrumenti libris, ubi ejus incunabula narrantur hauriendæ eſt. Qui porrò aliquam partē ejus infantiæ αὐτόπται) deſcripſerint, vix ulli extāt: circumferuntur nonnulli qui iisdem temporibus vixiſſe perhibentur & primorum Martyrum certamina deſcripſiſſe, ſed à doctis ſuppoſititii, quòd fabulis ſcateant æſtimati. Ei vitio Recentiorum aliquot obnoxios fatetur Baronius. Idem Vives conqueritur & Melchior Canus. Item Veteres nonnulli. Ideoque Eccleſiæ Hiſtoria cum cura legenda. Nimia tamen incredulitas vitanda: in lectione Hiſtoriarū quales eſſe debeamus.

An-

Antiquissimi & priores recentioribus præponendi.

JAm verò alterũ illud intervallũ) quod à *Christo incarnato* sumere initium dixi, & ad ætatem nostram excurrere) *Novi Testamenti Ecclesiæ* tribuitur, quæ *Christiana* dicitur *Ecclesia*, sicuti prior illa *Iudaica* dicta est. *Ecclesiæ* verò *Christianæ* Historia, à Sanctissimis quatuor *Evangelistis*, Spiritus divini amanuensibus fidelissimis, primò requirenda est. Hi enim *Redemptoris nostri, rerum Domini, Ecclesiæ fundatoris juxta & fundamenti* (verbis Reverendissimi Cicestrensis Episcopi loqui mihi hic liceat) Historiam literis consignarunt. Deindè beatissimorum *Apostolorum Actus, Petri*, præsertim, atque *Pauli perigrinationes, pericula, & ἀνδραγαθήματα Sanctus Lucas ὁ πάνυ* (eruditissimum hic etiam agnoscite Antistitem) *luculento quidem & purissimo sermone Græco, adeo ut ne ipsæ quidem Athenæ magis Atticè loquantur*, æternitati consecravit. Præter hosce *Novi Instrumenti* Scriptores, (qui etiam ipsi *Christianæ Ecclesiæ* tantùm incunabula exhibuêrũt) panci admodum ad manus no-

præf. ad Appar. n. 10.

noſtras perve.erunt; pauci, inquam, aut potiùs nulli qui prima ſecula, ut teſtes oculati deſcripſerint; aut qui res in *Eccleſia* geſtas, donec adoleſceret, memoriæ tradiderint. Circumferuntur quidem varii Scriptores qui primo illo *Eccleſiæ* ævo vixiſſe dicuntur; qualis *Prochorus* (unus ex ſeptem *Diaconis* quos Apoſtoli ipſi ordinarunt) qui vitam *Evangeliſtæ* & *Apoſtoli Johannis*, quæ in *Orthodoxographis* & *Bibliotheca Patrum* legitur, ſcripſiſſe perhibetur. *Abdias Babylonius* unus ex 72. *Diſcipulis* (ſi ei credere liceat) qui de certamine *Apoſtolorum* libros decem ſcripſiſſe dicitur. *Linus* de paſſione Divorum *Petri & Pauli*. *Preſbyteri Achaiæ* de paſſione Sancti *Andreæ Apoſtoli*, atque alii; quos omnes tamen ſuppoſititios, & inter *Apocrypha* reputandos cenſuerunt *Patres Antiqui*, immo etiam *Baronius*, *Bellarminus*, *Sixtus Senenſis*, *Melchior Canus*, aliique viri doctiſſimi hujus & ſuperioris ſeculi: mirum quòd fabulis adeò inſulſis referti ſint ut nec in ijs quæ vera fortaſſe ſunt, fidem mereantur. Neque iſti ſolum *primæ antiquitatis* vulgò dicti Scriptores, huic vitio obnoxii eſſe perhibentur, ſed è recentio-

Voſſ. l. 2. de hiſt. Gr. c. 9.

ri-

ribus etiam non pauci, de rebus vetuſtiſſimis ſcribentes, nimiâ credulitate laborantes, fabularum figmentis mirè ſcatent. Id quod ingenuè fatetur magnus *Cardinalis. Nulla res* (inquit) *ita barbarus negligi viſa eſt, ac rerum Eccleſiaſticarum geſtarum vera, certa, & exactâ diligentiâ perquiſita narratio.* Et *ut de Antiquioribus loquar, qui ejuſdem argumenti Commentarios ediderunt, invenire difficile eſt, qui veritatem in omnibus ſit aſſecutus.* Tale quid ante Baronium graviter conqueſtus eſt, *Johannes Ludovicus Vives. Maximum* (inquit) *ſæpenumero dolorem cepi, dum ipſe mecum reputo, quam diligenter, quanta curâ, Alexandri, Annibalis, Scipionis, Pompeij, Cæſaris & aliorum ducum: Socratis, Platonis, Ariſtotelis, & aliorum Philoſophorum acta perſcripta ſint, & ſempiternæ memoriæ infixa, ut periculum non ſit ne unquam excidant: Acta vero Apoſtolorum, Martyrum, denique Divorum noſtræ religionis, & ipſius ſive creſcentis Eccleſiæ, ſive jam adultæ, operta maximis tenebris ferè ignorari, tanto ſive ad cognoſcendum, ſive ad imitandum, quam Ducum aut Philoſophorum fructuoſiora. Nam quæ de iis ſunt ſcripta, prævum pauca quædam, mul-*

Baron. in præf. ad Tom. 1. Annal.

Lib. 5. de Tr. diſc. p. 360.

multis ſunt commentis fœdata; dum qui ſcribit, affectui ſuo indulget, & non quæ egit Divus, ſed quæ ille eum egiſſe vellet, exponit: & vitam dictet animus ſcribentis non ipſa veritas. Pergit porrò Vives: *fuêre qui magnæ pietatis loco ducerent mendacia pro religione confingere; quod & periculoſum eſt, (ne veris adimatur fides propter falſa) & minimè neceſſarium, quoniam pro pietate noſtrâ, tam multa ſunt vera, ut falſa tanquam ignavi milites, atque inutiles, oneri ſint magis quam auxilio.* Hactenus doctiſſimus ille *Hiſpanus*; cui cum per omnia concinat popularis ejus *Melchior Canus*, magni etiam nominis apud pontificios (nec immeritò) Theologus; verba ipſius hic quoque repetere non gravabor. *Dolenter hoc dico* (inquit) *potiùs, quam contumeliosè, multò à Laertio ſeveriùs, vitas Philoſophorum ſcriptas, quam à Chriſtianis vitas Sanctorum; longeque incorruptius & integriùs Suetonium res Cæſarum expoſuiſſe, quam expoſuerint Catholici; non res dico Imperatorum, ſed Martyrum, virginum, & Confeſſorum. Illi enim in probis aut Philoſophis, aut principibus, nec vitia, nec ſuſpiciones vitiorum tacent; in impiis verò, etiam colores vir-*

Lib. 11. *loc. Com. p.* 533

virtutum produnt. Noſtri autem plerique vel adfectibus inſerviunt, vel de induſtria quoque ita multa confingunt, ut eorum, me nimirum non ſolum pudeat, ſed etiam tædeat. Hos enim intelligo Eccleſiæ Chriſti, cum nihil utilitatis attuliſſe, tum incommodationis plurimum. Ita *Melchior Canus.* Neque putare debemus, hujus noſtri ſolum, aut ſuperioris etiam ſeculi homines, doctos pioſque, de corruptelis hujuſmodi maculiſque ſcripta Eccleſiaſtica depravantibus, conqueſtos eſſe quaſi nuper irrepſiſſent, aut hujus culpæ rei non forent Scriptores etiam nonnulli inter antiquiſſimos numerati. Ante mille trecentos retrò annos, & cum nondum adoleverat Eccleſia, reperti ſunt qui rerum *Eccleſiaſticarum* monumenta falſitatibus turpiter inficere, aliiſque vitiis infuſcare ſatagerent. Id *Arnobius* contra Gentes expreſſè cauſſatur: *Sed neq; omnia conſcribi, aut in aures omnium pervenire potuerunt, geſta gentibus in ignotis & uſum neſcientibus literarum: aut ſi qua ſunt literis, conſcriptionibuſq; mandata, malevolentia dæmonum, quorum cura & ſtudium eſt, hanc intercipere veritatem, & conſimilium his hominum, interpolata quædam* Lib. 1. p. 47

dam, & addita; partim mutata atq; detracta verbis, ſyllabis, literis; ut prudentium retardarent fidem, & geſtorum corrumperent veritatem. Sic Arnobius. Et reverà, quid ad corrumpendã contaminandamque *Veteris Eccleſiæ* memoriam valeret, quod dolo malo non fecerunt *Ethnici, Judæi, Hæretici*? quid fatua credulaque ſuperſtitio non affinxit? Hæc (Auditores) eo fuſiùs perſequi libuit, ut ſcirent *Hiſtoriarum* ſtudioſi, & diligenter animadverterent, quanta cum cautione & cura *Hiſtoria Eccleſiaſtica* ſit legenda: ſiquidem in ea multo magis quam in ulla alia Hiſtoria à fabulis cavendum. Quia hic multò periculoſius eſſe, quam in rebus civilibus, erroribus implicari omnibus in confeſſo eſt. Cæterum, uti hac ex parte, operam dare non mediocrem convenit, ne falſum pro vero, temerè accipiamus; ita etiam attentè proſpicere decet, ne verum pro falſo inconſultè rejiciamus. *Fateor* (inquit doctiſſimus *Balduinus* Iſtus) *ubi tot inſidiæ ſunt, & tantum periculi, laudandam eſſe timidam eorum* εὐλάβειαν, *qui meminerunt non temerè eſſe credendum. Sed quorundam rurſus nimia eſt* ἀπιστία *qui nihil credunt, quam quod ab u-*

De Inſtit. p. 93. edit. 16.

unius alicujus Scriptoris stylo consignatum erit. Vt de *Apostolorum* temporibus, nihil dici velint, quod ab ipso *Luca* non sit expressum. Atqui *D. Lucas Pauli* potissimùm *Historiam* contexere voluit, & rursus, in ea quædam *Lucam* prætermisisse, indicat ipsius *Pauli* ad *Galatas* Epistola. De *Simone Mago* loquens, simplicitèr narrat *D. Lucas*, eum in sua *Samaria* commotum increpatione *Petri*, agnovisse suum peccatum. Sed an propterea clamabimus esse falsum, quicquid præterea de eo narrant vetustissimi & gravissimi Auctores, *Iustinus*, *Tertullianus*, *Arnobius*, *Eusebius*, *Epiphanius*, *Augustinus?* quapropter illud semper teneamus & meminerimus, nos in lectione Historiarum, esse debere quales ab *Aristotele* esse dicuntur, qui neque pueri neque senes sunt: qui inquam, ad credendum neque sunt nimium faciles, neque difficiles nimium. ὄυτε (inquit) πᾶσα πιστεύοντες, ὄυτε πᾶσιν ἀπιστοῦντες. Scitum profecto est illud Hesiodi. πίστεις δ' ἄρα ὁμῶς καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας, *Credulitas pariter ac diffidentia perdiderunt homines.* Verum rectè quoque aliquis vicissim dixerit, modò πίστεις, modò ἀπιστίαι esse utiles

Lib. 1. oper. & D. ver. 370.

atq; ſalutares. Nam non omne veriſimile ſtatim verum; uti neq; quod primum incredibile videtur continuò falſum. Crebrò faciem mendacii veritas retinet: & mendacium ſpecie veritatis obcluditur: uti alicubi *Seneca*. Quocirca (ut pergamus) quum Auctores non occurrant qui teſtes oculati rerum earum quas memoriæ mandant aliquando fuerint; proximum eſt ut eos qui quod ab aliis acceperunt, bona fide narrant, audiamus: præſertim ſi & ætas ipſa & antiquitas, & virtus fidem atque auctoritatem concilient. Inter hos enim, antiquiſſimos illos, atq; (ut ita dicam) Claſſicos Auctores recentioribus anteponere nos decet. quod *Ariſtoteles*, de teſtibus, id quidem hîc locum habere meretur; *Rhet. l.* 1. πιστότατοι δὲ παλαιοὶ, ἀδιάφθοροι γάρ Quin & ita fieri ſolet, ut quo poſterior recentiorque fit rei antiquæ narratio, tanto mendoſior corruptiorq; evadat. Namque ut vinum, quo magis transfunditur, evaneſcit magis, tandemque fit vappa: & quemadmodum fama ipſa, quo longius progreditur, longius recedit à verò, pluſq; colligit vanitatis; ſic & perſæpe Hiſtoria, quæ à pluribus repetita variè jactatur, & aliis atq; aliis verbis recitata ſpargitur; tandum

tandem contaminatur & in fabulam degenerat. Hæc quidem longiùs quam in animo erat produximus, ſed Lectores cordati & veritatis amatores, huic prolixitati veniam faciliùs concedent, ſi meminerint, omnia eo ſpectare, ut ſumma demum cautela in *Hiſtoriarum Eccleſiaſticarum* voluminibus pervolvendis adhibeatur. jam igitur ad Auctorum Catalogum & ſeriem quos, poſt *Novi Teſtamenti* libros viri doctiſſimi præſcribunt legendos, deſcendam, & qua par eſt brevitate percurram.

SECT. 34.

Tertio demum ſeculo, florente Eccleſia floreſcere cœpit Hiſtoria. Euſebius Pamphili inter Eccleſiæ Hiſtoricos princeps. In libris de vita Conſtantini Xenophontis æmulus. Multa ab eo ſcripta periêre. Eius auctoritas vindicatur. Quouſque Hiſtoria Euſebii procedat. De Ruffino Scaligeri iudicium. Tripartita Hiſtoria. Panegyrici Euſebiani lectio cōmēdatur.

QVandoquidem igitur Scriptores illi qui cum *Apoſtolis* vixiſſe feruntur,

pro ſuppoſititiis (uti ſupra dictum eſt) rejiciantur: quique eos immediatè ſecuti ſunt, per duo prima ſæcula, aut vaſta illa rei literariæ clade abſorpti, non extant, aut de Hiſtoria Eccleſiaſtica, (opinione doctiſsimi Caſauboni) *magis videantur cœpiſſe cogitare, quam ad eam illuſtrandam ſeriò ſe compoſuiſſe.* Oculos in tertium ſeculum conjiciamus quod cum duobus ſequentibus, *jure meritò* (inquit ille) ἀκμὴ τῆς ἐκκλησίας, flos ipſe Eccleſiæ, & ætas illius aurea, nuncupari poteſt. Eo tempore ſicuti Theologica ſtudia, ubiq; florebant, ita Hiſtoria quoq; Eccleſiaſtica, hactenus tantum non ignorata, cœpit efflorescere. In hoc ſtadio decurrere, princeps (quod quidem novimus) aggreſſus eſt ὁ τῆς Παμφίλου, *Euſebius Pamphili* (quemadmodum propter amicitiam cum *Pamphilo Martyre*, teſte *Hieronymo* vocabatur) *Cæſareæ Paleſtinæ* (imperante *Conſtantino*) Epiſcopus, (quemq; πολυμαθῆ καὶ πολυίστορα *Cedrenus* meritiſsimo indigitat) ſui ſeculi fine controverſia, vir eruditiſſimus fuiſſe perhibetur. Is (inquam) uti ipſe in proœmio libri primi affirmat, princeps animum ad *Eccleſiæ Catholicæ* Hiſtoriam univerſalem ſcribendam appulit, manum operi

Prolegom. ad exercit.

L. de Illuſt. viris.

Floruit Euſeb. anno Chr. 330.

operi admovet, & à *Nativitate Domini* auſpicatus, perq; tyrannorum tempora accuratè progreſſus, rerum in *Eccleſia* geſtarum ſeriem, *Apoſtolorum* & aliorum illuſtrium in *Eccleſia Doctorum* ſucceſſiones, doctrinam Evangelicam, Martyria, perſecutiones, quas tyranni quidam adverſus *Eccleſiam* moverunt, Hæreticorum etiam perverſa dogmata, ad ſua uſq; tempora, decem libris ſingulari diligentia pertexuit. De vita etiam *Conſtantini Magni*, quatuor libris qui hodieque extant, ac pro genuinis à *Photio* agnoſcuntur, ſcripſit. Verum *Xenophontis* (qui *Cyri παιδείαν καὶ ἐγκώμιον* verius quam *Hiſtoriam* deſcripſit, ut boni *Principis* imaginem contemplandam proponeret) exemplum ſecutus, non tam Hiſtoriam quã panegyricum de laudibus *Conſtantini*, & præclaris ejuſdem facinoribus concinnavit. Vnde *ἐγκωμιαστικὸν τεῦχος βιβλίον* à Photio illud opus nuncupatur. Certè principis optimi, vivum paradigma inibi ſubjecit oculis, quod cum fructu Reges etiam & principes potentiſſimi contemplari poſſint. Vti *Grynæus* rectè obſervat. *Martyrum* quoque Hiſtorias ex archivis *Eccleſiarum*, Notariorumque ſcriniis, tabuliſque

V. Ciceſtr. præfat. App. n. 35.

In præf. ad Hiſt. Eccl.

buliſque, eundem *Euſebium* contexuiſſe animadvertit Reverendiſſ. *Ciceſtrenſis Epiſcop. Nec erant illa* (inquit) *breviculaquædam, recitandis nominibus deſtinata; quale nunc eſt Romanum quod proſtat publicè Martyrologium, Bedæ, Vſuardi, aut ſi quæ ſunt iſtiuſmodi aliorum, vel qualia Græcorum Menologia; ſed erant hiſtoricæ narrationes, rerum geſtarum; Commentarii ſcripti κατ' πλάτος* quod quidem probat eruditiſſimus præſul, ex ipſo *Euſebio*. Vbi de *Apollonio* agens, ait ipſe; *Jſtius coram judice verba, & reſponſa quæ dabat, ad Perennii interrogata; orationem quoq; apologeticam, apud Senatum habitam, ſi cui libitum fuerit accuratè cognoſcere, legat ille librum à nobis compoſitum de veterum Sanctorum Martyrum rebus geſtis.* Iſte autem liber, nec non alia plura *Euſebii* opera (de quibus à *Divo Hieronymo* inter Scriptores Eccleſiaſticos facta eſt mentio) perîêre, neq; ad manus recentiorum ſæculorum pervenerunt. Sed auctoritati *Euſebianæ* multi detrahunt, Hiſtoriamq; Eccleſiaſticam à *Gelaſio papa* in *Concilio* rejectam aiunt, atque *Apocrypham* pronunciatam. Verum ad *Euſebii* auctoritatem aſſerendam, ſuffici

Præfat. ad App. n. 14. & 18.

Lib. 5. c. 10

Voſſ. l. 2. de Script. Gr. c. 17.

et

et nobis, quod ipſe *Gelaſius*, in principio ejuſdem cenſuræ *Chronicon Euſebii Cæſarienſis*, atque ejuſdem *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ* libros propter rerum ſingularem notitiam, uſquequaque non renuendos dixerit: quod idem teſtatur *Volaterranus*. In jure Pontificio *Euſebii* tantum Chronica ſimul & Hiſtoria recipiuntur. Sin minus, accedat *Melchioris Cani* confirmatio. In *Hiſtoria Eccleſiaſtica Euſebii, ſatis Gelaſius oſtendit, cætera ſibi ac Concilio placuiſſe, dum quædam diſplicuiſſe commonuit. Itaq; ſi fabulam Abagari, laudeſq; Origenis ab Euſebio demeres, digna ejus Hiſtoria eſſet, cui fides omnino haberetur.* Mihi quidem hac ex parte judicium doctiſſimi *Sculteti* valdè arridet, quod hiſce verbis explicavit. *Qui Eccleſiæ Hiſtoriam continent libri, luculenter demonſtrant Hiſtoriam veteris Eccleſiæ illam demum eſſe veram, quæ ex germanis patrum Orthodoxorum libris eſt petita: quam enim diu Iuſtinum, Irenæum, Origenem, Tertullianum, Cyprianum, Clementem Alexandrinum, alioſq; probatæ fidei patres in Hiſtoria ſua ſequitur Euſebius, Hiſtoricum agit fide dignum: ſed ſimul atq; ad traditiones, & non ad ſcripta ſed audita provocat, fabuloſæ*

Lib. 5.

Lib. 11. p. 543.

Medullæ com. 3. p. 6.

bulosa multa miscet. Ita Scultetus. Reverà *Pontificii* sæpius *Eusebium* acerbius perstringunt, & in eum acriter incurrunt; maximè *Cardinalis Baronius* (uti notat idem *Scultetus*) suum in *Eusebium* prodit odium, non aliunde natum, quam quod *Historicus qui laudes & donationes Constantini Ecclesiasticas fuse presecutus, donationis Romanæ non modò mentionem facit nullam, sed eam etiam fictam esse innuit, dum Constantinum non à Papa Romano Romæ, sed Nicomediæ baptizatum esse scribit.* Ast Arriana Hæresi eum laborasse aiunt, & Arrianorum partibus semper favisse; ideoq; sublestæ fidei nonnunquam accusatur. Revera, ante Synodum Nicænam ea labe infectum fuisse nimis liquido liquet: sanctorum verò deinde patrum anctoritatem libenter secutum, sanctissimè atque piè in orthodoxia vixisse nonnulli scribunt. Immo fertur apud Græcos (testante *Georgio Trapezuntio*) ab eo, jussu patrum, sacrosanctæ illius Synodi symbolum scriptum fuisse: quod ita composuit, ut ad dejiciendam absque controversia perniciosam hæreticorum opinionem, filium Dei genitum non factum, cõsubstantialemq; patri conscripserit, ac patribus

Ib. p. 2,

Præf. ad Nicolaum. V.

Hist. Eccl. Socr. l. 1. c. 5.

Cassiod. hist. Trip. l. 2, c. 11.

patribus tradiderit. Certè quæ in eo conventu acta essent, fidelissimè ac planissimè per literas, quæ etiam nunc extant, omnia suis civibus indicavit. Vti scribit *Donatus Veronensis*. Sed ut procedamus, *Eusebii* Historia nos ad Annum *Christi*, 325. deducet: indè *Ruffinus Aquileiensis* Presbyter, *Divi Hieronymi* æmulus, *Eusebii* Historiam è *Græco* in *Latinum* sermonem transferens, duos de proprio addidit libros; Historiamq; ad *Theodosii* Imperatoris mortem usque, & annum *Christi* 400. propagavit. Verum & in transferendo, nimia usus est libertate, & in opere proprio, *Eusebium* plurimum exscripsit: unde *fatilissimum Auctorem* eum vocat *Iosephus Scaliger*, in *Appendice* operis incomparabilis de *Emendatione Temporum*: nec erit fortasse piaculum, si noster historiarum studiosus insuper eum habendo prætereat: nam eorundem temporum Historiam, uberius multo & accuratius, *Socrates*, *Theodoretus*, & *Sozomenus* composuerunt. Hosce Tres *Epiphanius Scholasticus*, latine transtulit, *Magno Aurelio Cassiodoro* id postulante, qui ex tribus istis unum corpus confecit ediditq, undè tripartitam Historiam appellatam

Præf. ad Paul. 3.

Voss. lib. 2. de hist. lat. cap. 11.

Cassiod. de Divin. lect. c. 17.

ex

ex ipſo conſtat. Hîc verò *David Chytræus* vir clariſſimus & de utraq; Hiſtoria optimè meritus, ſtudioſos monet hortaturq; ut non modo fragmenta illa à *Caſſiodoro* conſuta, ſed ſcriptores integros, qui *Græcè* & *Latinè* impreſſi extant, diligenter legant. Et *Euſebii* panegyricum de vita *Conſtantini* præmittant, *ex quibus & triginta annorum* (inquit) *Hiſtoriam integram, & edicta præcipuè, ac leges Conſtantini de religione Chriſtiana, libris 2°. 3°. & 4o. expoſitas, diligenter conſiderent, fontemque ipſum ex quo plurima Socrates, Theodoretus, & Sozomenus, initio ſuarum Hiſtoriarum hauſerunt, cognoſcant.*

SECT. 35.

Socrates quo tempore vixerit, unde & quouſq; hiſtoriã perduxerit: item Theodoretus *quid quoq; libro complexus ſit.* Photii *de eo cenſura.* Sozomenus Salaminius, *novem libris hiſtoriam continuat ad An. Chr.* 423. D. Gregorii *locus adverſus* Sozomenum *expenditur. Eiq; reſpondetur.* Sozomeni *Candor, de eo Evagrii teſtimonium. Tripartitam Hiſtoriam ſequitur Evagri-*

us eamq; continuat, ad ann. 597. Theophilactus Simocattus inde ad Ann. 601.

SVb *Arcadii* filio, juniore *Theodosio* floruit *Socrates*, natione *Bizantinus* a fine *Eusebii* & victoria *Constantini* adversus *Maxentium* A. *Chr.* 313, vel potius ab ipso anno quo Imperator in *Britannia* palam declaratus est, videlicet An. Chr. 309. *Historiam* exorsus, eam usq; ad decimum septimum prædicti *Theodasii* Iunioris consulatum perduxit. h. e. ad A. Ch. 441. Libros septem scripsit, stylo non admodum splendido; quorum primus *Constantini Cæsaris* tempora continet. Secundus *Constantii*. Tertius, *Iuliani* & *Iouiani*. Quartus *Valentiniani* & *Valentis*. Quintus *Gratiani* & *Theodosii* primi. Sextus *Arcadii* tempora. Septimus *Theodosii* Iunioris annos 32. complectitur. Tota *Historia* annorum 140, spatium continet. Sicuti ipse capite ultimo lib. 7. verbis expressis nos docet, ita enim loquitur: *Hic septimus liber spacium triginta duorum annorum continet, tota autem Historia, in septem libros partita, annos* 140. *complectitur, quæ orditur* *Anno 440.*

ditur a primo anno, ducenteſimæ ſeptuageſimæ primæ olympiadis, in qua Cõſtantinus Imperator declaratus fuit: deſinitq; ſecundo anno trecenteſimæ quintæ Olympiadis, ad XVII. conſulatum Imperatoris Theodoſii. Novati partibus eum faviſſe pluribus è locis manifeſtum eſt. Nam (quod obſervavit doctiſſimus *Iacob. Billius*) nihil libentius fecit, quam ut non modo oblata, ſed etiam interdum quæſita occaſione in *Novatianorum* laudem multa commemoret. Et ſi quis pio Zelo incenſus *Novatianos* acrius inſectetur, hujus nomen exiſtimationemq; perſtringere ac labefactare ſtuduit. Sed ita obliquè, ut minus perſpicaci Lectori non tam doloris ſuo atq; iræ obſequi, quam veritatis rationem habere videatur: hæc (inquam) *Iacobi Billii*, viri admodum docti cenſura eſt, de *Socrate*, Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Scriptore quam ideò adponendam duxi, ut majorem inter legendum cautelam φιλοΐσωρ noſter adhiberet.

Obſervat. Sacrar. l. 1. c. 26.

Theodoretus eiſdem temporibus vixit, *Cyri Meſopotamiæ vel Syriæ Vrbis* Epiſcopus. Hiſtoriam *Eccleſiaſticam* ſcripſit, a fine *Euſebii*, & ab hæreſi *Arriana* exorſus ad tempora *Theodoſii* Innioris quoquè

què eam deducit. Secundæ *Synodi Generalis* gesta, fusius aliquanto narrat quam alii Historici; qui extant, sunt libri quinq;. Eorum primo *Historiam Ecclesiæ* sub *Constantino Magno* repetit. Secundo tempora *Constantii* exponit. Tertio quid in *Ecclesia* gestum sit, imperante *Juliano Apostata*, narrat. Quartum librum *Joviano*, *Valentiniano*, & *Valenti* tribuit. Quintum *Gratiano*, *Theodosio Magno* & *Arcadio* assignat: *Theodosii* quoq; *Junioris* initia eodē libro attingit. *Tmem.31.*

De stylo *Theodoreti*, hæc est censura *Photii*; nimirum Historiæ eum magis convenire, quam istum, quo vel *Socrates* utitur, vel *Hermias Sozomenus*, vel etiam *Evagrius Ponticus*, atq; eadem est sententia doctissimi viri *Gerardi Johannis Vossii*. *Lib. 2. de Hist. Gr. cap. 20.*

Floruit eodem tempore cum Socr. & Theod.

Hermias Sozomenus Salaminius erat, & sub *Theodosio* quoque secundo floruit; cui Historiam suam dedicavit. Eam à consulatu *Crispi* & *Constantini* auspicatus est, Anno Chr. CCCXXIII. continuatq; ad *Honorii* usq; mortem, videlicet ad An Chr. 423, quod temporis intervallum, libris novem complexus est; quorum duo primores, *Constantini M.* tempora repetunt. Tertius & Quartus

res ſub tribus *Conſtantini* filiis geſtas continent. Quintus & Sextus *Juliani*, *Valentini* & *Valentis* tempora comprehendunt. Septimus *Gratiani* & *Theodoſii* primi. Octavus *Arcadii*. Nonus *Theodoſii* ſecundi, uſque ad mortem *Honorii* tempora procurrit. Sed ipſam *Sozomeni* Hiſtoriam *ſedes Apoſtolica* ſuſcipere recuſat (Magni *Gregorii* verba ſunt) quia multa mentitur; & *Theodorum Mopſueſtiæ* nimium laudat, atq; uſq; ad diem obitus ſui, magnum doctorem Eccleſiæ fuiſſe perhibet; de hoc loco quidem me monuit nuperrimè, vir ab eruditione multifaria, ac ſingulari tum pietate tum prudentia Clarus *Georg. Hackwillus* S. Theologiæ Profeſſor. Verum à *Melchiore Cano* jamdudum reſponſum; nihil tale apud *Sozomenum* reperiri de *Theodoro Mopſueſtiæ*. Et *Gregorium* memoria lapſum, dum pro *Theodoreto Sozomenum* ſcriberet; nam *Theodoreti* verba ſunt illa, quæ *Gregorius* retulit, *Cardinalis Baronius* etiam reſponſum ſuppeditat, dicendo, nimirum, ab *Eccleſia R. Sozomenum Theodorum Mopſueſtiæ laudatorem non recipi: in reliquis quæ vera dixit, quomodo potuit ab Eccleſia non recipi?* præterea

Lib.6. ep. 31.

Lib.11. p. 544. ed.

Lib. 5. c. 27 & c. 40.

Tom. 4. ad An. 439.

à

à Gelasio papa (cui nemo ob auctoritatem atq; doctrinam refragari potest juxta ipsum *Cardinalem*) constat, *Sozomenum* non rejici, sed majoris fidei haberi quam *Eusebium Cæsariensem*; ejusq; Historiam majoris æstimationis apud *Photium* quam *Socratis* fuisse. Deniq; respondet *Canus*; *in concilio Florentino, cui interfuit Imperator Palæologus, testimonium Sozomeni, non solum usurpatum sed etiam probatum.* Utcunque nobis de eo candidè liceat sentire, tum propter candorem & veritatis amorem quem præ se fert Ipse, primo capite; & porro spondet: nimirum, ubi orthodoxorum hominum contentiones, jurgia, perfidiam multorum, & alios defædos nævos narraturus, ἰδιολογίαν περιφέρειν opinionem deprecatur, uti doctissimus etiam observat *Casaubonus*: non enim illa se scribere dicit, quod voluptatem ex talibus caperet; sed volentem nolentem, quoniam infecta reddere quæ facta essent non posset; quæ gesta autem essent silere, hoc vero esset veritatem prodere, & Historiæ legitimæ jura corrumpere, μάλιστα (inquit) τῆς ἀληθείας ἐπιμελοῦς χρὴν, διὰ τὸ τῆς ἱστορίας ἀκίδηλον. Et iterum, πάντα, διὰ τοῦτο ποιῆσθαι τῆς

Lib. 1. hist. Eccl. c. 1.

In præfat ad polyb.

a *In historiam nihil ponendum quod non sit maxime sincerum.*

τῆς ἀληθείας τὴν συγγραφέα προσήκει: tum propter *Evagrii* judicium, de eo cum aliis, hisce verbis. *Eusebius Sozomenus, Theodoritus & Socrates, de clementissimi nostri servatoris in mundum adventu, de ejus in Cælos adscensione, de rebus gestis Apostolorum, de certaminibus à sanctis Martyribus confectis, & si quid aliud factum sit, dignum commemoratione vel secus, ad aliquam partem regni Theodosii literis accuratissimè prodiderunt:* hoc inquam Evagrii Scholastici judicium, *insignis eorum temporum Historici, & ex Græcis, primi eorum qui leguntur, orthodoxi; si Baronium* aut saltem ejus Epitomasten audiamus.

b *Veritatem omnib. rebus anteponere scriptorem decet.*

Spondan: ad An. 565. Casaubonus tamen, eum dicit a fabulosis narrationibus non nimis alienum. Exercit. 13. An. 31 n. 58. Vide ipsũ Evag. l. 1. cap 1.

Atq; hic ipse *Evagrius Tripartitæ Historiæ* Scriptores excipit, | suamquè Historiam inchoat ubi *Socrates* & *Theodoretus* desierunt, a *Synodo* nimirùm *Ephesinâ*, auctoritate & mandato *Theodosii Iunioris* coactâ, circa An. Chr. 431. qua *Synodo* damnatus est *Nestorius*. Eam autem continuat usq; ad annum duodecimum Imperatoris *Mauritii*: *Christi* vero annum 597. Sub eo autem Imperatore ejusq; decessore *Tiberio* Secundo, maximè floruit. Historia verò

Evagrii

Evagrii ſex libris conſtat, quorum primo *Theodoſii Iunioris* tempora complexus eſt. Secundo *Martiani* & *Leonis* quem *Thracem* cognomento indigetarunt. Tertio *Zenonis* & *Anaſtaſii*. Quarto *Iuſtini* & *Iuſtiniani*. Quinto *Juſtini* poſterioris & *Tyberii* Secundi. Sexto deniq; pergit ad annum uſq; duodecimum regni Imperatoris *Mauritii*, qui *Tyberii* II. gener fuit, & a nonnullis *Cappadox* cognomento vocatur: is autem fuit annus à Chriſto nato 597. In eadem tempora, de quibus ſcripſit *Evagrius*, cõcurrunt etiam Hiſtoriæ Procopii, Agathiæ, & Iornandis, de Rebus Geticis, item Hiſtoria Miſcella Diaconi, à libro 12° ad librum 18. deniq; Caroli Sigonij de Occidentis Imperio Hiſtoriæ pars magna, quod ideo monendum putavi, ut ſciat Lector, undè auctiorem, & locupletiorem, eorum temporum Hiſtoriam, reddere poſſit.

Heraclii tempore circa Annum Chriſti, 612; claruit *Theophilactus Simocatta*, inter recentiores *Græcos* Scriptor eximius: is Octo libros, de rebus à *Mauritio* geſtis exaravit; quos (*Evagrio* expedito) adhibeat Lector, neq; eum ſuæ opellæ, *Voſſ. l. 2. de Scr. Gr. c. 23.*

pellæ, legendo insumptæ, pœnitebit: quippe ad annum à Christo nato 601, Et ad ipsius *Mauritii* cædem Historiam perducit: idq; non perfunctoriè, sed accuratissimè & elaboratissimè, ex quo tanquam flumine, alii suos rivos deduxerunt uti *Pontanus Iesuita*. Ingeniũ ejus mite, inprimis, & φιλόλογον, ut etiam doctrinam non vulgarem scripta ipsa testantur ac produnt.

In ep. ad Lect.

Et nunc si placeat (Auditores) paululũ respiciamus, lustremusq; itineris affectati quantũ confecerimus, nec non consideremus quousq;& quibus mediis progressi simus, & ad finem sexti à *Christo* seculi pervenerimus. Trecentos & aliquot supra annos, Historia suâ complexus est *Eusebius*. *Socrates*, *Theodoretus*, & *Sozomenus* centum ferè & quadraginta plures addiderunt: deinde ulterius producitur *Historia* ab *Evagrio* per annos quasi centum & quadraginta: *Simocattus* deniq; reliquos persequitur ad annum (uti dixi) Sexcentesimum primum: quo anno *Mauritius*, cum uxore liberisq; suis omnibus, interfectus est à *Phoca* qui ei in Imperio successit.

Sect.

SECT. 36.

Seculo ſeptimo, & duobus vel tribus id ſequentibus, qui Hiſtoriam Eccleſiæ pro dignitate tractaverint rariſſimi. Sanctorum Legendæ. Miraculorum & mirabiliorum Oceanus. Portentiloquiorum & ignorantiæ tempora.

AD Septimum à Chriſti nativitate, ſeculum, Auctores ſupra recenſiti nos perduxerunt: quod quidem unà cum duobus vel etiam tribus ſequentibus, ſi quis diligenter perſcrutetur, haud unum credo reperiet Auctorem, qui *Eccleſiæ Catholicæ* Hiſtoriam, pro rei dignitate tractaverit. *Sanctorum* quorundam vitas & Legendas, *Martyrum* actus & paſſiones, erant qui iis temporibus literis conſignarunt. Sed fabulis plerunq; ſcatent, & incredibiles miraculorum ſeries, credulis ac ſuperſtitioſis hominibus obtruſerunt. Et quemadmodum ipſe *Bellarminus* de *Simeone Metaphraſte* (qui circa An, 859. floruit) multa ex propriis addunt ingeniis, *non ut res geſtæ fuerunt, ſed ut geri potuerunt.* Per *Damaſceni* ætatem

Lib. de Scrip. Eccl. 850.

tem & *Germani Constantinopolitani*, a-
Ciceſter. in præf. ad Ap. n. 26. & 27. pud *Græcos* (inquit Rever. Antiſtes) *per tempora Gregorii Dialogiſtæ, & alterius Gregorii Turonenſis: per noſtratis Bedæ Venerabilis ſæculum, in Eccleſiam inundabat miraculorum & mirabiliorum Oceanus: per omnes omnino angiportus, noſocomia, cæmiteria, Xenodochia: per templorum tholos, cryptas, ſpheriſteria ædebantur.* Idem ferè Clariſſimus *Caſaubonus*: *In proleg. ad Exercit.* in *hiſtoricis*, inquit, *monumentis eorũ temporũ miracula ut plurimũ utramq; paginam conficiebant, vel à Sanctis, vel ab imaginibus, vel á reliquiis edita &c.* Vnde & merito dubitare ſe aiebat vir doctiſſimus, deberetne illa ſæcula καιρὸς τερατολογίας, an ἀγνοίας; tempora portentiloquiorum, an ignorantiæ nominare. Neq; ſanè à vero quidquam aberrare (meo iudicio) videbitur, quiſquis de illis temporibus utrumq; affirmauerit: præſertim ſi *Imperium Occidentale*, & ſub eo *Eccleſiam Latinam*, ejuſq; Scriptores reſpiciat. Nam poſt horrendas illas barbararum gentium excurſiones, ruente Imperio *Romano*, politioris literaturæ omnis cognitio ruebat: ſtupenda planè barbaries et ignorantia ſeſe infudit. ingeniorum & literarum cultus

tus quasi peste contactus emarcuit, artes deniq; neglectæ spretæq; jacuerunt; in tantum, ut *quod spectat eruditionem* (doctissimi Cicestrensis verba agnoscite) *post Isidorum Hispalensem* (*is ad annum Domini 636. aut circiter è vita excedebat*) *ad Bedam Nostratem Venerabilem* (*is in vivis erat ad An.* 731) *qui vel mediocriter in literis versati fuerint politioribus, vix erant numero totidem, quot Thebarum portæ, vel divitis ostia Nili.* Imo addo, nec multò plures per alios ferè ducentos annos proximè sequentes, inter *Latinos* reperiri possunt. At *Græcia* fortassis (inquies) nobis adhuc aliquos suppeditabit. Eos itaq; videamus, atq; ita tandem procedamus. *In præf. ad App. n.* 38.

SECT. 37.

Nicephorus Constantinopolitanus, Simocattum sequi potest. Nicephorus Callistus erroribus plenus, Georgius Cedrenus. De eo Scaligeri & Vossii censuræ.

POst *Simocattum* igitur accedat *Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus*, qui tempore *Copronymi* circa Ann. 750

Voſ. l. 2. de Scr. Gr. c. 24.

750. floruit; & Hiſtoriam σύντομον ſcripſit, Breviarium ſcilicet de rebus geſtis, à *Mauritii* cæde, (in quâ deſiiſſe *Simocattum* diximus) ad annum *Chriſti* 769. Eũ Auctorem primus publicavit V. Cl. *Dionyſius Petavius*, ſuamq; tralationem addidit. Eſt quidem alius *Nicephorus* cognomento *Calliſtus*, ætate *Conſtantinopolitano* longè inferior; ſiquidem millè trecentos annòs poſt *Chriſtum* natus eſt; floruitque ſub *Andronico Majore*, ejuſque nepote *Andronico Minore*. Is ab origine religionis *Chriſtianæ* Hiſtoriam orditur, eamq; ad *Phocæ* qui *Mauritio* ſucceſſit interitum continuavit. Nempe ad An. 625. ſed errores *Græcorum* proprii (*Bellarmini* verba ſunt) in hoc Auctore inveniuntur, etiam in rebus hiſtoricis. Eumq; Reverendiſſimus *Ciceſtrenſis*, inter illos Auctores numerat, qui per *anilem quandam ſuperſtitionem, ad prodigioſas interdum & putidas fabellas, credendas, edendas, obtrudendas projectiſſimi erant. Calliſto* paullò antiquior erat *Georgius Cedrenus* Monachus; ſcripſit is compendium Hiſtoriarum, ab initio mundi uſque ad *Iſacium Comnenum*, Ann. videlicet à *Chriſto* nato 1057. quo tempore etiam floruiſſe videtur. Verum

De Scrip. Eccl. An. 1305.

Præf. ad App. n. 38.

rum & iſte ſcriptor notæ non uſquequaq; optimæ perhibetur. Quid de eo cenſuit Magnus *Scaliger*, ex hiſce verbis ejus liquet. Totum *Cedreni opus, eſt ſtabulum quiſquiliarum, & cento ex multis pannis, ſordidis, purpureis, malis, bonis, integris, laceris conſutus.* Mitius aliquanto doctiſſimi *Voſſii* de eo judicium, aut certè verbis mitioribus expreſſum. Sic enim ille: *In rebus Bizantinis Zonara paulò diligentior eſt: in iis autem quæ Cæſares Conſtantinopolitanos præcedunt, cedit Zonaræ, à quo & ſtylo vincitur, uti etiam à Niceta, & Gregora & aliis. Interim in Centone hoc, ac penè dixerim quiſquiliis iſtis, aliquos purpuræ pannos reperire eſt.* Ita *Voſſius*. Denique *Georgium Syncellum*, & *Theophanem* qui *Syncellum* continuavit, à *Cedreno* ad verbum exſcriptum affirmat uterque *Scaliger* & *Voſſius*. Poſtremò, Hiſtoriam *Cedreni*, à morte *Nicephori* Imperatoris, cognomento *Botoniatis*, uſq; ad imperium *Iſaaci Comneni*, ſub nomine cujuſdam *Iohannis Curopalatæ* (paucis exceptis) totam legi monuit *Geſnerus*, quod à doctiſſimo *Caſaubono* confirmatur. Ita, ut alter eorum plagii reus ſit, neceſſe eſt.

Not. ad Strab. l. 17. p. 267.

SECT.

SECT. 38.

Zonaræ Tertius Tomus lectori commendatur. Historiam ad Ann. 1118. Annæ Comnenæ Alexiada. Egregiæ illius Heroinæ laudes.

QVinquaginta & amplius annis post *Cedrenum* floruit *Iohannes Zonaras*, nimirum circa annum, 1120. Is (uti civiles inter Historicos jam notatum est) universalem scripsit Historiam, quam in tres tomos partivit: quorum hoc in loco tertium præsertim Lectori nostro commendare placet. Siquidem eo Tomo, quæ in *Oriente* à *Constantino* magno, ejusq; in regno successoribus, usq; ad sua tempora gesta fuerint, exactius describere laboravit, utpote paucis aliis tentata. Singulis Tomis rerum aliis indictarum, sæpè fit mentio (inquit vir quidam doctus) tertia vero Historiæ suæ parte, ea pleraquè tradit de rebus *Byzantinis*, quæ præter ipsum nemo alius, & sine quibus, nos bonam partem eorum, quæ à posterioribus Imperatoribus *Orientis* gesta sunt ignoraremus. Ecclesiæ quidem solius

Consta-

Constantinopolitanæ, & controversiarum Religionis, in *Orientalibus* Ecclesiis motarum Historiam intexit, & ad sui ævi Imperatoris, *Alexii Comneni* obitum, & am continuavit. Sed illud maximè observandum, quod (opinione doctissimi *Vossii*) in sui temporis rebus, pleraquè perfunctoriè dixerit: & admodum paucis *Alexii Comneni* vitâ perstrinxerit. Hunc tamen defectum supplevit *Alexii* ipsius Imperatoris filia, *Anna Comnena* dicta, quæ de rebus gestis sui patris, libros aliquam multos scripsit, & *Alexiadæ* nuncupavit. Ejus eruditionem valdè prædicat ipse *Zonaras*, tomo tertio propè finem; ubi de *Bryennii Cæsaris* (ejus mariti) potentia juxta & eruditione talibus loquitur verbis. *Erat autem & ipse studiis doctrinarum deditus, & uxor ejus in eisdem operam nihilo minorem, ac potius majorem ponebat, exquisitè Atticissans, ingenioq; prædita acutissimo, ad abstrusissimas quasq; contemplationes* Nequè hìc sistit Historicus, sed pergit & ostendit, quomodo ad tantam eruditionis excellentiam adspiraverit. *Eam facultatem partim naturæ bonitate, partim industria, consecuta est: affixa etiam erat libris, &*

Ann. D. 1118.

Lib. 2. de H. Gr. c. 27.

vr. 15.

eruditorum

eruditorum consuetudine haud obiter utebatur. Verum hæc ipsa prænobilis fœmina ad miraculum docta, in hac sua Historia, ne amori erga suum parentem nimium aliquando indulserit, nonnulli haud leviter suspicantur.

SECT. 39.

Nicetas Acominatus Zonaram immediate sequitur. Nicetam Gregoras. In hoc censu quare ponantur. Lipsii de eorum Vtroq; judicium. Gregoræ fides in dubium vocatur. Iohannes Cantacuzenus hoc loco à doctissimo Vossio lectoribus commendatur. Superioribus subsequatur Laonicus Calcochondylas.

ZOnaram *Nicetas Acominatus* sive *Choniates* ordine sequitur, eique suam immediatè subjicit Historiam. Namque ubi definit *Zonaras*, ibi incipit *Nicetas*, & octoginta quinque annorum res gestas fusius ac liberiore nonnihil orationis ductu prosequitur, usque ad urbem Constantini captam à *Balduino Flandro*, & annum 1203. ex Chonis Phrygiæ oppido oriundus erat, atque indè cognominatus

nominatus. Gregorii Logothetæ Chronicon hîc locum habere poteſt. Captæ Conſtantinopoleos Hiſtoriam complectitur, annorum fere ſexaginta nempe à *Balduino Flandro* ad *Balduinum* ultimum Imperat. Utriquè iſti Auctores proximè nominati, *Zonaras* & *Choniates*, maximos in Imperio *Conſtantinopolitano* honores geſſere: quo magis idoneos ad Hiſtorias ſcribendas putemus. Prior ille Magnus *Drungarius*, & * *proto-Secretarius* fuit: hic autem poſterior *Logotheta* † Magnus, (præter alia) & *Sacri Cubiculi* præfectus. *Nicetam* ſimiliter excipit *Nicephorus Gregoras*, qui centum quadraginta quinquè annorum conſequentium Hiſtoriam literis conſignavit, nempe à *Theodoro Laſcare* priore uſq; ad ſuam ætatem, ſive ad obitum *Andronici Palæologi* poſterioris, qui incidit in An. Chriſti 1341. fatendum quidem eſt, duos hoſce poſtremos non tam *Eccleſiæ* quam Imperii *Græcanici* rebus deſcribendis operam impendiſſe: quum tamen Eccleſiaſtica quædam nonnunquam interponant, ac carptim pro occaſione libent, nec non inter *Scriptores Eccleſiaſticos* numerentur, quumque Zonaræ ſuam attexat

* *Iuxta nõnullos Vigilum præfectus, iuxta alios millenariæ cohorti præfectus.*

† *Summus Cancellarius, ita Salmaſius.*

Bellar. de script. Ecc.

texat narrationem *Choniates*, & ea quæ *Choniates* reliquerat *Nicephorus* impleat, quasi ex proposito Historiæ corpus quoddam absolvere conarentur, eos prætermittere non potui, & præsertim quòd inter recentiores Græcos melioris notæ Auctores habeantur: quæ postrema ratio, ut Historiarum amatoribus magis elucescat, & ad horum quoq; Auctorum lectionem eos facilius inducat, *Justi Lipsii* de iis judicium huc adpingere lubet. *Nicetas* (inquit ille) *parum adhuc vulgo notus fateor, sed dignissimus notitia: purum verbumq; ingenium, si aliud illo ævo. Stylus ejus operosus, poetas & Homerum sæpè resipiens; at res & narratio ipsa, distincta, composita, sine vanitate, sine ineptiis, brevis quod satis est, & fida: crebra apud eum & oportuna monita: judicia non libera solùm, sed sana, ad summum legite vos politici, gratiam mihi aliquis pro indicio habebit: certè debebit.* Tantum de *Choniate*. De *Gregorâ* sic pronunciat. *Nicephorus Gregoras Nicetæ Historiam, & filum narrationis excepit; at non laudem. Scripsit enim ab urbe capta res ad Andronici Paleologi posterioris mortem; sed nequaquam pari castigatione aut*

In not. ad 1. pol. cap. 9.

aut induſtria, & vitia plura traxit ſui ævi. Superfluit aut evagatur, & res orationeſq; proprias miſcet, indecorè, imò inepte. Iudicia tamen ejus crebra, & plerumq; recta: cauſæ eventuum curiosè poſitæ; pietas inculcata, & multa oportunè ad primam illam cauſam relegata, id eſt ad Deum. Sanè providentiam & fatum non alius Scriptor aſſeruit magis. Legendus cum hoc nomine, tum etiam illo quod pleraq; ejus Hiſtoria, ab ævo noſtro non diſſidet, imo lites diſſenſuſq; in ſacris reperies haud diſſimiles hodiernis: ita *Juſtus Lipſius.* Cæterum de fide, bujus etiam *Nicephori*, à viris in Hiſtoria doctiſſimis non nihil dubitatur; in rebus preſertim *Andronici Palæologi*, illius, cujus in morte eum deſinere ſupra diximus: ibi igitur ſi placeat Hiſtoriarum ſtudioſo, legendus inſuper erit *Iohannes Cantacuzenus*, qui ex *Imperatore Monachus* factus, luculentam condidit Hiſtoriam, ſub nomine *Chriſtoduli*, de Imperio *Andronici* illius lunioris & ſuo. Hunc multis nominibus Hiſtoriarum ſtudioſis, commendat doctiſſimus *Voſſius*, utpote *cujus Hiſtoria eo majoris fieri debeat, quia ſcripta eſt ab illo, non qui umbraticam ſemper vitam e-*

Voſſ. l. 2. de hiſt. Gr. c. 28.

Clar. 1350.

giſſet, *ſed qui primum magnus fuerit domeſticus: ac poſt obitum Andronici Iunioris, liberorum ejus tutelam obtinuerit, & mox (ita volente Senatu, & Imperii rebus exigentibus) Imperator creatus ſit, atq; in ea dignitate prudenter ac fortiter ſe geſſerit. His illud accedit, quod non de rebus ſcripſit parum ſibi perſpectis; ſed quibus ipſe interfuit, atq; adeo præfuit. Sanè inter recentiores Græcos non ei quenquam puto præferri oportere.* Ita doctiſſimus *Voſſius.* Deniq; ne ſubſiſtat noſter Hiſtoriarum ſtudioſus, aut lectionis ſuæ interrumpat curſum, donec ultimam *Orientalis* Imperii viderit periodum, & miſeram *Eccleſiæ* inibi conditionem; *Laonici Chalcocondylæ Athenienſis* Hiſtoriam ſuperioribus adjungat. Is enim quid porrò factum ſit, & quomodo tandem Auguſta illa urbs, non contenta in Orbe ſecundas ferre, ſed *Romæ* ipſi rerum dominæ vehementer æmula, in potentiſſimi *Turcici Tyranni*, ac fidei noſtræ, ſacroſanctæq; crucis hoſtis acerrimi, poteſtatem pervenerit haud negligenter oſtendit. Quin & ejuſdem Tyranni, gentiſq; ſuæ originem auctum, progreſſumq; luculenter deſcribit. Ab *Ottomanno* igitur *Orthogulis* filio,

qui

qui regnare cœpit circa annum MCCC. orditur Hiſtoriam, quam decem libris exequitur, atq; iis *Eccleſiæ Imperiiq; Orientalis* res, uſq; ad captam à *Mahomete Conſtantinopolim* circa annum Chriſti, 1453. complexus eſt.

SECT. 40.

Blondus Foroliviensis Orientalium Scriptorum defectum in Hiſtoria Eccleſiæ ſupplere poteſt, unà cum aliis. Sigebertus Gemblacenſis. De eo ſententia Card. Bellarmini. Sigebertum continuat Robertus Abbas, ad ann. 1210. *Chronicon Hirſhavenſe, ad Ann.* 1370 *Et Paraleipomena ei Chronico adjuncta ad ſeculum proximè elapſum. Gobelini Perſonæ Coſmodromium. Vbi & quando legendum. Ejus laus. Loco Coſmodromii legi poteſt Alberti Crantzii Metropolis, in quam multa è Gobelino congeſta, & Hiſtoria à Caroli M. temporibus ad Ann.* 1504. *perducta. Poteſt etiam Nauclerus horum vicem ſupplere. Et ut repetitiones vitet Lector, incipiat à mediis generationibus Tomi Secundi. Ioh. Sleidanus Com-*

mentarios Eccleſiaſticos ſcripſit ab An. 1517. *ad Ann.* 1556. *quos continuavit Caſpar Lundorpius ad Ann.* 1609.

VErum enim verò, Auctores quos poſtremò recenſuimus de rebus *Orientalibus* omnino ſcripſerunt, *Occidentalis Eccleſiæ* ſtatum, vix quidèm obiter attigerunt. Hunc itaque defectum Blondus Forlivienſis (qui integram & continuam rerum ſeriem poſt inclinationem Imperii factam in Decadibus ſuis complexus eſt, ab anno Chr. 407. uſque ad 1400. Quemadmodum ſupra quoque notavimus) loco multorum præſtabit, vel ſequentes Auctores facilè ſupplebunt. Nimirum, primò *Sigebertus*, *Monachus Gemblacenſis*, in *Brabantia*; ab Anno Chriſti, 381. (hoc eſt paullo ante finem *Tripartitæ Hiſtoriæ*) exorſus ad annum uſque M. C. XIII. ſuum *Chronicon* perduxit. Iniquiorē quidem fuiſſe eum *Gregorio* 7o, pontifici Maximo. affirmat *Bellarminus*; ob ſtudium videlicet, erga Imperatorem *Henricum* quartum, cujus partibus etiam fortaſſe favebat; immo mendacii eum poſtulat idem *Bellarminus*, circa ipſius *Gregorii* obitum, verum quam

Floruit an. 1440.

Clar. an. 1094.

Bucholcer. ann. 379.

De Script. Eccl. Ann. 1101.

quam verè ipſe viderit. *Sigebertum* autem continuavit *Robertus Abbas* de Monte, uſque ad Ann. M.CC.X. Deindè *Chronicon Hirſhavenſe Trithemii*, uſque ad Annum, 1370. *Chronico* denique *Abbatis Urſpergenſis* addita Paraleipomena Hiſtoriam ad noſtra ferè tempora perduxerunt. Vel ſi iſti minus placeant alios habemus nihilo ſuperioribus lectu minus dignos. *In* hoc cenſu primus eſt *Gobelinus* quidam *Perſona*, Auctor non contemnendus, doctorum judicio, qui Chronicon univerſale inſtituit, quod *Coſmodromium* inſcripſit: quo res Eccleſiæ juxta & Reipub. Complectitur, ab orbe Condito uſque ad Ann. Chriſti, 1418. quo tempore imperavit *Sigiſmundus Caroli* 4. filius. *Gobelinus* iſte, opus ſuum in Sex Ætates diſtinxit, per quas omnes, apparet eum pro captu ſeculi in quo vixit, non vulgari, & eruditione & diligentia atque ſtudio indagandarum rerum ad Hiſtoriam pertinentium fuiſſe. Iam verò, ſi quis fortè exiſtimaverit, rerum ante Chriſtum natum repetitiones, Lectori tædium allaturas cum ad hunc Auctorem acceſſerit, incipiat ab ætate ſexta quæ à Nativitate domini auſpicatur. Vel ſi id etiam

Albin. hiſt. Sxa. p. 246

tiam minus gratum fuerit, poſt hunc, *Albertus Crantzius Metropolim* ſcripſit, ſive Hiſtoriam *Eccleſiaſticam*, de *Eccleſiis Caroli M.* ætate conſtitutis vel inſtauratis. In qua contexenda *Metropoli Gobelini Coſmodromio* plurimum eſt uſus, integraſque ex eo paginas deſcripſit; quod fecerunt etiam alii poſt eum, teſtante doctiſſimo *Voſſio*. Orditur à *Caroli magni* temporibus, ac progreditur uſque ad Annum, 1504. Denique *Iohannes Nauclerus* Nobilis *Suevus* Chronicon ſcripſit ab initio Mundi, uſque ad Annum M. D. duobus voluminibus diſtinctum. Primum volumen, *Generationes* (vti vocat) ſexaginta tres continet, videlicet Generationes *Veteris Teſtamenti*. Secundum volumen cum Appendicib. *Generationes Teſtamenti Novi*, quinquaginta & duas complectitur. Iſtud autem opus priuſquam ederetur, *Philippus Melanchon* partim diſponendo, partim augendo, partim etiam retexendo, id præſtitit, ut lectio libri iſtius à plurimis expeteretur, & fructu voluptateque non careret. Poteſt vero Lector a Secundo volumine, vel à mediis ejuſdem voluminis generationibus, Hiſtoriæ continuationem petere, ſi fortè

Voſ. de hiſt. lat. l. 3. c. 9. p. 372.

Voſſ. l. 3. c. 10. de hiſt. lat. p. 581. Clar. ann. 1510.

earum

carum rerum, quas in aliis Auctoribus jam legerit, repetitiones vitare cupiat. Postremò, *Iohannes Sleidanus* patrum nostorum memoria, Commentarios scripsit de statu *Religionis*, ab Anno MDXVII. ad Ann. MDLVI. ejus autem Historiæ continuationes adjecit *Caspar Lundorpius* tribus voluminibus usque ad Annum MDCIX. *Flor.* 1555.

SECT. 41.

Venerabilis Beda & Vsuardus minimè prætereundi, neq; Pontificum Rom. vitarum Scriptores. Anastasius Biblioth. Barptolomæus Platina; eorum insignia elogia. Platinam recensuit Onuphrius, & continuavit ad An. 1566. *Sigonius quoq; suis Historiis res Ecclesiæ intertexuit, & in hoc censu numerari meretur. Sigonii & Onuphrii elogia.*

EXtant præterea Auctores alii non pauci, nec minoris æstimandi quam plerique superiorum. Inter quos primo loco *venerabilis Beda* nostras occurrit. Qui Annales scripsit à *Mundi* initio, ad Imperatorem *Leonem Iconomachum* dictum *Car. Sigon. in Judic. de Histor.*

cujus ætate floruit, Ann. 730. cum ad sua tempora devenit, latius res explicavit, diligens & pius scriptor. Circa Ann. 812. floruit *Ujuardus*, *Monachus Fuldensis*, natione *Gallus*, sed *Alcuini* nostratis discipulus. Is *Caroli Magni* jussu *Martyrologium* edidit; in quo *Confessorum*, aliorumque *Sanctorum* vitas paucis inseruit: id hodieq; extat, non exiguo Historiæ *Ecclesiasticæ* bono, ut viri doctissimi verbis utar. Præ reliquis, qui de rebus *Ecclesiæ Occidentalis* scripsere, haudquaquam negligendos, immo potius cum primis legendos existimo, *Vitarum Pontificum Romanorum* Scriptores; præsertim *Anastasium Bibliothecarium*; & *Baptistam* sive *Bartolomæum Platinam*, in illo quidem (dicit nescio quis *Moguntinus* haud indoctus) habemus syncere & fideliter, excluso omni verborum fuco, descriptas centum & novem *Romanorum Pontificum* vitas: hoc est quotquot à Beato *Petro Apostolo*, usq; an An. Dom. ferè septuagesimum supra octingentesimum *Romanam* Cathedram obtinuerunt: videlicet à Beato *Petro* usq; ad *Nicholaum* primum, qui anno 867. è vivis excessit. Scriptoris hujus egregium habemus elogium apud Magnum

Bellar. de script. Ecc. An. 812.

Clar. Anastas. ann. 870.

Magnum *Annaliſtam Cardinalem*. Sic enim loquitur. *Anaſtaſius Bibliotbecarius, etſi rudi ſtylo fideliſſime tamen rerum geſtarum Hiſtoriam enarravit, immo in rerum ſui temporis narratione nullum fideliorem & meliorem ſcriptorem habemus, apud quem magis cum ſimplicitate veritas quam cum fuco mendacia valuerunt.* Et de eodem clariſſimus Hiſtoricus *Carolus Sigonius*: *nobis valdè charus, inquit, eſſe debet hic ſcriptor, quod ea quæ nec meliores, nec peiores habent, literarum monumentis tradiderit.* *Tom. 9 ad An. 752. et 799.*

Bartolomæus Platina (id enim prænomen ei indit *Volaterranus*; & argumentis ſatis liquidis probat doctiſſimus *Voſſius*, licet à pleriſq; aliis vocetur *Baptiſta*) de vitis *Pontificum* uſq; ad *Paulum* II. ſcripſit, labore quidem ingenuo, & incorrupta veritate, *Pontificii Principatus* actiones, in lucem proferens. Ita de eo *P. Iovius*. Cui etiam concinit *Volaterrani* de eodem judicium; nempe *virum fuiſſe gravem affirmat, & procul mendacio, eoq; admiratione digniorem quod iam provecta ætate, ac poſito tyrocinio (quod totum militiæ prius tradiderat) literas didicit.* Vixit tempore *Sixti Papæ* quarti ejus nomi- *Lib. de hiſt. lat. p. 534.* *Elog 19. vir. Illuſt.* *Volat. l. 21 f. 246. b.*

nis

nis: cui & opus ſuum dedicavit, & à quo *Bibliothecæ Vaticanæ* prefectus erat. Huic libro notas *Onuphrius Panvinius* addidit (ita Bellarminus) *non contemnendas*, & porrò à *Sixto* quarto incipiens, *Pontificum* quatuordecim Hiſtoriam, uſq; ad *Pium* quintum, & ad annum MDLXVI. eam propagavit. Quorum vitis deſcribendis, *Onuphrius* præter privatos publicoſque annales, diaria & acta conſiſtorialia, *Raphaelem Volaterranum*, & *Paulum Iovium* præcipue ſecutus eſt Auctores, & aliquot etiam à *Jovio*, ſed breviſſimè mutuatus eſt. Deniq; (uti inter civiles Hiſtoricos ſupra notavimus) Res in *Occidentali Imperio*, tam ad *Eccleſiam* quam ad *Remp.* pertinentes, quæ comperiri diligentia poſſent, ſingulari cura collegit, eruditiſſimus *Sigonius*; eaſq; quam veriſſimè in maxima rerum obſcuritate, ſcriptorum diſſenſione, & temporum vetuſtate potuiſſent, luculento ſtylo poſteritati mandavit: à *Dioclesiano* & *Maximiano Auguſtis*, incipiens, anno 281. & in morte *Juſtiniani* deſinens, qui obiit anno *Chriſti* 565. Hîc etiam adhiberi poſſunt ejuſdem Auctoris Hiſtoriæ, *Bononienſis*, & de Regno Italiæ; idem quod *Sigonius*, præſtiti-

Bell. de Sc. Ecc. Ann. 1472.

Onuphr. in præf. ad Lect.

ſtitit *Flavius Blondus Forojulienſis*, inferiùs paulò hiſtoriam incipiens, ſed longiùs continuans nempe ab anno Chriſti, CCCCVII. uſq; ad ann. 1440. ſed non pari accuratione aut elegantia cum Sigonio: uſus eſt enim dictione non admodum culta,(ut *Volaterranus* agnoſcit) de *Antiquitate* tamen *utcunq; interdum aliquid humani patiatur, ſane pro ætate qua vixit optimè meretur.* Uti doctiſſ. *Voſſius.* floruit autem circa ann. CIↃCCCCXL. *Eugenii* IV. pluriumque *Pontificum Romanorum* Secretarius. *Lib. 3. de Hiſt. Lat. p. 531.*

SECT. 42.

Centuriatores Magdeburgici opus in hoc genere per quam utile ediderunt. Rev. Epiſcopi Ciceſtrienſis de eo judicium. Quid in eo laudabile contineatur. Fundamentum ejus probè locatum. Materies ad ſtructuram unde collecta. Defectuum excuſatio.

QUod ſi tot jugos per volvere Auctores, Hiſtoriarum ſtudioſo, res nimii laboris, hic quoq; videatur; atq; uni alicui aut alteri (ubi inſtar omnium aliorum poſſit

possit invenire) potius insistere desideret: *Centurias* habemus *Magdeburgicas*, à viris quibusdam doctis, in eum finẽ maximè contextas: ut quæ fuerit *Ecclesiæ* fides per singula secula; quæ disciplinæ forma exterior; quæ mutationes illi acciderint, ob oculos hominibus ponerent; quod luculenter præstiterunt, atq; opus certè per quam laudabile, *Eccleſiæq;* nostris præsertim temporibus, (quibus tot ac tantæ circa fidem ac disciplinam moveantur controversiæ) si cautè interdum & circumspectè legatur apprimè utile ediderunt. De quo liceat mihi Reverendiss. *Ciceſtrenſis Epiſcopi* judicium suis ipsius verbis hîc proferre; quibus quid de superioribus omnibus, præ hoc uno opere censendum sit, quidq; in hoc opere maximè observandum intelligetis. Sic enim eruditissimus *Antistes. Post tabulas quasdam & delineationes Chronologicas seculorum, ab Apostolis decurrentium, in quibus leviori opera sed non inutili lineamentorum quædam adumbratio, non τὸ σῶμα vel τὸ σύνολον* repræsentabatur: *post nonnullas hinc inde, prout tulerat occasio, per partes decerptas Historiæ Ecclesiasticæ racemationes, inventi tandem sunt, qui seriorem*

Præfat. in App. n. 47.

rem aggressi, plenissimam nobis vindemiam expresserunt: : Centuriatores nimirum, qui dicuntur Magdeburgici : facinus aggressi pulcherrimum, opus arduum, Herculeam molitionem : qui de disiectis hinc inde, & vagè varièq; dispersis ruderibus antiquitatis, collisæ plerunq; dissipatæ, & dissectæ, ædificium quoddam insigne, ac usu eximium, Orbi Christiano construxerunt. In quo multa sunt quæ laudes & admireris: nec pauciora quæ nequeas comprobari. Pergit autem Reverend: idem *Antistes* particulatius narrare (&ut Lector noster quem instituimus diligenter observet suadeo) pergit inquam narrare, quæ probanda laudandaq; æstimaret. *Certè quidem rerum ordo ille splendidus; series & methodus singularis, rerum & temporum dispositio enucleata, quam per singulas annorum Centurias observant & proponunt, ita ut sigillatim exhibeantur; Fidei* ἔκθεσις; *disciplinæ* πρᾶξις; *mores hominum; virtutum progressus & incrementa; labes iterum atque nævi; hæreses, errores, aberrationes à vera & syncera pietate, schismata ex ambitione, & factiones concitatæ; viri celebres per ætates singulas, eruditionis famâ & sanctitatis commendatione. Hæc inquã*

Idem Ibid. num. 48.

&

& similia Centuriarum ornamenta, quæ negari nec possunt, nec debent, mentes movent, jucunda luce perfundunt, non ipsas solummodo res enarrandas, sed vitam quoque Historiæ veritatem commendant, & ad se legentium oculos animosq; blandissime alliciunt insinuando. Quod nobis ædificium Historicum dum construunt, fundamentum ejus imprimis statuunt οὐ ἐπὶ πᾶλῶς super lapidem illum pretiosum angularem: à Deo structorum omnium ἀρχιτεκτονικοτάτῳ excisum de monte, dedolatum, exasciatum, positum & fundatum in Scripturis sacrosanctis, quatuor sanctissimorum Evangelistarum: ab Apostolis & illorum demum ministerio excultum, dein & perpolitum. quem & scriptæ Epistolæ ad Ecclesias, & actus contexti de Ecclesiis, ad æternitatem propagarunt. Hinc jam provecti ulterius in apertum & immensum pelagus disciplinæ formam exteriorem: Fidei Ecclesiasticæ normam & tenorem: mutationes in moribus & conversatione: Hæreticorum, fraudes, impostoras, impietates, adversariorum ἀναπτώσεις: Militum, Ducum & Pancratiastarum Jesu Chr. colluctationes & agonismata, per partes illius operis luculentissimi, cum multiplici aliarum re-

rum

rum veritate, exhibent & exponunt, indagatores certè ſolertiſſimi, enarratores expediti. Vlteriùs adhuc porgreditur doctiſſimus *Præſul*, indicatq; undè gentium, tot ac tanta, naviſſimi maximeq; induſtrii centuriatores, coegiſſent in unum & comportaſſent. *Iſta quidem omnia* (inquit) *ſic corraſa undecunq; & convaſata, in unũ velut acervum contulerunt, de ſcriptis Patrum Apologeticis & Eriſticis, de ſcriptis diegematicis, commentariis & explicationibus credendorum: de ſermonibus panegyricis & Homiliis: de Actis imprimis Synodalibus: de Epiſtolarum tabulis ad diverſos de diverſis rebus: Hiſtoriis veterum ad extremum, quæ de clade temporum ſuperiorum, nobis adhuc ſuperſunt paucæ, vel integræ vel redactæ in Epitomen, lautam ſane ſupellectilem, & quoad fieri potuit, inſtructiſſimam. Si quid operi inſtituto, de perfectione defuit, vel debita vel deſtinatâ, ex æquo & bono, more majorum poſſit excuſari, tum quod principes rem aggreſſi, aliis intentatam illibatamque: tum quod ſecundas curas non adhibuerint, ut illa, quod fieri per ὑστεροβούλιαν ſolet, quæ minus exactè vel enucleatè fuerant ab initio delineata vel delibata, limatius deinceps ex-*

Idem ib. num. 49.

accurare

accurare, & majori cura atq; diligentia poſſent perpolire.

SECT. 43.

Centuriatores erroribus obnoxios docet eruditiſſimus & Reverend. Ciceſtrenſis. Caſaubonus agnoſcit. Opus ipſum tamen valdè utile eſſe oſtendit idem Reverend. Antiſtes.

HÆc atq; alia plura, Reverend. *Antiſtes*, de *Magdeburgenſibus*, unde, quid, & quanta præſtiterint, facilè dignoſcat Lector. Sed eorum etiam σφάλματα, errores, & vitioſos affectus noſſe haud parùm intererit: neque id prætermiſit eruditiſſimus idem *Præſul.* imò luculenter oſtendit, in quibus peccârint, in quibus ſeſe reprehenſione dignos exhibuerint: uti legere poteſtis, in eadem præfatione ad *Apparatum* numeris, 50.51.52.& 53. quin & doctiſſimus *Iſaacus Caſaubonus*, agnoſcit haud pauca eſſe quæ deſiderari poſſunt in aliquibus *operis* illius *luculentiſſimi* partibus. Et tamen reverà quanquam non pauca habeant *Centuriatores* iſti, quæ nec ferri debeant, fortaſſe nec excuſari:

Epiſt. præl. ad Exercit. cont. Baron.

cusari: nihilominus, eruditissimus idem *Præsul*, numero statim 54. fatendum affirmat, *utilissimum Reipub. Christianæ extitisse, illud hominum laboriosissimorum* ἀνάπνευμα. *Opus omni laude & acceptatione dignum.* Nec temere id affirmat: rationes insuper multiplices subjungit; quarum nonnullas, suis ipsius verbis longe disertissimis hic referre nequaquam pigebit. *Præfat. ad Appar.*

Quippe (inquit) *cum veteris Reipub. Christianæ effigiem repræsentet, mores exprimat, fidem enunciet: tum successiones Apostolicas per Ecclesiam; doctrinæ progressum & diffusionem notet; defectus, nævos, παραδρομὰς ab Hæreticis invectas, & à sentina schismaticorum. Hæc, & alia hujus generis scitu utilissima, cum σποράδην κείμενα, velut magni ædificii quædam rudera, vel corporum disjunctorum ἀποσπάσματα, sub uno & eodem intuitu, in unum simul recollecta posuere. est hæc ipsorum opera cum laude digna & acceptatione, tum vel maxime conjuncta cum communi utilitate. Ita enim quæ prius, per anfractus & ambitus nescio quos, per infinitas circutionis consectabamur: quæ raptim, carptim, sparsim, hic, illic, alibi, prout se occasio offerebat, magno labore & conatu nonnunquam*

irrito, erant indaganda, illa omnia jam dispositа particulatim, locis suis certis, & determinatis, luce quadam ordinis & dispensatione commendatiora, cujuscunq; vel mediocri industriæ perquiri possunt, ita ut statim obversentur oculis, non difficulter usibus inserviant, & in rem præsentem offerantur: hæc de Centuriatoribus & eorum opere celeberrimo.

SECT. 44.

Baronii Annales Centuriis pares. Opus plane stupendum. Casauboni de eo judicium, item Reverend. Præsulis Ciceſtr. Annales isti caute legendi quare. Spondanus Jesuita eorum Epitomator.

ÆQualis momenti, atq; existimationis, addo & utilitatis cum *Centuriis* habentur Magni *Cardinalis Baronii Annales Maximi*, quos istis *Centuriis* haud ita dudum scripsit ut opponeret: opus plane stupendum, (confessione doctissimorum, & ipsius *Casauboni*) utpote quo, totius orbis *Christiani* res gestas, præsertim autem eas, quæ ad *Ecclesiam* pertinebant

Rainold. de Idol. Rom. l. 1. c. 4.

In proleg. ad Exercit

bant, in continuam seriem annorum, qu digessit Auctor, ut *unius urbis Fastos concinnaret.* Is etiam unus est, qui nescio unde ex abdito, tam multa, plane prius ignota, primus prompsit in lucem; qui antiquorum *Episcoporum* in magnis urbibus successiones, veterum hæreseon originem, progressum & finem, tempora Ecclesiæ sive tranquilla, sive turbulenta, tam accurata diligentia explicuit; qui denique (merita sua in *Ecclesiam* si immoderato partium studio non corrupisset) *dignus erat sine controversia cui omnes & veteres & recentiores, qui illam eruditionis partem aliquam attigerunt, assurgerent & fasces submitterent.* Sic de *Cardinale Baronio* clarissimus *Casaubonus*: neque solitarius est in hac de viro Magno sententia. Suffragantur ei (ut dixi) doctissimorum plerique, qui recto freti judicio alienarum vigilarum *censores* esse meruerunt. Præ aliis auctoritatem apud nos eruditissimus *Antistes Cicestrensis* toties supra advocatus, jure merito vendicare potest, qui magnum illum *Cardinalem* laudat ubi meretur, neque ei parcit ubi vituperandum censet. Ipsissima ejus verba accipitote. *Nihil est pene* (inquit)

Præfat. ad Ap. num. 63.

quit) *quod magnopere desideres in Baronio, si unum illud abfuisset, cui nimis incumbit semper, & indulget vehementius, partiũ studiũ & προσπάθεια; negari haud quidem potest, quod in illo accusant doctissimi viri, adeo illũ in defensione & laude illarũ partiũ, quas probabat, quas propugnãdas susceperat, totum esse occupatum; ut quicquid uspiam est, vel extabat olim, per Romanã Ecclesiã depravati moris, desertæ vel desolatæ fidei, nundinationum sacrarum rerum improbissimarum, sacrilegii execrandi: quicquid patratum audacius, quæ plurima erant, & insolentius in nominis Christiani præjudicium Ecclesiæ dedecus, pietatis opprobrium, Jesu Christi contumeliam per Pontifices quosdam improbissimos (quod non inficiantur vel Catholicissimi, hominum monstra agnoscentes, & humanitatis propudia) excuset; hoc parum est: tueatur sæpiusculè & hoc parum est; quin laudet interdum & exornet ab oratione. Non refingit mores urbicos ad Antiquitatem, sed ipsam antiquissimam antiquitatem, invitam, reluctantem, obtorto collo trahit ad Fidem urbicam tuendam illam imprimis malè natam, malè fotam, de directa pontificis Omnipotentia,*

ad

ad quam confirmandam, omnem suam applicat supellectilem, & ingenii nervos contendit: ita doctissimus *Antistes*: adeo ut recte concludere liceat, haud temere dictum à clarissimo *Casaubono*, *ingentia Cardinalis merita, partium studio fuisse corrupta*. Hac propter (Auditores) sciat Ecclesiast. *Historiæ* studiosus, *Annales Baronianos* non sine cautione legendos: ubi vero & quanta adhibenda sit ex parte aliqua, luculenter indicat eruditissimus *Casaubonus* in prolegomenis suis ad *Exercitationes Baronianas*. Sed & doctissimus *Antistes Cicestrensis*, sicuti *Magdeburgensium* errores ac temerationes perstrinxit, ita etiam in quibus reprehensionem incurrat *Præclustris Annalista*, non uno in loco disertis verbis commonstrat. Voluminosum illud *Cardinalis* opus, in *Epitomen* contraxit *Spondanus* homo *Jesuita*, sed maledicus, & convitiator egregius, qui tamen diligentiæ suæ, meritas fortasse posset reportare laudes, nisi *Baronianis* nimis superstitiose insistens vestigiis, *Paparum* omnipotentiam astrueret, Regum principumque majestatem imminueret, & pernitiosissimum *Hildebrandinæ* doctrinæ venenum lectoribus ebi-

Sunt & alii Baronii Epitomatores, ut Bzovius, Bisciola. Joh. Gabriel.

ebibendum, quasi aliud agens propinaret.

SECT. 45.

Priores centurias Magdeburgicas octo compendiosecit Lucas Osiander, nec inutiliter. Ab octava ad Decimam sextam transilit. Ejus res merito fusius tractat. Ad hanc centuriam pertinet Historia Concilii Tridentini. Istius operis atque etiam Auctoris encomia Iac. August. Thuanus accuratæ suæ Historiæ res etiam Ecclesiasticas interseruit, ab An. 1546. ad An. 1608. inde continuatur Historia ad An. 1618.

Clar. an. 1603.

MAgdeburgensium etiam *Centurias*, octo scilicet priores, in compendium reduxit *Lucas Osiander*; vir nequaquam postremi nominis; atque ita quidem reduxit, ut nihil fere rerum scitu admodum necessariarum omitteretur. Nam (præter singulorum annorum seriem) faciliori negotio conspiciendum proposuit, quis fuerit *Ecclesiæ* status, à Christi nativitate & deinceps: quomodo *Evangelii* doctrina in Orbem terrarum sparsa

sit

sit: quæ hæreses in *Ecclesia* fuerint exortæ, & quibus mediis oppressæ: quæ persecutiones contra *Ecclesiam* motæ, & quomodo sedatæ fuerint: quos doctores *Ecclesiæ* singulis temporibus habuerint, inter quos & *Romanorum Episcoporum* vitæ recensentur. Sed & *Romanorum Imperatorum* Acta quoque describuntur, atq; hæc omnia compendio satis laudabili complexus est. ab octava vero *Centuria*, ad decimam-sextam transilit, (quam quidem *Magdeburgenses* non attigerunt, nam in decima tertia defierunt) resque in ea gestas aliquanto fusius tractat: ejusque sui facti, rationem ipse reddit, in Epistola sua præliminari, hisce verbis *Ego vero* (inquit) *puto ab Apostolorum temporibus, jam olim elapsis, nullam esse Historiæ Ecclesiasticæ partem, quæ nostro seculo piis hominibus cognitu magis sit utilis, & necessaria, quam hanc ipsam, quam nunc in lucem emitto, continet enim mutationes in religione & in repub. longe maximas, quales, & quantæ, & quot in nulla unquam Centuria contigerunt.*

Ad hanc *centuriam* pertinet *Historia Consilii Tridentini*, Anno 1542. indicti,

Anno

Anno 1545. inchoati, & in Ann. 1563. producti. Historia Mehercule auro (dicam?) immo gemmis pretiosissimis contra, non cara, & omni ære diutius perennatura; A. P. M. *Paulo Veneto, Ordinis Servorum* scripta: viro eruditionis admirandæ, exquisitissimi judicii, indefatigabilis industriæ, modestiæ deniq; & integritatis vix æquiparandæ. quod quidē elogium, vir & dignitate, pariter & eruditione perillustris, fidissimus ejus interpres Anglicus, (qui princeps illud pretiosissimum κειμήλιον maximo Ecclesiæ bono, in oras hasce occiduas protulit, & publica luce donavit) ei præliminari suâ Epistola meritissimo tribuit; idque non temerè: utpote qui literatâ ejus consuetudine, ac propiori familiaritate aliquandiu fretus, penitus eum noverat. Sed & opus ipsum tantundem luculenter præstat; ex libellis memorialibus, Commentariisq; legatorum; ex principum, & Rerum-publicarum Epistolis, aliisque scriptis; à præsulibus, Theologis, legatisq; ipsis, qui eidem conventui interfuere diligenter adservatis, concinnatum; tanto labore, tanta accuratione, studio & fide (sicuti doctissimus idem & clarissimus

D. Nath. Brent. Eq. Auratus, Colleg. Merton. præfectus.

mus Eques ibidem obſervavit) ut omnes in eo genere Hiſtorias, ſive veteres ſive recentiores, facile provocare poſſit. Neque ſolitarium hoc, aut uniustantum viri teſtimonium exiſtimatote, (Auditores) vel de Scriptore, vel de opere ipſo: accipite huic geminum germanum de utroque, ab interprete Latino, e juſdē ordinis equeſtris viro, & ob elegans ingenium juxta & eruditionem non vulgarem, clari nominis. de Scriptore ſic ille. *Neq; vero meo is præconio indiget, quem opus ipſum loquitur ingenii felicem, magni rectiq; judicii virum, omni genere doctrinæ liberaliter eruditum, atq; ad maximam probitatem animiq; manſuetudinem utrâque prudentia, divinâ & humanâ, ac iſtâ, tam morali quam civili cumulatiſſimè excultum.* De opere vero ipſo ſic. *Quod Hiſtoriæ iſtius exædificationem attinet* (diſertiſsimi viri verba ſequor) *ſive res ſive verba ſpectes, & in rebus, ſi temporum ordinem ſi conſilia, acta, eventus: & in rebus geſtis; ſi declarari non ſolum deſideras, quid actum aut dictum ſit, ſed etiam quo modo: & cum de eventu dicitur, ut cauſæ explicentur omnes: vel caſus, vel ſapientia, vel temeritatis Hæc, & alia ejuſmodi,*

D. *Adamus Newtonus. Eques Auratus.*

di, quæ dicendi, ſcribendique magiſtri, requirunt in Hiſtoriarum Scriptore, ille adeo plene accuratèq; exequitur, ut in unius Concilii coagmentatione; omnes Hiſtoriæ conſcribendæ numeros impleſſe, atque hoc nomine majorum gentium Hiſtoricis accenſendus meritiſſimo credatur.

Hujus ejuſdem *Centuriæ* res etiam tam *Eccleſiaſticas* quam *civiles*, ab anno 1546, ad annum 1608. luculenter deſcripſit, *Jacobus Auguſtus Thuanus*, vir genere, doctrina, dignitate maximus, & inter hujus ævi Hiſtoricos principe loco dignus: uti ſupra etiam a nobis obſervatum eſt. Eam *Hiſtoriam*, pronuper etiam continuatam habemus uſque ad annum 1618. præter hoſce ſupra recenſitos in utraque *Hiſtoria* Scriptores, eximii & longe doctiſsimi viri *Gerardi Iohannis Voſſii* de *Hiſtoricis Græcis* libri, & de *Latinis*, ingentem numerum ſuppeditare poſſunt: ex quibus (ſi cui forte delectus noſter non arriſerit) alium pro libitu ſuo facere licet. Ego ſic cenſeo: & de parte prima Methodi noſtræ ſatis dictum opinor.

ob. an. 1620.

DE

DE RATIONE ET Methodo legendi *Historias.*

PARS SECUNDA, De Idoneo Lectore,

SECT. I.

Juvenis uti moralis Philosophiæ, ita & Historiarum, Lector minus idoneus putandus. Quæ requirantur ad utrumq;. Finis & scopus lectionis, Doctissimi Vossii *&* Kekermanni *circa hanc quæstionem sententiæ discrepantes.*

PArtem primam expedivimus, in qua utriusque *Historiæ* Auctores recensuimus, eorumque delectum fecimus; nec-non quo ordine sint legendi commonstravimus. Jam vero secundo loco quis sit *Lector* idoneus, disquirendum. Et hoc quidem qua possimus brevitate faciemus. *Aristoteles* Ethicorum lib. I. c. 3. de idoneo moralis *Philosophiæ* auditore

auditore disputans, hoc habet pronunciatum. διὸ τῆς πολιτικῆς οὐκ ἐστὶν οἰκεῖος ἀκροατὴς ὁ νέος. &c. *Iuvenis ad civilem scientiam non est accommodatus auditor: est enim actionum, quæ in hac vita versantur imperitus*: nimirum, Iuventus ignara judicandi in fraudem facile inducitur, & spretis melioribus, vana amplectitur. quod si recte hac ex parte pronunciaverit *Magister* noster; quid prohibet quo minus nos etiam, de habili & idoneo *Historiarum Lectore*, idem sciscamus scitum? quandoquidem, *Historiam* nihil aliud esse quam *Philosophiam* exemplis utentem, sapientes statuerunt. Auditori *Ethico* sive *politico*, requiritur, primo judicium, διάγνωσις· Ut rerum agendarum præcepta internoscat. Deinde animus sit ei probè affectus, ut præcepta recte tradita, in usum dextre transferre cupiat. Simili plane modo, *Historiarum Lectori* facultas adsit, discernendi exempla, quæcunq; legerit, & de iis recte judicandi: tum adsit lubido & animi propensio, ea quæ proba fuerint imitandi; quæ secus autem, fugiendi: omnia deniq; in usum suum convertendi. Finis enim principalis τῆς παρούσης πραματείας ἐστὶν οὐ γνῶσις ἀλλὰ πράξ-

11. Præsentis negotii sive considerationis scopus, non cognitio & contemplatio, sed usus & actio. Atque ideo discendum non ut sciamus tantum, sed benè etiam agamus; & honestè Vivamus. Unde nec desunt viri impensè docti, qui haud ullum esse studii genus asserunt, in quo plus solertiæ, plus judicii, otus, & prudentiæ, postulari videatur, quam in *Historia*, vitæ civilioris *Magistra*, legendâ requiritur. Quo magis mirari soleo, *Gerardum Johannem Vossium*, inter eruditorum hujus ævi principes, meritissimo numerandum, in libello suo eleganti, de *Arte Historica*, firmiter tenere, hoc studium primæ etiam convenire ætati. *Bartolomæi Keckermanni*, aliorumque contra sentientium opinionem rejicere, argumenta elevare, refellere. Ipsos audite (si placeat) & primo *Keckermannum*, deinde clarissimum *Vossium*.

Cum nihil aliud contineant (inquit *Keckermannus*) *Historiæ, quam exempla præceptorum, habent autem præcepta methodū, exempla vero non habent methodū, nisi eam quæ est in præceptis, error est vulgatus & valdè damnosus juventuti, quæ voluptate*

Keckerm. de Natura Hist. Part. 1. c. 1. p. 10.

voluptate & jucunditate studii Historici docta, Historias ex professo *incipit legere plerumq; antequam disciplinas, & præcepta ea cognoverit quibus methodus nitet, & loci communes illi, ad quos Historiæ reduci debent: quod quidem valde est præposterum, & facile intelligi potest, ex comparatione aliarum disciplinarum: exempli gratia, Grammaticæ, Logicæ &c. Sicut enim absurdus fuerit, qui exempla Grammat. Logic. Rhetoricæ velit cognoscere & notare, antequam dedicerit præcepta: ita absurdissimus haberi debet, qui Historias, id est, Exempla Ethica, Oeconomica, politica,* serio & ex professo *velit legere, & notare, antequam habeat perspectam Methodum præceptorum Ethicorum, Oeconomicorum, Politicorum &c.* ita Keckerm.

Jam si placeat, audite doctissimum *Vossium*: *Nihil* (inquit) *absurdi habet* (*qui vult Kekermannus*) *si exempla ante præcepta addiscamus: linguas enim optime absq; præceptis addisci posse notum est*: deinde, *non parvum eos* (qui cum *Keckermanno* sentiunt) *errorem committere* dicit, *cum non satis distinguant, inter lectionem historiæ alicujus ac Historiam scribendi*

Art. Hist. c. 5. p. 31.

bendi minus; ad quod nemo Philosophiæ civilis ignarus applicare animum debet. Denique; *confundere eos* (ait) *nudam & simplicem rerum omnium historiam,* cum ἱστορικὴν πραγματείαν *quæ curate in circumstantias & eventuum causas inquirit.* Postremo suam confirmat opinionẽ auctoritate. *Quintiliani* (*optimi instituendæ pueritiæ artificis*) qui ab *Rhetore* jubet *Oratores* atq; *Historicos* incipientibus prælegi; inq; Historicis, minime dubitat *Livium præponere Salustio, non tantum quia candidior sit, ac Ciceroni similior, sed etiam quia major in sit Historiæ Auctor: quomodo* (inquit) *neutiquam loqueretur, nisi ita credidisset pueritiæ convenire Historias magis universales.* Hæc eruditissimus *Gerardus Iohannes Vossius.*

SECT. 2.

Keckermanni *sententia defenditur. Linguæ absque præceptis haud* optime *discuntur. Linguarum atq; actionum longè diversa ratio. Philosophia practica tam legenti Historias quam scribenti requiritur.* Ubertus Folietta, Sebastianus Foxius, Viperanus *ab hac parte sta-*

re videntur. Etiam doctissimus Vossius *argumenta subministrat non infirma.*

SEd liceat hic nobis pace tanti viri (cujus aliàs summa apud nos auctoritas est, quemq; præcipuè in hoc genere Historico suspicimus & veneramur) paululum dissentire, & *Keckermanni* utcunque partes aliquatenus defendere. Responderi itaq; posse videtur pro *Keckermanno*. Primò, haud diffitendum linguas posse disci absque præceptis, sed *optimè* posse disci pernegandum. Voces articulare, verba formare, etiam componere ac proferre; auditione, usu, colloquio absque præceptis reguliſve discere solemus. Sermonem verò aptè concinnare, orationem scienter instituere, vix ac ne vix quidem datur nisi regularum & præceptorum ductu. Præterea, quamvis loqui addiscat quis (quacunq; fuerit lingua) absq; præceptis eloqui tamen haud poterit, multo minus de loquelæ sive congruitate, sive proprietate dijudicare & rationem reddere nisi per præcepta. Porrò ea *optimè* addiscuntur, quorum perfecta habetur cognitio, quorum rationem reddere quis potest, sicuti nos docet Magister noster *Ari-*

Arist. Eth. l. 1.

Aristoteles. Adhæc, alia est linguarum ratio habenda, alia actionum: sive easimitemur, seu mente nostra contemplando arbitremur. usus illas dirigit, & corrigit: has præcepta & norma vivendi. *I*llas cõsuetudo civitatis (*quæ nunqnam in eodem statu stetit*) versat: Has turpis & honesti respectu temperandas, & juxta legum præcepta discutiendas novimus. *Senec. Ep.* 114.

Secundo; neq; in eo videtur doctissimi *Vossii* sententia usquequaq; comprobanda; quod Philosophiam practicã concedat necessariam, *scribenti* Historiam, *legenti* vero nequaquam. Quid enim? Annon utriq; finem quasi eundem propositum omnes affirmamus? Vni, ut vivendi rationem ab exemplis discat? Alteri ut ex eisdem exemplis, eandem pariter doceat? Annon illi scopus, ut prudentiam mortalibus, alienos describendo casus insinuet? Huic ut sibi ipsi, eosdem casus legendo & observando, prudentiam comparet? Mihiquidem sic omnino videtur. Nec mihi soli, sed plurimis aliis, nec indoctis. Audiamus si placet unum atque alterum. *Duæ sunt facultates* (inquit Vbertus Folietta) *quæ commune bonum & utilitatem publicam spectant, quæq; hominibus* *De scrib. hist. penult. p.* 954.

nibus ad beatum vitam iter expediunt, illoſq; ad civilem ſocietatem tuendam & ornandam inſtituunt; Moralis Philoſophia, & Hiſtoria: ita hæ duæ facultates partitæ ſunt inter ſe munera, ut illa diſputationibus & præceptis animos ac mores hominum informet; hæc utilibus exemplis, ſalubribuſq; documentis, quid ſequendum in vita, quid fugiendum ſit doceat moneatq;; ad quorum ſimilitudinem actiones & conſilia ſua hòmines dirigant & conforment; caſuſq; atq; exitus, qui bona conſilia, & prava conſequi ſoleant ante oculos hominum ponat; quorum cognitione, illi vel ad virtutem inflammentur, vel à ſceleribus revocentur. Diſſentit manifeſte, à clariſſimi *Voſſii* mente, vir doctrina, judicio, eloquentia, ſuo tempore non incelebris, *Sebaſtianus Foxius.* Is enim libro de *Inſtitutione Hiſtoriæ*, ſic ſcribit, *Quo pacto ipſius non modo Hiſtoriæ ſed nec omnino alicujus rei bene ſcriptæ artificium, & elegantiam dignoſcere aut dijudicare poſſis, ſi nec quid artificium, aut quale ſit recte cognoris? Iſthæc, quæ tu poſcis, non niſi à doctis & bene inſtitutis intelliguntur. Nam qui accurate debeat Hiſtoriam legere, quomodo ſit eadem ſcribenda noſcat neceſſe eſt &c.*

Ib. p. 819.

&c. Mox etiam rationem reddit. Quod nimirum artifices & eruditi, artificiosa & erudita tantum noscant, non rudes & imperiti. Deniq; sic concludit. *Ergo lectioni accedat judicium, non tam natura, quam arte usque comparatum; tum doctrina non vulgaris aut mediocris &c.* Nec à *Foxio* dissentit *Iohannis Viperanus* (vir etiam literaturæ haud contemnendæ) sicuti plane evincunt hæc verba. Et *magni quoque viri est* (inquit) *veros fructus ex Historiarum lectione colligere: qui videlicet rationes rerum divinas humanasque percipiat; qui seligat morum optima documenta, quæ eadem, quâ vitam suam, honestatis normâ ac regulâ aliorum facta metiatur, in quo multa locorum cognitio, mira virtutum vitiorumque scientia, singularis magnarum rerum doctrina & erudito infit, &c.* Et paulo post. *Qui ad Philosophiæ præcepta exemplaadjunget, is magnos fructus ex historia capiet, ac perfectam & absolutam sapientiam consequetur.* *Lib. de scr. Hist. c. 17.*

Quin & ipsius doctissimi *Vossii* conclusio, (eodem capite, 5. circa præcipuum *Historiæ* fructum, ad confirmandam nostram sententiam) plurimum valere videtur. Ita enim scribit. *Sic igitur statuendum* *Ars Histo. c. 5. p. 28.*

endum, vel præcipuum esse hunc Historiæ fructum, quod ex similibus vel contrariis colligamus, quid privatim aut publicè expediat: nam prudens qui esse volet, debet observandi esse studiosus, sive ut Græci dicunt ἐπισατικὸς Quod, cum pueri & artium ignari, assequi nequeant, præcipuo lectionis Historicæ fructu, privari necesse habent unde eos minus idoneos Historiarum lectores esse, plus quam probabiliter adstrui posse nobis videtur. Secundæ quidem notæ fructus, sive effectus secundarios, non inficias ibimus quin pueri & illiterati ex Historiarum lectione vel auditione, indipisci & deportare possint: voluptatem scilicet, & oblectationem quandam immo fortasse (modo sint melioris indolis ingeniique præstantioris & narratiunculas quasdam non inficetas, aptè ac decorè in medium proferre norint, quod tamen in ætate tenerâ atq; immaturâ vix reperitur) gratiam & æstimationem aliquam apud audientes obtinebunt. Sed ridiculi plane sunt habendi (ipsius doctissimi *Vossii* opinione) qui non alio fine Historias legunt quam ut animum oblectent, & *habeant quod in conviviis & circulis narrent.* Apagè tale is istos (cum

Art. Hist. c. 5. p. 30.

Juste

Iusto Lipsio loquar) & ad *Amadæum* suum, ad *Hugonem Burdigalensem*, aut si altius adsurgere velint, ad *Heliodorum*, aut ad nobilissimi Sydnæi nostratis *Arcadiam* ac *Barclai Argenidem* eant. *Cent. 3. ep. 61.*

SECT. 3.

Tertium doctiss. Vossii *argumentum contra Keckermannum haud satis firmum videtur. Nuda rei gestæ cognitio Lectori cordato non sufficit. Id ex* Ludov. Vive, Dion. Halicarnassæo *& ipso* Vossio *probatur. Puerorum & virorum in artibus versatorum, lectio Historiarum valde diversa.*

HInc jam tertio loco, mihi videtur doctissimus *Vossius* frustrà esse: ubi nos simplicem rerum omnium Historiam confundere affirmat; cum ἰσοειχῆ περιγραφία. Qua nos nudam rerum commemorationem, & magnorum facinorum, sed & locorum etiam, memoriam haud difficulter concedimus vel ipsis pueris & ætatis teneræ juventuti convenire, sicuti jam diximus. Sed meminisse oportet, antiquitatē ea non multo meliori loco duxisse

Pag. 7. isse, *quam fabulas* (ipsissimis doctiss. *Vossii* utor verbis) *nempe quia ex iis, haud aliter atque ex fabulis, voluptas magis percipitur quam fructus.* Verum Lector ille, quem nos formare cupimus, ulterius spectare debet: non ad delectationem, sed ad utilitatem, ad finem ultimum Historiæ, ut probis ad bene beateq; vivendum exemplis instruatur. Valde appositè pro nobis ad hanc nostram mentem loquitur eruditissimus ille *Ludovicus Vives,*

Lib. 5. de trad. disc. p. 352. *Historia* (inquit) *cognita est jam nobis, quadantenus, in puerili institutione, sed illa modo ad rationem temporum, & nomina præclarorum virorum noscenda: nunc vero exactius est & plenius versanda, quoniam melius ab adultis jam, confirmatisque post rerum usum aliquem intelligitur, ut in vitæ emolumenta convertatur, judicio adhibito: tanquam succus naturali calore diffusus per corpus, unde alatur homo, & vita producatur.* Dicimus igitur, lectori nostro non sufficere nudam ac simplicem omnium rerum Historiam, sed quod inquit *Dion. Halicarnasseus,* ἀπαιτεῖ δὲ ἕκαστος καὶ τὰς αἰτίας ἱστορῆσαι τῶν γινομένων, καὶ τοὺς τρόπους τῆς πράξεως, καὶ τὰς διανοίας τῶν

Lib. 5. Ant. Roman. πραξάντων: *unus quisque vult ipsas etiam causas*

causas quærere, & modos quibus res peracta sit, & consilium eorum, qui negotia sunt aggressi. Hæc ipsa verba atq; alia ad hanc sententiam, ex *Halicarnassei* 7°. prolixius citat ipse πολυμαθέστ. *Vossius* Vbi etiam probat, quod non in *Philosopho* solum, sed etiam *Historiæ* scriptore lectoreq; locũ habeat poetæ illud *Geor.* 2 *Felix qui potuit rerum cognoscere causas* Ac tandem prope finem ejusdem capitis, sic concludit. *Et sane si causæ, consilia, modis prætereantur, pueris quidem fabulæ narrentur, non historiæ scribantur, ut apud Agedium dicit Sempronius Asellio.* Jam vero dicat mihi clarissimus *Vossius*, nunquid isthæc pueri satagant? Nunquid illiterati & artium rudes viri hæc perquirant? Aut cui bono si de causis, consiliis, circumstantiisve nesciant judicare? Vel in utilitatem suam convertere? Eleganter nescio quis, quemadmodum puellæ, flores excerpunt ad oculos suos, & sensus corporis tantum exhilarandos: pharmacopolæ vero, universa herbarum folia, flores singulos, minutissimas plantarum fibras & radices ad medelam, & hominũ sanitatem referunt; sic pueri libris Historicis quasi trocho & astragalis ad luden-

Art. Hist. c. 15. p. 80. & 81.

Lib. 5. c. 18

dum utuntur; auditâq; vel inſpectâ rerum geſtarum magnitudine, aut novitate, lætitia incredibili geſtiunt, aut pavore exanimantur; qui autem artibus mediocriter verſati ſunt, experientiaq; aliquali ac judicio exornantur, hos legendo Hiſtorias pauca effugiunt. Hi ſolum divina inſtituta animadvertunt, jura humana obſervant; conſilia univerſa perpendunt, varia rerum eventa notant, domeſtica, politica, bellica, pacifica, omnia magno cum fructu & voluptate, ad civilis ſocietatis & prudentiæ uſum referre ſdent. Atque hoc eſt apud *Keckermanum* Hiſtorias legere; hunc talem requirit *Lectorem*: nimirum (ut ipſius utar verbis) *Qui exempla Ethica, Oeconomica, & Politica ſerio & ex profeſſo legere & notare velit.* Illud autem quiſquis aggrediatur, niſi perſpectam habeat *Methodum* præceptorum *Ethicorum, Oeconomicorum, Politicorum*, &c. abſurdiſſimus (inquit) haberi debet.

SECT. 4.

SECT. 4.

Argumentum à Quintiliano mutuatum expenditur eique reſpondetur.

POſtremo; mihiquidem locus è Quintiliano citatus videtur nihil quicquã facere, adverſus iſtam *Keckermanni* ſententiam. Conſtat enim ibidem *Fabium* docere, ex quibus Auctoribus puerorum *ſtylus* ſit formandus; idq; *Rhetorum* ipſorum, ſive præceptorum ductu atque adminiculatione, potius quam ſuapte ac privâ lectione. Siquidem. Cap. 5. *profuturum ſane diſcipulis plurimum* (ait) *ſi Rhetor* eos *Hiſtoriæ atq; etiam magis orationum* lectione inſtruxerit. Ibiq; mox, quid ſit *Rhetoris* officium hac ex parte luculenter oſtendit. Capite vero ſexto à doctiſſimo *Voſſio* citato, quem velit Auctorum delectum haberi plenius indicat: nam fine *delectu periculoſum* eſſe ait, quemvis in manum aſſumere; *optimos quoſque & candidiſſimos, ſuavi copia & perſpicuitate amabiles, quales Cicero & Livius eligendos cenſet.* Inde quos fugiendos exiſtimat, oſtendit, quos tamen *firmatis, &*

Lib. 2. Inſt. Orat.

maturis

maturis ingeniis etiam permittit. Respondemus igitur, aliud esse *stylum*, ac sermonem formare, sive (ut ipse *Fabius* loquitur) ὁρᾶσιν facere; aliud exempla *Ethica*, *Oeconomica*, *Politica*, atq; alia, *seriò* & ex *professo* colligere, notare, recondere, ut inde discat quis prudenter se gerere, & vitam ad virtutis normam instituere: illud autem *Quintiliani* propositum omnino fuisse videtur, hoc nequaquam intendit. Ideoq; magis etiam *Orationum* lectionem *Rhetorum* discipulis commendat: fortasse etiam *Historicorum concliones*, potius quam narrationes: quippe, in iis quidem *T. Livium*, vel maxime præcellere affirmat. Eum enim, cum *in narrando mirae jucunditatis, clarissimiq; candoris* esse dicit; tum in *concionibus supra quam dici potest eloquentem*. Sin autem quis aliter adhuc sentiat; Et *Quintilianum* velle *Rhetorum* discipulos, rerum ipsarum contemplatione exerceri, opinetur; nec non exemplis (*quæ sunt in omni genere causarum potentissima*) jam tum instrui, quibus, ubi res poscere videatur, utantur: secundo respondemus, hoc *Quintilianum* velle à juventute fieri, ductu, præmonstratione, atq; indicio *Magistrorum*

Lib. 10. c. 1

Quintil. l. 10. c. 5.

Lib. 2. c. 4.

ſtrorum Rhetorumque primo, quorum erat *indicare*, atq; *oſtendere virtutes, juxta & vitia*, non ſermonis & loquelæ tantum, ſed etiam dictorum factorumque, ſicuti cap. 5. lib. 2. legere poteſtis. Jam vero præeunte, illuſtrante, exponente præceptore, quis neget Hiſtoricos vel primæ ætati convenire poſſe? Et ſic tamen juxta *Quintilianum, Candidiſſimum quemq; eorum & maxime expoſitum*; Qualis *Tit. Livius* reputatur: ad quem tamen intelligendum, jam *profectu* opus eſſe, inquit, idem *Quintilianus* capite ſexto.

SECT. 5.

Simonis Grynæi ſententia hac ex parte probatur. Quis ſit Idoneus Lector fuſius oſtenditur. Philoſophiæ practicæ guſtum ſaltem habeat, requiritur. Item Chronologiæ, & Geographiæ, Hiſtoriæ oculorum. Artium denique aliarum cognitio aliqualis neceſſaria.

QUapropter, *Simonem Gryneum* ego potius audiverim, & cum eo cenſuerim, qui lectores Hiſtoriarum adhortando, hunc in modum adloquitur. *Tanto*, inquit,

Admon. de util. leg. hiſt. pen. p. 1133.

inquit, *instructiores accedere decet, quanto fructibus uberioribus gravior Historia est, & fœcundior. Cumque difficultas sit eadem & de sua & de aliorum vita rectè judicandi, nec alienam quisquam (quantumvis perspicaces hic simus) inteuri recte possit, qui non potest suam, utrum(; intelligitur, & summam hic difficultatem versari, & multa antequam huc accedamas requiri; non solum prudentia quadam civili tinctos, sed vitæ totius certo proposito firmatos nos esse oportere; ne fluctuare animis, & miserè spectris vitæ inanibus circumduci perpetuò velimus.*

Nos itaq;(ut hoc caput concludamus) dicimus primo: Lectorem studiosum ac diligentem;serium & attentum; constantem ac stabilem, omnino requiri. Studiosum ac diligentem; quia profectus diligentia præcipuè constat. Unde *Quintilianus, diu, non nisi optimus quisque; & qui credentem sibi minime fallat legendum est, sed diligenter, ac pene ad scribendi sollicitudinem: nec per partes modo scrutanda omnia, sed perfectus liber, utique ex integro resumendus, &c.* Serium & attentum; Nam *sive legis ipse quid, sive audis, attentus id fac,* (monuit olim quispiam) *ne vagetur*

Lib. 10. *c.* 1

getur mens tua; ſed coge illam ibi eſſe, & agere quod adeſt, non alia: ſcito te tempus & operam perdere, ſi quæ legis vel audis non attendas. Deniq; conſtantem ac ſtabilem: certa enim & conſtans lectio prodeſt. Deſultoria illa & tranſcurrens lectio parum habet utilitatis. Senecam audiamus: *Certis ingeniis immorari, & innutriri oportet* (inquit ille) *ſi velis aliquid trahere, quod in animo fideliter ſedeat.* Atque hinc præcepit admodũ appoſitè Stephanus Prætorius. *Meminerint adoleſcentes, non eſſe prius deſerendam, inchoatam alicujus libri lectionem, quam ad finem deducta, & integrè percepta fuerit. Multi enim adeo delicate & faſtidiosè in legendis Auctoribus verſantur, ut cum aliquem privatim legendum in manus ſumpſerint, tamen vix duabus aut tribus pagellis perlectis, mox eundem deponant, & alium librum legere incipiant, nec quicquam ad finem perducant. Hæc faſtidioſa legendi ratio quantumvis magna aſſiduitate præſtetur, ad veram & ſolidam eruditionem comparandam prorſus inutilis eſt.*

Lib. 1. ep. 2

Tractat. de forman. ſtudiis. p. 31.

Deinde Lectorem noſtrum ſic probamus; ſi Philoſophiæ practicæ præcepta deguſtaverit: cujus conditionis neceſſitas

ex

ex ſupradictis ſatis æſtimari poteſt. Tum ſi *Chronologiæ* notitiam, hoc eſt, temporum atq; ætatum cognitionem, aliquam ſaltem imbiberit: ut eorum ſeriem & ordinem teneat, ac velut terminis quibuſdam, imperia, bella, eventus finire poſſit. Hanc *animam Hiſtoriæ*, ſine qua non ſpirat, vir ſummus ille *Ioſephus Scaliger* indigetat: ab aliis *oculus Hiſtoriæ dexter* vocatur: ab aliis *Cynoſura*, quæ *Lectorem* in *Hiſtoriæ* pelago verſantem regit, & adjuvat, ut expeditius ac certius, nec non cum majori ſuavitate ac fructu, ad portum lectionis optatum perveniat. Qui enim ſine ratione temporum *Hiſtorias* intelligere ſeſe poſſe putant, perinde falluntur, ac ſi labyrinthi errores evadere ſine duce aut filo vellint. Sed & *Oculum ſiniſtrum* quoq; tribuimus *Hiſtoriæ*, nimirum *Geographiæ* ſive *Topographiæ* ſcientiam; qua niſi Hiſtoriarum ſtudioſus fuerit ſaltem leviter inſtructus, de jucunditate, immo de utilitate lectionis, plurimum deperdat neceſſe eſt; adeoq; rei geſtæ perfectam intelligentiam aſſequi haud quaquam valebit. In *Hiſtoria* enim quis eſt qui non ſentiat, quantum lucis ex loci (quo quæq; res geſta ſit) circumſtantia

tia accedat legenti? Communem igitur terrarum orbis divisionem teneat; & sciat mundi partes situsq; distinguere: provincias & in iis flumina, montes, oppida, clariora præsertim internoscat. Nam quod ad exactam illam omnū partium notitiam, haudquaquam necessitate requisitam *Lectori* nostro arbitramur. Denique si aliarum artium cognitione mediocri, rerumq; experientia nonnulla fuerit ornatus, hunc *idoneum & habilem Historiarum Lectorem tandem censemus.* Atq; hæc satis sint icta de parte Secunda nostræ Methodi.

DE

DE RATIONE ET Methodo legendi *Hiſtorias.*

PARS TERTIA.

viz.
De modo fructus colligendi.

ſive.
De uſu Hiſtoricæ lectionis.

SECT. I.

Caput ultimum tractandum proponitur. Concilium Lud. Vivis, Circa ea quæ ſunt in Hiſtoriarum lectione notanda. Auguſti Cæſaris mos in legendis Hiſtoriis. Quæ reperiantur apud hiſtoricos obſervanda, & ad quid conducant.

SUpereſt jam caput tertium, de quo poſtremo loco dicendum ſub initio ſtatuimus, nimirum quænam inter legendum ſint eligenda, & quo modo. Paucis hoc poſſem conficere, ſi *Ludovici Vivis* tantum

De Trad. diſc. l. 5. p. 352.

tantum præcepta obſervanda proponerem. Is enim quæ ſint in Hiſtoriis legendis notanda hiſce verbis docet. *Tenenda ſunt* (inquit) *ex Hiſtoria; primum ratio temporum, hinc facta & dicta, quæ exemplum poſſint aliquod ad ferre, ſive ut bonum imitemur, ſive ut malum devitemus. Bella & prælia non accuratè perſequenda, quæ tantum inſtruunt animos ad nocendum, & vias oſtendunt queis invicem poſſimus lædere. Notanda ſunt & leviter, qui arma ceperint; qui utrinq; duces, ubi congreſſum, qui victi, quid illis actum. Nec aliter dicenda vel legenda hæc, quam latrocinia, cujuſmodi revera ſunt pleraq; horum omnia, niſi quæ fortè adverſus latrones ſunt ſuſcepta, quod inter Chriſtianos, utinam non tam raro uſu eveniret. Satiùs igitur & fructuoſius fuerit, dare operam togatis rebus, quæ in virtute præclare ac ſapienter ſunt acta; quæ in ſceleribus atrociter, fædè: qui exitus, quam læti bene factorum, quam triſtes atq; infælices malorum facinorum: tum dicta & reſponſa hominum præditorum ingenio, ſapientiâ, uſu rerum, ea potiſſimum quæ Græco verbo ἀποφθέγματα dicuntur. Conſilia etiam, curquicquid ſuſcep tum, fa-*

ctum, dictum, eorum potissimum, qui probitate, sapientia, studiis bonarum artium reliquis antecelluerunt, quales sunt Philosophi, & præstantissimi omnium, Divi nostræ pietatis: ut non solum, quæ ab animi incitatis motibus sint edita cognoscamus, sed quæ à vi mentis & judicii: indignum profectò est, affectionum nostrarum opera mandari memoriæ, nō item consilii ac rationis. Hæc ab eruditissimo illo *Hispano* præscripta sunt. Brevioris adhuc negotii res esset, si tantum ad *Augusti Imperatoris* exemplum imitandum, meum vocarem *Historiarum Lectorem.* de eo *Suetonius* sic scribit. *In evolvendis utriusq; linguæ Auctoribus, nihil æquè sectabatur, quam præcepta & exempla, & publicè & privatim salubria; eáq; ad verbum excerpta, aut ad domesticos, aut ad exercituum provinciarumq; Rectores, aut ad urbis magistratus plerunq; mittebat, prout quiq; monitione indigerent.* Sed nos latius paulo extendemus Historiarum usum, nequè prolixi nimis erimus tamen. Namque Historiam suprà multigenûm rerum bonarum *Thesaurum* diximus: & verè; apud Historicos enim, alia sunt quæ ad doctrinam faciunt magis alia quæ ad prudentiam:

Suet. l. 2. c. 89.

dentiam, alia obſervare eſt, quæ linguam formant, quæ dicendi facultatem perficiunt, alia quæ rerum antiquarum notitiam conferunt: alia denique; quæ ad vitam potius inſtituendam, & ad mores effingendos conducunt.

SECT. 2.

Duo excerpendorum genera. Philologica, Philoſophica: ſub utriſque ſpecies quænam contineantur: quomodo ſingulæ ſint diſponendæ, & quis inde fructus oſtenditur. Locorum Communium formulas multi ſcripſerunt.

NOs itaq; duo excerpendorum genera, lectori noſtro præcipuè obſervanda, in univerſum ſtatuimus. *Philologica*, & *Philoſophica*. Sub *Philologicis*, non ea ſolùm quæ ad ſermonis elegantiam, linguæ politiem, phraſin, aut verborum proprietatem ſpectant; ſed omnes etiam veterum conſuetudines; omnes ritus, ceremonias, Solennia cujuſcunq; generis; ſive verba, ſive facta, ſive loca, Sacra & profana comprehendimus. Præterea *Monarchiarum* & præcipuorum in

Mundo Regnorũ ſeries; Gentium, Familiarumq; origines; & migrationes; Initia religionum & depravationes: Vrbium conditus, Coloniarum deductus; tum opera quævis magnifica; Ingentes opes, potentiam ultra modum immenſam; ſtupenda prodigia: deniq; quicquid cum admiratione legendum, immò & quodcunquè meritò dicatur ἀξιομνημόνευτον, memorabile ſeu recordatu dignum, huc referimus. Sub *Philoſophicis* autem (ut compendio dicamus) ea omnia complectimur, ſive Dicta, ſive Facta, ſive Conſilia, ſive deniq; rerum eventa, quæ ſuis cultoribus affatim miniſtrat *Hiſtoria*, ut documenta ſint ad inſtitutionem vitæ humanæ, publicæ vel privatæ, toga vel ſago. Quibus obſervandis *perſonarum* imagines haudquaquam ſunt inſuper habendæ: nam ſicut luculenta eventorum & conſiliorum expoſitio, *politicam* auget *prudentiam*, eamq; confirmat; ita illuſtres *perſonarum* deſcriptiones, monitrices ſunt, ut animis crebro recurſet, quorum ſimiles, quorum diſſimiles eſſe velimus. Hæc (inquam) inter legendum ſunt obſervanda, hæc ſunt excerpenda; & in locos quoſdam communes ordine diſponenda

nenda; quorum tirulis ſicut imaginibus cereis (uti loquitur eruditus quidam Scriptor) torpentes & languentes memorias adjuvare, excitare, irritare poſſimus. Vndè ſalutaribus conſiliis, infinitis ſimilium aut diſſimilium, parium aut imparium exemplis abundemus; agenda fugiendaq; dicenda ac tacenda percalleamus; Varia rerum eventa præſentiamus, cauſas rerum teneamus, & malis imminentibus præteritorum recordatione occurramus. Nimius forem, ſi *Locorum communium* formulam hîc, & methodum inſtituere, aut plenam materiarum quæ in Hiſtoria continentur indicem conſtruere molirer: id jam dudum à multis factum, à *Bodino*, *Beurero*, *Glaſero*, atquè aliis, ſed multa cum accuratione à *Bartholomæo Keckermanno*, in *Apparatu* ſuo ad *Philophiam practicam*.

SECT. 3.

Modus excerpendi, & in uſum transferendi varius indicatur, ex Annæo Seneca.

Modus

MOdus tamẽ excẽrpendi & in uſum transferendi ea quæ notatu ſunt digniora, aliquibus fortaſſe in gravi dono erit à me ſi breviter hic proponatur: neque tamen, à me erit ſed ab ipſo *Seneca*; quanto viro? *Non eſt* (inquit ille) *quod mireris ex eâdem materiâ ſuis quemq; ſtudiis apta colligere: in eodem prato, bos herbam quærit, canis leporem, ciconia lacertum. Cum Ciceronis libros præhendit, hinc Philologus aliquis, hinc Grammaticus, hinc Philoſophiæ deditus, alius alio curam mittit. Philoſophus admiratur contra juſtitiam dici tam multa potuiſſe. Cum ad hanc eandem lectionem Philologus acceſſit, hic ſubnotat duos Romonos Reges eſſe, quorum alter patrem non habet alter matrem. Nam de Servii matre dubitatur; Anci pater nullus, Numæ nepos dicitur: mox æquè notat Romulum periſſe Solis defectione, provocationem ad populum à Regibus fuiſſe. Eoſdem libros cum Grammaticus explicuit, primum reapſe dici ab Cicerone, id eſt, reipſa, in commentarium refert: nec minus ſepſe, id eſt, ſeipſe: deinde tranſit ad ea quæ conſuetudo ſeculi mutavit: tanquam, quod ait Cicero, quoniam ſumus ab ipſa calce ejus interpellatione revocati*

Sen. ep. 108.

vocati: *hanc quam nunc in circo metam vocamus, calcem antiqui dicebant.* Hæc *Seneca*, atq; alia plura, quibus nihil luculentius, nihil disertius, aut ad noſtrum propoſitum magis appoſitè dici potuit.

Cretam legit Mure. tus & ita legendum probat.

SCT. 4.

Modus excerpendi exemplis illuſtratur. Primo Philologicis ex Vell. Paterculo. Magnorum virorum ortus & obitus notandi. Majoris Catonis triplex Elogium. Ejus obitus. Circa ætatem ejus diſſentio. Odium ejus adverſus Carthaginem. Urbũ Corinthi conditus, Duratio, Ævum fatale urbibus evertendis. Cognominum ratio antiqua. Civium Rom. diſcrimen. Obſervationes criticæ ſub philologicis. Scipio non fautor tantum ſed & auctor (contra Lipſ.) omnis doctrinæ non ineptè dici potuit. Ejus præconia. Otium duplex. Diſpungere quid, & unde dictum; expuncta etiam quæ dicantur. Exemplum ex Tacito. Primores Civitatis. Optimates, nobilium optimi, principes qui dicti. Conſules, Exconſules, Exprætores &c.

Senatorum

Senatorum distinctio. Patricii, Conscripti, Pedarii unde dicti.

ADdam tamen ex meo ipsius penu & propria observatione, unum atq; alterum exemplum, ut quid Auditores meos facere velim, ipse faciendo demonstrem, atq; ita præceptorum meorum *praxin* aliqualem subjiciam. Primo loco igitur exempla in *Philologicis* exhibebo. Quarum observationum subjectum à *Velleio Paterculo* mutuabor, idq; satis fœcundum. *Velleius lib.* 1. *cap.* 13. Sic scribit. *Ante triennium quam Carthago deleretur, M. Cato perpetuus diruendæ ejus auctor, Lucio Censorino, Marco Manlio Coss. mortem obiit. Eodem anno quo Carthago concidit (à Scipione sublata) Lucius Mummius Corynthum, post annos nongentos quinquaginta duos, quam ab Alete, Hippotis filio, erat condita, funditus eruit. Uterq; imperator, devictæ à se gentis nomine honoratus, alter Africanus, alter appellatus est Achaicus, nec quisquam ex novis hominibus prior Mummio cognomen virtute partum vindicavit. Diversi imperatoribus mores, diversa fuere studia. Quippe Scipio tam elegans liberalium*

studiorum

ſtudiorum, omniſq; doctrinæ & auctor & admirator fuit, ut Polybium Panætiumq; præcellentes ingenio viros, domi militiæq; ſecum habuerit: neq; enim quiſquam hoc Scipione elegantius intervalla negotiorum otio diſpunxit: ſemperq; aut belli aut pacis ſerviit artibus: ſemper inter arma ac ſtudia verſatus, aut corpus periculis aut animum diſciplinis exercuit. Mummius tam rudis fuit, ut capta Corintho, cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac ſtatuas in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, ſi eas perdidiſſent, novas eos reddituros Non tamen puto dubites, Vinici, quin magis pro Repub. fuerit, manere adhuc rudem Corinthiorum intellectum, quam in tantum ea intelligi; & quin hac prudentia, illa imprudentia decori publico fuerit convenientior. Ita ſe habet *Vellei* caput. 13. lib. primi: In quo multa à Philologo obſervanda occurrunt. Primo tempus, quo, inter mortaleis eſſe deſiit celeberrimus ille *Cenſor*. Magnorum enim virorum & ortus & obitus, cognitione noſtra non indignos eſſe arbitramur. *Cato* autem quantus fuerit, ex triplici illo eulogio quod *Plinius* ei tributum meminit, dignoſci poteſt *Lib. 7. c. 27.*

teſt. Sic enim ſcribit; *Cato primus Porciæ gentis, tres ſummas in homine res præſtitiſſe exiſtimatur, ut eſſet optimus Orator, optimus Imperator, optimus Senator.* ampliſſimum ejus præconium habetur apud *T. Livium* l. 39 c.40. quem videte. Annus autem ejus mortis deſignatur, nimirum VC.604. quo anno Conſules fuere *L. Marcius Cenſorinus* & *M. Manlius*, tres annos ante excidium *Carthaginis*, quod ipſe adeò vehementer appetivit: & quod incidit in ann. 3. Olymp. 158. ſi veritatem & *Euſebium* ſequamur. h.e. juxta *Scalig.* Ann.Mundi 3804. circa ætatem *Catonis*, non convenit inter *Ciceronem* & *T.Livium*, hic enim ad annum nonageſimum eum perveniſſe; ille annum octuageſimum quintum non ſuperaſſe videtur affirmare.

Cic.in Cat. Maj. Liv. 39.c.40.

Prætera non eſt tanquam res nihili prætereundum, quod perpetuus diruendæ *Carthaginis* auctor dicatur, à *Velleio*; cui ſuffragatur *Florus* noſter. *Cato inexpiabili odio delendam eſſe Carthaginem, etiam cum de alio conſuleretur, pronunciabat: Scipio Naſica ſervandam.* Verùm hæc conſideratio, eſt *Philoſophica* potius ſive *politica*, & ad alium locum pertinet, ubi

Lib.2.c.15 Vide Cic.in Cat. Maiore

ubi cauſa hujus utriuſq; conſilii exquirenda: & quis eorum in hac re prudentior. 2° igitur ætatem ac durationem hujus urbis *Corinthi*, notabit *Philologus*, juxta & tempus quo fuerit condita: duravit (inquit) annos 952. deleta eſt, eodem anno cum *Carthagine*, h.e. An. V.C. 607. A. M. 3804. ergo condita eſt, An. M. 2852. trecentos ſupra annos ante *Olympiades*, quo tempore *Samuel Propheta*, & *Judex Iſraelitidum* florebat. 3° Non ſolum quando, ſed quis hujus *Urbis conditor* fuerit obſervabit, *Velleius*, *Aletem*, *Hippotis filium* perhibet. *Ioſephus Scaliger* inter animadverſiones *Euſebianas*, *Velleium* hîc nugari aît. Siquidem *Apollodorus*, *Ephyran* primo dictam ſcribit, & à *Siſypho* conditam. *Siſyphus* verò *Trojana* tempora, circa annos 60. aut 70. (inquit) anteceſſit, atq; ſic longè antiquior erat hujus verbis conditus. Sed à *Corynthо Jovis* filio tranſnominatam refert *Pauſanias*. Poſt aliquot verò generationes, *Aletes* iſte, abnepos *Herculis Dorienſium* exercitum contra *Corynthios* duxit, & regnum obtinuit, quod ab ejus poſteritate, per ætates quinquè occupatum dicit idem *Pauſanias*. 4° Obſervabit

Pag. 30.

In Corynthiacis.

bis hic *Philologus*, hoc ævum quasi fatale fuisse urbibus evertendis. Nam ut nihil de *Sagunto*, *Syracusis*, *Numantia*, atquè aliis dicamus, præter duos illos oræ maritimæ oculos (ita appellat *Cicero*) uno eodemquè anno effossos, *Carthaginem & Corinthum: Thebæ Bœotiorum & Chalcis Eubœorum* capita, à *Romanis* oppressa, eversa, deleta sunt. Unde *Philosophus* Urbium etiam rerumq; publicarum periodos esse, multo magis hominum concludit. Sed hæc quoq; consideratio *Philosophica* est, quemadmodum & illa, quam hic locus porro suggerit: nimirum septingentorum annorum periodos, mutationes regnis & rebuspub. attulisse insignes: de qua observatione, videndus *Iob. Bodinus* lib. 4. de Repub. & *Peucerus* de Divinatione l. 6.

De Nat. Deor. l. 3.

Vide Senecam Epist. 92.

Cap. 1. 2.

Quinto loco, quod scribit, hosce duos Imperatores *Mummium* & *Scipionem*, devictæ à se gentis nomine honoratos, hunc *Africanum*, illum *Achaicum*: hinc inquam observandus est, mos antiquus cognominandi, ejusquè rationem, tam apud *Græcos*, quam *Latinos*: à rebus enim gestis, à forma corporis, à Virtute aliquâ singulari, aut vitio, à casu notabili, aut, fortunâ

ſortunâ, plerumq; cognomenta ſunt indita: ita *Tarquinius* ultimus, à faſtu & aliorum contemptu *Superbus* eſt cognominatus. C. *Martius*, à captis *Coriolis*, *Coriolanus*; *Manlius*, *Torquatus* dictus, quod *Gallum* provocatorem in duello occiderit, & torquem ei detractum cervici ſuæ induerit. ita, *Soteris*, *Callinici*, *Grypi* cognomenta ſignificant *Servatorem* fuiſſe primum, ſecundum *Egregia victoria potitum*: tertium *Adunco naſo præditum*. de his videndus *Appian. Alexandrinus* in præfat. *Plutarchus* in *Coriolano*. *Alex ab Alexand. l. 1. c. 9.* Et hinc etiam obſervationes *Politicæ* poſſunt deduci, quas mitto notare.

Sexto, *Philologus* ex eo, quod *Mummius* ex *Novis hominibus*, dicitur primus qui *cognomentum* ſua virtute adeptus eſt, notabit, *Cives Rom.* in triplici fuiſſe diſcrimine, *Nobiles*, *Novos*, *Ignobiles*: nam qui majorum ſuorum habuerunt imagines, hi *Nobiles*: qui ſuas tantum ii *Novi*: qui nec majorum nec ſuas, illi demum *Ignobiles* ſunt appellati. jam reliqua hujus capitis parte, contingetur *Scipionis* & *Mummii* comparatio, quâ utriuſquè mores, ingenium ac vitæ ratio, innuuntur;

quæ

quæ omnia, unà cum observationibus inde emergentibus, ad *Philosophica* referri debent; ideoq; hic prætermittenda: non ita tamen *observationes Criticæ*, si quæ occurrant: has enim juxta & *Grammaticas*, *Rhetoricas*, aliasq; omnes quæ ad *Philosophiam practicam* non spectant, sub *Philologicis* comprehendi volo: ideoq; non possum abstinere quin ostendam, me à *Justo Lipsio*, *Criticorum* Coryphæo, prorsus dissentire; qui non vult, ut *Scipio* dicatur hîc [*omnis doctrinæ auctor*] scilicet *nimia* (inquit) *pro Scipione laus*, *scribo igitur* [fautor] *& id principi ac militari viro convenit*: immo (inquam *Juste Lipsi*) mutatione nihil est opus: neq; immerenter dicetur *auctor*, quia primus ipse & pauci præterea, doctrinas in urbem *Romam* induxisse feruntur: quid si *Polybium* suam *Historiam*; *Panætium* suos de officiis libros, *Scipionis* impulsu scripsisse aut edidisse autumemus? Ecquis absurdam dixerit conjecturam? quum eos perpetuos sibi comites habuisse scripserit ipse *Velleius*? Quid quod *Terentii* scripta, ad *Scipionem* (teste *Fabio*) referantur? & *Donatus*, non obscuram esse famam, *Terentium à Lælio* & *Scipione* adjutum fuisse

isse dicat? huc accedat id quod apud *Velleium* sequitur [*quoties ab armis & reipub. negotiis vacare licuit, animum disciplinis exercuit*] namque vel hinc etiam, laus illa *Scipionis* magis videtur probabilis, neq; omnino (sicuti putat *Lipsius*) nimia existimanda. Sed neque *Principi*, aut *militari viro* nimia. videte enim quid de *Annibale Cornelius Nepos*, sive sit *Æmylius probus*. *Hic tantus vir* (inquit) *tantisq; bellis districtus, nonnihil temporis tribuit literis: namq; aliquot ejus libri, sunt Græco sermone confecti: in his ad Rhodios, de Cn. Manlii Vulsonis in Asia rebus gestis &c.* Ultimo loco notabit *Philologus* verborum elegantias ac proprietates, allusiones ingeniosas, translationes aptas & illustres. Sicuti hisce verbis. [*Neque enim quisquam hoc Scipione elegantius intervalla negotiorum otio distinxit.*] Sive enim ad illud *Catonis* in *Originum* principio alludat, ubi *Clarorum virorum atq; magnorum, non minus otii quam negotii rationem extare* debere pronunciat: sive magnificam illam *Scipionis* ipsius vocem respiciat, qua se *nunquã minus otiosum esse, quam cum otiosus, neq; minus solum quam cum solus esset, affirmavit*

Cic. Offic. l. 3.

vit. Utrumque hoc elogio, videtur mihi *Velleius* oppido eleganter expreſſiſſe. Quod ut liquidius appareat, notabit *Philologus*, otium negotio & laberi oppoſitũ; idque eſſe duplex. Nam aliud eſt iners & ſine opere, aliud vero actuoſum. Quod quidem poſtremum tantùm, Scipioni competere locus indicat, qui in otio nequicquam ceſſaret, aut à publicis occupationibus liber, inertiæ ſe dederet; ſed vel de negotiis cogitaret, vel ſtudiis literarum & ſapientum colloquiis intenderet. Hoc enim erat [*intervalla negotiorum, otio diſpungere*] quod etiam vocabulum à nummulariis, iiſq; qui à rationibus inſerviunt, mutuatum agnoſcet *Philogogus*. Et ſignificat, accepta & data conferre: ita *Ulpianus*. Vel (ut loqui ſolet vulgus) computum examinare. *Percontandas* (inquit idem *Ulpianus*) *atque examinandas rationes, & diſpungendas atque diſcutiendas.* Quare ſic (ut mihi videtur) intelligendus *Velleius*: ac ſi dixiſſet. *Nemo publica negotia, ſtudiis ſubſecivis* (*velut acceptis & dati rationibus ex omni parte ſubductis pulchriùs compenſavit.* Nam ſciendum eſt, quod quæ in rationibus probabantur ultro citroque; quæ in ſuffragiis, quæ in recen-

L. 56. D. de verb. ſig.
L. 6. D. de ſtat.

recenſionibus militum, officiorumve, ea ſolebant notari punctis, ut ad diſcutienda cætera veniretur; & diſpuncta vocabantur: ut contra, expuncta quæ ex rationibus velut improba, vel præterita eximebant. Ita quoq; milites exauctorati, expuncti dicebantur. Breviter Auctoris mens, plane talis eſſe mihi videtur, ac ſi dixiſſet, *Nemo luculentius occupationes ſuas juxtà & vacationes, perindè utiles atq; ſalutares unquam præſtitit.* Atq; hæc dicta ſunto ad *Velleii* c. 13. lib. 1. Iun. ad Tert adv. Ind. c. 9.

Promiſi alterum exemplum in *Philologicis*, nec mutabo: Sed tanto brevior, quanto in ſuperiori fuerim prolixior, eſſe ſtatui. *Cornelius Tacitus Annali* 3. c. 65. ſuggeret nobis argumentum, ubi ſic temporum ſub *Tiberio* corruptionem deſcribens narrat.

Cæterum tempora illa adeò infecta, & adulatione ſordida fuere, ut non modo Primores civitatis (quibus claritudo ſua, obſequiis protegenda erat) ſed omnes Conſulares, magna pars eorum qui Prætura functi, multiq; etiam Pedarii Senatores, certatim exurgerent, fœdaq; & nimia cenſerent] hæc *Tacitus*. unde *Grammaticorum* & *Philologorum* filii obſervent, *Primores*

civitatis hîc vocatos, quos *Optimates*, *Capitolinus*: *Aurel. Victor*, *Nobilium Optimos*. Et ipse *Tacitus* non rarò *Proceres* nuncupat. Aliquibus etiam *principes civitatis*, πρωτοπολίται sunt dicti. Deinde, *Consulares* esse, quos ex-*Consulibus* viros, sive viros *ex-consules* dicimus; qui *Consulatu* jam functi essent. Eosdemq; juxta & *ex-Prætores*, sive viros *Prætorios*, (hoc est, quicunq; *Præturam* expleviſſent) cæteroſque omnes qui *Magiſtratus Curules* geſſiſſent, veniēdi in *Senatum*, ac ſententiam dicendi jus habuiſſe. Ultimò *Senatorum* diſtinctionem ex hoc loco obſervabit *Philologus:* nempe eorum alios *Patricios* fuiſſe: *Conſcriptos* sive *Adlectos* alios; alios denique *Pedarios* dictos. Illos à *centum patribus*, quos *vrbis* Parens & *conditor Romulus* elegit oriundos: iſtos *Regum*, *Conſulum*, *Cenſorumve* decreto lectos: hos, quod ubi reliqui ſella *Curuli*, in *Senatum* veherentur, hi pedibus itarent & ſic in *Curiam* venirent (ut nonnulli cenſent) vel quod pedibus irent in ſententiā aliorum: ſententia nimirum, haud verbis, ſed tranſitione profeſſa, vel diſceſſione, (ut alii) ſic olim dictos. Et huic opinioni favere videtur *Cicero* ad *Att.* *Cum eſt actum*

A. Gell. l. 3. cap. 18.

L. 1. ep. ult.

actum, neq; animadversum est ad quos pertineret, & raptim in eam sententiam Pedarii concurrerunt. Confirmat etiam hic ipse *Taciti* locus. *Pedarii Senatores certatim exurgerent.* Est apud *Vopiscum* locus præclarus, ex quo triplicem modum probandi sententiam in *Senatu* elicimus. *Deinde aliis manibus porrigentibus, aliis pedibus in sententiam euntibus, plerisq; verbis consentientibus conditum est Senatus Consultum.* Atq; hæc de *Philologicis* observationibus sufficiant. *In Aurelia.*

SECT. 5.

In Philosophicis quæ ratio tenenda. Exemplo Herodoti, Polybii & aliorum Historicorum. Duplex usus exemplorum. I. Lipsius, Io. à Chokier, & R. Dallingtonus *nostras, Historiarum & exemplorum usum luculenter indicarunt. Specimen unum atq; alterum à nobis subjicitur.* Ex L. Floro, Justino, Herodoto. Romuli & Remi *Historiam veram supponit Augustinus. Quis inde usus.* Camilli & Fabricii *fides, atq; inde axiomata. Xerxis ingens apparatus bellicus, ejusq;*

expeditionis successus quid nos doceant. Confirmatur Darii ultimi exemplo. Caligulæ, Neronis, *ac* Valentiniani *exemplis ostenditur malignitas philautiæ, invidiæ ac livoris. Polybius frequens in Historiarum usibus.*

JAm vero in *Philosophicis* colligendis hanc normam sequatur Lector. Omnia exempla, sive *Ethica*, sive *Politica*, sive *Oeconomica*, seu denique *Bellica*, tam virtutum, quam vitiorum, ex *Historiis*, non observet modo, deducat, & undique colligat, sed ad leges etiam & regulas vitæ, artisque principia prudenter accommodet; juxta illud *Plutarchi*, πρὸς στάθμη πέτρον τίθεσθαι, μὴ τι πρὸς πέτρῳ στάθμην. Applicandus lapis ad amussim non ad lapidem amussis est. Auctores ipsi non raro faciunt. *Herodotus* totam belli *Trojani Historiam* ad communem justitiæ regulam refert; dicendo ὅτι τῶν μεγάλων ἀδικημάτων, μεγάλαι εἶσι καὶ αἱ τιμωρίαι παρὰ τοῦ θεοῦ. *Magnarum injuriarum, magnas à Deo ultiones esse.* Ita etiam *Polybius*, exemplo *M. Attilii* docet, τὸ δεῖν ἀπιστεῖν τῇ τύχῃ καὶ μάλιστα κατὰ τὰς εὐπραγίας. *Fortunæ non fidendum, præsertim in rebus lætis*: eo quod *Attilius Regulus*

Plut. de prof. virt.

Polyb. l. 1.

gulus, qui paulo ante, nullum miſericordiæ locum dabat, neq; ullam afflictis *Carthaginienſibus* veniam concedebat, mox ductus ipſe eſt, iiſdem pro ſalute ſua ſupplicaturus. Eodem in loco oſtendit verificatum *Euripidis* dictum; ὡς ἓν σοφὸν βέλτιον τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ. *Unicum rectum Conſilium, magnam militum manum vincere*: Idq; pronunciat inſigniter probatum, exemplo *Xantippi Lacedemonii*, qui unus unica ſententia *Legiones Rom.* (antea invictas atq; inſuperabiles habitas) vicit ac ſuperavit: *Urbemq;* profligatam, & collapſos tot virorum animos inſtauravit atq; erexit.

Hoc igitur ut exactius perficere cognoſcat *Lector* noſter, cujuſlibet facti, atq; etiam conſilii cauſas inquirat, circumſtantias appellet, ſucceſſum ponderet; ac ſingulatim in quo quid benè aut prudenter, quid malè aut imprudenter geſtum ſit, ſpectet: inde autem præceptum, monitum, ſive regulam univerſalem ipſe eliciat, eamque ſententiis pluribus comprobet, exempliſq; illuſtret. Eſt enim duplex uſus exemplorum: unus ut ea imitemur, quæ à bonis viris geſta ſunt: fugiamus autem ea quæ à malis perpetrantur. Alter

ut ex rebus quæ figillatim narrantur; generatim ac in vniversum, σκοπῶς aliquam utilem sententiam (θέσιν ἢ ἀφορισμὸν) extrahamus & deducamus. Hanc rationem transferendi Historias in usum nostrum, exemplis copiosis luculenter indicavit *Iustus Lipsius*, libello quodam suo, *Monita politica & Exempla* complectente. Item *Johannes a Chokier*, *Lipsii* discipulus, Magistrum imitatus *Thesaurum* edidit *Aphorismorum Politicorum*, satis locupletem. Quin & ante annos viginti & amplius, prænobilis *R. Dallingtonus* nostras, vir ab eruditione, prudentia, & pietate celebrati nominis; in *Civilibus* illis *Militaribusq*; *Aphorismis* suis quos lingua vernacula publicavit, egregia cum laude in hoc genere versatus est. Liceat tamen etiam nobis, hic quoque specimen aliquod exhibere, quod pro exemplari sibi novitius *Lector* noster proponat, & si visum fuerit imitetur.

Quum apud Auctorem nostrum *L. Ann. Florum*, juxta & *T. Livium*, alioſque legimus, urbis Imperiique conditorem *Romulum*, incerto patre natum, *Amulii* imperio in profluentem abjectum cum *Remo* fratre, non potuisse extingui. *Siquidem*

T. Liv. l. 1. c. 4.
Flor. l. 1. c. 1.

dem (inquit Florus) *& Tiberinus amnem repreſſit, & relictis catulis, lupa vagitum ſecuta, ubera admovit infantibus, matremque ſe geſſit, atq; ſic repertos apud arborem Regis paſtor tulit in caſam, atq; educavit.*

Hinc nos divinæ providentiæ vim planè admirandam obſervare debemus: numiniſque divini ſummam benignitatem, quæ eos quorum manibus ad ſumma quædam ſuo tempore exequenda, uti conſtituit, miris modis conſervare novit. Hinc etiam hoc exurgit axioma.

Magnorum Imperiorum fundamenta atq; incunabula, nonnunquam ex parvis & quidem pudendis initiis, ſed extraordinariis & miraculoſis modis, jaciuntur ac conſervantur.

Vel ſic: *Magnorum Imperiorum initia, quanquam ſæpè fuerint exigua, atq; hominum judicio ipſa ex ſeſe contemptibilia, ſemper tamen aliquam extraordinariam & peculiarem Dei providentiam oſtendunt, & certiſſima utriuſq; teſtimonia continent.*

Notiſſima eſt Hiſtoria *Cyri*, principis *Monarchæ Medo-perſici*, qui juſſu *Aſtyagis* avi ſui, à feris devorandus expoſitus, miraculoſa canis fœminæ tutela & lactatione *Juſt in l. 1. Herod. l. 1.*

tione ſalvus evaſit. Æquè mirabilis & planè ſtupenda *Gælleciæ* Regis cujuſdam, nomine *Habidis* Hiſtoria legitur apud *Juſtinum*, quem videat quiſquis ejus ſcire caſus, & pericula deſiderat: alia etiam exempla horum ſimilia, legat apud *Ælianũ*, inter varias Hiſtorias. Ego feſtino. Nec regerat quis *Mythiſtorias* eſſe, cum quod de *Romulo* & *Remo*, Divus *Auguſtinus* verum ſupponit, de cæteris concipi non improbabiliter queat. *Quid mirum* (inquit *Auguſtinus*) *ſi ad arguendum hominem regem, qui eos in aquam projici crudeliter juſſerat, eis infantibus per quos tanta civitas condenda fuerat, de aqua divinitùs liberatis per lactentem feram Deus voluit ſubvenire.*

Juſt. l. 44.

Lib. 12. c. 4.

* *Et Alex. ab Alex. l. 2. c. 31.*

Aug. de civ. Dei lib. 18. c. 21.

Liceat mihi aliud, ex Auctore noſtro, *L. Annæo Floro* paradigma deducere in Philoſophicis. Is *Romanorum* victoriam adverſus *Faliſcos*, pauciſſimis quidem verbis, at ſenſibus plenis eleganter ſic narrat. *Faliſci quum obſiderentur à Camillo, mira viſa eſt fides Imperatoris, nec immerito: quod Ludimagiſtrum urbis proditorem, cum iis quos adduxerat pueris, vinctum ſibi ultro remiſiſſet. Quid fit? Se ſponte Faliſci dediderunt.* Huic Gemi-

Flor. l. 1. c. 12.

num

num fidei exemplum habemus in *Fabricio* adversus *Pyrrhum* Epirotam. Frontini verbis repetam. *Ad Fabricium Ducem Romanorum, Medicus Pyrrhi Epirotarum Regis pervenit, pollicituſq; eſſ, datnrum ſe Pyrrho venenũ, ſi merces ſibi, in qua operæ pretium foret, conſtitueretur. Quo facinore Fabricius egere victoriam ſuam non arbitratus, Regi medicum detexit: atq; eâ fide meruit, ut ad appetendam amicitiam Romanorum compelleret Pyrrhum.* Front. Stra. I. 1. c. 4.

Nos hinc quid aſtruemus? Regulam ſcilicet univerſalem quantivis pretii, ab Auctore noſtro Floro diſertis verbis expreſſam, capite prædicto ſic. *Ea tandem vera eſt habenda victoria, quæ ſalvâ fide, & integrâ dignitate, parari poteſt. Valer. Maximus* ad parem ſenſum, æquè elegan- *V. Max. l. 5.* ter. *Tum demum victoria apud Deos & c. 1. apud homines minimum invidiæ habitura eſt, cum plurimum humanitatis habuerit.* Accipe eandem regulam aliis verbis expreſſam. *Verâ ſi quis graſſari via ad compendioſam victoriam cupiat, noverit erga ipſos hoſtes prompta uti clementia.* Namq; ſuperioribus exemplis, aliiſque id genus infinitis docemur, viros prudentes, & ſapientiæ plenos, moderatione plura quam

vi

vi componere, Imo res consilio peragi & moderatione, de quibus vis desperaverat: juxta illud Claudiani poetæ,

—*peragit tranquilla potestas*
Quod violenta nequit.—

Iterum, cum apud *Justinum Trogi* Abbreviatorem, *Xerxis* apparatum bellicum quinquennalem adversus *Græciam* contemplamur: cum numerosissimum ejus exercitum putamus, 700. millia de regno, 300 M. de auxiliis armata, ut non immerito proditum sit, *flumina ab exercitu siccata, Græciamq; omnem vix eum capere potuisse: naves quoq; decies centum millia habuisse:* denique cum triduo, à quatuor millibus contra hanc ingentem multitudinem, non sine dolore & indignatione *Persarum*, ad angustias *Thermopylarum*, dimicatum animadvertimus, & tandem à trecentis *Spartanis* stragem infinitam factam consideramus: postremo, cum turpissimam, ac fœdissimam *Xerxis* in scapha piscatoria fugam, attentiori cogitatione perpendimus, præter usum illum quem statim post narrationem subjungit ipse

Lib. 2. §. 13 *Justinus*: viz: *Rem fuisse spectaculo dignã, & æstimatione sortis humanæ, rerum varietate miranda, in exiguo latentem videre*

navigio

navigio, quem paulò ante vix æquor omne capiebat. Eumque carente omni servorum ministerio, cujus exercitus propter multitudinem, terris graves erant.

Præter hunc (inquam) usum occurrit memoriæ *Demarati Lacedæmonii* oraculum, quod testante *Seneca* apud ipsum *Xerxem* effatus est. Nempe; *multitudinem indigestam & gravem metuendam esse ducenti, non enim vires habere sed pondus.* Sed & veriverbii, à *Lucano* prolati, non possumus hîc non meminisse: *In se magna ruunt, lætis hunc numina rebus crescendi posuere modum.* Subit etiam mentem, prudens illud *Artabani* monitum. *Vides ut prægrandia animalia fulmine Deus ferit, nec sinit insolescere.* φιλεῖ ὁ θεὸς τὰ ὑψηλόφρονα πάντα κολούειν. *Gaudet, Deus eminentissima quæq; deprimere.* Quæ omnia nobis perspicuè probant, Regis *Darii* legatum, valdè appositè nec minus experienter apud *Alexandrum M.* Philosophum egisse hisce verbis, *Periculosum est, prægrave imperium: difficile est continere, quod capere non possis. Vides ne navigia quæ modum excedunt, regi nequeunt: nescio an Darius ideo tam multa amiserit*

Sen. de Ben. l. 9. c. 31.

Luc. l. 2. v. 81.

Herod. in Polym.

Q. Curt. l. 4.

ſerit, quia nimiæ opes magnæ jacturæ locum faciunt.

Suet. Calig. c. 3. 4. Deniq; apud *Suetonium* cum lego, *Caligulam* non minore livore, ac malignitate, quam ſuperbia ſævitiaq; adverſus omnis ævi pœnè homines graſſatum fuiſſe; ſtatuas virorum illuſtrium ita ſubvertiſſe, atq; disjeciſſe, ut reſtitui ſalvis titulis non valuerint: vetuiſſeq; poſthac viventium cuiquam, uſquam ſtatuam aut imaginem, niſi conſulto ſe & auctore poni: cum de

Suet. Ner. c. 53. *Nerone* ſcriptum invenio, quod populariter fuerit elatus maxime; omnium æmulus, qui quoquo modo animum vulgi moverent. De *Valentiniano*,

Am. Marc. l. 30. c. 29. quod benè veſtitos odio haberet, & eruditos & opulentos, & nobiles, quodq; fortibus detrahere ſoleret, ut ſolus videretur bonis artibus eminere: hinc concludere promptum videtur.

Nonnulla reperiri ingenia, idq; non rarò quæ adeò philautia (dicam?) an livore et malignitate laborant, ut ſoli omnia eſſe velint, neq; ferant alios excellere in re ulla. Hinc quoq; *Marcellinus* ipſe verè philoſophatur, *livorem virtutum, rectæ poteſtatis invidiam eſſe ſociam: quoq; dignitatum apices majores, eò (licere ſibi cuncta exiſtimantes*

mantes) & ad ſuggillandum contrarios exturbandoſq; meliores, pronius ſunt inclinati.

Frequens in hiſce uſibus eſt *Polybius*, (uti antea monuimus) & lectorem ſuum plerunq; labore aliquo levat, neq; enim docet ſolum, quam uberes fructus ad rationes vitæ, geſta majorum ſint allatura, ſed etiam quo pacto percipere quis queat ſemper ferè demonſtrat.

SECT. 6:

Chriſtiani Ethnicorum exemplis utiliter inſtrui poſſunt: & non in virtute morali tantum, ſed in actibus etiam pietatis ac vitæ Chriſtianæ promoveri. Id docetur ex D. Auguſtino. D. Hieronymo & aliis. Talia imitationum præcepta ab Ethnicis quoq; nonnullis adimpleta. Quos denique eleganter expreſſit D. Ambroſius.

SEd nec in vita tantum *civili Hiſtorias* profanas uſui eſſe poſſe putandum eſt, verum in vita *Chriſtiana* vel maximè: id nos abundè docent *Sancti Patres Eccleſiæ*, & pluribus inſtantiis probant. Videte

dete mihi D. *Augustinum*, lib. 5. de Civ. Dei. Vbi postquam ostendisset, *Brutos* & *Scævolas*, & *Curtios*, & *Decios*, alioſque quos ἀριστέας *Heroas* eleganter appellat doctissimus *Casaubonus* ex *Dionys. Halic.* tot egregia facinora, virtutumq; monstra (uti loquitur *Florus* noster) *Ideò tantùm ut patriæ libertatem, urbi imperium, sibimet ipsis gloriam compararent, edidisse, sumq; finem obtinuisse, & mercedem desideratam percepisse.* Tandem concludit. *Cap. 16.* *Proindè, non solum ut talis merces talibus hominibus redderetur, Romanum Imperium ad humanam gloriam dilatatum est, verùm etiam ut cives, æternæ illius civitatis, quamdiu hìc peregrinantur, diligenter & sobriè illa intueantur exempla, & videant quanta dilectio debeatur supernæ patriæ, propter vitam æternam, si tantum à suis civibus terrena dilecta est propter hominum gloriam.* Similiter cap. 18. Et alibi, argumenta ducit à profanis exemplis ad *Christianam* constantiam. Sicuti lib. 1. c. 24. de *M. Attilio Regulo* loquens. *Si fortissimi & præclarissimi viri, terrenæ patriæ defensores, Deorumq; licet falsorum, non tamen fallaces cultores, sed veracissimi etiam juratores, qui hostes victos, more ac*

jure

iure belli ferire potuerunt, hi ab hostibus victi seipsos ferire noluerunt: & cum mortem minimè formidarent, victores tamen dominos ferre, quam eam sibi inferre maluerunt: quanto magis Christiani verum Deum colentes, & supernæ patriæ suspirantes, ab hoc facinore temperabunt, si eos divina dispositio, vel probandos, vel emendandos, ad tempus hostibus subjugaverit? Ad eundem modum *D. Hieronymus*, in consolatione ad *Iulianum*, perquam eleganter hortatur, *Contemnis aurum?* (inquit) *contempserunt & multi Philosophi. Unus multarum possessionum pretium, projecit in pelagus, abite* (inquiens) *in profundum malæ cupiditates, ego vos mergam, ne ipse mergar à vobis. Philosophus gloriæ animal, & popularis auræ vile mancipium, totam simul sarcinam deposuit & tu te putas in virtutis culmine constitutum, si partem ex toto offeras? Teipsum vult Dominus hostiam vivam, placentem Deo, te inquam, non tua* Iterum ad *Heliodorum*. *Prætermitto Maximos, Catones, Gallos, Pisones, Brutos, Scævolas, &c. quorum non minor in luctu, quam in bellis virtus fuit, &c. Ne videar potius aliena quam nostra quæsisse: quanquam & hæc in sugillationem*

Lib. 2. ep. 21.

Ibid. ep. 22.

tionem noſtri breviter dicta ſint, ſi non præſtet fides quod exhibuit infidelitas. Sed ut rem in compendium conferam, hanc normam quomodo nos Chriſtiani ſequamur, in obſervandis, applicandiſq; in uſum noſtrum exemplis, optime nos docet, carmine non ineleganti, magnus ille *David Chytræus*, de re *Hiſtorica* optimè meritus, in præfatione ſua, ad *Cornel. Nepotem*, ſive *Æmilium Probum.*

Chriſtiades ſimul Hiſtorias ac perlegit, ardens
Ruminat hæc animo ſecum, ſi Phocio nummos
Reſpuit oblatos dono: ſi Scipio ſponſam
Noluit alterius contingere; maluit exul
Attilius ſi ſponte mori, quam fœda probando
Et laudi patriæ & Latiæ nocuiſſe juventæ
Conſilio exemploq; ſuo: mihi quid faciendum
A Chriſto nomen qui habeo? num ſordidus auri
Servus ero? Faciamve jubet quæcunq; libido?
Num vitam pluris faciam quam nomen Alethes
Invictum? Nñ poſtponã mandata Iehovæ
Inſani

Inſanis hominum placitis, juſſiſq; cruentis?
Sic ſanè Hiſtoriæ laudanda exempla vetuſtæ
Cum fructu quam quis credat majore leguntur.

Hæc eadem imitationum præcepta, inter *Ethnicos* eriam reperiuntur, qui opere & factis adimplerũt, nec dedignati ſunt majorum mores & affectus intuendo ac pertendendo vel ſuos reformare, vel alienos inſtruere ac moderari. *Cato* ille (de quo ſupra nonnihil jam dictum eſt) *Cenſorius* appellatus, ad tugurium M. *Curii* (quod à prædijs ſuis haud procul aberat) frequenter accedere, lociq; ipſius anguſtiam & habitationis vilitatem contemplatus, de viro iſto cogitare ſolebat, quod *Romanorum maximus, ſubactis gentibus bellicoſiſſimis, ejectoq; Italiâ Pyrrho, ipſe poſt tres triumphos, eum agrum propriis manibus fodiſſet, idq; ipſum tugurium inhabitaſſet: ibiq eidem Curio ad focum ſedenti, & ligneo Catillo rapa cænanti, Samnitum legati cum adveniſſent, aurumq; multum obtuliſſent; brevi admodum cum reſponſo eos dimiſiſſet, nimirum; auro nihil opus eſſe ei, qui hac cæna eſſet contentus: ſeq; aurum habentes vincere, quam poſſi-* *Plutar. in Cat. Maj.*

dere aurum malle. His ita ſecum conſideratis, Cato abibat, ac proinde in ſuam domum, prædia, famulos, & victus rationem inſpiciens, laborem ſibi intendebat, luxumq; omnem porrò amputabat. Egregium etiam in hoc genere præbet nobis exemplum *Servius Sulpitius*, qui ut M. *Ciceronem* filiæ ſuæ mortem graviter dolentem conſolaretur, meditationem quandam (vel Chriſtiano dignã) quam ſecum ipſe quondam habuerat, ſuper exitio florentiſſimarum urbium (quæ perpetuo manſuræ videbantur) repetit: atq; ita unum (inter alia plura) conſolandi argumentum, valdè appoſitum & efficax à propria deducit experientia, in hunc modum. *Quæ res mihi non mediocrem conſolationem attulit, volo tibi commemorare, ſi fortè eadem res tibi minuere dolorem poſſit. Ex Aſia rediens, cum ab Ægina Megaram verſus navigarem, cœpi regiones circum circa proſpicere. Poſt me erat Ægina, ante Megara, dextra Periæus, ſiniſtra Corinthus; quæ oppida quodam tempore, florentiſſima fuerunt, nunc proſtrata & diruta ante oculos jacent: cœpi ego ſic mecum cogitare; hem! nos homunculi indignamur, ſi*

Cic. ep. fam. l. 4. ep. 5.

ſi quis noſtrum interiit, aut occiſus eſt, quorum vita brevior eſſe debet; cum uno loco tot oppidùm cadavera, projecta jaceant. Vis ne tu te Servi cohibere, & meminiſſe hominem te eſſe natum? Crede mibi cogitatione ea, non mediocriter ſum confirmatus, hoc idem ſi tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas, &c. In eandem plane ſententiam, eleganter philoſophatur, *Philoſophus* ille *Romanus*, & iiſdem ferè cum Sulpicio utitur argumentis, ut *Liberali* ſuo ob incendium quo *Lugdunenſis Colonia* exuſta erat admodum triſti, leniret dolorem. *Tota* (inquit) *ante oculos Sortis humanæ conditio ponatur: nec quantum frequenter evenit, ſed quantum plurimùm poteſt evenire, præſumamus animo ſi nolimus opprimi, nec vllis inuſitatis velut navis obſtupefieri: in plenum cogitanda fortuna eſt. quoties Aſiæ, quoties Achaiæ Vrbes uno tremore ceciderunt? Quot oppida in Syria, quot in Macedonia devorata ſunt? Cyprum quoties Vaſtavit hæc clades? Quoties in ſe Paphus corruit?* &c. Et poſtea; *non tantum manufacta labuntur, non tantum humana arte atq; induſtria poſita vertit dies. Iuga montium diffluunt,* *Seneca. ep 92*

totæ desidêre regiones. Operta sunt fluctibus quæ procul à conspectu maris stabant: Vastavit ignis colles, per quos elucebat, erosit & quondam altissimos vertices, solatia nàvigantium, ac speculas ad humilem arenam deduxit. Ipsius naturæ opera vexantur: & ideò æquo animo ferre debemus urbium excidia, Casura omnia extant. &c. Hinc deniq; sic infert. Itaq; formetur animus ad intellectum, patientiamq; sortis suæ, & sciat nihil inausum esse Fortunæ. Adversus Imperia illam idem habere juris, quod adversus imperantes: adversus Urbes idem posse quod adversus homines: nihil horum indignandum est: in eum intravimus mundum in quo his legibus vivitur. &c. Nimius hic fortasse videbor, non possum tamen abstinere manum, quin Divi Ambrosii quoq; huc exemplum adjiciam; is enim in epistolâ quâdam, quâ Faustinum, propter obitum germanæ suæ acerbo dolore mærentem consolatur, Servium Sulpitium Senecamq; disertim & eleganter imitando expressit, eandemq; solaminis rationem usurpavit. Sed doles inquit quod dudum florentissima repente occiderit. Verum hoc uobis commune, non solum

Ambros. l. 2. ep. 8.

ſolum cum hominibus, ſed etiam cum civitatibus, terriſq; ipſis: nempe de Bononienſi veniens urbe, à tergo Clarernam, ipſam Bononiam, Mutinam, Rhegium derelinquebas: in dextra erat Brixillum, à fronte occurrebat Placentia, veterem nobilitatem, ipſo adhuc nomine ſonans, ad lævam Apennini inculta miſeratus, & florentiſſimorum quondam populorum caſtella conſiderabas; atq; affectu relegabas dolenti: tot igitur ſemirutarum urbium cadavera, terrarumq; ſub eodem conſpectu expoſita funera, non te admonent unius (ſanctæ licet & admirabilis) fœminæ deceſſionem conſolabiliorem habendam? Præſertim cum illa in perpetuum proſtrata ac diruta ſunt: hæc autem ad tempus quidem erepta, nobis meliorem illic, vitam exigat. &c. Hæc ipſa, atq; hiſce ſimillima exempla, copiosè nobis ſuppeditant auctores, quæ ſi noſter Hiſtoriarum ſtudioſus diligenter obſervaverit, nec non ad hunc modum, imitando, applicandoq; repreſentare conatus fuerit, largos indubie & diuturnos laboris ſui fructus ſecum reportabit.

SECT.

SECT. 7.

Fructus uberiores atq; etiam præstantiores ab Ecclesiæ Historia. Ethnicorum bona opera, splendida peccata. Ethnica Historia secundam tantùm Decalogi tabulam illustrat: Ecclesiastica totam Legem. In illâ virtutum simulachra: in hâc veræ virtutes leguntur. In illa jucunda quidem cognitu & utilia; in hâc etiam necessaria memorantur: inde hortatione ad sedulam Ecclesiasticæ Historiæ lectionem, dissertatio concluditur.

ATq; hactenus de modo colligendi fructus ab *Historiarum* lectione, quos si adeo uberes, adeoq; suaves, nobis exhibeat *Civilis* & *Ethnicorum Historia*; quantos, qualesq;, nobis ab *Historiâ sacrâ & Ecclesiasticâ* haurire concessum putemus? quæ & argumento, & certitudine, & perfectione *Civilem* atq; *Ethnicam* longissimè prævertit? Non possumus diffiteri, quin exẽpla satis crebra, & satis clara, justitiæ, prudentiæ, fortitudinis, tẽperantiæ, omnisq; adeò virtutis, nobis proponant *Historiæ Ethnicorum:* ea tamen si penitius

penitius examinentur, ſi juxta veritatis trutinam perpendantur, manca, imperfecta, polluta reperientur, neq; recte ad Dei vel iram vel miſericordiam relata: quod quidem in cauſa erat, cur *Divus Auguſtinus*, præclara illa *Gentilium* opera, ſplendida vocaverit peccata: eorumq; virtutes, quum ad Deum non referantur, etiam vitia, potius quam virtutes eſſe affirmaverit. Huc accedit, quod ſecundam tantum *decalogi* tabulam ſpectent; regulaſq; morum, ſolummodo in civili converſatione confirment. *Eccleſiæ* verò *Hiſtoria*, ea quæ totius legis ſunt propria, certioribus multò, & luculentioribus illuſtrat exemplis: religioniſq; partes omnes, quarum cognitio ſummoperè neceſſaria eſt, haud obſcurè demonſtrat, aut leviter probat; quid de Deo rectè uſquam narrat aut novit *Ethnicorum Hiſtoria*? quid certi, quid explicati, de mundi origine temporibuſvè illis antiquiſſimis continet? primorum hominum *Hiſtoriam* neutiquam attingit: patefactiones de Deo, aut promiſſiones de *Meſſia*, nullas omnino habet: gubernationem *Eceleſiæ*, ejuſq; conſervationem planè neſcit. Hæc

Aug. de C. D. l. 19. c. 25.

& hujuſmodi alia quam plurima, ab *Hiſtoriâ ſacrâ & Eccleſiaſticâ*, ſolummodo ſunt petenda. Quid tu Marce Tulli Hiſtoriam vetuſtatis nunciam venditas, nec maximè vetuſtam, & aliquando fucatam? Teſtem temporum, prædicas, minus locupletem, nonnunquam inteſtabilem? Sacra Hiſtoria ſola eſt, quæ remotiſſimæ antiquitatis arcana pandit, nec unquam mentitur: *Sacra Hiſtoria* ſola, quæ ab ipſo rerum omnium primordio, fidele temporum exhibet teſtimonium, nec uſquam vacillat. Hæc ſola veritatis æternæ lux ſplendidiſſima. Hæc deniq; vitæ magiſtra ſola eſt optima, & undequaq; perfecta: Etenim dic mihi quiſquis Hiſtoriarum lector es, vel auditor, ſynceræ ac ſolidæ virtutis, indubitata quaris documenta? Fruſtrà eris ſi aliam quam *Sacram* aut *Eccleſiæ* perquiras *Hiſtoriam:* veræ pietatis germana deſideras exempla? *Sacras* & *Eccleſiæ* ſcruteris *Hiſtorias*, ibi affatim invenies, non alibi. Ibi agnitionis Dei, invocationis, fidei, pœnitentiæ, conſtantiæ, patientiæ, pulchra ſervantur monumenta. Ibi nec alibi, fortitudinis perfectæ, puræ obedientiæ, caſtitatis illibatæ,

tæ, promptæ beneficentiæ, ſpecimina miranda paſſim occurrunt. *In aliis hiſtoriis ſi quod facinus narretur memorabile,* (Euſebiani Interpretis verba ſunt) *illud aut gloriæ cauſa, quæ umbratilis eſt, ſuſceptum, aut ulciſcendæ injuriæ quæ condonari debuiſſet, aut patriæ (quæ aliquando plus habet momenti) defendendæ, in hac, non res geſtæ dicuntur popularis famæ venandæ gratia, ſed veræ gloriæ conciliandæ, non vindictæ ſtudio, ſed Chriſti amore: non patriæ hujus caducæ defenſione, ſed cæleſtis Hieruſalem adeptione:* breviter, quæ & quanta *Eccleſiæ* complectatur *Hiſtoria*, legentibuſquè ſeriò contemplanda proponat, verba Reverendiſſimi longeque doctiſſimi præſulis ſupra citata, abundè docent. Recolite (ſi placeat Auditores) videbitis non utilia tantùm, aut jucunda, aut ſcitu memoratuquè digna ibi contineri, ſed graviſſima etiam, imò neceſſaria, & quæ homini *Chriſtiano*, præſertim erudito ignorare minimè permiſſum eſt. Quare, ut concludamus, *Lectorem* noſtrum *Philo-Hiſtoricum*, hanc quoq; ut pervolutet *Hiſtoriam* impenſiùs ſuademus, eoq; magis, ſi *Theologiæ* ſtudiis ſit ad-

Chriſtophoriſ. in proæm.

Supra parte 2. ſect. 42. & 43

addictus, ſacriſq; initiari & divinis inſervire miniſteriis cogitaverit; tunc enim potiſſimum, ejus maximè intererit, *Hiſtoriam Eccleſiaſticam*

Nocturná verſare manu, verſare diurnâ.

FINIS.

SUbjunctum hîc habes, Lector, Orationem quam habuit Author ubi Cathedram Hiſtoricam primùm conſcenderet.

ORATIO
AUSPICALIS HABITA

in Scholis publicis cùm primùm
L. ANNÆI FLORI
interpretationem aggrederetur Author.

SAlvete Viri Ornatiſſimi, voſque reliqui omnes Florentiſſimi Academici; quos tam frequentes, ingenti multitudine, hûc confluxiſſe, tremebundus adſpicio: nimirum invulgare quid,

——— *inſigne, recens, adhuc*
Indictum ore alio, ———

Hor. l. 3. od. 25.

à recente prælectore veſtro ſat ſcio expectatis. Sed quàm magis voſque meque reputo, tam magis mihique vobiſque metuo: vobis; ne fruſtra omnes ſitis; mihi, ne veſter Hiſtoriæ novitius profeſſor, ridicula fiat vulgi Hiſtoria. Quippe quæ (ſors) plerilque veſtrum, invitamenta

menta viderentur, & adhortamina dicendi non mediocria; hujus nempe celebritas auditorii, materiæ ſubjectæ nobilitas, ejuſque qui meam huc conduxit operam ſumma claritas; hæc, hæc (inquam) mihi neceſſitatem ingerunt hæſitandi, hæc, animo labandi, & (quod miremini) non ſecus ac Madaurenſis ille, ipſis illiecebris deterreor, & ſtimulis refrænor, & incitamentis cohibeor. In hunc animi defectum, vigoriſque deliquium adigit me porro, cum ingenii paupertini conſcientia, tum eloquii macies ac inelegantia; adhæc, decennalis plus minus, ab hiſce ſtudiis quaſi feriatio; & quod me prorſus ineptum reddidit, certe valde impromptum, dictandi diſſerendique latine, per quatuor annorum olympiades continua deſuetudo & inſolentia. Orandi itaque à me eſtis (literatiſſimi Acad.) & utiſpero haud difficulter exorandi, ut mihi voſmet non candide tantum & libenter præſtetis auditores, ſed & libere etiam, ac indulgenter favitores.

Apul. Florid. 4.

Arduum aggredior negotium, & cui me imparem eſſe nequicquam inficias irem: nolite tamen opinari Auditores, à me, vel ambitioſe adfectatum, vel importuna flagitatione extortum, immo tanta cum modeſtia obtentum (Θεὸς δὲ μεμάρτυρ& ἴσω) ut munus ſi non impoſitum, certe benigniter & gratuito collatum, vere & ingenue prædicare poſſim. Nam cum illuſtriſſimus noſter Cancellarius

Comes Pembrokienſis.

(*Quem virtus animoſa Deis Heroibus æquat*)

eam jam olim de meis ſtudiis ſpem concepiſſet

ſet, ut ad hoc etiam munus, honorifica ſua commendatione me haud omnino indignum arbitraretur: Deinde, ubi inter vos etiam, primates quidam viri (quibus æternum me vadatum lubens fatebor) ſuo me hortatu inſuper animaſſent; poſtremo, cum ille Δαιμόνιος ἀνὴρ clariſſimus Clarentius, quicquid ab aliis modeſtè fando de me inaudiverat, benigno neſcio quo adfectu ductus, in majus interpretari dignatus fuiſſet, meque ſua in Academiam munificentia principe loco gaudere voluiſſet; Cedò tu quiſquis es, (ſi quis ſit qui me aut importunum aut *Suffenum* arbitretur) cedò inquam, ſi tu hic eſſes, nunquid aliter ſentires? annon illico juxta Comicum, *habendum & ferendum hoc onus cum labore* putares? Aut ſi aliter animum induxiſti tuum occurrat tibi pro reſponſo, quod mihi ex eodem Comico occurrit pro hortamento: *Plaut.*

Neque novum, neque mirum fecit, nec ſecus quam alii ſolent. *Aſſin. Act. 5. ſc. ult.*

Nec quiſquam eſt tam ingenio duro, nec tam firmo pectore

Quin ubi quicquam occaſionis ſit, ſibi faciat benè.

Quod fœlix igitur & fauſtum fiet, Matri Academiæ, mihimet ipſi, meiſq; auditoribus! Hiſtoriæ illuſtrationem hodierno die auſpicatum huc adſcendo: opus (uti dixi) arduum planè, ſed tamē pulchrū; laborioſum, ſed & utile. Pulchritudo ardentem in nobis accendet amorem, utilitas ſedulam provocabit induſtriam, ex utriſque indubiè orietur delectatio & voluptas.

Neque

Lædatur Hiſtoria 1. *ab utilitate.*

Neque erit utilitas illa (fidenter loquor) exigua, tenuis, anguſta: neque hæc voluptas, frigida, jejuna, arctioribuſve concluſa terminis: immo utraque impendio magna erit, latiſſimè patebit utraque per omnem vitæ humanæ rationem diffuſa; adeo ut, quod diſertiſſimus ille *Romuli* nepotum loquitur de officiis, illud ipſum ego de Hiſtoria jure & merito uſurpaverim: *Nulla vitæ pars eſt, neque publicis neque privatis, neque forenſibus neque domeſticis in rebus, neque ſi tecum agas quid, neque ſi cum altero contrahas*, ubi Hiſtoriarum cognitio non abunde proderit, ubi Hiſtoriarum lectio incredibiliter non delectabit. Arborem in India quandam eſſe ferunt ſcriptores, quæ non minus habet novitatis ad miraculum, quàm fidei ad veritatem: hæc enim hominibus cibum ad famem abigendam copioſe miniſtrat, hæc potum ad ſitim ſedandam largiter fundit, hæc materiam texendis veſtibus è ſinu pandit, hæc in arma & tela converſa, & pugnare diſcit, & vincere: hæc mirum dictu! navim inſtructam oneratamque parturit: quippe ex eâ, tabulæ, pix, reſina, antennæ, vela, rudentes, cæteraque omnia, quæ ad navigia coagmentanda neceſſaria ſunt, tanquam è παντοπωλία quadam eruuntur. Hujus arboris ſimilem eſſe arbitror, ſimulachrumque habere Hiſtoriam: Nulla eſt ars, ſcientia nulla, nulla facultas, vel ad uſum neceſſaria, vel ad ornatum pulchra, vel ad delectationem jucunda, cujus Hiſtoria, aut inventrix, aut conſervatrix, aut utraque meritiſſimo

Cic. de off. l. 1.

Gotard. Artus Hiſt. *Ind. orient. cap.* 25. *Ram. Jeſ. orat.* 10.

tiſſimo dicenda non ſit. Spiſſum foret,& vobis fortaſſis tædium parerem, ſi ſingulas uti res poſtulat percurrerem: aliquas tamen, eaſque liberaliores quam breviſſimè delibabo & leviter perſtringam. *S. S. Theologia*, omnium ſcientiarum Domina & Regina, hujus totius univerſi originem, unde accepit? Eccleſiæ propagationem undè edidicit? Unde denique humani generis redemptionem, & veneranda illa ſalutis æternæ myſteria, vires ingenii, limiteſque naturæ tranſcendentia percalluit? niſi ab Hiſtoricis; θεοπνεύστοις quidem, quibus imprimis debere fatetur. Sed & profana gentium Hiſtoria, quot nobis omnipotentiæ divinæ effecta narrat ſtupenda? quot juſtitiæ exempla memorat formidanda? providentiæ infinitæ quot ſpecimina nobis ſuſpicienda & contemplanda proponit, in admirabili illâ rerum in mundo geſtarum ἀναχυκλώσει? Scire enim licet *rebus cunctis ineſſe quendam velut orbem, & quemadmodum temporum vices* (ſupremo ſic dirigente numine) *ita morum quoque verti* teſtantur Hiſtoriæ. Quid quod ſacræ illius paginæ loca nonnulla, immo non pauca, velo quodam obnubilantur, nobiſque haud planè aut plenè intelligenda abſque Hiſtoria profana? vel unicam *Danielis* Prophetiam, ecquis homo, gentium in Hiſtoriis peregrinus, penitus intelligere, aut dextrè interpretari queat? Tranſeamus ad ſcientiam *Phyſicam*: unde hæc rerum naturalium ſpecies innumeras, cauſas latentes, occultas proprietates, operationes mira-

Κύκλος ἐστὶ πῶς ἀνθρωπίνων πραγμάτων περιφερόμενος· καὶ ὥσπερ ἐπὶ τὰς αὐτὰς ἐκ τῶν αὐτῶν συντυχεῖν, *Herod. in Clio. Tacit. Annal. 3. cap. 55.*

mirabiles niſi ab Hiſtoria novit? Ideoque *Plinius* Naturæ magnus ille Myſtes, immenſo volumini ſuo, Naturalis Hiſtoriæ titulum indidit: atque *Ariſtoteles* ipſe, Peripateticorum porticus, decem pulcherimos libros, de Animalium Hiſtoria inſcripſit. Jam vero *Geographia*, Regionum deſcriptiones, *Chronologia* diſtinctas ætatum periodos, *Rhetorica* orationum lumina, *Dialectica* argumentorum pondera ab Hiſtoria inprimis & præcipuè mutuantur. *Juriſperitos* autem quod attinet, Hii, omnes leges, omnia plebiſcita, Senatus conſulta, principum placita, magiſtratuum edicta, reſponſa prudentum, & quæcunque ad vitam rectè gubernandam tam publice quam privatim pertinent, ex hoc fœcundiſſimo Hiſtoriarum fonte hauſerunt. Ultimò *medendi facultati*, quantum conferat varia Hiſtoriarum lectio, & diligens exemplorum obſervatio, nemo medicorum non agnoſcit, nemo non quotidiè experitur. Quid, quòd etiam Hiſtoria medelas aliquando, & curas valde miras, præſtitit ipſa? Teſtes *Alphonſus* & *Ferdinandus Hiſpaniæ*, & *Siciliæ* reges, qui valetudinem amiſſam quam à medicis non poterant alter à *Tito Livio*, alter à *Q. Curtio* recuperaſſe perhibentur. Verum diutius fortaſſis quam par erat in hiſce commorati ſumus: deſcendamus tandem in campum quo ſeſe exercere amat Hiſtoria, Civilem puro doctrinam & diſciplinam morum; his enim *fundamenta ponit & faſtigium ſupremamq; manum prope ſola imponit*. Ociosa planè contemplatio

Joh. Bodinus.

Camerar. oper. ſub. medit. Hiſt. t. 3. c. 57.

Iſaac. Caſaub. præf. ad Polyb.

templatio philoſophia morum abſque Hiſtoria, inanis& jejuna de virtutibus officijſque diſceptatio ſine exemplis; quibus tot & tantis vitam noſtram inſtruit Hiſtoria, vt quid fugiendum homini ſit, quid expetendum.

—— *Melius Chryſippo & Crantore dicat. Plato & Ariſtoteles*, & omnis in diverſum itura ſapientium turba plus ex moribus *Socratis*, quam ex verbis traxit: plus ex vitæ ratione quam ex doctrina atque oratione indepta eſt. Experimenta enim præceptis ad probandum efficaciora, & exempla legibus ad mouendum aptiora tantò ſunt, quantò ſenſus ipſe rationem, oculari ſuperat certitudine. Antiquiſſimi Romanorum vti memorat *Val. Maximus* in convivijs ad tibias egregia ſuperiorum opera carmine comprehenſa pangebant, eo fine, vt juvenum virtutem ad ea imitanda alacriorem redderent: & quas Athenas? (exclamat Author) quam Scholam? quæ alienigena ſtudia, huic domeſticæ diſciplinæ prætulerim?

Horat. *Senec. Ep. 6* *Val. Max. l. 2. cap. 1.*

——*His mens generoſa moveri* *Accendique ſolet ſimilem ad virtutis amorem.* *Claudian.*

Reverà, hic legendi fructus eſt, audiendique; ea æmulari quæ in alijs probamus, & quodcunque alibi miramur, aut horremus, domi imitari vel fugere. Studio verò politico ſi quis animum appulerit, & reip. adminiſtrandæ artem deſideraverit, huic imprimis Hiſtoria, *Horat. de Art. Poet.*

Nocturna verſanda manu verſanda diurna eſt, quippe quæ ſola homines rerum ignaros & Planè rudes, honoribus capeſſendis, rebuſque vel togâ vel ſago gerendis aptos & idoneos

præstare valet. Hæc suppeditat exemplorum documenta, quæ vir politicus imiterur; consiliorum adminicula, quibus dirigatur, eventuum experimenta quibus prudens & cautus reddatur: quæcunque tandem vel in pace consultatio, vel in armis molitio, vel in vtrisque resolutio, nullibi plenius, nullibi facilius quam in Annalium monumentis invenitur. *Zeno* ille Citticus disciplinæ Stoicæ inventor & princeps, oraculum consuluisse fertur, quâ ratione vitam suam dum inter mortales ageret optimè institueret? Respondit *Apollo*, εἰ συνχρωτίζοιτο τοῖς νεκροῖς: si mortuis & defunctis concolor fieret: quod ubi ille intellexisset, τὰ τῶν ἀρχαίων ἀναγινώσκειν, ad veterum monumenta diligenter evoluenda sese contuliisse dicitur. Nec de Philosophorum scriptis tantum, censemus oraculum intelligendum, sed de Historicorum etiam aliquantò magis. Eam sane liquet fuisse mentem Theodosii cognomento Magni, cum hoc idem Apollinis consilium, filio Imperii mox hæredi futuro, immò jam participi inculcavit, uti versibus elegantissimis à *Claudiano* Poeta perquam eleganti, expressum habemus.

Diog. Laert. li. 7

Claudian. paneg de 4. coas. Hon. v 396. &c.

Interea Musis animus dum mollior, instes,
Et quæ mox imitêre legas: nec desinat unquam
Tecum Graia loqui, tecum Romana vetustas.
Antiquos evolue duces, assuesce futuræ
Militiæ, Latium retro te confer in ævum.
Libertas quæsita placet? mirabere Brutum.
Perfidiam damnas? Metii satiabere pœnis.
Triste, rigor nimius? Torquati despue morcs.

Mors

Mors impensa bonum? Decios venerare ruentes.
Et quæ sequuntur apud Poetam: rectissimè & sapienter Divus Imperator, vtpote qui noverat, id quod eximius ille Arragonum Rex Alphonsus postea dicere solebat, mortuos consiliarios optimos esse, esse fidelissimos, nihil palpare, blandiri nihil, sed omnibus salutari monitorum face, sine spe, sine metu prælucere; tam imperantes quam parentes pace belloque optimè formare: optimè denique adolescentes imo viros in negotijs publicis instruere & patriæ præparare suæ,

Dicere vti possint rectè res & gerere amplas.
Huiusdem consilij gnarus Alexander M. Homerum Troiani belli scriptorem, per orbem terrarum in sinu circumgestabat, nec eum abs se segregabat vnquam: quin & de nocte, Homerum & pugionem pulvinari suo supponere solebat; nempe gladium corporis, Homerum animi præsidium autumans, nec tutam sine gladio, nec honestam sine Homero quietem futuram arbitrabatur. Quid *L. Lucullum*, *L. Syllam*, *Scipionem Africanum*, *Alexandrum Severum*, aliosque innumeros, Romanorum duces atque Imperatores repetam? Quibus omnibus, Historiæ & Historiarum Scriptores, in delicijs, in æstimio, in honore erant maximo. Quare, ex supra dictis, liquere satis superque videtur (Aud.) quàm sit vtilis Historia; jam, vt vobis demonstrem quàm sit legentibus jucunda, quàm delectabilis, plurimis vti aut verbis aut argumentis supervacanei foret laboris. Rem igitur oppidò in compendium conferam. Ita à naturâ comparati sumus omnes

Laudatur Historia. 2 *A iucunditate & voluptate.*

omnes, vt nihil quicquam suavius, jucundius nihil putemus, quam discere: & tantò quidque jucundius, quantò & laboris & molestiæ & periculi facessit minus. Verùm vndè nobis discere concessum est, vnde sapere, vel plura, vel citiûs, vel etiam tutiùs quam ab Historia? Quod disciplinæ, quod scripti genus, adeò puram, adeò nullius amaritudinis adspersione temeratam oblectationem exhibere potest? Artium præcepta dum traduntur molesta sunt, Mathematicæ non plus pulchritudine invitant, quam difficultate deterrent; ipsa Philosophia vt sui habeat studiosos quamplurimos, dabet & obtrectatores sanè non paucos: vna Historia est, quæ omnium studia facilitate alliciat, aures dulcedine teneat, animos suavitate mulceat; vt eum pænè dixerim hominem exuisse, si quis ab Historia sese abhorrere dixerit.. Breve vt faciam; vel vna hæc delectatio, quanta est? vnius libelli beneficio, omnes quotquot ante nos fuerunt homines, cujuscunq; gentis, ætatis ordinis, ad nos accersere, cum illis colloqui, rerum gestarum rationem audire, experientias eorum nostras facere, erroribus eorum dirigi, periculis sapere, casibus erigi. laboribus exerceri. Talibus Historia abundè referta est, & menti nostræ novitatis cupidissimæ recentem subinde delectationis materiem præbet. Quapropter (Generosissimi Adolescentes, vos enim alloqui jam lubet tanquam proprios & mihi destinatos auditores) hûc vos suadeo, immò obtestor, hûc concedite; in hæc studia vosmet immergite; affatim invenietis quod vos dirigat in via virtutis ad honorem, vberrimè

Polyb. 12. ὅτι τὰ μὲν ὀκ τῶν βιβλίων δύναται πολυπραγμονεῖσθαι χωρὶς κινδύνου καὶ κακοπαθείας. Et Cic. ad Lucceium ep. 12. l. 5. Nihil est aptius ad delectationem lectoris quam temporum varietates fortunæq; vicissitudines: quæ nisi nobis optabiles in experiendo non fuerant, in legendo tamen erunt jucundæ.

quod

quod vos instruat, largiter & copiosè quod vos ornet. Hanc *Magistram vitæ* consulite, non tantum vt linguæ formentur, sed vt mores etiam reformentur; non ad augendam solùm scientiam, sed ad confirmandam bonam mentem; non ad voluptatem & delectationem modò conciliandam, sed etiam vel maximè ad sapientiam & prudentiam vobis comparandam. At quam tandem, & quarum gentium Historiam vobis commendare cupiam, forsasse requiritis? Romanam, Romanam (inquam) imprimis & Romanorum; idque non ex meâ tantum mente aut arbitratu, sed consilio, hortatu, authoritate nixus, munificentissimi hujus Spartæ meæ Conditoris, viri harum literarum peritissimi. Neque temerè id voluit; quippe (ut cum *Floro* meo loquar) *qui res eorum legunt, non vnius populi, sed generis humani facta discant.* Vnde Vrbs illa, *Compendium orbis, Orbis miraculum* apud antiquos audiebat: & vt armorum gloria, imperijq; magnitudine alijs gentibus quas devicit antecelluit, ita exemplorum omnis generis claritudine, quæ quisque secutus, egregiè cum sibi tum reip. consulere possit, reliquum totum orbem multis parasangis antevertit. Spectemus (si placet) vel prima istius reip. tempora, non ab hominibus sed ab Heroibus quibusdam eam administratam putabimus. Deus bone! quantus justitiæ et moderationis amor? Qualis parsimoniæ & paupertatis cultus? quam pertinax luxuriæ atque avaritiæ odium? Quam fortis diuitiarum atque opulentiæ contemptus? Adeò vt, si exempla virtutis quæramus,

Historia Romana aliis præfertur

L. Flor. l. 1. in prologo.

Athenæus Deipn. l. 2.

vberiora nusquam apparent, aut fortitudinis, ad mortem pro repub. opperendam, aut prudentiæ, ad perniciem præcavendam, aut industriæ ad propulsandam. Denique si lectionis dignitatem respiciamus, haud aliud imperium, aut resp. aut populus, cum populo Romano, Imperio, libertate, majestate conferendus. Quæ omnia *Florus* hic noster, (leporis & ingenij flos merus) tam doctâ tam concinnâ brevitate, tanto verborum acumine, & elegantiâ sermonis exequitur, vt totum illud nectar suavissimum, quod vberiori copiâ, & largo flumine *T. Liuius*, *Crisp. Salustius*, *Cæsar*, alij legentibus effundunt, Hic in compendium redigit, & leui quasi haustu ebibendum propinat. Hunc igitur vobis commendo imprimis: in hujus lectione (diuino adstipulante favore) spero me lucem nonnullam allaturum; conabor quidem certè quantum in me erit, ut operta aperiantur, involuta evoluantur, perplexa si quæ fuerint discernantur. Quæ strictim & laconicè ipse tantùm delibavit, ego ab aliis fusiùs & copiosiùs explicata commonstrabo. Aliarum etiam gentium res gestas, vt & Ecclesiæ conditionem pro temporum ratione, & Synchronismi loco intertexam: quæ ad antiquos veterum mores, ritùsque illustrandos facient, diligentèr indagabo: leges, consuetudines, ceremonias quatenùs expedierit, & pro meo modulo explanare satagam: verborum elegantias, & orationis structuram nec supinè prætermittam, neque curiosè aut sollicitè nimis perquiram: sed præcipuè ad veros Historiæ fructus, ad præcepta scilicet Prudentiæ,

vt

vt diſcatis, & obſervetis; ad vitia, vt fugiatis, & ejuretis; ad virtutes, vt eis adhæreſcatis, & perpetuò auſcultetis, digitum intendam. hiſce meis laboribus ſi vobis aliqualiter profuero, erit pariter mihi vobiſque cur impenſius Deo primùm gratias agamus, dein eis per quos

—— *Deus nobis hæc otia fecit.*

otia ſanè tantò magis invidenda, quantò minùs olim ſperanda: quæ dum attentiùs mecum recolo (florentiſſimi Academ.) iterum, iterùmque gratulandum a nobis videtur almæ matri Academiæ, adeoque ipſi reipub. literariæ; quod poſt tot præclara Benefactorum Nomina *Danverſium, Bodleium, Savilium, Sydlenm Whitum*, qui munificentiſſimis ſuis largitionibus & liberalitate planè Heroicâ, in tantum bonarum artium candidatis & ſtudioſis, adminiculari dignati fuerant, vt nihil ſupra adjici poſſe videretur; invenit tamen Δαυμάσι & *Camdenus*, quo jam perfectis cumulum adderet, & fœlicitatis noſtræ ſublimitatem, adhuc in faſtigium tolleret. O fœlicis ingenij benignitatem! O virum ad æternum melioris literaturæ bonum natum! Habitari ab juſtis viris terras in Oceano ferunt, quas fortunatorum inſulas vocant; quod per eas non arato ſolo frumenta naſcantur, fortuitis vicibus juga collium veſtiuntur, ſponte pomis arbor gravatur, ad herbarum vicem olus vulgò eſt. Quantula ſunt iſthæc præ ijs quibus nos vſq; ad invidiam fruimur?

Oxonienſis Academiæ fœlicitas prædicatur.

Mœrt. pan. 21. Cic. de fin. l. 5.

Vsbs, ecce! egregia & nitida, ædificia publica magnifico apparatu fulgentia, priuata eleganti ornatu ſplendida, obſoleta redivivo cultu inſignita: denique cœlum nullibi ſalubrius,

brius, ſolum vix vſpiam vberius, dites pro terrarum ingenijs meſſibus ſegetes: his omnibus nos fruimur gratis, atque vltra hæc, opes & diuitiæ nihil laborantibus Benefactorum noſtrorum liberalitate quotidiè ingeruntur. Cedat nunc ſui oſtentatrix vetuſtas, & ceſſet atavos crepare noſtros, habemus & nos quæ jactare fas eſt, hujus vltimæ ætatis luculentiſſima magnificentiæ monumenta: faceſſat invidioſa Sycophantarum natio quæ.

——*benefecta malignè Detrectare ſolet*——

ab infimo hoc ſeculo. Vel inclytum *Camdenum* reſpiciat, & ejus benefactum penſiculatiùs mecum ponderet, faxo annuat ab eo vno factum, quod tantis infrà ſupràque temporibus vix invenerit æmulum, aut par habuerit exemplum. Cujus viri cæteras laudes dudùm vltrà maria longe publicatas, & edeumatorum quorundam ingeniorum monumentis celebratas, nolite Academici in tantum deæſtimare, vt putetis poſſe, vel ad oris vel ad ingenij mei anguſtias revocari. Quicquid dixero, quicquid cogitavero infra erit. Expectatis tamen; quid expectatis prædicem? bonitatem? non poteſt humana ſimplicitas vltrà intelligi bona. Animi candorem? vel vnius horulæ ſpacio cum eo verſemini jurabitis niuem ipſam, eo pectore non eſſe candidiorem? Quid? eruditionem? eam ad miraculum eſſe magnam nemo veſtrùm neſcit: aut ſi quis neſciat, nolito mihi credere, opera ejus conſulito; quicquid in Poetis lepidum aut acutum, apud oratores elegans aut defœcatum, in annalibus fidele & antiquum, inter Grammaticos ſubtile aut eruditum, ipſe omnia, ferè

G. Camdeni Encomium.

ferè ſolus hauſit, quaſi juſtus hæres veterum literarum. ſed laudes mitto, ne mei ſermonis mediocritas eas devenuſtare videatur. Supereſt adhuc vna ſed haud minima difficultas, videlicet, quibus tandem verbis huic tali, huic tanto, tantumque de nobis benemerito gratias agamus condignas. Nam beneficij ſolutionem neque noſtri eſt ſperare neque ejus expectare: illa potius gaudia munerentur eum, quæ meritorum ſecuritas parit; nimirum *bonæ conſcientiæ præmium* tam *magna præſtantibus ſola ſatisfactio eſt*. Et tamen pro meâ parte reperi (Clariſſime *Clarenti*) reperi aliud præmium, licet fortè parùm te dignum, ſpero tibi haud parùm placiturum: meipſum tibi donabo vt olim *Socrati* ſuus *Æſchines*: eam quoque mercedem quam *Thales Mileſius* à *Mandraiito Priennenſi* ſibi optavit rependi, ego tibi rependam: Te meum Benefactorem munificentiſſimum, me tuum beneficiarium devinctiſſimum lubens, indefinenter, vſque prædicabo: prædicabunt & omnes quotquot me audiuerint, & longâ ſerie deincipes ætates juxtà prædicabunt: ita amplior adhuc tui fama omnes eat per provincias, toroque abhinc orbe, toroque abhinc rempore, benefactî tui laudes, vbique gentium, ſemper annorum repræſentet. *Symmathus*

Jamque tuis precibus Iehova laceſſimus aures,
Vt quæ dona tuis hodiè largitus, & olim es,
Propria ſint nobis: ſeraque propaginis hæres
Intemerata ſuis eadem tranſcribat alumnis!

Concluſio votiua ex Fr. Taub.

Interea

Interea ipſe facem, noſtris præferto tenebris:
Qui poliunt linguas, & qui poliuntur in iſtis
Quiq; docent artes, quiq; haſce docentur, vt vſum
Hii capiant, illi præter ſtipendia, laudem.

DIXI.